«تەۋرات 27ـقىسىم»

«دانىيال پەيغەمبەر»

© مۇقەددەس كىتاب 2012
CC BY-SA 4.0
www.mukeddeskalam.com
«ئۇيغۇرچە كالام تەرجىمىسى»

تەۋرات 27-قىسىم

«دانىيال پەيغەمبەر»

قىسقىچە مەزمۇنى

«دانىيال» دېگەن بۇ كىتاب تەۋراتنىڭ بىر قىسمى بولۇپ، تەۋرات دەۋرىدىكى ئەڭ ئۇلۇغ پەيغەمبەرلەرنىڭ، يەنى يەشايا، يەرەمىيا، ئەزاكىيال ھەم زەكەرىياغا ئوخشاش پەيغەمبەرلەرنىڭ كىتابلىرىدىن بىرىدۇر. شۈبھىسىزكى، پەيغەمبەر دانىيال ئۆزى بۇ كىتابنى يازغان.

خۇداسىز كىشىلەر بۇ كىتابتىكى تەلىملەرگە ھەردائىم قەتئىي نەپرەتلىنىپ ۋە قارشى تۇرۇپ كەلگەن. چۈنكى ئۇشبۇ كىتابتىكى بېشارەتلەرنىڭ شۇنچە توپ-توغرا ئەمەلگە ئاشۇرۇلغانلىقى ھەرقايسى ئەقلى بار كىشىگە پەرۋەردىگارنىڭ كۈچ-قۇدرىتىنى ئېنىق ئىسپاتلايدۇ.

ئارقا كۆرۈنۈشى

يەھۇدىيلار پەرۋەردىگاردىن يۈز ئۆرۈپ بۇتلارغا چوقۇنۇشى تۈپەيلىدىن، پەرۋەردىگار ئۇلارنىڭ يات ئىمپېرىيەلەرگە ئەسىرگە تۇتۇلۇپ، سۈرگۈن بولۇشى دېگەن جازاغا يول قويغان. بەرگەن جازاسى شۇنداق بولغان بولسىمۇ، «پەرۋەردىگارنىڭ جازا قورالى» بولغان بابىللىقلار خۇدانىڭ بەلگىلىگەن جازا دائىرىسىدىن زور دەرىجىدە ئېشىپ، يەھۇدىيلارغا قاتتىق زوراۋانلىق قىلغانىدى. بابىل (بابىلون) ئىمپېرىيەسى نۇرغۇن يەھۇدىيلارنى ئۆزىنىڭ قۇللىرى قىلىش ئۈچۈن ئەسىرگە ئالغان. دانىيالمۇ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بار ئىدى. شۇ چاغدا ئۇ ئون بەش-ئون ئالتە ياشلاردا ئىدى (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 605-يىلى).

خۇدا مۇئەللىپنىڭ بېشىدىن ئۆتكۈزگەن كەچۈرمىشلىرى ۋە ئۇنىڭغا ئەۋەتكەن غايىبانە ئالامەتلەر ئارقىلىق شۇ زامان خەلقىنى رىغبەتلەندۈرگەن. دانىيالغا بېرىلگەن بېشارەتلەر ئۆز خەلقىگە ئىككى ئىش توغرۇلۇق خەۋەر يەتكۈزىدۇ. بىرىنچىدىن، خۇدا تارىخنىڭ پۈتۈن جەريانىنى ئىدارە قىلىدۇ؛ ئىككىنچىدىن، خۇدا شۇنداقلا بارلىق ئىشلارنى ئۆز پادىشاھلىقىنىڭ بەرپا قىلىنىشىغا نىشانلايدۇ.

مەزكۇر كىتاب ئىككى قىسىمغا بۆلۈنىدۇ: بىرىنچى، دانىيال ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە سۈرگۈن بولغان ھەمراھلىرىنىڭ كەچۈرمىشلىرى، يەنى ئۇلارنىڭ قانداق قىلىپ خۇداغا بولغان ئىشەنچىسى ۋە ئىتائەتچانلىقى بىلەن دۈشمەنلىرىدىن غالىب كەلگەنلىكى. بۇ ۋەقەلەر بابىل ۋە پارس پادىشاھلىقى دەۋرىنى ئارقا كۆرۈنۈش قىلىدۇ. ئىككىنچى قىسمىدا بولسا، دانىيال كۆرگەن بىر قاتار غايىبانە ئالامەتلەر بولۇپ، سىمۋوللۇق ئىشلار ئارقىلىق بابىل، پارس ۋە ئۇلاردىن باشقا بىرقانچە ئىمپېرىيەنىڭ گۈللىنىشى ۋە خارابلىششى بايان قىلىنىدۇ. بۇ بايانلار ئۇلارنىڭ ۋەيران قىلىنىشى ۋە خۇدانىڭ پادىشاھلىقىنىڭ بەرپا قىلىنىشى، مەسىھ (قۇتقۇزغۇچى)كە ئالەمدىكى بارلىق ھوقۇق بېرىلىشىدىن ئىبارەت ئۈچ ئىش تەك بىرلا ۋاقىتتا بولىدىغانلىقىنى شەرھلەيدۇ.

مەزمۇن: —

دانىيال ۋە ئۇنىڭ بۇرادەرلىرى (1:1-6:28)

دانىيال كۆرگەن غايىبانە ئالامەتلەر (1:7-11:45)

(1) تۆت مەخلۇق (7-باب)

(2) قوچقار بىلەن تېكە (8-باب)

(3) «يەتمىش «يەتتە»» (9-باب)

(4) ئوتتۇرا شەرق توغرۇلۇق بېشارەتلەر (10-11-باب)

(5) خاتىمە (12-باب)

ئىزاھات: ـ تېكستتە «سۇس تۈس» قىلىنغان سۆزلەر (مەسىلەن، «سۆزلەر») ئەينى ئىبرانىي تېكستتە تېپىلغان ئەمەس، پەقەتلا ئۇيغۇرچە تېكستىمىز راۋانراق ئوقۇلسۇن دەپ تەرجىمانلار تەرىپىدىن قوشۇلغان سۆزلەردىن ئىبارەت بولىدۇ.

«دانىيال»

دانىيال ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى
دانىيال نېبوقادنەسارنىڭ ئوردىسىدا

1
1 يەھۇدا پادىشاھى يەھوياكىم تەختكە ئولتۇرۇپ ئۈچىنچى يىلى، بابىل
پادىشاھى نېبوقادنەسار يېرۇسالېمغا ھۇجۇم قىلىپ ئۇنى مۇھاسىرە
قىلىۋالدى. 2 رەب يەھۇدانىڭ پادىشاھى يەھۇياكىمنى، شۇنداقلا خۇدانىڭ
ئۆيىدىكى[1] قاچا-قۇچىلارنىڭ بىر قىسمىنى ئۇنىڭ قولىغا تاپشۇرۇپ بەردى. ئۇ
ئەسىرلەرنى شىنار زېمىنىغا، ئۆزى چوقۇنىدىغان مەبۇدنىڭ بۇتخانىسىغا ئېلىپ
باردى ۋە بۇلاپ كەلگەن قاچا-قۇچىلارنى بۇتخانىنىڭ خەزىنىسىگە قويدى.
3 پادىشاھ نېبوقادنەسار باش ئاغۋات غوجىدارى[2] ئاشپىنازغا ئەسىرگە
چۈشكەن ئىسرائىللار ئىچىدىن خان جەمەتىدىكىلەردىن ۋە ئېسىلزادە
يىگىتلەردىن بىرنەچچىدىن تاللاپ ئېلىپ چىقىشنى بۇيرۇدى. 4 بۇ ياشلار
نۇقسانسىز، كېلىشكەن، دانىشمەن-ئۇقۇمۇشلۇق، مول بىلىملىك، مۇتەپەككۇر،
ئوردا خىزمىتىدە بولۇشقا لاياقەتلىك، يەنە كېلىپ كالدىيلەرنىڭ[3] ئىلىم-
پەنلىرىنى ھەم تىلىنى ئۆگىنەلەيدىغان بولۇشى كېرەك ئىدى. 5 پادىشاھ ئۇلار
توغرىسىدا ئۇلار ئۈچ يىلغىچە ھەر كۈنى پادىشاھ يەيدىغان نازۇ-نېمەتلەر
ۋە شارابلار بىلەن ئوزۇقلاندۇرۇلسۇن، مۇددەت توشقاندا پادىشاھنىڭ ئالدىدا

1 «خۇدانىڭ ئۆيى» مۇقەددەس ئىبادەتخانا، ئەلۋەتتە.

2 «ئاغۋات» ــ پادىشاھ سارايىدىكى كېنىزەكلەرگە قارايدىغان، پىچىلغان ئەر كىشى. ئۇلارنىڭ باشقا ۋەزىپىلىرى بار بولۇشى مۇمكىن. مۇمكىنچىلىكى يەنە باركى، مۇشۇ يەردە «باش ئاغۋات غوجىدارى» پادىشاھلارنىڭ بارلىق ئەمەلدارلارنىڭ بېشىنى كۆرسىتىدۇ. ئەگەر مۇشۇ توغرا بولسا «باش ئەمەلدار» دەپ تەرجىمە قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

3 «كالدىيە» بابىل ئىمپېرىيەسىدىكى مۇھىم بىر ناھىيە ئىدى، شۇ يەردىكىلەر «ئالىيجاناپ كىشىلەر» دەپ قارىلاتتى. بابىل ئوردىسىنىڭ قائىدە-يوسۇنلىرىغا ئاساسەن مۇنەججىملەر شۇ تەبىقىدىكى ئادەملەردىن بولۇشى كېرەك ئىدى.

خىزمەتتە بولسۇن دەپ بېكىتتى. [6] تاللانغان يەھۇدا قەبىلىسىدىكى ياشلاردىن دانىيال، ھانانىيا، مىشائىل ۋە ئازارىيالار بار ئىدى. [7] ئاغۋات بېشى ئۇلارغا يېڭى ئىسىملار، يەنى دانىيالغا بەلتەشاسار، ھانانىياغا شادراك، مىشائىلغا مېشاك، ئازارىياغا ئەبەدنېگو دېگەن ئىسىملارنى قويدى.(4)

[8] دانىيال پادىشاھ بەلگىلىگەن نازۇ-نېمەتلەر ۋە شاھانە شارابلىرى بىلەن ئۆزىنى خۇدا ئالدىدا ناپاك قىلماسلىققا بەل باغلىدى(5)؛ شۇڭا ئۇ ئاغۋاتبېشىدىن ئۆزىنىڭ ناپاك قىلىنماسلىقىغا يول قويۇشىنى ئىلتىماس قىلدى. [9] ئەمدى خۇدا ئاغۋات بېشىنى دانىيالغا ئىلتىپات ۋە شاپائەت كۆرسىتىدىغان قىلغانىدى. [10] لېكىن ئاغۋات بېشى دانىيالغا:

— مەن ئۆز غوجام پادىشاھدىن قورقىمەن. سىلەرنىڭ يېمەك-ئىچمىكىڭلارنى ئۇ ئۆزى بەلگىلىگەن؛ ئۇ ئەگەر سىلەرنى باشقا قۇرداش يىگىتلەردەك ساغلام چىراي ئەمەس ئىكەن دەپ قارىسا، ئۇنداقتا سىلەر پادىشاھقا مېنىڭ كاللامنى ئالدۇرغۇچى بولىسىلەر، — دېدى.

[11] شۇنىڭ بىلەن دانىيال كېلىپ ئاغۋات بېشى ئۆزىگە ۋە ھانانىيا، مىشائىل ۋە ئازارىيالارغا تەيىنلىگەن غوجىداردىن تەلەپ قىلىپ: [12-13] — كەمىنىلىرىنى

---

[4] بۇ قويغان ئىسىملار، ئاساسەن بۇتپەرەسلىك بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، ئەسلى ۋە يېڭى ئىسىملىرىنىڭ مەنىلىرى تۆۋەندىكىدەك: —

دانىيال — «خۇدا مېنىڭ سوت قىلغۇچۇمدۇر»

بەلتەشاسار — «بەل (بىر مەبۇد) ئۇنىڭ ھاياتىنى قوغدىسۇن»

ھانانىيا — «پەرۋەردىگار مېھىر-شەپقەتلىكتۇر»

شادراك — «ئاكۇ (بىر مەبۇد)نىڭ بۇيرۇقى»

مىشائىل — «خۇداغا كىم ئوخشىيالىسۇن؟»

مېشاك — «ئاكۇ (بىر مەبۇد)غا كىم ئوخشىيالىسۇن؟»

ئازارىيا — «پەرۋەردىگار ياردەمچىمدۇر»

ئەبەدنېگو — «نېگو (نۇر چاچىدىغان مەبۇد)نىڭ قۇلى»

[5] دانىيال يەھۇدىي بولغاچقا، مۇسا پەيغەمبەرگە بېرىلگەن «مۇقەددەس قانۇن»غا ئاساسەن، بەزى گۆشلەر، مەسىلەن چوشقا، تۆگە، توشقان گۆشىنى يېيىشكە بولمايتتى. قان چىقارماي بوغۇپ ئۆلتۈرگەن بولسا، يېيىشكە بولمايتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بابىل ئوردىسىدىكىلەر يېگەن گۆشلەر ۋە ئىچكەن شارابلار مەبۇدلارغا بېغىشلانغان بولۇپ، ئاشۇ مەبۇدلارنى مەدھىيىلەش ئۈچۈن يەپ-ئىچىلەتتى.

ئۇماچ، كۆكتات ۋە سۇ بىلەنلا بېقىپ ئون كۈنلۈك سىناق قىلسىلا. ئاندىن
بىزنىڭ چىرايىمىز بىلەن پادىشاھنىڭ ئېسىل تامىقىنى يېگەن يىگىتلەرنىڭ
چىرايىنى سېلىشتۇرۇپ باقسىلا، ئاندىن كۆزىتىشلىرى بويىچە كەمىنىلىرىگە
ئىش كۆرگەيلا! ــ دېدى.
14 غوجىدار ئۇلارنىڭ گېپىگە كىرىپ، ئۇلارنى ئون كۈن سىناپ كۆرۈشكە
ماقۇل بولدى. 15 ئون كۈندىن كېيىن قارىسا، ئۇلارنىڭ چىرايلىرى پادىشاھنىڭ
نازۇ-نېمەتلىرىنى يېگەن يىگىتلەرنىڭكىدىنمۇ نۇرلۇق ۋە تولغان كۆرۈندى.
16شۇنىڭدىن كېيىن غوجىدار ئۇلارغا پادىشاھ بەلگىلىگەن نازۇ-نېمەتلەرنى ۋە
ئىچىشكە بەلگىلىگەن شارابنى بەرمەي، ئۇلارنىڭ ئورنىدا ئۇماچ، كۆكتاتلارنى
بېرىشكە باشلىدى.
17 بۇ تۆت يىگىتنى بولسا، خۇدا ئۇلارنى ھەرخىل ئەدەبىيات ۋە ئىلىم-
مەرىپەتتە دانىشمەن ۋە ئۇقۇمۇشلۇق قىلدى. دانىيالمۇ بارلىق غايىبانە
ئالامەتلەر بىلەن چۈشلەرگە تەبىر بېرىشكە پاراسەتلىك بولدى. 18 پادىشاھ
بەلگىلىگەن مۇددەت[6] توشقىنىدا، ئاغۋات بېشى يىگىتلەرنىڭ ھەممىسىنى
نېبوقادنەسارنىڭ ئالدىغا ئېلىپ باردى. 19 پادىشاھ ئۇلار بىلەن بىر-بىرلەپ
سۆزلەشتى؛ ياش يىگىتلەرنىڭ ھېچقايسىسى دانىيال، ھانانىيا، مىشائېل
ۋە ئازارىيالارغا يەتمىدى. شۇڭا بۇ تۆتەيلەن پادىشاھنىڭ خىزمىتىدە
قالدى. 20 پادىشاھقا دانالىق-ھېكمەت كېرەك بولغاندا ياكى يورۇتۇش كېرەك
بولغان ھەرقانداق مەسىلىگە جاۋاب ئىزدىگەندە، ئۇلارنىڭ جاۋابى ئۇنىڭ
سەلتەنىتىدىكى بارلىق رەمچى-پالچى ياكى پىر-ئۇستازلىرىنىڭكىدىن ئون
ھەسسە توغرا چىقاتتى. 21 دانىيال پارس پادىشاھى قورەش تەختكە ئولتۇرغان
بىرىنچى يىلغىچە ئوردىدا داۋاملىق تۇردى[7].

6 ئۈچ يىل (5-ئايەتنى كۆرۈڭ).
7 «قورەش پادىشاھ» 66 يىلدىن كېيىن بابىل ئىمپېرىيەسىنى ئىستېلا قىلدى (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 539-يىلى).

نېبوقادنەسار كۆرگەن چۈش

2 [1] نېبوقادنەسار تەختكە ئولتۇرۇپ ئىككىنچى يىلى، بىرنەچچە چۈش
كۆردى؛ ئۇنىڭ روھى پاراكەندە بولۇپ، ئۇيقۇسى قاچتى. [2] شۇڭا
پادىشاھ رەمچى-پالچى، پىر-ئۇستاز، جادۇگەر ۋە كالدىي(8) مۇنەججىملەرنى
چۈشلىرىگە تەبىر بېرىشكە چاقىرىشنى بۇيرۇدى. ئۇلار كېلىپ پادىشاھنىڭ
ئالدىدا تۇردى. [3] پادىشاھ ئۇلارغا:
— مەن بىر چۈش كۆردۈم، بۇ چۈشنىڭ مەنىسىنى بىلىشكە كۆڭلۈم(9)
ناھايىتى تىت-تىت بولۇۋاتىدۇ، — دېدى.
[4] ئاندىن كالدىيلەر پادىشاھقا (ئارامىي تىلىدا): — ئالىيلىرى مەڭگۈ
ياشىغايلا! قېنى كەمىنلىرىگە چۈشلىرىنى ئېيتقايلا، بىز تەبىر بېرىمىز، —
دېدى(10).
[5] پادىشاھ كالدىيلەرگە: — مەندىن بۇيرۇق! سىلەر ئاۋۋال كۆرگەن چۈشۈمنى
ئېيتىپ ئاندىن تەبىر بېرىشىڭلار كېرەك. ئۇنداق قىلمىساڭلار قىيما-
چىيما قىلىۋېتىلىسىلەر، ئۆيۈڭلار ھاجەتخانىغا ئايلاندۇرۇۋېتىلىدۇ! [6] لېكىن
چۈشۈمنى ئېيتىپ، ئۇنىڭغا تەبىر بېرەلىسەڭلار مەندىن سوۋغاتلار، ئىنئاملار
ۋە ئالىي ئىززەتتىن مۇيەسسەر بولىسىلەر. ئەمدى چۈشۈمنى ئېيتىڭلار، تەبىر
بېرىڭلار! — دېدى.
[7] ئۇلار پادىشاھقا يەنە بىر قېتىم:
— ئالىيلىرى چۈشلىرىنى ئېيتقايلا، ئاندىن ئۆزلىرىگە تەبىرىنى ئېيتىپ
بېرىمىز، — دېدى.
[8] بۇ چاغدا پادىشاھ جاۋابەن:
— شۈبھىسىزكى، سىلەر پەرمانىمدىن قايتمايدىغىنىمنى بىلگەچكە،

---

8 كالدىيە بابىل ئىمپېرىيەسىدىكى مۇھىم بىر رايون ئىدى، شۇ يەردىكىلەر «ئالىيجاناپ كىشىلەر» دەپ قارىلاتتى. بابىل ئوردىسى قائىدە-يوسۇنلىرىغا ئاساسەن مۇنەججىملەر شۇ تەبىقىدىكى ئادەملەردىن بولۇشى كېرەك ئىدى.

9 ئىبرانىي تىلىدا «روھىم».

10 مۇشۇ ئايەتتىن تارتىپ 1:8كىچە ئايەتلەر ئارامىي تىلىدا يېزىلغان.

ۋاقىتنى كەينىگە سوزۇۋاتىسىلەر. 9 لېكىن چۈشۈمنى ئېيتىپ بەرمىسەڭلار،
سىلەرگە پەقەت بىرلا جازا بار. چۈنكى سىلەر ۋاقىت ئەھۋالنى ئۆزگەرتىدۇ،
دەپ بىلىپ ئۆزئارا تىل بىرىكتۈرۈپ، يالغانچىلىق قىلىپ مېنى ئالدىماقچى
بولىسىلەر. شۇڭا چۈشۈمنى ئېيتساڭلار، ئاندىن چۈشۈمگە ھەقىقەتەن تەبىر
بېرەلەيدىغانلىقىڭلارنى شۇ چاغدىلا بىلىمەن، ــ دېدى.
10 كالدىيلەر پادىشاھقا جاۋابەن:
ــ دۇنيادا ئالىيلىرىنىڭ سورىغان ئىشىنى ئېيتىپ بېرەلەيدىغان ھېچبىر
ئادەم يوقتۇر. ھېچقانداق پادىشاھ، ئۇنىڭ قانداق ئۇلۇغ ياكى كۈچلۈك بولۇشىدىن
قەتئىينەزەر، رەمچى-پالچى، پىر-ئۇستاز ياكى كالدىي مۇنەججىملەرگە مۇنداق
تەلەپنى قويغان ئەمەس. 11 چۈنكى ئالىيلىرىنىڭ سورىغانلىرى ھەقىقەتەن
ئالامەت مۈشكۈل، ئىلاھلاردىن باشقا ھېچكىم ئۇنى ئايان قىلالمايدۇ. لېكىن
ئىلاھلارنىڭ ماكانى ئىنسانلار ئارىسىدا ئەمەس، ــ دېدى.
12 پادىشاھ قاتتىق غەزەپلىنىپ ئاچچىقلانغان ھالدا، بابىل ئۆردىسىدىكى
بارلىق دانىشمەنلەرنى ئۆلتۈرۈشنى ئەمر قىلدى. 13 شۇنىڭ بىلەن پادىشاھنىڭ
بارلىق دانىشمەنلەرنى ئۆلتۈرۈش توغرىسىدىكى بۇيرۇقى چۈشۈرۈلدى. شۇڭا
خىزمەتكارلىرى دانىيال ۋە ئۇنىڭ دوستلىرىنىمۇ ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن ئىزدىدى.

خۇدانىڭ دانىيالغا چۈشنى ۋە مەنىسىنى ئايان قىلىشى

14 شۇ چاغدا دانىيال بابىلدىكى دانىشمەنلەرنى ئۆلتۈرۈش ئەمرىنى ئىجرا
قىلغىلى چىققان پادىشاھنىڭ خۇسۇسىي مۇھاپىزەتچىلەر باشلىقى ئارىئوققا
ئاقىلانە ۋە دانىشمەنلەرچە جاۋاب قايتۇرۇپ 15 ئۇنىڭدىن: ــ پادىشاھنىڭ
چۈشۈرگەن پەرمانى نېمە ئۈچۈن شۇنچە جىددىي؟[11] ــ دەپ سورىدى. ئارىئوق
ئەھۋالنى دانىيالغا ئېيتىپ بەردى. 16 دانىيال دەرھال پادىشاھ ئالدىغا كىرىپ،
پادىشاھدىن چۈشىگە تەبىر بەرگۈدەك ۋاقىت بېرىشنى تەلەپ قىلدى[12].
17 ئاندىن دانىيال ئۆيىگە قايتىپ، ئەھۋالنى دوستلىرى ھانانىيا، مىشائىل

11 ياكى «قاتتىق».
12 ياكى «پادىشاھدىن چۈشىگە تەبىر بېرىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا ۋاقىت بېكىتىشنى تەلەپ قىلدى».

ۋە ئازارىيالارغا ئىپتىپ بەردى. [18] ئۇ ئۇلاردىن ئەرشتىكى خۇدادىن بۇ
چۈشنىڭ سىرى توغرۇلۇق رەھىم-شەپقەت ئىلتىجا قىلىپ، مەن دانىيال
ۋە دوستلىرىم تۆتىمىزنىڭ بابىلدىكى باشقا دانىشمەنلەر بىلەن بىللە ھالاك
قىلىنماسلىقىمىزنى تىلەڭلار، دەپ تەلەپ قىلدى. [19] ئاندىن كېچىدە
دانىيالغا غايىبانە كۆرۈنۈشتە شۇ سىرنىڭ يېشىمى ۋەھيي قىلىندى. شۇنىڭ
بىلەن دانىيال ئەرشتىكى خۇداغا ھەمدۇساناالار ئوقۇپ مۇنداق دېدى:

[20] «خۇدانىڭ نامى ئەبەدىلئەبەد مەدھىيىلەنگەي!
چۈنكى دانالىق ۋە كۈچ-قۇدرەت ئۇنىڭكىدۇر.
[21] ئۇ ۋاقىت، پەسىللەرنى ئۆزگەرتكۈچىدۇر؛
ئۇ پادىشاھلارنى يىقىتىدۇ،
ۋە پادىشاھلارنى تىكلەيدۇ؛
ئۇ دانالارغا دانالىق، ئاقىلانىلارغا ھېكمەت بېرىدۇ.
[22] ئۇ چوڭقۇر ۋە سىرلىق ئىشلارنى ئاشكارىلىغۇچىدۇر،
قاراڭغۇلۇقتا يوشۇرۇنغان ئىشلارنى ياخشى بىلگۈچىدۇر،
نۇر ھەمىشە ئۇنىڭ بىلەن بىللىدۇر.
[23] ئى ماڭا دانالىق ۋە كۈچ بەرگەن ئاتا-بوۋىلىرىمنىڭ خۇداسى،
ساڭا شۈكۈر ۋە ھەمدۇساناالار ئېيتاي!
سەن ھازىرلا بىز دۇئا قىلغان ئىشنى ماڭا ئاشكارىلىدىڭ،
پادىشاھنىڭ سورىغان ئىشىنى بىزگە كۆرسىتىپ بەردىڭ».

دانىيالنىڭ پادىشاھنىڭ چۈشىگە تەبىر بېرىشى

[24] ئاندىن دانىيال پادىشاھ بابىلدىكى دانىشمەنلەرنى ئۆلتۈرۈشكە تەيىنلىگەن
ئارىئوقنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇنىڭغا:

— بابىلدىكى دانىشمەنلەرنى ئۆلتۈرمىگەيلا. مېنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا
باشلاپ كىرگەيلا، مەن پادىشاھنىڭ چۈشىگە تەبىر بېرەي، — دېدى.
[25] ئارىئوق شۇئان دانىيالنى پادىشاھ نېبوقادنەسارنىڭ ئالدىغا باشلاپ
كىرىپ، پادىشاھقا: —

«مەن يەھۇدىي ئەسىرلەر ئىچىدىن ئالىيلىرىنىڭ چۈشىگە تەبىر بېرەلەيدىغان بىر كىشىنى تاپتىم» ــ دېدى.
26 پادىشاھ دانىيال (بەلتەشاسار دەپمۇ ئاتىلىدۇ)غا:
«سەن مېنىڭ كۆرگەن چۈشۈمنى ئايان قىلىپ، ئۇنىڭغا تەبىر بېرەلەمسەن؟ ــ دېدى.
27 دانىيال پادىشاھنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ شۇنداق جاۋاب بەردى:
ــ ئى ئالىيلىرى، سىلى سورىغان بۇ سىرنى دانىشمەن، پىر-ئۇستاز، رەمچى-پالچى ۋە مۇنەججىملار ئۆزلىرىگە يېشىپ بېرەلمەيدۇ. 28 بىراق ئەرشتە سىرلارنى ئاشكارىلىغۇچى بىر خۇدا بار. ئۇ بولسا ئالىيلىرىغا ئاخىرقى زاماننىڭ كۈنلىرىدە نېمە ئىشلارنىڭ بولىدىغانلىقىنى ئايان قىلدى. ئەمدى ئۆزلىرىنىڭ چۈشىنى، يەنى ئالىيلىرى ئۇخلاۋاتقاندا كۆرگەن غايىبانە ئالامەتلەرنى[13] ئېيتىپ بېرەي:
29 ــ ئى ئالىيلىرى، سىلى ئۇخلاشقا ياتقاندا كەلگۈسىدىكى ئىشلارنى ئويلاپ ياتتىلا. سىرلارنى بىردىنبىر ئاشكارىلىغۇچى ئۆزلىرىگە يۈز بېرىدىغان ئىشلارنى كۆرسەتتى. 30 ماڭا كەلسەك، بۇ سىرنىڭ ماڭا ئايان قىلىنغىنى مېنىڭ باشقا جان ئىگىلىرىدىن ئارتۇق ھېكمەتكە ئىگە بولغانلىقىمدىن ئەمەس، بەلكى بۇ چۈشنىڭ تەبىرىنى، شۇنداقلا شاھ ئالىيلىرىنىڭ كۆڭۈللىرىدىكى ئويلىرىنى ئۆزلىرىگە مەلۇم قىلىش ئۈچۈندۇر.
31 ــ ئەي ئالىيلىرى، سىلى غايىبانە ئالامەتتە ئۆزلىرىنىڭ ئالدىلىرىدا تۇرغان گىگانت بىر ھەيكەلنى كۆردىلە. بۇ ھەيكەل ناھايىتى گەۋدىلىك بولۇپ، زور نۇر چاقناپ تۇرىدىغان ھەيۋەتلىك ھەم قورقۇنچلۇق ئىدى. 32ھەيكەلنىڭ بېشى ئېسىل ئالتۇندىن، كۆكرىكى ۋە قوللىرى كۈمۈشتىن، بەل ۋە ساغرىلىرى مىستىن، 33 يوتا-پاچىقى تۆمۈردىن، پۇتى تۆمۈر بىلەن لاينىڭ ئارىلاشمىسىدىن ياسالغان. 34 ئۆزلىرى ئۇنى كۆرۈۋاتقان چاغلىرىدا، ئادەم قولى بىلەن قېزىلمىغان بىر تاش كېلىپ ھەيكەلگە ئۇرۇلۇپ ئۇنىڭ تۆمۈر بىلەن لاينىڭ ئارىلاشمىسىدىن ياسالغان پۇتىنى چىقىۋەتتى. 35 ئۇنىڭدىكى تۆمۈر،

13 ئارامىي تىلىدا: «سىلى كارىۋاتتا ياتقاندا كاللىلىرىدا كۆرگەن غايىبانە ئالامەتلەرنى..» دېيىلىدۇ.

لاي، مىس، كۈمۈش، ئالتۇنلار شۇئان پارچە-پارچە قىلىنىپ، شامال ئۇلارنى
بەئەينى يازلىق خاماندىكى توپىلارنى ئۇچۇرغاندەك، قايتا ھېچ تېپىلمىغۇدەك
قىلىپ ئۇچۇرۇۋەتتى. لېكىن ھېلىقى تاش يوغىناپ، پۈتكۈل جاھاننى قاپلىغان
غايەت زور بىر تاغقا ئايلاندى.
36 كۆرگەن چۈشلىرى مانا شۇدۇر. ئەمدى بىز ئۆزلىرىگە بۇ چۈشنىڭ
مەنىسىنى يېشىپ بېرىمىز[14].
37 ئەي ئالىيلىرى، ئۆزلىرى پۈتكۈل پادىشاھلارنىڭ بىر پادىشاھى، ئەرشتىكى
خۇدا سىلىگە پادىشاھلىق، نوپۇز، كۈچ ۋە شۆھرەت ئاتا قىلدى. 38 ئىنسان
بالىلىرى، ھايۋاناتلار، ئۇچار-قاناتلار مەيلى قەيەردە تۇرسۇن، خۇدا ئۇلارنى
قوللىرىغا تاپشۇرۇپ سىلىنى ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە ھاكىم قىلدى. سىلى ئۇ
ھەيكەلنىڭ ئالتۇن بېشىدۇرسىلا.
39 ئۆزلىرىدىن كېيىن يەنە بىر پادىشاھلىق كېلىدۇ. لېكىن ئۇ سىلىنىڭ
پادىشاھلىقلىرىغا يەتمەيدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۈچىنچى بىر پادىشاھلىق،
يەنى مىس پادىشاھلىق كېلىپ پۈتكۈل يەر يۈزىگە ھاكىم بولىدۇ. 40 ئۇنىڭدىن
كېيىنكى تۆتىنچى پادىشاھلىق بولسا تۆمۈردەك مۇستەھكەم بولىدۇ. تۆمۈر بارلىق
باشقا نەرسىلەرنى چېقىۋېتىپ بويسۇندۇرغىنىدەك، شۇنىڭغا ئوخشاش بۇ تۆمۈر
پادىشاھلىق ئۆز ئالدىنقى پادىشاھلارنىڭ ھەممىسىنى ئېزىپ چېقىۋېتىدۇ.
41 ئۆزلىرى كۆرگەندەك تۆمۈر بىلەن سېغىز لايىنىڭ ئارىلاشمىسىدىن ياسالغان
پۇت ۋە بارماقلار بۇ پادىشاھلىقنىڭ بۆلۈنمە بولۇپ كېتىدىغىنىنى كۆرسىتىدۇ.
بىراق بۇ پادىشاھلىق تۆمۈردەك كۈچكە ئىگە بولىدۇ، چۈنكى سىلى كۆرگەندەك،
تۆمۈر بىلەن لاي ئارىلاشقان. 42 تۆمۈر بىلەن لايىنىڭ ئارىلاشمىسىدىن ياسالغان
پۇتنىڭ بارماقلىرى ئۇ پادىشاھلىقنىڭ بىر قىسمىنىڭ كۈچيىدىغانلىقىنى، بىر
قىسمىنىڭ ئاجىزلىشىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. 43 ئۆزلىرى تۆمۈر بىلەن لايىنىڭ
ئارىلاشقانلىقىنى كۆردىلە. بۇ ئۇ پادىشاھلىقنىڭ ھۆكۈمدارلىرى پادىشاھلىقنىڭ
پۇقرالىرى[15] بىلەن ئىتتىپاقلاشماقچى بولغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. لېكىن

---

14 «بىز» — بۇ سۆز شۈبھىسىزكى، دانىيالنىڭ ئۆزىگە ۋە ئۈچ دوستىغا ۋاكالىتەن سۆز قىلغىنىنى بىلدۈرىدۇ.

15 ئارامىي تىلىدا: «ئىنسانلارنىڭ نەسلى».

تۆمۈر لاي بىلەن ئارىلاشمىغاندەك، بىرلىشىپ كېتەلمەيدۇ. [44] ئۇ ئاخىرقى پادىشاھلار(16) تەختتە ئولتۇرغان مەزگىلدە، ئەرشتىكى خۇدا يىمىرىلمەس بىر پادىشاھلىق بەرپا قىلىدۇ. بۇ پادىشاھلىق ھەرگىز باشقا بىر خەلققە ئۆتمەيدۇ؛ ئەكسىچە ئۇ بۇ باشقا پادىشاھلىقلارنى ئۇزۇل-كېسىل گۇمران قىلىپ، ئۆزى مەڭگۈ مەزمۇت تۇرىدۇ. [45] ئۆزلىرى ئادەم قولى بىلەن قېزىلمىغان بىر تاشنىڭ تاغدىن چىققىنىنى ۋە ئۇنىڭ ھەيكەلدىكى تۆمۈر، مىس، لاي، كۈمۈش، ئالتۇننى چېقىۋەتكەنلىكىنى كۆردىلە. شۇڭا ئۇلۇغ خۇدا ئالىيلىرىغا كەلگۈسىدە يۈز بېرىدىغان ئىشلارنى بىلدۈرگەن. كۆرگەن چۈشلىرى چوقۇم ئەمەلگە ئاشىدۇ، بېرىلگەن تەبىر مۇتلەق ئىشەنچلىكتۇر(17).

پادىشاھنىڭ دانىيالغا ئىنئام بېرىشى

[46] ئاندىن پادىشاھ نېبوقادنەسار ئۆزىنى يەرگە ئېتىپ دانىيالغا سەجدە قىلدى ۋە ئۇنىڭغا ھەدىيە بېرىپ خۇشپۇراق-ئىسرىق سېلىشنى ئەمر قىلدى. [47] پادىشاھ ئۇنىڭغا:

— دەرۋەقە، سىنىڭ خۇدايىڭ ئىلاھلار ئىچىدە ئەڭ ئۇلۇغ ئىلاھ، پادىشاھلارنىڭ خوجىسى ۋە سىرلارنى ئاشكارىلىغۇچى ئىكەن، چۈنكى سەن بۇ سىرنى يەشتىڭ! — دېدى.

[48] ئاندىن پادىشاھ دانىيالنىڭ مەرتىۋىسىنى يۇقىرى قىلىپ، ئۇنىڭغا نۇرغۇن ئېسىل سوۋغاتلارنى تەقدىم قىلدى. ئۇ ئۇنى پۈتكۈل بابىل ئۆلكىسىگە ھاكىم بولۇشقا تەيىنلىدى ۋە ئۇنى بابىلدىكى دانىشمەن-ئەقىلدارلارنىڭ باش ئاقساقىلى قىلدى. [49] دانىيالنىڭ پادىشاھدىن تەلەپ قىلىشى بىلەن، پادىشاھ شادراك، مىشاك ۋە ئەبەدنېگولارنى بابىل ئۆلكىسىنىڭ مەمۇرىي ئىشلىرىنى ئىدارە قىلىشقا تەيىنلىدى. دانىيال ئۆزى ئوردا خىزمىتىدە قالدى(18).

---

16 «ئاخىرقى پادىشاھلار» — پۈتنىڭ بارماقلىرىنىڭ پادىشاھلارغا ۋەكىللىك قىلىدىغانلىقىنى كۆرسەتسە كېرەك. بۇ باب ۋە 7-باب توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»نىمۇ كۆرۈڭ.

17 بۇ بابتىكى بېشارەتلەر توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»نىمۇ كۆرۈڭ.

18 ئارامىي تىلىدا «پادىشاھنىڭ دەرۋازىسىدا تۇراتتى». كونا زامانلاردا شەھەرنىڭ ياكى ئوردىنىڭ دەرۋازىسى بولسا، سوراقچىلار ھۆكۈم چىقىرىدىغان جاي ئىدى.

نىبوقادنەسارنىڭ ئالتۇن ھەيكەلگە چوقۇنۇشنى ئەمر قىلىشى

3 [1] پادىشاھ نىبوقادنەسار ئالتۇندىن ئېگىزلىكى ئاتمىش گەز[19]، كەڭلىكى ئالتە گەز كېلىدىغان بىر ھەيكەل ياساپ، بابىل ئۆلكىسىنىڭ دۇرا تۈزلەڭلىكىگە ئورناتتى. [2] پادىشاھ بارلىق ۋەزىر، ۋالىي، ھاكىم، مەسلىھەتچى، خەزىنىچى، سوتچى، سوراقچىلارنى شۇنداقلا ھەرقايسى ئۆلكىلەردىكى باشقا ئەمەلدارلارنىڭ ھەممىسىنى پادىشاھ نىبوقادنەسار ئورناتقان بۇ ئالتۇن ھەيكەلنى ئۆز ئىلاھىغا ئاتاش مۇراسىمىغا قاتنىشىشقا پەرمان چۈشۈردى. [3] شۇنىڭ بىلەن ۋەزىرلەر، ۋالىيلار، ھاكىملار، مەسلىھەتچىلەر، خەزىنىچىلەر، سوتچىلار، سوراقچىلار، شۇنداقلا ھەرقايسى ئۆلكىلەردىكى باشقا ئەمەلدارلارنىڭ ھەممىسى ئاتاش مۇراسىمىغا جەم بولدى. ئۇلار ھەيكەلنىڭ ئالدىدا تۇردى.

[4] جاكارچى يۇقىرى ئاۋاز بىلەن:

– ئەي ھەرقايسى ئەل-يۇرت، ھەرقايسى تائىپىلەردىن كەلگەنلەر، ھەر خىل تىلدا سۆزلىشىدىغان قوۋملار، [5] سىلەر سۇناي، نەي، قالۇن، لىرا[20]، زىلتار، بۇلمان[21] ۋە باشقا ھەرخىل سازلارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان ھامان، يەرگە باش ئۇرۇپ پادىشاھ نىبوقادنەسار ئورناتقان ئالتۇن ھەيكەلگە سەجدە قىلىڭلار. [6] كىمكى باش ئۇرۇپ سەجدە قىلمىسا، شۇئان دەھشەتلىك يالقۇنلاپ تۇرغان خۇمدانغا تاشلىنىدۇ، – دەپ جاكارلىدى.

[7] شۇڭا، سۇناي، نەي، قالۇن، لىرا، زىلتار، بۇلمان ۋە باشقا ھەرخىل سازلارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان ھامان ھەرقايسى ئەل-يۇرت، ھەرقايسى تائىپىلەردىن كەلگەن، ھەرخىل تىلدا سۆزلىشىدىغان قوۋم يەرگە باش ئۇرۇپ نىبوقادنەسار ئورناتقان ئالتۇن ھەيكەلگە سەجدە قىلىشتى.

---

[19] «گەز» ياكى «جەينەك» – جەينەكتىن قولنىڭ ئۇچىغىچە بولغان ئارىلىقتۇر، تەخمىنەن 40-45 سانتىمېتىر.

[20] لىرا بولسا تۆت تارلىق بىر خىل ساز.

[21] بۇلمان بولسا بىر خىل پۈۋلىنىدىغان ساز.

كالدىيلەرنىڭ ئۈچ بۇرادەرنىڭ ئۈستىدىن ئەرز قىلىشى

[8] ئۇ چاغدا، بەزى كالدىيلەر ئالدىغا چىقىپ يەھۇدىيلار ئۈستىدىن ئەرز قىلدى. [9] ئۇلار پادىشاھ نىبوقادنەسارغا:
— ئى ئالىيلىرى، مەڭگۈ ياشىغايلا! [10] ئالىيلىرى سۇناي، نەي، قالۇن، لىرا، زىلتار، بۇلمان ۋە باشقا ھەرخىل سازلارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان ھامان ھەممەيلەن يەرگە باش ئۇرۇپ ئالتۇن ھەيكەلگە سەجدە قىلسۇن، [11] شۇنداقلا كىمكى يەرگە باش ئۇرۇپ سەجدە قىلمىسا، ئۇ دەھشەتلىك يالقۇنلاپ تۇرغان خۇمدانغا تاشلانسۇن دەپ پەرمان قىلغانىدىلا. [12] سىلى بابىل ئۆلكىسىنىڭ مەمۇرىي ئىشلىرىنى باشقۇرۇشقا تەيىنلىگەن بىرنەچچە يەھۇدىي، يەنى شادراك، مېشاك، ئەبەدنىگولار بار؛ ئى ئالىيلىرى، بۇ ئادەملەر سىلىگە ھۆرمەتسىزلىك قىلىۋاتىدۇ. ئۇلار پادىشاھنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ ئىبادىتىدە بولمىدى ياكى پادىشاھ ئورناتقان ئالتۇن ھەيكەلگىمۇ سەجدە قىلمايدۇ، — دېدى.
[13] شۇنى ئاڭلاپ پادىشاھ نىبوقادنەسار دەرغەزەپ بولۇپ، شادراك، مېشاك، ئەبەدنىگولارنى ئۆز ئالدىغا كەلتۈرۈشنى ئەمر قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بۇ ئۈچەيلەننى پادىشاھ ئالدىغا ئەپكەلدى. [14] نىبوقادنەسار ئۇلارغا:
— شادراك، مېشاك، ئەبەددنىگو، سىلەر راستتىن مېنىڭ ئىلاھلىرىمنىڭ خىزمىتىدە بولمىدىڭلارمۇ ھەم مەن ئورناتقان ئالتۇن ھەيكەلگە سەجدە قىلمىدىڭلارمۇ؟ [15] ھازىر سىلەر سۇناي، نەي، قالۇن، لىرا، زىلتار، بۇلمان ۋە باشقا ھەرخىل سازلارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان ھامان، مەن ياساتقان ھەيكەلگە سەجدە قىلىشقا تەييار تۇرساڭلار، ياخشى. لېكىن سەجدە قىلمىساڭلار، سىلەر دەرھال دەھشەتلىك يالقۇنلاپ تۇرغان خۇمدانغا تاشلىنىسىلەر. شۇ چاغدا قانداق ئىلاھ كېلىپ سىلەرنى چاڭگىلىمدىن قۇتقۇزۇۋالىدىكىن، قېنى؟! — دېدى.
[16] شادراك، مېشاك، ئەبەدنىگولار پادىشاھقا جاۋابەن:
— ئى نىبوقادنەسار، بۇ ئىشتا بىز ئۆزىمىزنى ئاقلىشىمىز ھاجەتسىز. [17] بىز سەجدە قىلمىسا كېلىۋاتقان خۇدايىمىز بىزنى دەھشەتلىك يالقۇنلاپ تۇرغان خۇمداندىن قۇتقۇزالايدۇ؛ ئى ئالىيلىرى، ئۇ چوقۇم ئۆزلىرىنىڭ ئىلكىدىن

بىزنى قۇتقۇزىدۇ. [18] لېكىن بىزنى قۇتقۇزمىغان تەقدىردىمۇ، ئالىيلىرىگە مەلۇم بولسۇنكى، بىز يەنىلا ئىلاھلىرىڭىزنىڭ خىزمىتىدە بولمايمىز ۋە سىلى ئورناتقان ئالتۇن ھەيكەلگە سەجدە قىلمايمىز، ــ دېدى.

ئۈچ دوستىنىڭ ئۆلۈمگە بۇيرۇلۇشى

[19] بۇنى ئاڭلىغان ھامان پادىشاھ نېبوقادنەسارنىڭ تەرى بۇزۇلۇپ، شادراك، مىشاك، ئەبەدنېگولارغا قاتتىق غەزەپلەندى. شۇنىڭ بىلەن ئادەملىرىگە خۇمداننى ئادەتتىكىدىن يەتتە ھەسسە قاتتىق قىزىتىشنى بۇيرۇدى. [20] ئۇ قوشۇنىدىكى ئەڭ قاۋۇل پالۋانلارغا شادراك، مىشاك، ئەبەدنېگولارنى باغلاپ، دەھشەتلىك يالقۇنلاپ تۇرغان خۇمدانغا تاشلاشنى بۇيرۇدى. [21] شۇنىڭ بىلەن ئۇلار تونلىرى، ئىشتانلىرى، سەللىلىرى ۋە باشقا لىباس كىيىملىرى سېلىنمىغان ھالدا باغلىنىپ دەھشەتلىك يالقۇنلاپ تۇرغان خۇمدانغا تاشلاندى. [22] پادىشاھنىڭ ئەمرىنىڭ قاتتىقلىقى بىلەن خۇمداندىكى ئوت ئىنتايىن يالقۇنلاپ يېنىپ تۇراتتى، شۇڭلاشقا خۇمداندىن چىققۋاتقان يالقۇن شادراك، مىشاك، ئەبەدنېگولارنى كۆتۈرگەن ئەسكەرلەرنى كۆيدۈرۈپ تاشلىدى. [23] شۇنداق قىلىپ شادراك، مىشاك، ئەبەدنېگو ئۈچەيلەن باغلاقلىق ھالدا دەھشەتلىك يالقۇنلاپ تۇرغان خۇمدانغا چۈشۈپ كەتتى.

[24] ئاندىن نېبوقادنەسار چۆچۈگەن ھالدا ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، مەسلىھەتچى ۋەزىرلىرىدىن:

ــ بىز باغلاپ ئوت ئىچىگە تاشلىغىنىمىز ئۈچ ئادەم ئەمەسمۇ؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ ئۇلار جاۋابەن «شۇنداق، ئى ئالىيلىرى! ــ دېدى.

[25] پادىشاھ جاۋابەن:

ــ مانا، مەن تۆت ئادەمنىڭ باغلاقسىز ھالدا ئوت ئىچىدە ئەركىن مېڭىپ يۈرۈۋاتقىنىنى كۆرۈۋاتىمەنغۇ، ئۇلار قىلچە كۆيگەندەك ئەمەس؛ ھەمدە تۆتىنچى كىشى ئىلاھلارنىڭ ئوغلىدەك تۇرىدۇ! ــ دېدى.

ئۈچەيلەننىڭ خۇمدان ئوتىدىن چىقىشى ۋە ئۆستۈرۈلۈشى

26 شۇنىڭ بىلەن نېبوقادنەسار دەھشەتلىك ياللۇنلاپ تۇرغان خۇمداننىڭ ئاغزىغا يېقىن كېلىپ:

― شادراك، مىشاك، ئەبەدنېگو! ھەممىدىن ئالىي ئىلاھنىڭ قۇللىرى، چىقىڭلار، مايائقا كېلىڭلار! ― دەپ تووۋلىدى. شۇنىڭ بىلەن شادراك، مىشاك ۋە ئەبەدنېگو ئوتتىن چىقتى.

27 بارلىق ۋەزىرلەر، ۋالىيلار، ھاكىملار ۋە پادىشاھنىڭ مەسلىھەتچى ۋەزىرلىرى يىغىلىپ كېلىشىپ بۇ ئۈچەيلەنگە تىكىلىشىپ قاراشتى؛ ئۇلارنىڭ قىلچە كۆيگەن يېرى يوق ئىدى، چاچ-ساقاللىرىمۇ كۆيمىگەن، كىيىم-كېچەكلىرىمۇ شۇ پېتى ئىدى، ئۇستى-بېشىدىمۇ ئىس-تۈتەكنىڭ پۇرىقى يوق ئىدى.

28 نېبوقادنەسار مۇنداق دېدى:

― شادراك، مىشاك، ئەبەدنېگولارنىڭ خۇداسىغا شۈكۈر-سانالار بولغاي! ئۇ ئۆز پەرىشتىسىنى ئەۋەتىپ، ئۆزىگە تايانغان قۇللىرىنى قۇتقۇزىۋالدى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئىلاھىدىن باشقا ھېچقانداق ئىلاھقا خىزمەت قىلماسلىق ئۈچۈن ۋە ياكى باش ئۇرۇپ سەجدە قىلماسلىق ئۈچۈن، پەقەت ئۆز خۇدايىمىزنىڭلا ئىبادىتىدە بولىمىز دەپ پادىشاھنىڭ پەرمانىغا خىلاپلىق قىلىپ ھاياتىنى[22] تەۋەككۈل قىلدى. 29 ئەمدى مەن شۇنداق پەرمان چۈشۈرمەنكى: قايسى ئەل-يۇرت بولسۇن، قايسى تائىپىلەردىن كەلگەن بولسۇن، قايسى تىلدا سۆزلىشىدىغانلار بولسۇن، شادراك، مىشاك، ئەبەدنېگولارنىڭ خۇداسىغا قارا چاپلايدىكەن، پۈتۈن تېنى قىيما-چىيما قىلىنسۇن، ئۆيلىرى ھاجەتخانىغا ئايلاندۇرۇلسۇن! چۈنكى بۇنداق قۇتقۇزالايدىغان باشقا ئىلاھ يوق.

30 شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ شادراك، مىشاك، ئەبەدنېگو ئۈچەيلەننى ئۆستۈرۈپ، بابىل ئۆلكىسىدە يۇقىرى مەنسەپكە تەيىنلىدى.

---

22 ئارامىي تىلدا «تەنلىرىنى».

نېبوقادنەسارنىڭ ئىككىنچى چۈشى توغرۇلۇق يازغان خېتى

4

1 «مەنكى پادىشاھ نېبوقادنەساردىن يەر يۈزىدىكى ھەربىر ئەل-يۇرتقا،
ھەرقايسى تائىپىلەرگە، ھەرخىل تىللاردا سۆزلىشىدىغان قوۋملارغا
ئامان-ئېسەنلىك ئېشىپ-تېشىپ تۇرغاي!
2 ھەممىدىن ئالىي خۇدا ماڭا كۆرسەتكەن ئالامەتلەرنى ۋە كارامەتلەرنى
جاكارلاشنى لايىق تاپتىم. 3 ئۇنىڭ كۆرسەتكەن مۆجىزىلىك ئالامەتلىرى
نېمىدېگەن ئۇلۇغ! ئۇنىڭ كارامەتلىرى نېمىدېگەن قالتىس! ئۇنىڭ پادىشاھلىقى
پۈتمەس-تۈگىمەستۇر، ئۇنىڭ ھاكىملىقى دەۋردىن-دەۋرگىچە داۋاملىشىدۇ!
4 مەنكى نېبوقادنەسار ئۆيۈمدە بىخارامان ئولتۇرغىنىمدا، ئوردامدا باياشات
تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقىنىمدا، 5 مېنى ئەنتەيىن قورقىتىۋەتكەن بىر چۈشنى كۆردۈم،
ئورنۇمدا ياتقىنىمدا بېشىمدىكى ئويلار ۋە كاللامدىكى غايىبانە ئالامەتلەر مېنى
ئالاقزادە قىلدى.
6 بابىلدىكى بارلىق دانىشمەنلەرنى ئالدىمغا چاقىرىشقا پەرمان بېرىپ،
ئۇلارنىڭ چۈشۈمگە تەبىر بېرىشىنى بۇيرۇدۇم. 7 شۇنىڭ بىلەن بارلىق رەمچى-
پالچى، پىر-ئۇستاز، كالدىيلەر ۋە مۇنەججىملار كېلىشتى. مەن چۈشۈمنى
ئېيتىپ بەردىم، لېكىن ئۇلار ماڭا تەبىرىنى بېرەلمىدى[23]. 8 لېكىن ئاخىردا
دانىيال كىردى (ئۇنىڭ يەنە بىر ئىسمى بەلتەشاسار بولۇپ، مېنىڭ ئىلاھىمنىڭ
نامىغا ئاساسەن قويۇلغان). مۇقەددەس ئىلاھلارنىڭ روھى ئۇنىڭدا ئىكەن. مەن
چۈشۈمنى ئېيتىپ، ئۇنىڭغا:
9 — ئەي پالچىلارنىڭ باشلىقى بەلتەشاسار[24]، مۇقەددەس ئىلاھلارنىڭ روھى
سەندە ئىكەنلىكىنى، ساڭا ھېچقانداق سىر تەس كەلمەيدىغانلىقىنى بىلدىم،
شۇڭا مېنىڭ كۆرگەن چۈشۈمدىكى غايىبانە ئالامەتلەرنى چۈشەندۈرگەيسەن،
شۇنداقلا ئۇنىڭغا تەبىر بەرگەيسەن، — دېدىم.
10 — مەن ئورنۇمدا ياتقىنىمدا كاللامدا مۇنداق غايىبانە ئالامەتلەرنى كۆردۈم:

---

23 ياكى «بەرمىدى».

24 بۇ پادىشاھنىڭ كۆز-قارىشى. دانىيال ئۆزى پالچە ئەمەس، ئەلۋەتتە. پالچىلىق تەۋراتتا قەتئىي مەنئى قىلىنىدۇ.

مانا، يەر يۈزىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر تۈپ دەرەخ بار ئىكەن؛ ئۇ تولىمۇ ئېگىزمىش.
11 ئۇ بارغانسېرى چوڭ ھەم مەزمۇت ئۆسۈپ، ئاسمانغا تاقىشىپتۇ، ئۇ دۇنيانىڭ چەتلىرىگىمۇ كۆرۈنىدىكەن. 12 ئۇنىڭ يوپۇرماقلىرى چىرايلىق، مېۋىسى ئىنتايىن مول ئىكەن. ئۇنىڭدا پۈتكۈل دۇنياغا يەتكۈدەك ئوزۇق بار ئىكەن. ئۇنىڭ ئاستىدا دالادىكى ھايۋانلار سايىداشىدىكەن، شاخلىرىدا ئاسماندىكى ئۇچار-قاناتلار ماكان قىلىدىكەن؛ مېۋىسىدىن بارلىق ئەت ئىگىلىرىمۇ ئوزۇقلىنىدىكەن.
13 ئورنۇمدا يېتىپ، كاللامدا كۆرگەن غايىبانە ئالامەتلەرنى كۆرۈۋاتىمەن، مانا، ئاسماندىن بىر كۆزەتچى مۇئەككەل، يەنى مۇقەددەس بىر پەرىشتە[25] چۈشۈپ، 14 مۇنداق جاكارلىدى:
— «دەرەخنى كېسىپ، شاخلىرىنى قىرقىپ، يوپۇرماقلىرىنى ۋە مېۋىلىرىنى قېقىپ چۈشۈرۈپ چېچىۋېتىڭلار. دەرەخ تۈۋىدىكى ياۋايى ھايۋانلار ئۇنىڭدىن يىراقلاشسۇن، ئۇنىڭ شاخلىرىدىكى قۇشلار تىزىپ كەتسۇن. 15 يەردە پەقەت كۆتۈكىنىلا يىلتىزى بىلەن، مىس ۋە تۆمۈر بىلەن چەمبەرلەپ، يۇمران ئوت-چۆپلەر بىلەن بىللە دالادا قالدۇرۇڭلار. ئۇ ئاسماندىكى شەبنەمدىن چىلىق-چىلىق ھۆل بولۇپ تۇرسۇن. ئۇنىڭ نېسىۋىسى ئوت-چۆپ يەيدىغان ياۋايى ھايۋانلار بىلەن بىللە بولسۇن. 16 ئادەمىي ئەقلىدىن مەھرۇم قىلىنىپ[26]، ئۇنىڭغا ياۋايى ھايۋانلارنىڭ ئەقلى[27] بېرىلسۇن، شۇنداقلا شۇ ھالەتتە «يەتتە ۋاقىت»[28] تۇرسۇن.
17 دۇنيادىكى جان ئىگىلىرى ھەممىدىن ئالىي بولغۇچىنىڭ ئىنسانلارنىڭ پادىشاھلىقىنىڭ ھەممىسىنى ئىدارە قىلىدىغانلىقى، شۇنداقلا ئۇنىڭ پادىشاھلىق ھوقۇقىنى ئۆزى تاللىغان كىشى (مەيلى ئۇ ھېچنېمىگە ئەرزىمەس ئادەم بولسىمۇ)گە بېرىدىغانلىقىنى بىلسۇن دەپ، بۇ ھۆكۈم قارىغۇچى

25 ئارامىي تىلىدا «بىر مۇقەددەس بولغۇچى».
26 ئارامىي تىلىدا «ئادەمىي كۆڭۈلدىن مەھرۇم قىلىنىپ،..».
27 ئارامىي تىلىدا «ياۋايى ھايۋانلارنىڭ يۈرىكى».
28 «يەتتە ۋاقىت» مۇقەددەس كىتابتا دېيىلگىنى بويىچە، يەتتە يىلنى بىلدۈرىدۇ. ئەمما بابىللىقلارنىڭ كالېندارىدىكى بىر يىل 360 كۈن بولغاچقا، بەلكىم 2520 كۈن بولۇشى كېرەك. بۇ توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»نىمىزنى كۆرۈڭ.

مۆئەككەللەرنىڭ پەرمانى بىلەن، يەنى مۇقەددەس پەرىشتىلەرنىڭ قارار بۇيرۇقى بىلەن بەلگىلەنگەندۇر».

18 — مەن پادىشاھ نىبوغادنەسار مانا شۇنداق چۈشنى كۆردۈم. ئەي بەلتەشاسار، چۈشۈمگە تەبىر بەرگەيسەن. پادىشاھلىقىمدىكى دانىشمەنلەر ئىچىدە مەن ئۈچۈن بۇنىڭغا تەبىر بېرەلەيدىغان بىرمۇ ئادەم چىقمىدى. لېكىن سەن تەبىر بېرەلەيسەن، چۈنكى ئەڭ مۇقەددەس ئىلاھلارنىڭ روھى سەندە ئىكەن.

19 شۇنىڭ بىلەن بەلتەشاسار دەپمۇ ئاتالغان دانىيال بىر ھازا[29] ھەيرانلىقتا ئالاقزادە بولدى ۋە چۈش توغرىسىدا ئويلاپ تولىمۇ بىئارام بولدى.

پادىشاھ: — ئەي بەلتەشاسار، بۇ چۈش ۋە ئۇنىڭ تەبىرى سېنى ئالاقزادە قىلمىسۇن، — دېدى.

بەلتەشاسار جاۋابەن:

— ئى ئالىيلىرى، بۇ چۈش سىلىدىن نەپرەتلەنگەنلەرگە بولسۇن، ئۇنىڭ تەبىرى ئۆزلىرىگە ئەمەس، دۈشمەنلىرىگە چۈشكەي! 20-21 بارغانسېرى ئۆسۈپ مەزمۇت بولغان، ئېگىزلىكى ئاسمانغا تاقاشقان، پۈتكۈل دۇنياغا كۆرۈنىدىغان، يوپۇرماقلىرى چىرايلىق، مېۋىسى ئىنتايىن مول بولغان، پۈتكۈل دۇنياغا يەتكۈدەك ئوزۇق بولىدىغان، سايىسىدا ياۋايى ھايۋانلار تۇرىدىغان، شاخلىرىدا ئۇچار قۇشلار ماكان قىلىدىغان دەرەخ بولسا، يەنى سەن كۆرگەن دەرەخ — دەل ئۆزلىرىدۇر، ئى ئالىيلىرى!

22 — چۈنكى سىلى چوڭ ۋە مەزمۇت ئۆستىلا؛ سىلىنىڭ ھەيۋەتلىرى ئېشىپ پەلەككە يەتتى؛ ھۆكۈمرانلىقلىرى يەر يۈزىنىڭ چەتلىرىگە يېتىپ باردى. 23 ئالىيلىرى قاراپ تۇرغان ۋاقىتلىرىدا ئاسماندىن بىر قارىغۇچى، يەنى بىر مۇقەددەس پەرىشتە چۈشۈپ: «بۇ دەرەخنى كېسىپ، خاراب قىلىڭلار. ھالبۇكى، يەردە كۆتۈكىنىلا يىلتىزى بىلەن قالدۇرۇپ، مىس ۋە تۆمۈر بىلەن چەمبەرلەپ، يۇمران ئوت-چۆپلەر بىلەن بىللە دالادا قالدۇرۇڭلار. ئۇ ئاسماندىكى شەبنەمدىن چىلىق-چىلىق ھۆل بولۇپ تۇرسۇن. «يەتتە ۋاقىت»

---

29 ئارامىي تىلىدا «بىرەر سائەت».

بېشىدىن ئۆتكىچە ئۇنىڭ نېسۋىسى ئوت-چۆپ يەيدىغان ياۋايى ھايۋانلار بىلەن بىللە بولسۇن، ــ دەپتۇ.
[24] ــ ئى ئالىيلىرى، چۈشلىرىنىڭ مەنىسى مانا شۇ ــ بۇلار بولسا ھەممىدىن ئالىي بولغۇچىنىڭ پەرمانى بىلەن خوجام پادىشاھنىڭ بېشىغا چۈشىدىغان ئىشلار ــ [25] ئۆزلىرى كىشىلەر ئارىسىدىن ھەيدىۋېتىلىپ، ياۋايى ھايۋانلار بىلەن بىللە ياشايدىلا، كالىلاردەك ئوت-چۆپ بىلەن ئوزۇقلاندۇرۇلىدىلا، دالادا ئاسماندىكى شەبنەمدىن چىلىق-چىلىق ھۆل بولۇپ تۇرىدىلا. تاكى سىلى ھەممىدىن ئالىي بولغۇچىنىڭ پۈتكۈل ئىنسان پادىشاھلىقىنى ئىدارە قىلىدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ ھوقۇقىنى ئۆزى تاللىغان ھەرقانداق كىشىگە بېرىدىغانلىقىنى بىلىپ يەتكۈچە، يەتتە ۋاقىت باشلىرىدىن ئۆتىدۇ. [26] «دەرەخنىڭ كۆتىكىنى يىلتىزى بىلەن يەردە قالدۇرۇڭلار» دەپ بۇيرۇلغانىكەن، ئۆزلىرى ئەرشلەرنىڭ ھەممىنى ئىدارە قىلىدىغانلىقىنى بىلىپ يەتكەندىن كېيىن پادىشاھلىقلىرى ئۆزلىرىگە قايتۇرۇلىدۇ. [27] شۇڭا ئى ئالىيلىرى، مېنىڭ نەسىھىتىم سىلىگە لايىق كۆرۈلگەي، گۇناھلىرىدىن قول ئۈزگەيلا، ئىشتا ھەققانىي بولغايلا، قەبىھلىكلىرىدىن توختاپ كەمبەغەللەرگە رەھىمدىللىك قىلغايلا. شۇنداق قىلغاندىلا بەلكىم داۋاملىق گۈللەپ ياشنىمامدىلا؟
[28] بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى پادىشاھ نېبوقادنەسارنىڭ بېشىغا چۈشتى.
[29] ئون ئىككى ئايدىن كېيىن، ئۇ بابىلدىكى پادىشاھلىق ئوردىسىنىڭ ئۆگزىسىدە سەيلە قىلىۋېتىپ:
[30] ــ قاراڭلار، مەن ئۆز ئىززىتىم ۋە شان-شۆھرىتىم نامايان قىلىنسۇن دەپ، شاھانە ئوردامنىڭ جايلىشىشى ئۈچۈن زور كۈچۈم بىلەن ياسىغان ھەيۋەتلىك بابىل شەھىرى مۇشۇ ئەمەسمۇ؟ ــ دېدى.
[31] ئۇنىڭ سۆزى ئاغزىدىن تېخى ئۈزۈلمەيلا، ئاسماندىن بىر ئاۋاز چۈشۈپ:
ــ ئەي پادىشاھ نېبوقادنەسار، بۇ سۆز ساڭا كەلدى: پادىشاھلىق سەندىن ئېلىندى. [32] سەن كىشىلەر ئارىسىدىن ھەيدىۋېتىلىپ، ياۋايى ھايۋانلار بىلەن بىللە ماكان قىلىسەن ۋە كالىلاردەك ئوت-چۆپ يەيسەن؛ سەن ھەممىدىن ئالىي بولغۇچىنىڭ ئىنسان پادىشاھلىقىنى ئىدارە قىلىدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ ھوقۇقىنى ئۆزى تاللىغان ھەرقانداق كىشىگە تۇتقۇزىدىغانلىقىنى بىلىپ يەتكۈچە

يەتتە ۋاقىت بېشىڭدىن ئۆتۈپ كېتىدۇ ــ دېيىلدى.

33 بۇ سۆز نېبوقادنەساردا شۇئان ئەمەلگە ئاشتى. ئۇ كىشىلەر ئارىسىدىن ھەيدىۋېتىلىپ، كالىلاردەك ئوت-چۆپ يەپ، تېنى شەبنەمدىن چىلىق-چىلىق ھۆل بولۇپ كەتتى. ئۇنىڭ چاچلىرى بۈركۈتنىڭ پەيلىرىدەك، تىرناقلىرى قۇشنىڭ تىرناقلىرىدەك ئۆسۈپ كەتتى.

34 ئەمدى شۇ كۈنلەر توشقاندا، مەن نېبوقادنەسار ئاسمانغا كۆز تىكىپ قارىۋىدىم، ئەقىل-ھوشۇم ئەسلىگە كەلدى. مەن ھەممىدىن ئالىي بولغۇچىغا ھەمدۇسانا ئېيتىپ، مەڭگۈ ھايات تۇرغۇچىنى مەدھىيىلەپ، ھۆرمەت ئەيلىدىم.

ئۇنىڭ ھاكىملىقى مەڭگۈلۈك ھاكىملىقتۇر؛

ئۇنىڭ پادىشاھلىقى ئەۋلادتىن-ئەۋلادقىدۇر.

35 ئۇنىڭ ئالدىدا يەر يۈزىدىكى بارلىق ئىنسانلار ھېچنېمە ھېسابلانمايدۇ؛

ئەرشتىكى قوشۇنلار ۋە زېمىندىكى ئىنسانلار ئارىسىدا ئۇ نېمە قىلىشنى خالىسا شۇنى قىلىدۇ؛

ئۇنىڭ قولىنى كىم توسىيالىسۇن ياكى ئۇنىڭدىن «نېمە قىلىسەن؟» دەپ سوراشقا جۈرئەت قىلالىسۇن؟

36 شۇئانلا ئەقىل-ھوشۇم ئەسلىگە كەلدى؛ پادىشاھلىقىمنىڭ شان-شەرىپى، ئىززىتىم، پادىشاھلىق ھەيۋەممۇ ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى. مەسلىھەتچى ۋەزىرلىرىم ۋە ئەمىر-ئېسىلزادىلىرىم مېنى ئىزدەپ كەلدى. پادىشاھلىقىم مۇستەھكەملەندى؛ بۇرۇنقىدىنمۇ زور ھەيۋەتكە يېڭىباشتىن ئىگە بولدۇم.

37 ئەمدى مەنكى نېبوقادنەسار ئەرشتىكى پادىشاھقا ھەمدۇسانا ئوقۇيمەن، ئۇنى تېخىمۇ ئۇلۇغلايمەن ۋە ئۇنى ئىززەتلەيمەن:

ــ ئۇنىڭ قىلغانلىرى ھەقتۇر،

ئۇنىڭ يوللىرى توغرىدۇر؛

ئۇنىڭ تەكەببۇرلۇق يولىدا ماڭغانلارنىڭ ھەيۋىسىنى چۈشۈرۈش قۇدرىتى باردۇر!».

نىبوقادنەسارنىڭ نەۋرىسى پادىشاھ بەلشازارنىڭ زىياپىتى

5 1 بىر كۈنى پادىشاھ بەلشازار[30] ئەمىر-ئىسىلزادىلەردىن مىڭ كىشىنى
تەكلىپ قىلىپ كاتتا زىياپەت بېرىپ، ئۇلارنىڭ ئالدىدا شاراب
ئىچىپ، ئەيش-ئىشرەت كەيپىنى سۈردى[31]. 2 پادىشاھ بەلشازار شارابنى
تېتىپ كۆرۈپ، ئۆزى، ئەمىر-ئىسىلزادىلىرى، ئۆز خوتۇن-كېنىزەكلىرىنىڭ
شارابنى ئاتىسى نىبوقادنەسار يېرۇسالېمدىكى مۇقەددەس ئىبادەتخانىدىن
ئولجىغا ئالغان ئالتۇن-كۈمۈشتىن ياسالغان جام-قاچىلاردا ئىچىشىگە، شۇ
جام-قاچىلارنى ئېلىپ چىقىشنى بۇيرۇدى.
3 نەۋكەرلەر دەرھال بېرىپ خۇدانىڭ يېرۇسالېمدىكى مۇقەددەس
ئىبادەتخانىسىدىن ئېلىپ كېلىنگەن ئالتۇن جام-قاچىلارنى ئېلىپ چىقتى؛
پادىشاھنىڭ ئۆزى، ئەمىر-ئىسىلزادىلىرى، ئۇنىڭ خوتۇنلىرى ۋە كېنىزەكلىرى
ئۇلاردا شاراب ئىچتى. 4 ئۇلار شاراب ئىچكەچ، ئالتۇن، كۈمۈش، مىس، تۆمۈر،
ياغاچ ۋە تاشلاردىن ياسالغان بۇتلارنى مەدھىيىلەشتى.
5 دەل شۇ پەيتتە ئادەم قولىنىڭ بەش بارمىقى پەيدا بولۇپ، چىراغداننىڭ
ئۇدۇلىدىكى ئوردىنىڭ تام سۇۋىقىغا خەت يېزىشقا باشلىدى.[32] پادىشاھ خەت
يازغان قولنىڭ كۆرۈنگەن قىسمىنى كۆرۈپ، 6 چىرايى تاتىرىپ، كۆڭلىدە

30 بەلشازار نىبوقادنەسارنىڭ نەۋرىسى ئىدى. ئەمەلىيەتتە شۇ كۈنلەردە ئۇ «مۇئاۋىن ئىمپېراتور» ئىدى؛ ئاتىسى نابونىدۇس ئىمپېراتور ئىدى، لېكىن ئۇ ئادەتتە بابىلدا تۇرمايتتى.

31 بۇ بابتىكى 30-31-ئايەتلەردىن قارىغاندا، شۇ چاغدا پارس قوشۇنلىرى بابىل شەھىرىنى ئاللىقاچان قورشىۋالغانىدى. ئەمدى بابىللار نېمىشقا زىياپەت قىلىدۇ؟ تارىخشۇناسلارنىڭ تەھلىلى بويىچە بابىل شەھىرى (ئا) ئىنتايىن مۇستەھكەم، سېپىلى ئېگىز شەھەر؛ (ئە) ئۇنىڭدا يىگىرمە يىللىق ئوزۇق-تۈلۈك توپلانغانىدى. شۇڭا پادىشاھ ئۆزىنى تولىمۇ بىخەتەر، دەپ قارايتتى.

32 قىزىق بىر ئىش شۇكى، ئارخېئولوگلار قازغان ئاسارىئەتىقىلەرگە ئاساسەن، بابىل ئوردىلىرىدىكى تاملار ئۈستىگە ئۇلارنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ غەلىبە-مۇۋەپپەقىيەتلىرى سۈرەت ۋە سۆزلەر بىلەن خاتىرىلەنگەن. پادىشاھ زىياپەت قىلغاندا، ماختىنىش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ يېقىندىن بۇيانقى ئۇرۇشلاردىكى غەلىبىسىنى ۋە مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى يورۇتۇش ئۈچۈن، چىراغدان بۇ رەسىملەرنىڭ ئۇدۇلىغا قويۇلغۇزۇلاتتى.

ئىنتايىن ئالاقزادە بولۇپ كەتتى. پۇت-قوللىرى بوشىشىپ[33]، پۇتلىرى تىترەپ كەتتى[34]. 7 پادىشاھ قاتتىق ۋارقىراپ، پىر-ئۇستازلار، كالدىيلەر ۋە مۇنەججىملارنى چاقىرىشنى بۇيرۇدى. بابىلدىكى دانىشمەنلەر كەلگەن ھامان پادىشاھ ئۇلارغا:

— كىمكى تامدىكى بۇ خەتلەرنى ئوقۇپ مەنىسىنى ماڭا دەپ بېرەلىسە، ئۇنىڭغا سۆسۈن رەڭلىك[35] بىر تون كىيگۈزۈلۈپ، بويىنىغا ئالتۇن زەنجىر ئېسىلىپ، پادىشاھلىقتا ئۈچىنچى مەرتىۋە بېرىلىدۇ، — دېدى.

8 پادىشاھنىڭ دانىشمەنلىرىنىڭ ھەممىسى ئوردىغا ھازىر بولدى؛ لېكىن ئۇلار نە خەتلەرنى ئوقۇيالمايتتى نە پادىشاھقا مەنىسىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيتتى. 9 بەلشازار تېخىمۇ ئالاقزادە بولۇپ، چىرايى تېخىمۇ تاتىرىپ كەتتى. ئەمىر-ئېسىلزادىلەرمۇ قانداق قىلىشنى بىلەلمەي قالدى.

10 پادىشاھ ۋە ئەمىر-ئېسىلزادىلەرنىڭ ۋارقىراشقان ئاۋازىنى ئاڭلىغان خانىش[36] زىياپەت زالىغا كىرىپ، پادىشاھقا مۇنداق دېدى:

— ئى ئالىيلىرى، مەڭگۈ ياشىغايلا! ئالاقزادە بولۇپ كەتمىگەيلا، چىرايلىرى تاتىراپ كەتمىگەي. 11 پادىشاھلىقلىرىدا بىر كىشى بار، ئۇنىڭدا مۇقەددەس ئىلاھلارنىڭ روھى بار. ئاتىلىرى تەختتىكى ۋاقتىدا، بۇ كىشىدە يورۇقلۇق، دانالىق ۋە ئەقىل-پاراسەت، يەنى ئىلاھلارغا خاس ئەقىل-پاراسەت نامايان قىلىنغانىدى. ئاتىلىرى نېبوقادنەسار، يەنى پادىشاھ ئاتىلىرى ئۇنى پۈتۈن رەمچى-پالچىلار، پىر-ئۇستازلار، كالدىيلەر ۋە مۇنەججىملارنىڭ بېشى قىلىپ تەيىنلىگەن. 12 بۇ كىشىدە ئالاھىدە بىر روھىي خۇسۇسىيەت، بىلىم، ھېكمەت، چۈشلەرگە تەبىر بېرەلەيدىغان، تېپىشماقلارنى يېشەلەيدىغان ۋە تۈگۈن-سىرلارنى ئاچالايدىغان قابىلىيەت بار ئىدى. شۇ كىشىنىڭ ئىسمى

---

33 ئارامىي تىلىدا: «بەل-ساغرىسىنىڭ بوغۇم-ئۇگىلىرى بوشىشىپ...». بۇ ئىش-ۋەقە «يەش.» 1:45تىكى بېشارەتنىڭ بىر ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشى.

34 ئارامىي تىلىدا: «تىزلىرى بىر-بىرىنى قاققىلى تۇردى».

35 قەدىمكى زامانلاردا سۆسۈن رەڭ «شاھانە رەڭ» دەپ ھېسابلىناتتى.

36 «خانىش» مۇشۇ يەردە بەلشازارنىڭ ئانىسى ياكى چوڭ ئانىسى (نېبوقادنەسارنىڭ ئايالى) بولسا كېرەك.

دانىيال بولۇپ، پادىشاھ ئۇنىڭغا بەلتەشاسار دەپمۇ ئىسىم قويغان. شۇڭا بۇ دانىيال چاقىرتىلسۇن، ئۇ چوقۇم بۇ خەتلەرنىڭ مەنىسىنى يېشىپ بېرىدۇ.

دانىيالنىڭ تامدىكى خەتنىڭ مەنىسىنى چۈشەندۈرۈشى

13 شۇنىڭ بىلەن دانىيال پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىندى، پادىشاھ دانىيالدىن: ــ

ــ پادىشاھ ئاتام يەھۇدا ئۆلكىسىدىن سۈرگۈن قىلىپ كەلگەن يەھۇدىيلار ئىچىدىكى ھېلىقى دانىيال سەنمۇ؟ ــ دەپ سورىۋىدى، 14 ــ سەن توغرۇلۇق خەۋىرىم بار، سەندە مۇقەددەس ئىلاھلارنىڭ روھى، شۇنداقلا يورۇقلۇق، دانالىق ۋە ئالاھىدە ئەقىل-پاراسەت بار ئىكەن دەپ ئاڭلىدىم. 15 ئەمدى دانىشمەنلەر ۋە پىر-ئۇستازلارنى تامدىكى خەتنى ئوقۇپ، مەنىسىنى ماڭا چۈشەندۈرۈپ بەرسۇن دەپ ئالدىمغا چاقىرتىپ كېلىندى؛ لېكىن بۇ ئىشنىڭ سىرىنى ھېچقايسىسى يېشىپ بېرەلمىدى. 16 بىراق سەن توغرۇلۇق ئاڭلىغانمەنكى، سەن سىرلارنى چۈشەندۈرەلەيدىكەنسەن ۋە تۈگۈنلەرنى يېشەلەيدىكەنسەن. ئەگەر بۇ خەتلەرنى ئوقۇپ، مەنىسىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلىسەڭ، ساڭا سۆسۈن رەڭلىك تون كىيگۈزۈلىدۇ، بوينۇڭغا ئالتۇن زەنجىر ئېسىلىدۇ، پادىشاھلىقتا ئۈچىنچى دەرىجىلىك مەرتىۋىگە ئېرىشىسەن، ــ دېدى.

17 دانىيال پادىشاھقا مۇنداق جاۋاب بەردى:

ــ ئالىيلىرىنىڭ ئىنئاملىرى ئۆزلىرىدە قالسۇن، مۇكاپاتلىرىنى باشقا كىشىگە بەرگەيلا. ئەمدىلىكتە مەن ئالىيلىرىغا بۇ خەتنى ئوقۇپ، مەنىسىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەي.

18 ــ ئى ئالىيلىرى، ھەممىدىن ئالىي خۇدا ئاتىلىرى نېبوقادنەسارغا پادىشاھلىق، ئۇلۇغلۇق، شان-شەرەپ ۋە ھەيۋەت بەردى. 19 ئۇنىڭغا بېرىلگەن ئۇلۇغلۇقتىن ھەرقايسى ئەل-يۇرت، ھەرقايسى تائىپىلەر ۋە ھەرخىل تىلدا سۆزلىشىدىغان قوۋملارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ئالدىدا تىترەپ قورقۇپ تۇراتتى؛ ئۇ كىمنى خالىسا شۇنى ئۆلتۈرەتتى، كىمنى خالىسا شۇنى تىرىك قوياتتى؛ كىمنى خالىسا شۇنى مەرتىۋىلىك قىلاتتى، كىمنى خالىسا شۇنى پەس

قىلالاتتى. [20] لېكىن ئۇ كۆڭلىدە تەكەببۇرلىشىپ، روھ-قەلبىدە مەغرۇرلىنىپ مىجەزى تەرسالىشىپ، پادىشاھلىق تەختىدىن چۈشۈرۈلۈپ، ئىززىتىدىن مەھرۇم قىلىندى. [21] ئۇ كىشىلەر ئارىسىدىن ھەيدىۋېتىلىپ، ئۇنىڭغا ياۋايى ھايۋانلارنىڭ ئەقلى بېرىلدى. ئۇ ياۋا ئېشەكلەر بىلەن بىللە ماكانلىشىپ، كالىلاردەك ئوت-چۆپ يېگۈزۈلدى، تېنى شەبنەمدىن چىلىق-چىلىق ھۆل بولۇپ كەتتى، تاكى ئۇ ھەممىدىن ئالىي خۇدانىڭ ئىنسان پادىشاھلىقىنى ئىدارە قىلىدىغانلىقىنى ۋە ئۇ پادىشاھلىقنىڭ ھوقۇقىنى ئۆزى تاللىغان ھەرقانداق كىشىگە بېرىدىغانلىقىنى بىلىپ يەتكۈچە شۇ ھالەتتە بولدى.

[22] ئەي بەلشازار، ئىبۇقادنەسارنىڭ ئوغلى تۇرۇپ ئۆزلىرى بۇلارنىڭ ھەممىسىدىن خەۋەرلىرى بولسىمۇ، لېكىن ئۆزلىرىنى تۆۋەن قىلمىدىلا. [23] ئەكسىچە تەكەببۇرلىشىپ ئەرشتىكى رەبگە قارشى تۇردىلا. سىلى ئۇنىڭ مۇقەددەس ئىبادەتخانىسىدىن ئۇلجا ئالغان جام-قاچىلارنى ئېلىپ كېلىپ، ئۆزلىرى، ئەمىر-ئېسىلزادىلىرى، ئۆز خوتۇنلىرى ۋە كېنىزەكلىرىمۇ ئۇلاردا شاراب ئىچتىڭلار ئاندىن كۆرمەيدىغان، ئاڭلىمايدىغان ۋە ھېچنېمىنى چۈشەنمەيدىغان ئالتۇن، كۈمۈش، مىس، تۆمۈر، ياغاچ ۋە تاشلاردىن ياسالغان بۇتلارنى مەدھىيىلىدىلە. ھالبۇكى، سىلىنىڭ نەپەسلىرىنى ئۆز قولىدا تۇتقان ۋە سىلىنىڭ بارلىق ھەرىكەتلىرىنى ئۆز ئىلكىدە تۇتقان خۇدانى ئۇلۇغلىمىدىلا. [24] شۇڭا، خۇدا بۇ قولنىڭ كۆرۈنگەن قىسمىنى ئەۋەتىپ بۇ خەتلەرنى يازدۇردى.

[25] بۇ خەتلەر: «مېنې، مېنې، تەكەل، ئۇپھارسىن» دېگەندىن ئىبارەت[37].

[26] بۇنىڭ چۈشەندۈرۈلۈشى: — «مېنې» — خۇدا سىلىنىڭ پادىشاھلىقلىرىنىڭ ھېسابىنى قىلىپ، ئۇنى ئاياغلاشتۇردى.

[27] «تەكەل» — سىلى تارازىدا تارتىلىشۇدىلا، كەم چىقتىلا.

[37] «مېنې» — «ساناش» ياكى «ھېسابلاش» دېگەن سۆزى بىلەن، «تەكەل» — «تارازىدا تارتىش» دېگەن سۆزى بىلەن، «ئۇپھارسىن» — «پارچىلىنىش» دېگەن سۆزى بىلەن ئاھاڭداش بولىدۇ.
ئارامىي تىلىدىن ئىبرانىي تىلىغا تەرجىمە قىلىنسا «بىر مىنا، بىر شەكەل، يېرىم مىنا» دېگەن بولىدۇ. مىنا ۋە شەكەل ئىبرانىيلارنىڭ پۇل بىرلىكلىرى ئىدى.

28 «پەرەس»[38] ـ پادىشاھلىقلىرى پارچىلىنىپ، مېدىئالىقلار بىلەن
پارسلارغا[39] تەۋە قىلىندى.
29 شۇنىڭ بىلەن بەلشازار دەرھال نەۋكەرلىرىگە ئەمر قىلىۋىدى، ئۇلار دانىيالغا
سۆسۈن رەڭلىك تونىنى كىيدۈرۈپ، بويىنىغا ئالتۇن زەنجىرنى ئېسىپ قويىدى؛
ئۇ ئۇ توغرۇلۇق: «پادىشاھلىق ئىچىدە ئۈچىنچى دەرىجىلىك مەرتىۋىگە ئىگە
بولسۇن» دەپ جاكارلىدى.
30 شۇ كېچە كالدىيلەرنىڭ پادىشاھى بەلشازار ئۆلتۈرۈلدى. 31 پادىشاھلىق بولسا
مېدىئالىق دارىئۇسنىڭ قولىغا ئۆتتى[40]. ئۇ تەخمىنەن ئاتمىش ئىككى ياشتا ئىدى.

دانىيال شىرلار ئۆڭكۈرىدە

6 1 پادىشاھ دارىئۇس پۈتۈن پادىشاھلىقنى ئىدارە قىلىش ئۈچۈن بىر
يۈز يىگىرمە ۋەزىرنى ھەرقايسى يۇرتلارنى باشقۇرۇشقا تەيىنلەشنى
مۇۋاپىق كۆردى[41]. 2 بۇنىڭدىن باشقا ئۇ بۇ ۋەزىرلەرنى نازارەت قىلىپ، بۇ
ۋەزىرلەرنىڭ ھېسابىنى ئېلىش، شۇنداقلا پادىشاھنىڭ ھوقۇق-مەنپەئەتى
زىيانغا ئۇچرىمىسۇن دەپ دانىيال ۋە باشقا ئىككى كىشىنى نازارەتچىلىككە
تەيىنلىدى. 3 دانىيالدا ئالاھىدە بىر روھىي خۇسۇسىيەت بار بولغاچقا، ئۇ باشقا
نازارەتچىلەردىن ۋە ۋەزىرلەردىن ئىقتىدارلىق چىقتى. شۇڭا پادىشاھ ئۇنى پۈتكۈل

38 «پەرەس» ــ «ئۇپھارسىن» (25-ئايەت، كۆپلۈك شەكلىدە) دېگەن سۆزنىڭ بىرلىك شەكلى.

39 «پەرەس» («ئۇپھارسىن») دېگەنلىك «پارس» سۆزى بىلەن يىلتىزداش بولۇپ، بۇ يەردە ئىككى بىسلىق مەنە بىلدۈرىدۇ. ئۇنىڭ پادىشاھلىقى ھەم پارچىلانغان ھەم پارسلارغا مەنسۇپ بولىدۇ، دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

40 ئارامىي تىلىدا «مېدىئالىق دارىئۇس پادىشاھلىقنى قوبۇل قىلدى».
بابىل شەھىرىنىڭ قانداق ئىشغال قىلىنغانلىقى ھەققىدىكى قىزىق تېما توغرۇلۇق «يەرەمىيا»دىكى «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە، «بابىل شەھىرىنىڭ ئۆرۈۋېتىلىشى توغرۇلۇق بېشارەتلەر» دېگەن بايانلىرىمىزنى كۆرۈڭ.

41 مۇشۇ «دارىئۇس»نىڭ كىم ئىكەنلىكى توغرۇلۇق ئالىملار ئارىسىدا تالاش-تارتىش بار. بەزىلىرى ئۇنى پارسلىق قورەش، دەپ قارايدۇ. لېكىن مۇشۇ يەردە دارىئۇس «مېدىئالىق» دېيىلىدۇ ۋە 31گە قارىغاندا، ئۇ قورەشنىڭ قول ئاستىدا ئىدى («مېدىئالىق دارىئۇس پادىشاھلىقنى قوبۇل قىلدى» دېيىلىدۇ). ئۇنىڭ سالاھىيىتىنى ئارخېئولوگلار تەتقىقاتلىرى بىلەن ئېنىقلىشى مۇمكىن.

پادىشاھلىقنى ئىدارە قىلىشقا تەيىنلىمەكچى بولدى. 4 شۇنىڭ بىلەن باشقا نازارەتچى ۋە ۋەزىرلەر ئۇنىڭ پادىشاھلىقتىكى مەمۇرىي ئىشلىرىدىن سەۋەنلىك ئىزدىدى. لېكىن ئۇلار ئەرز قىلغۇدەك ھېچقانداق باھانە-سەۋەب ياكى سەۋەنلىك تاپالمىدى. چۈنكى دانىيال دىيانەتلىك ۋە ئىشەنچلىك بولۇپ، ئۇنىڭدىن قىلچە كەمچىلىك ياكى سەۋەنلىك چىقىرالمىغانىدى. 5 شۇڭا شۇ ئادەملەر ئۆزئارا:

— دانىيالنىڭ خۇداسىنىڭ قانۇنىغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلىرىدىن باشقا، ئۇنىڭدىن ئەيىبلىگۈدەك ھېچقانداق باھانە تاپالمايمىز، — دېيىشتى.

6 شۇڭا ئۇلار ئۆزئارا تىل بىرىكتۈرۈپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ:

— پادىشاھ دارىئۇس ئالىيلىرى مەڭگۈ ياشىغايلا! 7 ئالىيلىرىنىڭ پادىشاھلىقلىرىدىكى بارلىق نازارەتچى، ۋالىي، ۋەزىر، مەسلىھەتچى، ھاكىم ۋە ئەمەلدارلار بىرلىكتە مەسلىھەتلەشتۇق[42]؛ ھەرقانداق كىشى ئوتتۇز كۈن ئىچىدە ھەرقانداق ئىلاھقا ھەرقانداق دۇئا-تىلاۋەت قىلىشقا ۋە ياكى ھەرقانداق كىشىدىن بىر نەرسە تىلەشكە رۇخسەت بولمىسۇن، ئى ئالىيلىرى، پەقەت سىلىدىنلا تىلىشى رۇخسەت بولسۇن دېگەن شاھانە يارلىقنىڭ چۈشۈرۈلۈشىنى لايىق كۆردۇق. بۇ پەرمان قەتئىي بولسۇن، كىمكى بۇ پەرمانغا خىلاپلىق قىلسا، ئۇ شىرلار ئۆڭكۈرىگە تاشلانسۇن! 8 ئەمدى، ئى ئالىيلىرى بۇ پەرماننى بېكىتىپ چۈشۈرگەيلا، ئۇنىڭ ئۆزگەرتىلمەسلىكى ئۈچۈن يارلىقنامىگە ئىمزا قويغايلا؛ چۈنكى مېدىئا ۋە پارس قانۇنى بويىچە، پەرمان چىقىرىلىشى بىلەنلا ئۆزگەرتىشكە بولمايدۇ، — دېدى.

9 شۇنىڭ بىلەن دارىئۇس پەرماننى بېكىتىپ يارلىقنامىغا قول قويدى[43].

10 دانىيال بۇ يارلىقنامىگە ئىمزا قويۇلغانلىقنى ئاڭلاپ، ئۆيىگە قايتتى. ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئۈگزىسىدە بىر بالىخانا بولۇپ، دېرىزىسى يېرۇسالېمغا قارايدىغان

---

42 ئۇلارنىڭ بۇ باياندىكى «بارلىق» دېگەن سۆز يالغانچىلىق ئىدى؛ چۈنكى دانىيال ئۇنىڭ ئىچىدە ئەمەس ئىدى، ئەلۋەتتە.

43 9-ئايەتنىڭ تولۇق مەنىسىنى بېكىتىش تەس. ئارامىي تىلىدا «شۇنىڭ بىلەن دارىئۇس پەرمان ۋە يارلىقنامىگە قول قويدى» دېيىلىدۇ. بۇنىڭغا قارىغاندا، ئىككى يازما يارلىق بولغان بولسا كېرەك. پارس ئوردىسىدىكى قائىدە-نىزاملاردىن ئانچە خەۋەرسىز بولمىغاچقا، نېمە ئۈچۈن ئىككى يارلىق كېرەك بولىدىغىنىنى بىلمەيمىز.

بولۇپ، ئوچۇق تۇراتتى. ئۇ ئادىتى بويىچە دېرىزىنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، ھەر كۈنى ئۈچ قېتىم خۇداغا دۇئا-تىلاۋەت قىلىپ شۈكۈر ئېيتاتتى.
11 لېكىن ھېلىقى ئادەملەر بىللە كېلىپ دانىيالنىڭ خۇداغا دۇئا ۋە تىلاۋەت قىلىۋاتقىنىنى كۆردى. 12 ئاندىن ئۇلار بىرلىكتە پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ پەرمان توغرىسىدا گەپ ئېچىپ:
— ئى ئالىيلىرى، ئۆزلىرى: ئوتتۇز كۈن ئىچىدە ئۆزلىرىدىن باشقا ھەرقانداق ئىلاھدىن ياكى ھەرقانداق ئىنساندىن بىرەر نېمىنى تىلىگەن ھەرقانداق كىشى شىرلار ئۆڭكۈرىگە تاشلانسۇن، دېگەن بىر پەرمانغا ئىمزا قويغان ئەمەسمۇ؟ — دەپ سورىدى.
پادىشاھ: — دەرۋەقە شۇنداق قىلدىم، مېدىئا ۋە پارس قانۇنى بويىچە پەرماننى ئۆزگەرتكىلى بولمايدۇ، — دېدى.
13 ئاندىن ئۇلار پادىشاھقا جاۋابەن:
— يەھۇدادىن ئەسىر ئېلىپ كېلىنگەن كىشىلەردىن ھېلىقى دانىيال، ئى ئالىيلىرى، سىلىنى ۋە سىلى ئىمزا قويغان پەرماننى كۆزگە ئىلمايدۇ، بەلكى ھەر كۈندە ئۈچ قېتىم ئۆز دۇئا-تىلاۋىتىنى قىلىۋاتىدۇ، — دېيىشتى.
14 بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ ئۆز-ئۆزىگە كايىپ، كۆڭۈل قويۇپ دانىيالنى قۇتقۇزۇشقا ئامال تاپماقچى بولۇپ، ئۇ كۈن پاتقۇچە ھەرخىل قۇتقۇزۇش ئامالى ئۈستىدە ئىزدىنىپ يۈردى.
15 لېكىن ئاخىردا ئۇ كىشىلەر يەنە ئۆزئارا تىل بىرىكتۈرۈپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا جەم بولۇپ ئۇنىڭغا:
— ئى ئالىيلىرى، ئۆزلىرىگە مەلۇمكى، مېدىئالار ۋە پارسلارنىڭ قانۇنى دەل شۇكى، پادىشاھنىڭ بېكىتكەن ھەرقانداق قارارى ياكى پەرماننى ئۆزگەرتىشكە بولمايدۇ، — دېيىشتى.
16 شۇنىڭ بىلەن پادىشاھنىڭ ئەمر قىلىشى بىلەن دانىيال تۇتۇپ كېلىنىپ، شىرلار ئۆڭكۈرىگە تاشلاندى. پادىشاھ دانىيالغا:
— سەن ئۈزۈلدۈرمەي ئىبادەت قىلىدىغان خۇدايىڭ سېنى قۇتقۇزىۋالىدۇ! — دېدى.
17 بىر تاش ئېلىنىپ، ئۆڭكۈرنىڭ ئاغزى ئۇنىڭ بىلەن ئېتىلدى؛ دانىيالنىڭ

ئىشلىرىغا ھېچكىم ئارىلاشمىسۇن دەپ ئۇنى پادىشاھ ئۆز مۆھۈرى ۋە ئۇنىڭ
ئەمىر-ئەمەلدارلىرىنىڭ مۆھۈرلىرى بىلەن مۆھۈرلىدى. 18 ئاندىن پادىشاھ
ئوردىغا قايتىپ كېلىپ كېچىنى روزا تۇتۇپ ئۆتكۈزدى؛ ئۆزىنىڭ تۇقال-
كېنىزەكلىرىدىن ھېچقايسىسىنى ئۆز يېنىغا كەلتۈرمىدى[44]، ئۇ كېچىچە
ئۇخلىيالمىدى[45]. 19 تاڭ ئېتىشى بىلەنلا پادىشاھ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئالدىراپ
شىرلار ئۆڭكۈرىگە باردى. 20 پادىشاھ ئۆڭكۈرگە يېقىنلىشىپ ئازابلانغان ھالدا
دانىيالنى چاقىرىپ:
— ئەي دانىيال، مەڭگۈ ھايات خۇدانىڭ قۇلى، سەن ئۈزلۈكسىز ئىبادەت
قىلىدىغان خۇدايىڭ سېنى شىرلاردىن قۇتقۇزۇۋالالىدىمۇ؟ — دەپ توۋلىدى.
21 دانىيال جاۋابەن:
— ئى ئالىيلىرى، مەڭگۈ ياشىغايلا! 22 خۇدايىمنىڭ پەرىشتىسىنى ئەۋەتىپ
شىرلارنىڭ ئاغزىنى يۇمدۇرۇشى بىلەن ئۇلار ماڭا ھېچ زىيان-زەخمەت
يەتكۈزەلمىدى؛ چۈنكى ئۇ مەندىن ھېچقانداق ئەيىب كۆرمىدى. ئالىيلىرىنىڭ
ئالدىدىمۇ مەن ھېچقانداق زىيان يەتكۈزگۈدەك ئىش قىلمىدىم، — دېدى.
23 بۇنى ئاڭلاپ پادىشاھ ئىنتايىن خۇشال بولۇپ، ئادەملىرىنى دانىيالنى
ئۆڭكۈردىن ئېلىپ چىقىشنى بۇيرۇدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار دانىيالنى ئۆڭكۈردىن
ئېلىپ چىقتى. ئۇنىڭدىن قىلچە زىيدە-زەخمەت تاپالمىدى؛ چۈنكى ئۇ
خۇداسىغا تايانغانىدى. 24 ئاندىن پادىشاھ بۇيرۇق چۈشۈردى، نەۋكەرلىرى
دانىيالنىڭ ئۈستىدىن شىكايەت قىلغانلارنىڭ ھەممىسىنى تۇتۇپ، ئۇلارنى
بالا-چاقىلىرى ۋە خوتۇنلىرى بىلەن قوشۇپ شىرلار ئۆڭكۈرىگە تاشلىۋەتتى.
ئۇلار ئۆڭكۈر تېگىگە چۈشۈپ بولمايلا شىرلار ئېتىلىپ كېلىپ، ئۇلارنىڭ
ئۇستىخانلىرىنىمۇ چايناپ قىيما-چىيما قىلىۋەتتى.
25 شۇ ئىشتىن كېيىن دارىئۇس پادىشاھ يەر يۈزىدە تۇرۇۋاتقان ھەرقايسى
ئەل-يۇرت، ھەممە تائىپىلەر، ھەر تىلدا سۆزلىشىدىغان قوۋملارنىڭ
ھەممىسىگە مۇنداق پۈتۈك چۈشۈردى: —
«ھەممىڭلارغا ئامانلىق ئېشىپ-تېشىپ تۇرغاي!

---

44 ياكى، «ئۇ ھېچقانداق كۆڭۈل ئېچىشلارنىمۇ قىلمىدى»
45 ئارامىي تىلىدا «ئۇنىڭ ئۇيقۇسى قاچتى».

26 مەن ئۇشبۇ يارلىقنى چۈشۈرىمەنكى، پادىشاھلىقىمدىكى ھەربىر يۇرتتىكى پۇقرالار دانىيالنىڭ خۇداسى ئالدىدا تىترەپ قورقسۇن!
― چۈنكى ئۇ مەڭگۈ ھايات خۇدادۇر،
مەڭگۈ مۇستەھكەم ئۆزگەرمەستۇر،
ئۇنىڭ پادىشاھلىقى ھالاك قىلىنماس،
ئۇنىڭ ھاكىمىيىتى ئەبەدىلئەبەدگىچە بولىدۇ[46].
27 ئۇ بالايىقازادىن قوغدايدۇ ۋە قۇتقۇزىدۇ،
ئۇ ئاسمانلاردىمۇ، يەر يۈزىدىمۇ ئالامەت-كارامەتلەرنى يارىتىدۇ،
ئۇ دانىيالنى شىرلارنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتقۇزدى».
28 دانىيالنىڭ بولسا شۇ ئىشلاردىن كېيىن دارىئۇس ھۆكۈم سۈرگەن مەزگىلدە، شۇنداقلا پارس پادىشاھى قورەش ھۆكۈم سۈرگەن ۋاقىتلاردا ئىشلىرى راۋان يۈرۈشتى.

دانىيالنىڭ غايىبانە ئالامەتلەرنى بايان قىلغانلىقى
تۆت زور مەخلۇقنى كۆرۈش

7
1 بەلشازار بابىلغا پادىشاھ بولغان بىرىنچى يىلى دانىيال ئورنىدا يېتىپ چۈشىدە بىرنەچچە غايىبانە ئالامەتلەرنى كۆردى. ئۇ چۈشىدە كۆرگەنلىرىنى مۇنداق يەكۈنلەپ خاتىرىلىۋالدى: ―
2 كېچىدە كۆرگەن غايىبانە كۆرۈنۈشتە مەنكى دانىيال شۇنى كۆردۈمكى، ئاسماننىڭ تۆت تەرىپىدىن شامال چىقىپ، «ئۇلۇغ دېڭىز»[47] يۈزىگە ئۇرۇلماقتا ئىدى. 3 دېڭىزدىن شەكىللىرى بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغان تۆت زور مەخلۇق چىقتى.
4 بىرىنچى مەخلۇق شىرغا ئوخشايتتى، لېكىن بۈركۈتنىڭ قانىتى بار ئىدى. مەن ئۇنىڭغا قاراپ تۇرغىنىمدا، قاناتلىرى يۇلۇندى؛ ئاندىن ئۇ يەردىن

46 ئارامىي تىلىدا «ئاخىرغىچە بولىدۇ».
47 «ئۇلۇغ دېڭىز» «ئوتتۇرا دېڭىز»نى كۆرسەتسە كېرەك.

كۆتۈرۈلۈپ، ئىككى پۇتى يەرگە دەسسىتىلىپ ئادەمدەك تۇرغۇزۇلۇپ، ئۇنىڭغا ئىنسانىي بىر قەلب بېرىلدى.

[5] مانا يەنە بىر مەخلۇق، يەنى ئىككىنچىسى ئېيىققا ئوخشايتتى. ئۇنىڭ بىر تەرىپى ئىككىنچى بىر تەرىپىدىن ئېگىزلىتىلدى. ئۇنىڭ چىشلىرى ئۈچ قوۋۇرغىنى چىشلەپ تۇراتتى، بىر ئاۋاز ئۇنىڭغا: «ئورنۇڭدىن تۇر، گۆشنى يېيىشىڭچە يەۋال!» ــ دېدى.

[6] قاراپ تۇرغىنىمدا، مانا يەنە بىر مەخلۇق پەيدا بولدى. ئۇ يىلپىزغا ئوخشايتتى، دۈمبىسىدە قۇشنىڭكىدەك تۆت قانىتى بار ئىدى؛ ئۇنىڭ بېشى تۆت ئىدى. ئۇنىڭغا ھاكىملىق ھوقۇقى بېرىلدى.

[7] ئۇنىڭدىن كېيىن كېچىدىكى غايىبانە كۆرۈنۈشلەردە قاراپ تۇرغىنىمدا، مانا تۆتىنچى بىر مەخلۇق پەيدا بولدى. ئۇ ئىنتايىن قورقۇنچلۇق، دەھشەتلىك ۋە ئاجايىب كۈچلۈك ئىدى. ئۇ يوغان تۆمۈر چىشلىرى بىلەن ئوۋنى چايناپ ئېزىپ يۇتۇپ، قالدۇقىنى پۇتلىرى بىلەن دەسسەپ-چەيلەيتتى. ئۇ ئالدىنقى بارلىق مەخلۇقلارغا ئوخشىمايتتى؛ ئۇنىڭ ئون مۈڭگۈزى بار ئىدى. [8] مەن بۇ مۈڭگۈزلەرنى كۆزىتىۋاتقىنىمدا، مانا مۈڭگۈزلەرنىڭ ئارىسىدىن يەنە بىر كىچىك مۈڭگۈز ئۆسۈپ چىقتى. بۇ كىچىك مۈڭگۈزنىڭ ئالدىدا ئەسلىدىكى مۈڭگۈزلەردىن ئۈچى يۇلۇۋېتىلدى. بۇ كىچىك مۈڭگۈزنىڭ ئادەمنىڭكىدەك كۆزى ۋە چوڭ سۆزلەيدىغان ئاغزى بار ئىدى.

مەڭگۈ ھايات بولغۇچىنى كۆرۈش

[9] مەن قاراپ تۇرغىنىمدا، ئۇ يەرگە بىرنەچچە تەختنىڭ قويۇلغانلىقىنى كۆردۈم؛ ئۇلارنىڭ بىرىدە، «ئەزەلدىن بار بولغۇچى»[48] ئورۇن ئېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ كىيىملىرى قاردەك ئاپئاق، چاچلىرى ئاپئاق قوزا يۇڭىدەك ئىدى. ئۇنىڭ تەختى ئوت لاۋۇلداپ تۇرغان يالقۇنلار بولۇپ، لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان ئوت چاقلىرىنىڭ ئۈستىدە ئىدى. [10] ئۇنىڭ ئالدىدىن گويا راۋان ئېقىپ تۇرغان

[48] «ئەزەلدىن بار بولغۇچى» ئەسلىدە ئىبرانىي تىلىدا «قەدىمكى كۈنلەردىن تارتىپ بار بولغۇچى» ــ يەنى خۇدا دېگەنلىكتۇر، ئەلۋەتتە.

دەريادەك ئوت يالقۇنى لاۋۇلداپ ئېقىپ تۇراتتى؛ ئۇنىڭ خىزمىتىدە تۇرغۇچىلار تۈمەن مىڭلىغان[49] ئىدى، ئۇنىڭ ئالدىدا يۈز مىليونلىغان ھازىر تۇرغۇچىلار بار ئىدى[50]. سوراق باشلانغانلىقى جاكارلىنىپ، دەستۇرلار ئېچىلدى. 11 ھېلىقى كىچىك مۈڭگۈزنىڭ يوغان گەپلەرنى قىلغۇاتقان ئاۋازىدىن دىققىتىم شۇنىڭغا تارتىلىپ قاراپ تۇراتتىم. قاراپ تۇرغىنىمدا، تۆتىنچى مەخلۇق ئۆلتۈرۈلۈپ، ئۇنىڭ جەسىتى ھالاك قىلىنىپ، ئوتقا تاشلاپ كۆيدۈرۈلۈشكە تاپشۇرۇلدى.
12 قالغان ئۈچ مەخلۇق بولسا، ھاكىمىيىتىدىن مەھرۇم قىلىندى، لېكىن ئۇلارنىڭ ئۆمرى يەنە بىر مەزگىل[51] ئۇزارتىلدى.
13 كېچىدىكى غايىبانە كۆرۈنۈشلەردە مانا، مەن گويا ئىنسان ئوغلىغا ئوخشاش بىر زاتنىڭ ئاسماندىكى بۇلۇتلار بىلەن كەلگىنىنى كۆردۈم. ئۇ «ئەزەلدىن بار بولغۇچى»نىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۇنىڭ ئالدىغا ھازىر قىلىندى.
14 ھەر ئەل-يۇرت، ھەر تائىپە، ھەر خىل تىلدا سۆزلىشىدىغان قوۋملار ئۇنىڭ خىزمىتىدە بولسۇن دەپ، سەلتەنەت، شۆھرەت ۋە پادىشاھلىق ھوقۇقى ئۇنىڭغا بېرىلدى. ئۇنىڭ سەلتەنىتى مەڭگۈ سولاشماس سەلتەنەتتۇر، ئۇنىڭ پادىشاھلىقى مەڭگۈ ھالاك قىلىنماس.

غايىبانە كۆرۈنۈشلەرنىڭ تەبىرى

15 مەنكى دانىيالنىڭ ۋۇجۇدۇم، دىل-روھىم بەك بىئاراملىقتا چۆمدى، كاللامدىكى غايىبانە ئالامەتلەر مېنى ئىنتايىن ئالاقزادە قىلدى. 16 مەن يېقىن تۇرغۇچىلاردىن[52] بىرىنىڭ ئالدىغا بېرىپ، بۇ غايىبانە ئالامەتلەرنىڭ ھەقىقىتى توغرۇلۇق سورىدىم. ئۇ ماڭا تەبىر بېرىپ چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دېدى: —
17 «بۇ تۆت زور مەخلۇق كەلگۈسىدە دۇنيادا باش كۆتۈرىدىغان تۆت پادىشاھنى كۆرسىتىدۇ. 18 لېكىن ھەممىدىن ئالىي بولغۇچىنىڭ مۇقەددەس بەندىلىرى

49 ئارامىي تىلىدا: «مىڭلىغان مىڭلىغان» ياكى «مىڭلىغان مىڭ» — دېمەك، بىرنەچچە مىليون.
50 ئايەتتە كۆزدە تۇتۇلغان خۇدانىڭ خىزمەتچىلىرى پەرىشتىلەر، ئەلۋەتتە. «ۋەھ.» 16:9نى كۆرۈڭ.
51 «بىر مەزگىل» ئارامىي تىلىدا «بىر پەسىل، بىر ۋاقىت» دېيىلىدۇ.
52 «يېقىن تۇرغۇچىلار» — بۇلار پەرىشتىلەر بولسا كېرەك.

پادىشاھلىق ھوقۇقىنى قوبۇل قىلىدۇ[53]، ئۇلار ئۇنىڭغا مەڭگۈ ئىگىدارچىلىق قىلىدۇ، ئەبەدىلئەبەدگىچە شۇنداق بولىدۇ».

19 مەن باشقا ئۈچ مەخلۇقتا ئوخشىمايدىغان تۆتىنچى مەخلۇق، يەنى زور
قورقۇنچلۇق، تۆمۈر چىشلىق، مىس تىرناقلىق، ئۇۋنى چايناپ ئېزىپ يۇتۇپ،
ئاندىن قالدۇقلىرىنى ئاياغلىرى بىلەن دەسسەپ-چەيلەيدىغان ھېلىقى مەخلۇق
توغرىسىدىكى ھەقىقەتنى، 20 شۇنداقلا ئۇنىڭ بېشىدىكى ئون مۈڭگۈزىنىڭ ۋە
كېيىن ئۆسۈپ چىققان كىچىك مۈڭگۈز توغرىسىدىكى ھەقىقەتنى تېخىمۇ
ئېنىق بىلمەكچى بولدۇم ــ ئۇنىڭ، يەنى ھېلىقى كىچىكىنىڭ ئالدىدا ئەسلىدە
بار بولغان باشقا ئۈچ مۈڭگۈز يۇلۇۋېتىلگەن، كۆزلىرى ۋە يوغان گەپ قىلىدىغان
ئاغزى بار بولۇپ، ئەنە باشقا مۈڭگۈزلەرگە قارىغاندا تېخىمۇ ھەيۋەتلىك ئىدى.
21 قاراپ تۇرغىنىمدا، ئۇ كىچىك مۈڭگۈز خۇدانىڭ مۇقەددەس بەندىلىرى بىلەن
جەڭ قىلىپ ئۇلاردىن ئۈستۈنلۈككە ئىگە بولدى؛ 22 «ئەزەلدىن بار بولغۇچى»
كەلگەندە، ھۆكۈم قىلىش ھوقۇقى ھەممىدىن ئالىي بولغۇچىنىڭ مۇقەددەس
بەندىلىرىگە بېرىلدى[54]. شۇنىڭ بىلەن بېكىتىلگەن ۋاقتى كېلىپ، خۇدانىڭ
مۇقەددەس بەندىلىرى پادىشاھلىق ھوقۇقىنى ئۆتكۈزىۋالدى.

23 تەبىر بەرگۈچى چۈشەندۈرۈپ يەنە مۇنداق دېدى: ــ

«تۆتىنچى مەخلۇق كەلگۈسى دۇنيادا باش كۆتۈرىدىغان تۆتىنچى بىر پادىشاھلىق بولۇپ، ئۇ باشقا ھەرقانداق پادىشاھلىقلارغا ئوخشىمايدۇ. ئۇ پۈتكۈل دۇنيانى يۇتۇپ، ئۇنى ئاياغ ئاستى قىلىپ، كۇكۇم-تالقان قىلىدۇ.

24 ئون مۈڭگۈز بولسا، بۇ پادىشاھلىقتىن چىقىدىغان ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغان
ئون پادىشاھنى كۆرسىتىدۇ. كېيىن يەنە بىر پادىشاھ مەيدانغا چىقىدۇ، ئۇ
ئىلگىرىكى پادىشاھلارغا ئوخشىمايدۇ؛ ئۇ ئۈچ پادىشاھنى ئۆزىگە بويسۇندۇرىدۇ.
25 ئۇ ھەممىدىن ئالىي بولغۇچىغا قارشى كۇپۇرلۇق سۆزلەرنى قىلىدۇ ھەمدە

---

53 «پادىشاھلىق ھوقۇقىنى قوبۇل قىلىدۇ». قىزىق بىر يېرى شۇكى، «پادىشاھلىق» دېگەن كىمنىڭكى ياكى قايسى پادىشاھلىق ئېيتىلمىغان. نېمىشقا؟ چۈنكى شۇ چاغدا پەقەت بىرلا پادىشاھلىق، يەنى خۇدانىڭكى بولىدۇ.

54 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «شۇنىڭ بىلەن بېكىتىلگەن ۋاقتى كېلىپ، ھەممىدىن ئالىي بولغۇچىنىڭ مۇقەددەس بەندىلىرى دەپ ھۆكۈم چىقىرىلدى».

ھەممىدىن ئالىي بولغۇچىنىڭ مۇقەددەس بەندىلىرىنى ھالسىزلاندۇرىدۇ. ئۇ كالېندارنى، ھېيت-ئايەملەرنى ۋە مۇقەددەس قانۇنلارنى ئۆزگەرتىۋېتىشنى قەستلەيدۇ. خۇدانىڭ مۇقەددەس بەندىلىرى «ئۈچ يېرىم ۋاقىت»[55] ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا تاپشۇرۇلىدۇ. [26] ئاندىن خۇدانىڭ سوتى ئېچىلىدۇ، بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئىدارە قىلىش ھوقۇقى تارتىۋېلىنىپ، مەڭگۈلۈك ئۈزۈل-كېسىل يوقىتىلىدۇ.

[27] لېكىن ئۇنىڭ پادىشاھلىقىنىڭ ھوقۇقى، يەنى دۇنيادىكى ھەرقايسى پادىشاھلىقلارنىڭ سەلتەنىتى ۋە شۆھرىتى ھەممىدىن ئالىي بولغۇچىنىڭ مۇقەددەس بەندىلىرىگە، يەنى خۇدانىڭ ئۆز خەلقىگە ئۆتكۈزۈلىدۇ. ئۇنىڭ پادىشاھلىقى مەڭگۈ بىر پادىشاھلىقتۇر، دۇنيادىكى پۈتۈن ھۆكۈمدارلار ئۇنىڭ خىزمىتىدە بولۇپ ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىدۇ».

[28] بۇ ئىش مانا مۇشۇ يەرگىچە بولدى. مەنكى دانىيال، ئۆز ئويلىرىم ئۆزۈمنى ئالاقزادە قىلدى، چىرايىم تاتىرىپ كەتتى. بىراق بۇ ئىشنى قەلبىمدە پۈكۈپ ساقلىدىم[56].

[55] «ئۈچ يېرىم ۋاقىت» تەخمىنەن «ئۈچ يېرىم يىل»نى كۆرسىتىدۇ. سەل توغرىراق دېسەك، «بىر ۋاقىت» («دانىيال» دېگەن قىسىمنىڭ باشقا يەرلىرى بىلەن سېلىشتۇرغاندا) بەلكىم بابىللىقلارنىڭ ئىشلىتىدىغان يىلى، يەنى 360 كۈنلۈك ۋاقىتنى كۆرسىتىشى مۇمكىن. شۇڭا «ئۈچ يېرىم ۋاقىت»، 1260 كۈننى كۆرسىتىدۇ.
ئەسلى ئارامىي تىل نۇسخىسىدا، «ئۈچ يېرىم ۋاقىت»، «بىر ۋاقىت، ئىككى ۋاقىت ۋە قوشۇمچە يېرىم ۋاقىت» دېگەن شەكىلدە ئىپادىلەنگەن. بابىللىقلار بەزى يىللىرىغا قوشۇمچە بىر ئاينى «كەبىسە ئاي» دەپ قاتاتتى؛ «بىر ۋاقىت، ئىككى ۋاقىت ۋە قوشۇمچە يېرىم ۋاقىت» دېگەن ئىبارە قوشۇمچە ئاينىڭ بولۇشىنىڭ مۇمكىنچىلىكىنى يوققا چىقىرىدۇ. دېمەك، «ئۈچ يېرىم ۋاقىت» 1290 كۈن ئەمەس، بەلكى 1260 كۈن بولىدۇ.
[56] 7-بابتىكى بېشارەتلەر توغرىسىدا «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى كۆرۈڭ.

قوچقار بىلەن تېكە ھەققىدە غايىبانە كۆرۈنۈش[57]

8 1 پادىشاھ بەلشازار تەختكە ئولتۇرۇپ ئۈچىنچى يىلى، مەنكى دانىيال
ئىككىنچى بىر غايىبانە ئالامەتنى كۆردۈم. 2 غايىبانە كۆرۈنۈشتە،
ئۆزۈمنى ئېلام ئۆلكىسىدىكى شۇشان قەلئەسىدە كۆردۈم. كۆرۈنۈشتە مەن ئۇلاي
چوڭ ئۆستەڭگى بويىدا ئىدىم.
3 بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام، ئىككى مۈڭگۈزى بار بىر قوچقارنىڭ چوڭ
ئۆستەڭ ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆردۈم. ئۇنىڭ مۈڭگۈزى ئېگىز بولۇپ، بىر مۈڭگۈز
يەنە بىرىدىن ئېگىز ئىدى؛ ئېگىزرەك بولغان مۈڭگۈز يەنە بىرسىدىن كېيىنرەك
ئۆسۈپ چىققانىدى. 4 مەن قوچقارنىڭ غەرب، شىمال ۋە جەنۇب تەرەپلەرگە
ئۈسۈۋاتقىنىنى كۆردۈم. ھېچقانداق ھايۋان ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمەيتتى ۋە ھېچكىم
ھېچكىمنى ئۇنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتقۇزالمايتتى. ئۇ نېمە قىلىشنى خالىسا،
شۇنى قىلاتتى، بارغانسېرى ھەيۋەتلىك بولۇپ كېتىۋاتاتتى.
5 مەن بۇ توغرۇلۇق ئويلاۋاتاتتىم، مانا، غەرب تەرەپتىن بىر تېكە پۇتلىرى يەرگە
تەگمىگەن ھالدا پۈتۈن جاھاننى كېزىپ يۈگۈرۈپ كەلدى. ئۇنىڭ ئىككى كۆزى
ئارىسىغا كۆرۈنەرلىك چوڭ بىر مۈڭگۈز ئۆسۈپ چىققانىدى. 6 ئۇ مەن دەسلەپ
كۆرگەن ھېلىقى ئۆستەڭ بويىدا تۇرغان ئىككى مۈڭگۈزلۈك قوچقارغا قاراپ
قەھرى بىلەن شىددەتلىك ئېتىلدى. 7 مەن ئۇنىڭ قوچقارغا يېقىن كېلىپ،
غەزەپ بىلەن قوچقارنى ئۈسۈپ ئىككى مۈڭگۈزىنى سۇندۇرۇۋەتكەنلىكىنى
كۆردۈم. قوچقارنىڭ قارشىلىق كۆرسەتكۈدەك مادارى قالمىغانىدى، تېكە
ئۇنى يەرگە يىقىتىپ، دەسسەپ-چەيلىدى، تېكىنىڭ چاڭگىلىدىن ئۇنى
قۇتقۇزىۋالىدىغان ئادەم چىقمىدى.
8 تېكە بارغانسېرى ھەيۋەتلىك بولۇپ كەتتى؛ لېكىن ئۇ خېلى كۈچىيىپ
بولغاندا، چوڭ مۈڭگۈزى سۇنۇپ چۈشۈپ، ئەسلىدىكى جايىدىن ئاسماندىكى
تۆت شامالغا قاراپ تۇرىدىغان، كۆزگە كۆرۈنەرلىك تۆت مۈڭگۈز ئۆسۈپ چىقتى.
9 بۇ تۆت مۈڭگۈزنىڭ ئىچىدىكى بىرىدىن يەنە بىر مۈڭگۈز ئۆسۈپ چىقتى.

[57] 8-باب، 1-ئايەتتىن باشلاپ كىتابنىڭ قالغان قىسمىنىڭ ھەممىسى ئارامىي تىلىدا ئەمەس،
ئىبرانىي تىلىدا يېزىلغان.

ئۇ كىچىك مۈڭگۈز ئۆسۈپ ئىنتايىن ھەيۋەتلىك بولدى، جەنۇب، شەرق
تەرەپلەرگە ۋە «گۈزەل زېمىن»غا[58] قاراپ تەسىر كۈچىنى كېڭەيتتى. 10 ئۇ
ئىنتايىن ھەيۋەتلىك بولۇپ، ھەتتا ساماۋىي قوشۇندىكىلەرگە ھۇجۇم قىلغۇدەك
دەرىجىگە يەتتى، ساماۋىي قوشۇندىكىلەردىن ۋە يۇلتۇزلاردىن بىرمۇنچىسىنى
يەرگە تاشلاپ، ئۇلارنىڭ ئۈستىگە دەسسىدى 11 (ئۇ تولىمۇ مەغرۇرلىنىپ،
ھەتتا ساماۋىي قوشۇننىڭ سەردارى بىلەن تەڭ بولماقچى بولۇپ، ئىبادەتخانىدا
سەردارغا ئاتاپ كۈندىلىك قۇربانلىق[59] سۇنۇشنى ئەمەلدىن قالدۇردى، ھەمدە
سەردارنىڭ ئىبادەتخانىسىدىكى «مۇقەددەس جاي»نى ۋەيران قىلىۋەتتى.
12 ئاسىيلىق تۈپەيلىدىن[60] خۇدانىڭ خەلقى[61] ۋە كۈندىلىك قۇربانلىق چوڭ
مۈڭگۈزگە تاپشۇرۇلىدۇ). ئۇ ھەقىقەتنى ئاياغ ئاستى قىلىدۇ؛ ئۇنىڭ بارلىق
ئىشلىرى ناھايىتى ئوڭۇشلۇق بولدى.

13 كېيىندىن، بىر مۇقەددەس پەرىشتىنىڭ[62] سۆز قىلغانلىقىنى ئاڭلىدىم،
شۇنىڭ بىلەن يەنە بىر مۇقەددەس پەرىشتە سۆز قىلغان پەرىشتىدىن:
— غايىبانە ئالامەتتە كۆرۈنگەن بۇ ۋەقەلەر، يەنى «ۋەيران قىلغۇچى»

---

58 «گۈزەل زېمىن» — قانائان زېمىنى (پەلەستىن). ئىبرانىي تىلىدا «گۈزەللىكنىڭ زېمىنى» دېيىلىدۇ.

59 «كۈندىلىك قۇربانلىق» — خۇدانىڭ مۇسا پەيغەمبەر ئارقىلىق چۈشۈرگەن ئەمرى بىلەن ئىبادەتخانىدا ھەر كۈنى ئەتىگەندە ۋە كەچتە بىر قوزا «كۆيدۈرمە قۇربانلىق» قىلىنىشى كېرەك. بۇ قۇربانلىقنى بولسا ئىسرائىل ئۈچۈن ئەڭ ئاساسلىق قۇربانلىق دېگىلى بولىدۇ.
«سەردارنىڭ ئىبادەتخانىسى» — بۇ پەرۋەردىگارنىڭ يېرۇسالېمدىكى ئىبادەتخانىسىنى كۆرسىتىدۇ، ئەلۋەتتە. شۇڭا مۇشۇ ئىبارىدىن «ساماۋىي قوشۇننىڭ سەردارى»نىڭ «پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى» ئىكەنلىكىنى كۆرگىلى بولىدۇ. «پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى» مەسىھنىڭ دۇنياغا كېلىشىدىن بۇرۇنقى بىر سالاھىيىتىدۇر. «پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى» توغرۇلۇق باشقا ئىزاھاتلىرىمىزنى كۆرۈڭ.

60 بىزنىڭچە «ئاسىيلىق» مۇشۇ يەردە بەلكىم «كىچىك مۈڭگۈز» (يەنى دەججال)نىڭ ئاسىيلىقىنى كۆرسەتسە كېرەك (13-ئايەتنى كۆرۈڭ). بۇ سۆز يەنە خۇدانىڭ ئۆز خەلقىنىڭ ئاسىيلىقىنىمۇ كۆرسىتىشى مۇمكىن.

61 ئىبرانىي تىلىدا «قوشۇن».

62 ئىبرانىي تىلىدا «بىر مۇقەددەس (بولغۇچى)» — بىر پەرىشتىنى كۆرسەتسە كېرەك.

ئاسىيلىق[63]، كۆندىلىك قۇربانلىقنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇشى، ھەمدە مۇقەددەس ئىبادەتخانىدىكى «مۇقەددەس جاي»نىڭ ھەم خۇدانىڭ خەلقىنىڭ ئاياغ ئاستى قىلىنىشى قانچىلىك ۋاقىت داۋاملىشىدۇ؟ ــ دەپ سورىغانلىقىنى ئاڭلىدىم.
14 ھېلىقى پەرىشتە ماڭا جاۋابەن:
ــ بۇ ئىشلار ئىككى مىڭ ئۈچ يۈز كېچە-كۈندۈز داۋاملىشىدۇ. بۇ مەزگىلدىن كېيىن مۇقەددەس ئىبادەتخانىدىكى «مۇقەددەس جاي» پاكىزلىنىپ ئەسلىگە كەلتۈرۈلىدۇ[64]، ــ دېدى.

پەرىشتە جەبرائىلنىڭ غايىبانە ئالامەتنى چۈشەندۈرۈشى

15 بۇ غايىبانە كۆرۈنۈشنى كۆرگەندىن كېيىن، مەنكى دانىيال ئۇنىڭ مەنىسىنى ئويلاۋاتقىنىمدا، مانا، ئالدىمدا ئادەمنىڭ قىياپىتىدە بىرسى پەيدا بولۇپ ئۇدۇلۇمدا تۇردى. 16 ئۇلاي ئۆستەڭنىڭ ئوتتۇرىسىدىن:
ــ ئەي جەبرائىل، بۇ ئادەمگە غايىبانە ئالامەتنى چۈشەندۈرۈپ بەر، ــ دېگەن بىر ئادەمنىڭ كۈچلۈك ئاۋازىنى ئاڭلىدىم.
17 جەبرائىل يېنىمغا كەلدى. كەلگەندە، مەن ناھايىتى قورقۇپ كېتىپ يەرگە يىقىلىپ دۈم چۈشتۈم. ئۇ ماڭا:
ــ ئەي ئىنسان ئوغلى، سەن شۇنى چۈشىنىشىڭ كېرەككى، بۇ غايىبانە ئالامەت ئاخىر زامان توغرىسىدىدۇر، ــ دېدى.
18 ئۇ گەپ قىلىۋاتقاندا مەن بىھوش ھالدا يەردە دۈم ياتاتتىم. لېكىن ئۇ ماڭا شۇنداق بىر يېنىك تېگىپلا مېنى تۇرغۇزدى ۋە ماڭا مۇنداق دېدى: ــ
19 «مەن ھازىر ساڭا خۇدانىڭ غەزىپى كەلگەن مەزگىلدە كېيىنكى

63 ««ۋەيران قىلغۇچى» ئاسىيلىق» بولسا «سەردارغا ئاتاپ كۆندىلىك (قوزا) قۇربانلىق سۇنۇشنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش» (11-ئايەت) ھەمدە ئۇنىڭ ئورنىغا ئىنتايىن يىرگىنچلىك بىرخىل بۇت سېلىش. 9-باب، 26، 27-ئايەت، 11-باب 36-39-ئايەتنىمۇ كۆرۈڭ).
64 «پاكىزلىنىپ ئەسلىگە كەلتۈرۈلىدۇ» ــ ئىبرانىي تىلىدا «توغرا قىلىنىدۇ» ياكى «ھەققانىي قىلىنىدۇ» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

ئىشلارنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرەي. چۈنكى بۇ غايىبانە
ئالامەت زامانلارنىڭ بېكىتىلگەن ئاخىرقى نۇقتىسى توغرىسىدىدۇر. 20
سەن كۆرگەن ئىككى مۈڭگۈزلۈك قوچقار مېدىئا بىلەن پارس پادىشاھلىرىنى
كۆرسىتىدۇ. 21 ياۋا تېكە بولسا گرېتسىيە پادىشاھلىقى[65] بولۇپ، كۆزىنىڭ
ئوتتۇرىسىدىكى كۆزگە كۆرۈنەرلىك مۈڭگۈز بولسا، ئۇنىڭ بىرىنچى پادىشاھىدۇر.
22 ئۇ مۈڭگۈز سۇنۇپ كەتكەندىن كېيىن ئورنىدىن ئۆسۈپ چىققان ھېلىقى
تۆت مۈڭگۈز بۇ ئەلنىڭ تۆت پادىشاھلىققا بۆلۈنىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. بىراق
ئۇلارنىڭ كۈچى بىرىنچى پادىشاھلىققا يەتمەيدۇ. 23 بۇ پادىشاھلىقلارنىڭ
ئاخىرقى مەزگىلىدە، ئاسىيلىق قىلغۇچىلارنىڭ گۇناھى توشۇشى بىلەن تولىمۇ
نومۇسسىز، چىگىش مەسىلىلەرنى بىر تەرەپ قىلالايدىغان بىر پادىشاھ[66]
مەيدانغا چىقىدۇ. 24 ئۇنىڭ كۈچى خېلى زور بولىدۇ، لېكىن ئەمەلىيەتتە بۇ
كۈچ ئۆزلۈكىدىن چىقمايدۇ؛ ئۇ مىسلى كۆرۈلمىگەن ۋەيرانچىلىقنى كەلتۈرۈپ
چىقىرىدۇ. ئۇنىڭ ئىشلىرى جەزمەن ئوڭۇشلۇق بولۇپ، نېمىنى خالىسا شۇنى
قىلالايدۇ. ئۇ كۈچلۈكلەرنى ۋە خۇدانىڭ مۇقەددەس مۆمىن خەلقىنى يوقىتىدۇ.
25 ئۆز ئۇستاتلىقى بىلەن ئۇنىڭ نازارىتى ئاستىدا ھەرقانداق ھىيلە-مىكىرلىك
خېلى روناق تاپىدۇ. ئۇ كۆڭلىدە تەكەببۇرلىشىپ ئۆزىنى چوڭ تۇتىدۇ؛
باشقىلارنىڭ ئۆزلىرىنى بىخەتەر ھېس قىلغان ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ تۇيۇقسىز
زەرب قىلىپ نۇرغۇن كىشىلەرنى ھالاك قىلىدۇ؛ ئۇ ھەتتا ئوچۇقتىن ئوچۇق
«ئەمىرلەرنىڭ ئەمىرى»گە قارشى چىقىدۇ. لېكىن ئۇ ئاخىردا ئىنسانلارنىڭ
قولىسىز ھالاك قىلىنىدۇ.
26 ساڭا ئايان قىلىنغان، ئاخشامدىن ئەتىگەنگىچە داۋاملاشقان بۇ غايىبانە
ئالامەت ئەمەلگە ئاشماي قالمايدۇ. لېكىن سەن ئۇنى ۋاقتىنچە مەخپىي تۇت.
چۈنكى ئۇ كۆپ كۈنلەر كېيىنكى كەلگۈسى ھەققىدىدۇر».
27 مەنكى دانىيال ماغدۇرۇمدىن قېلىپ، بىرنەچچە كۈن ئاغرىپ يېتىپ
قالدىم. كېيىن ئورنۇمدىن تۇرۇپ يەنىلا پادىشاھنىڭ ئىشلىرىدا بولدۇم. لېكىن

---

65 ئىبرانىي تىلىدا «پادىشاھى».
66 «چىگىش مەسىلىلەرنى بىر تەرەپ قىلالايدىغان بىر پادىشاھ...» باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «خېلى سۇيىقەستچى بىر پادىشاھ...».

بۇ غايىبانە ئالامەت كۆڭلۈمنى پاراكەندە قىلىۋەتكەنىدى. ئۇنىڭ مەنىسىنى يېشەلەيدىغان ئادەم يوق ئىدى[67].

دانىيالنىڭ ئۆز خەلقىگە دۇئا قىلىشى

9 1 مېدىئالىق ئاھاشۋېروشنىڭ ئوغلى دارىئۇسنىڭ بىرىنچى يىلىدا (ئۇ كالدىيەلەرنىڭ زېمىنىغا پادىشاھ قىلىنىدى[68]) 2 يەنى تەختكە ئولتۇرغان بىرىنچى يىلى مەنكى دانىيال مۇقەددەس يازمىلارنى ئوقۇشۇم بىلەن پەرۋەردىگارنىڭ يەرەمىيا پەيغەمبەرگە يەتكۈزگەن كالام-بېشارىتى بويىچە، يېرۇسالېمنىڭ خاراب بولىدىغان جازا مەزگىلى يەتمىش يىل ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ يەتتىم. 3 شۇنىڭ ئۈچۈن مەن رەب خۇدايىمغا روزا تۇتۇپ، بۆز رەختكە يۆگىنىپ، كۈل-توپىدا ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭغا يېلىنىپ دۇئا-تىلاۋەت قىلىش بىلەن ئىزدىنىشكە بەل باغلىدىم. 4 مەن پەرۋەردىگار خۇدايىمغا دۇئا قىلىپ، گۇناھلىرىمىزنى ئىقرار قىلىپ مۇنداق دېدىم:

— «ئاھ رەب، ئى سېنى سۆيۈپ، ئۆز ئەمرلىرىڭگە ئىتائەت قىلغۇچىلارغا ۋەدە-ئەھدەڭدە ۋاپادار بولۇپ، ئۆزگەرمەس مېھرىڭنى ئۈزلۈكسىز كۆرسەتكۈچى ئۇلۇغ، سۈرلۈك تەڭرىم!

5 بىز گۇناھ سادىر قىلدۇق، قەبىھلىك قىلدۇق؛ رەزىللىك بىلەن سېنىڭ ئەمر-ھۆكۈملىرىڭدىن ۋاز كېچىپ، ساڭا ئاسىيلىق قىلدۇق، 6 شۇنداقلا سېنىڭ نامىڭ بىلەن پادىشاھلىرىمىز، ئەمىرلىرىمىز، ئاتا-بوۋىلىرىمىز ۋە پۈتكۈل زېمىندىكى خەلققە سۆز-كالامىڭنى يەكۈزگەن قۇللىرىڭ بولغان پەيغەمبەرلەرگە زادى قۇلاق سالمىدۇق.

7 ئى رەب، ھەققانىيەت سەندىلا تېپىلىدۇ، لېكىن ساڭا ئاسىيلىق ۋە ۋاپاسىزلىق قىلغانلىقىمىز تۈپەيلىدىن، بىزگە، يەنى يەھۇدالارغا،

---

67 8-بابتىكى بېشارەتلەر توغرىسىدا «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى كۆرۈڭ.

68 «كالدىيەلەرنىڭ زېمىنى» — بابىل زېمىنىنى كۆرسىتىدۇ.

«...پادىشاھ قىلىنىدى» — بۇ ئىبارە بەلكىم دارىئۇسنىڭ پارس ئىمپېراتورى قورەشنىڭ ئاستىدىكى بىر پادىشاھ ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ پۈتكۈل پارس ئۈستىگە ئىمپېراتور ئەمەس ئىدى.

يېرۇسالېمدىكىلەرگە ۋە بارلىق ئىسرائىللارغا، يېقىندا بولسۇن، يىراقتا
بولسۇن، سەن بىزلەرنى سۈرگۈنلۈككە ھەيدىۋەتكەن بارلىق يۇرتلاردا بولسۇن،
پەقەت بۈگۈنكىدەك يۈزىمىزنى كۆتۈرەلمىگۈدەك شەرمەندىلىكلا قالدى. 8 ئى
رەب، بىزگە، يەنى پادىشاھلىرىمىزغا، ئەمىرلىرىمىزگە ۋە ئاتا-بوۋىلىرىمىزغىمۇ
يۈزىمىزنى كۆتۈرەلمىگۈدەك شەرمەندىلىك قالدى؛ چۈنكى بىز سېنىڭ ئالدىڭدا
گۇناھ سادىر قىلدۇق.
9 ئى رەب خۇدايىمىز، بىز ساڭا ئاسىيلىق قىلغان بولساقمۇ، سەندىن
يەنىلا رەھىمدىللىك ۋە مەغپىرەت-كەچۈرۈملەر تېپىلىدۇ[69]. 10 بىز سەن
پەرۋەردىگار خۇدايىمىزنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سالماي، قۇللىرىڭ بولغان پەيغەمبەرلەر
ئارقىلىق ئالدىمىزغا قويغان قانۇن-ھۆكۈملىرىڭدە ھېچ ماڭمىدۇق. 11 پۈتكۈل
ئىسرائىل سېنىڭ تەۋرات-قانۇنۇڭغا خىلاپلىق قىلىپ، ئاۋازىڭغا قۇلاق سالماي
سېنىڭدىن يۈز ئۆرىدى. دەرۋەقە، سېنىڭ قۇلۇڭ مۇساغا چۈشۈرۈلگەن تەۋرات-
قانۇنىدا پۈتۈلگەن لەنەت ھەمدە ئۇنىڭ قەسەمىيادىدىكى جازالار ئۈستىمىزگە
ياغدۇرۇلدى؛ چۈنكى بىز سېنىڭ ئالدىڭدا گۇناھ سادىر قىلدۇق. 12 سەن
ئۆزۈڭ بىزگە ۋە ئۈستىمىزدىن ھۆكۈمدارلىق قىلغۇچىمىزغا قارىتا دېگەنلىرىڭگە
ئەمەل قىلىپ بىزگە زور ئېغىر كۈلپەتنى كەلتۈردۈڭ؛ چۈنكى يېرۇسالېمدا
قىلىنغان ئىشلار ئاسمان ئاستىدىكى ھەرقانداق باشقا يۇرتتا ئەزەلدىن
قىلىنغان ئەمەس! 13 مۇساغا تاپىلانغان تەۋرات-قانۇنىدا پۈتۈلگەندەك، بۇ
پۈتۈن كۈلپەت بىزگە چۈشۈرۈلگەن بولسىمۇ، ئى پەرۋەردىگار خۇدايىمىز، لېكىن
بىز قەبىھلىكلىرىمىزدىن قول ئۈزۈپ، ھەقىقىتىڭنى چۈشىنىپ يېتىدىغان
قىلغايسەن دەپ تېخىچە سەندىن ئىلتىپاتىڭنى ئۆتۈنمىدۇق. 14 دەرۋەقە سەن
پەرۋەردىگار شۇ كۈلپەتنى تەييارلاپ ساقلاپ، بىزنىڭ ئۈستىمىزگە چۈشۈردۈڭ؛
چۈنكى سەن پەرۋەردىگار خۇدايىمىز، بارلىق قىلغان ئىشلىرىڭدا ئادىل بولۇپ
كەلدىڭ؛ بىراق ئاۋازىڭغا قۇلاق سالمىدۇق.

---

[69] ياكى «رەب خۇدايىمىزدا رەھىمدىللىك ۋە مەغپىرەت-كەچۈرۈملەر باردۇر؛ چۈنكى بىز ئۇنىڭ ئالدىدا گۇناھ سادىر قىلدۇق» (دېمەك، خۇدا بىزگە رەھىمدىللىك كۆرسەتمىگەن بولسا، بىز بالدۇرلا يوقىتىلاتتۇق).

15 ئەمدى، ئۆز كۈچلۈك قولۇڭ بىلەن خەلقىڭنى مىسىردىن ئېلىپ
چىقتىڭ، شۇڭلاشقا بۈگۈنكىدەك ئۆزۈڭگە نام-شۆھرەت تىكلىدىڭ، ئى رەب
خۇدايىمىز، ــ بىز گۇناھ سادىر قىلدۇق، بىز رەزىللىك قىلدۇق! 16 ئۆتۈنىمەن،
ئى رەب، پۈتكۈل ھەققانىيلىقىڭغا ئۇيغۇن، يېرۇسالېم شەھىرىڭگە، يەنى
مۇقەددەس تېغىڭغا بولغان قەھر-غەزىپىڭنى توختاتقايسەن! چۈنكى بىزنىڭ
ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىمىز ۋە ئاتا-بوۋىلىرىمىزنىڭ قىلغان قەبىھلىكلىرىنىڭ
ۋەجىدىن، يېرۇسالېم ۋە خەلقىڭ بارلىق ئەتراپىتىكىلىرىمىزنىڭ ھاقارەت
ئوبيېكتى بولۇپ قالدۇق. 17 ئەمدى ئى خۇدايىمىز، قۇلۇڭنىڭ دۇئا ۋە
تەلەپلىرىگە قۇلاق سالغايسەن، ئۆزۈڭ ئۈچۈن[70] ۋەيران قىلىنغان مۇقەددەس
جايىڭنى جامالىڭنى كۆرسىتىپ يورۇتقايسەن. 18 ئى خۇدايىم، قۇلاق سېلىپ
ئاڭلىغايسەن! بىزنىڭ ۋە سېنىڭ نامىڭ بىلەن ئاتالغان شەھەرنىڭ بېشىغا
كەلگەن كۈلپەتلەرگە نەزەر سالغايسەن! بىزنىڭ ساڭا ئىلتىجا قىلغىنىمىز
ئۆزىمىزنىڭ قانداقتۇر ھەققانىي ئىش قىلغانلىقىمىزدىن ئەمەس، بەلكى سېنىڭ
زور رەھىمدىللىقلىرىڭغا تايانغانلىقىمىز سەۋەبىدىندۇر.
19 ئى رەب، ئاڭلىغايسەن! ئى رەب، كەچۈرگەيسەن! قۇلاق سېلىپ
ئاڭلاپ ئامال قىلغايسەن! ئۆزۈڭنىڭ نام-شۆھرىتىڭ ئۈچۈن[71] ئەمدى
تەخىر قىلمىغايسەن! چۈنكى سېنىڭ بۇ شەھىرىڭ ۋە بۇ خەلقىڭ ئۆز نامىڭ
ئاساسىدا ئاتالغاندى!».

جەبرائىلنىڭ بېشارەت بېرىشى ۋە چۈشەندۈرۈشى

20 مەن دۇئايىمنى داۋاملاشتۇرۇپ، ئۆزۈم ۋە خەلقىم ئىسرائىلنىڭ
گۇناھلىرىنى ئىقرار قىلىپ ھەمدە خۇدايىمنىڭ مۇقەددەس تېغى ئۈچۈن
پەرۋەردىگار خۇدايىمغا يېلىنىپ، 21 تېخى دۇئا قىلىۋاتقىنىمدا، دەسلەپتە ماڭا
غايىبانە ئالامەتتە كۆرۈنگەن جەبرائىل دېگەن زات يېنىمغا كېلىپ ماڭا قولىنى

[70] ئىبرانىي تىلىدا «رەبنىڭ سەۋەبى ئۈچۈن».
[71] ئىبرانىي تىلىدا «ئۆزۈڭنىڭ سەۋەبىڭ ئۈچۈن».

تەگكۈزدى. مەن شۇ چاغدا تولىمۇ چارچاپ كەتكەنىدىم[72]. ئۇ كەچلىك قۇربانلىق سۇنۇش ۋاقتى ئىدى. 22 جەبرائىل ماڭا ئەقىل بېرىپ مۇنداق دېدى: — «ئى دانىيال، مەن سېنى يورۇتۇپ، ئىشلارنى چوڭقۇر چۈشىنەلەيدىغان قىلىشقا كەلدىم.

23 سەن خۇداغا ئىلتىجا قىلىشقا باشلىشىڭ بىلەنلا، جاۋاب-كالام بېرىلدى؛ سەن ئىنتايىن سۆيۈلگەن ئادەم بولغاچقا، مەن ساڭا ئۇنىڭ جاۋاب-كالامىنى يەتكۈزگىلى كەلدىم. ئەمدى بۇ جاۋاب-كالام ئۈستىدە پۇختا ئويلانغىن، غايىبانە كۆرۈنۈشنى كۆڭۈل قويۇپ چۈشەنگىن:

24 — «خۇدا تەرىپىدىن «يەتمىش ھەسسە «يەتتە ۋاقىت»»» سېنىڭ خەلقىڭ بىلەن مۇقەددەس شەھىرىڭ ئۈستىگە بېكىتىلگەن. بۇ ۋاقىتلار ئىتائەتسىزلىكلەرنى تىزگىنلەش، گۇناھلارنى تۈگىتىش، قەبىھلىك ئۈچۈن كافارەت كەلتۈرۈش[73]، مەڭگۈلۈك ھەققانىيلىقنى ئۈستۈن ئورۇنغا قويۇش، بۇ غايىبانە ئالامەت بىلەن پەيغەمبەرلەرنىڭ سۆز-كالاملىرىنى[74] ئەمەلگە ئاشۇرۇش ھەمدە مۇقەددەس ئىبادەتخانىدىكى «ئەڭ مۇقەددەس جاي» يېڭىباشتىن مەسىھلىنىش[75] ئۈچۈن بېكىتىلگەندۇر[76]. 25 شۇنى بىلىشىڭ ۋە چۈشىنىشىڭ كېرەككى، يېرۇسالېمنى يېڭىباشتىن ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بىنا قىلىش بۇيرۇقى جاكارلانغاندىن تارتىپ، مەسىھ دېگەن ئەمىر مەيدانغا

72 بۇنىڭ يەنە بىرخىل تەرجىمىسى: — «...جەبرائىل دېگەن زات تېزلا ئۇچۇپ كېلىپ، ماڭا قول تەگكۈزدى». ئەسلى تېكىستنى چۈشىنىش بىرقەدەر تەس.

73 «كافارەت كەلتۈرۈش» — «گۇناھلارنى يېپىپ كەچۈرۈم تەمىنلەش» دېگەنلىكتۇر. «لاۋ.» 4-باب ۋە ئىزاھاتنى كۆرۈڭ.

74 «پەيغەمبەرلەرنىڭ سۆزلىرى» — مۇشۇ يەردە ئىبرانىي تىلىدا «پەيغەمبەرلەر» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

75 «مەسىھلىنىش» ياكى «مۇقەددەس قىلىنىش»، مۇسا پەيغەمبەرگە بېرىلگەن مۇقەددەس قانۇنغا ئاساسەن، «مۇقەددەس پۇراقلىق ماي» سۈرۈلۈش بىلەن قىلىنىدۇ («مىس.» 9:26-10نى كۆرۈڭ). بۇ ئۇقۇم ئىبرانىي تىلىدا ««مەسىھ» قىلىنىش» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.
بۇنىڭ باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «ئەڭ مۇقەددەس بولغۇچىنى مەسىھ قىلىش» — دېمەك، قۇتقۇزغۇچى-مەسىھنى مەسىھ قىلىش.

76 بۇ ئۇلۇغ بېشارەت ۋە 25-27-ئايەتلەردىكى بېشارەتلەرنىڭ تەپسىلاتلىرى توغرىسىدا «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى كۆرۈڭ.

چىققۇچە يەتتە ھەسسە «يەتتە ۋاقىت» قوشۇلغان ئاتمىش ئىككى ھەسسە
«يەتتە ۋاقىت» ئۆتىدۇ.[77] يېرۇسالېم شەھىرى يېڭىباشتىن بىنا قىلىنىپ،
مەيدان-كوچىلار ۋە سېپىل-ئىستىھكام[78] بارلىققا كەلتۈرۈلىدۇ، ئەمما بۇ
بىسەرەمجان كۈنلەردە بولىدۇ.
26 بۇ ئاتمىش ئىككى «يەتتە ۋاقىت» مەزگىلى ئۆتكەندىن كېيىن
مەسىھ ئۈزۈپ تاشلىنىدۇ[79]، ئۇنىڭدا ھېچنەرسە قالمايدۇ.[80] كەلگۈسىدە
بولىدىغان ئەمىرنىڭ خەلقى بۇ شەھەر بىلەن مۇقەددەس ئىبادەتخانىنى
گۇمران قىلىدۇ. بۇ ئاقىۋەت كەلكۈندەك بېسىپ كېلىدۇ؛ ئاخىرىغىچە جەڭلەر
داۋاملىشىدۇ؛ ئۇ يەردە بولىدىغان ۋەيرانچىلىقلار بېكىتىلگەندۇر. 27 ئۇ ئەمىر
خۇدانىڭ خەلقىنىڭ كۆپ قىسمى بىلەن ئاخىرقى بىر «يەتتە ۋاقىت»تا
بىر دوستلۇق ئەھدىسىنى تاكامۇل قىلىدۇ، لېكىن بۇ «يەتتە ۋاقىت»نىڭ
يېرىمىغا كەلگەندە، ئۇ ئىبادەتخانىدىكى قۇربانلىق ۋە ئاشلىق ھەدىيەلەرنى
سۇنۇشنى ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ. ئۇ چاغدا «ۋەيران قىلغۇچى يىرگىنچلىك
نومۇسسىزلىق» مۇقەددەس ئىبادەتخانىنىڭ ئەڭ ئېگىز جايىغا قويۇلىدۇ. تاكى
بالايىئاپەت، يەنى خۇدا بېكىتكەن كۈلپەت ۋەيران قىلغۇچى كىشىنىڭ بېشىغا
ياغدۇرۇلغۇچە شۇ يەردە تۇرىدۇ».

---

77 قىسقىچە: ــ «بىر ۋاقىت»، يۇقىرىدىكى تەھلىلگە ئاساسەن 360 كۈن بولسا، «يەتتە ھەسسە يەتتە ۋاقىت» (49 ۋاقىت) ۋە «ئاتمىش ئىككىنىڭ يەتتە ھەسسىسى»، (434 ۋاقىت)، جەمئىي بولۇپ «483 ۋاقىت»، يەنى «يېرۇسالېمنى قايتىدىن بىنا قىلىشتىكى پەرمان»دىن «قۇتقۇزغۇچى-مەسىھنىڭ مەيدانغا چىقىشى»غىچە 173880 كۈن (تەخمىنەن 476 يىل) بولىدۇ. تارىخىي تەتقىقاتقا ئاساسەن، «يېرۇسالېمنى قايتىدىن بىنا قىلىشتىكى پەرمان»نىڭ چۈشۈرۈلۈشى مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 445-يىلى ياكى 444-يىلى ئىدى، ئۇنداقتا «مەسىھ دېگەن ئەمىرنىڭ مەيدانغا چىقىشى» مىلادىيە 32-يىلى ياكى 33-يىلى بولۇشى كېرەك. كىتابخان بۇ پاكىتلاردىن قۇتقۇزغۇچى-مەسىھنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلەلەيدۇ. «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنىمۇ كۆرۈڭ.

78 «سېپىل-ئىستىھكام» دېگەن سۆز ئىبرانىي تىلىدىكى «خارۇتس» دېگەن سۆزنىڭ تەرجىمىسى بولۇشى ناتايىن؛ چوقۇم بىرخىل ئىستىھكامنى كۆرسىتىدۇ. «كوچىلار» ئىچىدىكى، «خارۇتس» بەلكىم سىرتتىكى بىر نەرسىنى كۆرسىتىدۇ.

79 «ئۈزۈپ تاشلىنىدۇ» (ياكى «كېسىۋېتىلىدۇ») «دېگەن ئىبارە ئىبرانىي تىلىدا ئادەتتە «ئۆلتۈرۈلىدۇ» دەپ ئىپادىلەيدۇ.

80 ياكى، «ئۇنىڭ (مەسىھ-قۇتقۇزغۇچىنىڭ) ئۆلتۈرۈلۈشى ئۆزى ئۈچۈن ئەمەستۇر»

تىگرىس (دىجلە) دەرياسى بويىدا كۆرگەن غايىبانە كۆرۈنۈش

10 [1] قورەش پارسقا سەلتەنەت قىلغان ئۈچىنچى يىلى، دانىيال (يەنە بىر ئىسمى بەلتەشاسار بولغان)غا بىر خەۋەر ۋەھيي قىلىندى. ئۇ خەۋەر ئىشەنچلىكتۇر ــ لېكىن ناھايىتى قاتتىق جەڭ جېدەللىرى[81] توغرىسىدىدۇر. دانىيال بۇ خەۋەرنى چۈشەندى ۋە غايىبانە ئالامەت توغرىسىدا چۈشەنچىگە ئىگە بولدى.
[2] ئۇ چاغدا مەنكى دانىيال تولۇق ئۈچ ھەپتە ئاھ-زار كۆتۈرۈپ ماتەم تۇتتۇم[82]. [3] ئۈچ ھەپتىگىچە ھېچقانداق نازۇ-نېمەت يېمىدىم، گۆش يېمىدىم، شاراب ئىچمىدىم ۋە تېنىمگە پۇراقلىق ماي سۈرمىدىم[83]. [4] بىرىنچى ئاينىڭ يىگىرمە تۆتىنچى كۈنى، مەن ئۇلۇغ دەريا، يەنى دىجلە دەرياسىنىڭ بويىدا تۇرۇپ، [5] بېشىمنى كۆتۈرۈپ كۆزۈمنى ئاسمانغا تىكتىم، كاناپ كىيىپ، بېلىگە ئۇفازدىكى ساپ ئالتۇن كەمەر باغلىغان بىر ئادەمنى كۆردۈم. [6] ئۇنىڭ تېنى سېرىق ياقۇتتەك جۇلالىنىپ، يۈزلىرى چاقماقتەك يالتىراپ، كۆزلىرى يېنىپ تۇرغان ئوتتەك چاقنايتتى؛ ئۇنىڭ پۇت-قوللىرى پارقىراپ تۇرىدىغان مىستەك ۋاللىدايتتى؛ ئاۋازى زور بىر توپ ئادەمنىڭ ئاۋازىدەك جاراڭلايتتى.
[7] غايىبانە كۆرۈنۈشنى يالغۇز مەنكى دانىياللا كۆردۈم، يېنىمدىكىلەر ئالامەتنى كۆرمىگەنىدى. ئەمما زور بىر ۋەھىمە ئۇلارنى بېسىپ، ئىنتايىن تىترەپ كېتىشتى، مۆكۈنۈۋالغۇدەك يەرنى ئىزدەپ قېچىپ كەتتى. [8] ئۇ يەردە ئۆزۈم يالغۇز قېلىپ بۇ كارامەت غايىبانە كۆرۈنۈشنى كۆردۈم. قىلچە ماغدۇرۇم قالمىدى، چىرايىم[84] قاتتىق ئۆزگىرىپ ئۆلۈك ئادەمدەك بولۇپ قالدىم، پۇت-قوللىرىمدا بىرئازمۇ ماغدۇر قالمىدى. [9] لېكىن ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدىم. ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان ھامان يەرگە يىقىلىپ دۈم چۈشتۈم، ھوشۇمدىن كەتتىم.

---

[81] ياكى «قاتتىق سىناشلار».
[82] ئىبرانىي تىلىدا «ماتەم قىلدىم» ــ بۇ مەلۇم بىر ئۆلگۈچى ئۈرۈق-تۇغقىنى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئىسرائىل خەلقىنىڭ ئۆلۈك روھيي ھالىتىگە بولغان ماتەم، ئەلۋەتتە.
[83] ئىبرانىي تىلىدا «ئۆزۈمنى مەسىھ قىلمىدىم».
[84] ئىبرانىي تىلىدا «شان-شەرىپىم» ياكى «چىرايلىقلىقىم».

10 مانا، تۇيۇقسىز بىر قول ماڭا تەگدى، مېنى شۇئان يۆلەپ يەرگە تۆت پۇتلۇق قىلىپ تۇرغۇزدى. 11 شۇ زات ماڭا:
— ئەي دانىيال، ئىنتايىن سۆيۈلگەن ئادەم! سۆزلىرىمنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلاپ چۈشەنگىن، ئۆرە تۇرغىن! چۈنكى مەن سېنىڭ يېنىڭغا ئەۋەتىلدىم، — دېدى. ئۇ بۇ سۆزنى قىلىشى بىلەن، مەن تىترىگەن هالدا ئورنۇمدىن تۇردۇم.
12 شۇنىڭ بىلەن ئۇ ماڭا مۇنداق دېدى:
— «ئەي دانىيال، قورقما؛ چۈنكى سەن خۇدايىڭنىڭ ئالدىدا چۈشىنىشكە[85] ئىرىشىشكە، ئۆزۈڭنى تۆۋەن تۇتۇشقا كۆڭۈل قويغان بىرىنچى كۈندىن بۇيان سېنىڭ دۇئا-تىلاۋىتىڭ ئىجابەت قىلىندى؛ ئېيتقانلىرىڭ ئۈچۈن مەن يېنىڭغا ئەۋەتىلدىم. 13 لېكىن، «پارس پادىشاھلىقىنىڭ ئەمىرى»[86] ماڭا قارشى چىقىپ يولۇمنى يىگىرمە بىر كۈن توسۇۋالدى. مەن پارس پادىشاھلىرىنىڭ يېنىدا ئۆزۈم يالغۇز قالغاچقا[87]، باش ئەمىرلەردىن بىرى[88] مىكائىل ماڭا ياردەم

85 بۇ يەردىكى «چۈشىنىش» نېمىنى كۆرسىتىدۇ؟ يەرەمىيا پەيغەمبەرگە يەتكۈزۈلگەن «يېرۇسالېمنىڭ خاراب بولىدىغان جازا مەزگىلىنىڭ ۋاقتى 70 يىل» توشاي دېگەن ۋاقىتتا دانىيال دۇئا قىلىشقا باشلىدى. دانىيالنىڭ ئارزۇ-ئىستىكى شۇكى، 70 يىلنىڭ توشۇشى بىلەن، خۇدانىڭ سەلتەنىتى دەرھال پەيدا بولسۇن دېگەنلىكتىن ئىبارەت ئىدى. لېكىن 7-، 8- ۋە 9-بابتىكى غايىبانە ئالامەتلەر ئۇنىڭغا، ئاز دېگەندىمۇ يەنە 70 «يەتتە ۋاقىت»نىڭ ئۆتۈشى كېرەكلىكىنى كۆرسەتكەن. شۇ ئىشلار ئۇنىڭ دېگىنىدەك: «دانىيالنىڭ كۆڭلىنى پاراكەندە قىلغۇەتتى. ئۇنىڭ مەنىسىنى يېشەلەيدىغان ئادەم يوق ئىدى». شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۇمىدسىزلەنمەي، بۇ ئۇزۇن ۋاقىتتىكى «كېچىكتۈرۈش»نى چۈشىنىش ئۈچۈن كۆڭۈل قويىدۇ. 10-بابتىكى غايىبانە ئالامەتتە بولسا، بۇ ۋاقىتنىڭ يەنىلا ھەم ئۇزۇن ھەم جاپالىق ئىكەنلىكى كۆرسىتىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، بۇ خەۋەرنى قوبۇل قىلىش ئۈچۈن ئۇ غەيرەتلىك، ماغدۇرلۇق بولۇشى كېرەك.
86 «پارس پادىشاھلىقىنىڭ ئەمىرى» بەلكىم ئىنتايىن كۈچلۈك بىرخىل جىن بولۇپ، پارس رايونلىرىدا شەيتاننىڭ پىلانلىرىنى بەجا قىلغۇچى بولۇشى مۇمكىن.
87 «پارس پادىشاھلىرىنىڭ يېنىدا ئۆزۈم يالغۇز قالغاچقا» دېگەن سۆزلەر مۇشۇ پەرىشتىنىڭ ۋەزىپىسىنىڭ شۇ پادىشاھلارنىڭ قىلماقچى بولغان يامانلىقىنى توسۇش ياكى بولمىسا، ئۇلارغا ياخشى تەرەپكە يۈزلىنىشكە تەسىر يەتكۈزۈشتىن ئىبارەت بولغانلىقىنى كۆرسەتسە كېرەك.
88 «باش ئەمىرلەر» مۇشۇ يەردە خۇدانىڭ يۇقىرى مەرتىۋىلىك پەرىشتىلىرىنى كۆرسەتسە كېرەك («يەھ.» 9-ئايەتنى كۆرۈڭ).

قىلغىلى كەلدى[89]. 14 مەن ساگا ئاخىرقى زامانلاردا خەلقىڭنىڭ بېشىغا كېلىدىغان ئىشلارنى چۈشەندۈرگىلى كەلدىم. چۈنكى بۇ غايىبانە ئالامەت كۆپ كۈنلەر كېيىنكى كەلگۈسى توغرىسىدىدۇر».

15 ئۇ ماڭا بۇ گەپنى قىلىۋاتقاندا، پەقەتلا يەرگە قارىغىنىمچە زۇۋان سۈرەلمەي تۇرۇپ قالدىم. 16 مانا، گويا ئادەمگە ئوخشايدىغان بىرسى قولىنى ئۇزىتىپ لەۋلىرىمنى سىلاپ قويۇۋىدى، مەن ئاغزىمنى ئېچىپ ئالدىمدا تۇرغۇچىغا:
— تەقسىر، بۇ غايىبانە كۆرۈنۈشتىن ئىچ-ئىچىمدىن ئازابلىنىمەن، ماغدۇرۇمدىن كەتتىم. 17 تەقسىرىمنىڭ كەمىنە قۇللىرى قانداقمۇ سىلى تەقسىرىم بىلەن سۆزلىشىشكە پېتىنالايتتىم؟ چۈنكى هازىرلا ماغدۇرۇم تۈگەپ، نەپەسىم ئۈزۈلدۇ، — دېدىم.
18 ئاندىن گويا ئادەمگە ئوخشايدىغان بىرى مېنى يەنە بىر قېتىم سىلاپ، ماغدۇر كىرگۈزدى 19 ۋە:
— ئى ئىنتايىن سۆيۈلگەن ئادەم، قورقما! ساڭا ئامان-خاتىرجەملىك بولغاي. غەيرەتلىك بول، ئەمدى غەيرەتلىك بول! — دېدى.
ئۇ شۇ سۆزنى دېيىشى بىلەنلا ماڭا تېخىمۇ ماغدۇر كىردى. مەن:
— تەقسىر يەنە سۆز قىلغايلا، چۈنكى سىلى ماڭا ماغدۇر كىرگۈزدىلا، — دېدىم.
20 ئۇ مۇنداق دېدى:
— «مېنىڭ قېشىڭغا نېمىگە كەلگەنلىكىمنى بىلەمسەن؟ مەن ئەمدى قايتىپ بېرىپ، «پارسنىڭ ئەمىر» بىلەن جەڭ قىلىمەن؛ مەن ئۇ يەرگە بارغاندىن كېيىن، «گرېتسىيەدىكى ئەمىر» مەيدانغا چىقىدۇ. 21 لېكىن مەن بىرىنچىدىن ئاۋۋال ھەقىقەتنىڭ كىتابىدا[90] پۈتۈلگەن ۋەھىيلەرنى مەن ساڭا بايان قىلىمەن.

89 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: — «لېكىن باش ئەمىرلەردىن بىرى مىكائىل ماڭا ياردەم قىلغىلى كەلدى. مەن ئۇنى پارس پادىشاھلىرىنى(ڭ ئىشلىرىنى) بىر تەرەپ قىلىشقا قالدۇردۇم».
90 «ھەقىقەتنىڭ كىتابى» مۇقەددەس كىتابنى كۆرسىتىدۇ. شۇ چاغدىكى «ھەقىقەتنىڭ كىتابى» دانىيال پەيغەمبەرنىڭ دەۋرىدىن ئىلگىرى بارلىق نازىل قىلىنغان تەۋرات قىسىملىرىدىن تەركىب تاپقان، ئەلۋەتتە.

بۇ ئىشلاردا سىلەرنىڭ ئەمىرىڭلار[91] مىكائىلدىن باشقا، ماڭا ياردەم بېرىدىغان ھېچكىم يوق.

11

1 مەن مېدىئالىق دارىئۇس پادىشاھ بولغان بىرىنچى يىلىدىلا، ئۇنى مۇستەھكەملەش ھەم كۈچەيتىش ئۈچۈن ئورنۇمدىن قوزغالغاندىم.
2 ئەمدى مەن ساڭا ھەقىقەتنى ئېيتىپ بېرەي:

— بۇنىڭدىن كېيىن پارسقا يەنە ئۈچ پادىشاھ ھۆكۈمرانلىققا چىقىدۇ؛[92] كېيىن تۆتىنچى پادىشاھ چىقىپ، باشقا پادىشاھلاردىنمۇ كۆپتىن كۆپ مال-دۇنيانى توپلايدۇ؛ ئۇ مال-دۇنيالىرىدىن قۇدرەت تېپىپ، ھەممە يۇرتلارنى گرېتسىيەگە جەڭ قىلىشقا قوزغايدۇ.
3 ئۇنىڭدىن كېيىن كۈچلۈك بىر پادىشاھ مەيدانغا چىقىدۇ.[93] ئۇ زور پادىشاھلىقنى ئىدارە قىلىپ، نېمىنى خالىسا شۇنى قىلىدۇ.
4 لېكىن ئۇ ھوقۇق يۈرگۈزۈۋاتقىنىدا، پادىشاھلىقى پارچىلىنىپ ئاسماننىڭ تۆت شامال تەرىپىگە بۆلۈنۈپ كېتىدۇ. ئۇنىڭ تەختىگە ئەۋلادلىرى ۋارىسلىق قىلالمايدۇ، كېيىنكى پادىشاھلىق ئۇ ھۆكۈم سۈرگەن ۋاقىتتىكىدەك كۈچلۈك بولمايدۇ؛ چۈنكى ئۇنىڭ پادىشاھلىقى ئاغدۇرۇلۇپ، باشقىلارغا تەۋە بولۇپ كېتىدۇ.

91 «سىلەرنىڭ ئەمىرىڭلار» دېگەن سۆز مىكائىل باش پەرىشتىنىڭ ئىسرائىلغا ئالايىتەن مەسئۇل بولغانلىقىنى ئايان قىلىدۇ.
92 بۇ 11-بابتىكى بېشارەتلەر ناھايىتى تەپسىلىي كۆرسىتىلگەن. بىز مۇشۇ يەردە تەپسىلاتلىرى توغرۇلۇق كۆپ ئىزاھات بەرمىدۇق، بۇلارنى «قوشۇمچە سۆز»ىمىزگە كىرگۈزدۇق. كىتابخانلارنىڭ ئۆزلىرى «ئوتتۇرا شەرق»نىڭ تارىخى توغرۇلۇق ھەرقانداق كىتابتىن بۇ بېشارەتلەرنىڭ قانداق ئەمەلگە ئاشۇرۇلغانلىقىنى كۆرەلەيدۇ. ئاساسەن بۇ ئالدىن ئېيتىلغان ئىشلار مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 530-164-يىللار داۋامىدا يۈز بەرگەن. لېكىن 36-ئايەتتىن باشلاپ، بېشارەتلەر ئاخىرقى زاماندىكى ئىشلارغىچە ئۆتىدۇ.
93 بۇ پادىشاھ «بۈيۈك ئىسكەندەر»، گرېتسىيەنىڭ بىرىنچى ئىمپېراتورى.

5 ئۇنىڭدىكى سەردارلارنىڭ[94] ئىچىدىن بىرى «جەنۇبىي پادىشاھ[95]» بولۇپ كۈچىيىدۇ؛ لېكىن يەنە بىر سەردار ئۇنىڭدىنمۇ كۈچلۈك بولىدۇ ۋە ئۆزىنىڭ تېخىمۇ چوڭ پادىشاھلىقىنى سورايدۇ. 6 بىرنەچچە يىل ئۆتكەندىن كېيىن، جەنۇبىي پادىشاھ شىمالىي پادىشاھ بىلەن[96] ئىتتىپاق تۈزىدۇ؛ جەنۇبىي پادىشاھنىڭ قىزى شۇ ئىتتىپاقنى مۇستەھكەملەش ئۈچۈن شىمالىي پادىشاھنىڭ يېنىغا بارىدۇ. لېكىن كېيىن بۇ قىز ئېرىشكەن ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلىنىدۇ[97]؛ شىمالىي پادىشاھ ئۆزىمۇ ھوقۇقىنى قولىدا تۇتالماي، مەزمۇت تۇرالمايدۇ. بۇ قىز ۋە ئۇنى ئېلىپ كەلگەنلەر، ئۇنىڭ بالىسى[98] ھەم شۇ ۋاقىتلاردا ئۇنى قوللىغۇچىلارنىڭ ھەممىسىگە ساتقۇنلۇق قىلىنىدۇ.

7 ھالبۇكى، ئۇنىڭ ئاتا جەمەت تۇغقىنىدىن بىرى[99] قوشۇنىنىڭ ھوقۇقىنى قولىغا ئېلىپ پادىشاھ بولۇپ[100]، شىمالىي پادىشاھنىڭ قورغىنىغا بېسىپ كىرىپ، ئۇلارغا قارشى ھۇجۇم قىلىپ چوڭ غەلىبە قىلىدۇ. 8 ئۇ ئۇلارنىڭ

---

94 ياكى «ئەمىرلىرىنىڭ»

95 بۇ بېشارەتتىكى «جەنۇبىي پادىشاھ»لار شۈبھىسىزكى، مىسىرنىڭ پادىشاھلىرىنى كۆرسىتىدۇ (8-ئايەتنى كۆرۈڭ)، بىرىنچىسى «پتولىمى سوتېر» (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 323-285-يىللاردا ھۆكۈم سۈرگەن.

96 «جەنۇبىي پادىشاھ شىمالىي پادىشاھ بىلەن ئىتتىپاق تۈزىدۇ» ــ ئىبرانىي تىلىدا «ئۇلار ئىتتىپاق تۈزىدۇ».
بۇ بېشارەتتىكى «شىمالىي پادىشاھ» شۈبھىسىزكى تارىختا سۇرىيە دېگەن رايوندا ھۆكۈم سۈرگەن. بىرىنچى «شىمالىي پادىشاھ» بولسا سىليۇقۇس نىكاتور (سىليۇقۇس I) بولۇپ، ئەسلىدە مىسىر پادىشاھى «پتولىمى سوتېر»نىڭ چوڭ گېنېرالى ئىدى. ئۇ مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 312-280 يىللاردا تەختكە ئولتۇرغان.

97 ئىبرانىي تىلىدا «بىلىكىنىڭ كۈچىدىن مەھرۇم بولىدۇ».

98 ئىبرانىي تىلىدا «ئۇنىڭ تۇغقىنى». بەزى كونا كۆچۈرمىلەردە «ئۇنى تۇغدۇرغۇچى» دېيىلىدۇ.

99 ئىبرانىي تىلىدا: ــ «ئۇنىڭ يىلتىزلىرىدىن بىرى».

100 «پادىشاھ بولۇپ» ئىبرانىي تىلىدا «ئۇنىڭ (جەنۇبىي پادىشاھنىڭ) ئورنىغا تۇرۇپ،...» دەپ ئىپادىلىنىدۇ.
«...بىرى، قوشۇنىنىڭ ھوقۇقىنى قولىغا ئېلىپ پادىشاھ بولۇپ،...» ــ باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: ــ «...بىرى، ئۇ بولسا (شىمالىي پادىشاھنىڭ) قوشۇنىغا قارشى چىقىپ،...»

ئىلاھ-بۇتلىرى، قۇيما مەبۇدلىرى[101] ۋە بۇتخانىلىرىدىكى[102] ئالتۇن-كۈمۈشتىن
ياسالغان جام-قاچىلارنى مىسىرغا ئېلىپ كېتىدۇ. ئۇ بىرنەچچە يىل شىمالىي
پادىشاھدىن ئۆزىنى نېرى قىلىدۇ. 9 شىمالىي پادىشاھ جەنۇبىي پادىشاھنىڭ
زېمىنىغا[103] بېسىپ كىرىدۇ، لېكىن ئاخىرى ئۆز يۇرتىغا چېكىنىدۇ.
10 شىمالىي پادىشاھنىڭ شاھزادىلىرى قوزغىلىپ، زور قوشۇن تەشكىللەيدۇ.
شاھزادىلەردىن بىرى كەلكۈندەك كېلىپ جەنۇبقا بېسىپ كىرىدۇ. كېيىن ئۇ
يەنە جەڭ قىلىپ[104]، دۈشمەن قورغىنىغىچمۇ بېسىپ كىرىدۇ. 11 جەنۇبىي
پادىشاھ قاتتىق غەزەپتە قوشۇن تارتىپ جەڭگە ئاتلىنىپ، شىمالىي پادىشاھقا
ھۇجۇم قىلىدۇ. شىمالىي پادىشاھ زور بىر قوشۇننى جەڭگە سالىدۇ، لېكىن
ئۇنىڭ شۇ زور قوشۇنى مەغلۇپ بولۇپ ئەسىرگە ئېلىنىدۇ.
12 شۇ زور قوشۇننىڭ ئەسىرگە ئېلىنىشى بىلەن جەنۇبىي پادىشاھ ئىنتايىن
مەغرۇرلىنىدۇ. ئۇ تۈمەنلىگەن ئادەملەرنى يوقىتىدۇ، بىراق ئۇنىڭ غەلىبىسى ئۇزۇن
داۋاملاشمايدۇ. 13 چۈنكى شىمالىي پادىشاھ يۇرتىغا قايتىپ، بۇرۇنقىدىنمۇ كۆپ
ۋە كۈچلۈك قوشۇن تەشكىللەيدۇ. بېكىتىلگەن يىللار توشقاندىن كېيىن ئۇ زور
قۇدرەتلىك قوشۇننى كۆپ تەمىناتلار بىلەن قوشۇپ باشلاپ كېلىدۇ. 14 ئۇ چاغدا
نۇرغۇن كىشىلەر جەنۇبىي پادىشاھقا قارشى تۇرۇپ ئۇنىڭغا قارشى قوزغىلاڭ
كۆتۈرىدۇ. ئى دانىيال — سېنىڭ خەلقىڭ ئىچىدىكى زوراۋانلار مۇشۇ غايىبانە
ئالامەتتىكى بېشارەتنى ئەمەلگە ئاشۇرماقچى بولۇپ، يوغانچىلىق قىلىدۇ،
لېكىن ئۇلار مەغلۇپ بولىدۇ. 15 شىمالىي پادىشاھ پوتەي سېلىپ مۇستەھكەم
شەھەرنى مۇھاسىرە ھۇجۇمى قىلىپ بېسىۋالىدۇ. جەنۇبدىكى كۈچلەر، ھەتتا
ئەڭ خىل قوشۇنلارمۇ بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ، ئۇلارنىڭ قارشىلىق قىلغۇدەك
كۈچى قالمايدۇ. 16 شىمالدىكى تاجاۋۇزچى بولسا ئۆزى خالىغانچە ئىش قىلىدۇ،
ئۇنىڭغا ھېچكىم قارشىلىق قىلالمايدۇ. ئۇ «گۈزەل زېمىن»نى[105] ئىشغال

101 ياكى «ئەمىرلىرى».
102 ياكى «ئۇلارنىڭكى».
103 «جەنۇبىي پادىشاھنىڭ زېمىنى» مىسىرنى كۆرسىتىدۇ.
104 ياكى «ئۇ قايتىپ، ئاندىن جەڭ قىلىپ،...».
105 «گۈزەل زېمىن» — قانائان زېمىنى (پەلەستىن).

قىلىدۇ؛ ئۇنىڭ قولىدا ئۇنى ۋەيران قىلغۇچى كۈچ بولىدۇ[106]. 17 شىمالىي پادىشاھ بەل باغلاپ پادىشاھلىقىدىكى بارلىق كۈچلەرنى سەپەرۋەر قىلىپ مىسىرغا[107] يول ئالىدۇ؛ ئۇ مىسىر بىلەن ئەھدە تۈزىدۇ، ئۆزى ئەھدىدە تۇرغاندەك قىلىدۇ[108]. بىراق مىسىرنىڭ ھاكىمىيىتىنى ئاغدۇرۇش[109] ئۈچۈن ئۇ ئاياللىرىنىڭ بىر قىزىنى مىسىر پادىشاھىغا بېرىدۇ. لېكىن قىزى ئاتىسى تەرەپتە تۇرمايدۇ، ئۇنى قوللىمايدۇ.
18 كېيىن ئۇ دېڭىز بويىدىكى يۇرتلارغا ھۇجۇم قىلىپ، نۇرغۇن ئادەملەرنى ئەسىرگە ئالىدۇ[110]. لېكىن يات بىر سەردار ئۇنىڭ كىشىلەرنى خار قىلىشلىرىنى چەكلەيدۇ ۋە ئەكسىچە، ئۇنىڭ بۇ خارلاشلىرىنى ئۆزىگە ياندۇرىدۇ. 19 ئۇ ئۆز يۇرتىدىكى قورغانلارغا چېكىنىپ كېلىدۇ[111]. لېكىن ئاخىرىدا ئۇ پۇتلىنىپ يىقىلىپ كېتىدۇ. 20 كېيىن ئۇنىڭ ئورنىغا يەنە بىر پادىشاھ تەختكە ئولتۇرىدۇ؛ ئۇ پادىشاھلىقنىڭ ئەڭ شان-شەرەپلىك جايىغا[112] بىر زالىم ئالۋاڭچىنى ئەۋەتىدۇ. لېكىن ئۇ ئۇزۇن ئۆتمەيلا، مالىمانچىلىقمۇ بولماي، جەڭمۇ بولماي ئۆلتۈرۈلىدۇ».

پەرىشتە چۈشەندۈرۈشنى داۋاملاشتۇرىدۇ — ئەشەددىي شىمالىي پادىشاھ

21 — «شۇنىڭدىن كېيىن پەس بىر ئادەم ئۇنىڭ ئورنىغا چىقىپ شىمالىي پادىشاھلىقنى ئالىدۇ؛ ئەمما پادىشاھلىقنىڭ ھۆرمەت-شۆھرىتى ئۇنىڭغا ھېچ

106 ئىبرانىي تىلىدا «ئۇنىڭ ھالاكىتى ئۇنىڭ قولىدا بولىدۇ».
107 «جەنۇبىي پادىشاھلىق»نىڭ مىسىر ئىكەنلىكى 8-ئايەتتىن كۆرۈنىدۇ.
108 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى «ئۇنىڭ بىلەن بىرنەچچە دۇرۇس ئادەملەر بىللە بارىدۇ؛ ئۇ ئۆز بېكىتكىنىنى ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ».
109 ئىبرانىي تىلىدا «چىرىتىش».
110 ياكى «نۇرغۇن يۇرتلارنى ئىگىلەيدۇ»..
111 ياكى «ئۇ ئۆز يۇرتىدىكى قورغانلارغا نىشان قىلىپ دىققەت قىلىدۇ».
112 بۇ يەردە «ئەڭ شان-شەرەپلىك جايى» بەلكىم مۇقەددەس ئىبادەتخانىنى كۆرسىتىدۇ. يەنە بىرخىل تەرجىمە قىلغاندا، «پادىشاھلىقنىڭ شان-شەرىپىنى بېزەش ئۈچۈن زۇلۇم... سالغۇچىنى...» دېگەندەك بولىدۇ.

تەۋە بولمايدۇ، دەپ قارىلىدۇ؛ لېكىن ئۇ خەلقنىڭ ئاسايىشلىق پەيتىدىن
پايدىلىنىپ، يالاقچىلىق ۋاستىلىرى بىلەن ھاكىمىيەتنى تارتىۋالىدۇ. 22
زېمىنىغا كەلكۈندەك بېسىپ كىرگەن كۈچلەرنى ئۇ ھەم كەلكۈندەك ھۇجۇم
قىلىپ يوقىتىدۇ، شۇنىڭدەك ئۇ ھەتتاكى «خۇدانىڭ ئەھدىسىدە بېكىتىلگەن
ئەمىر»نىمۇ[113] يوقىتىدۇ. 23 شەرتنامە تۈزۈش ئارقىلىق ئۇ باشقا يۇرتلارنى
ئالدايدۇ؛ ئادەملىرى كىچىك بىر قوشۇن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ كۈچى ئاۋۇپ-
ئاۋۇپ، قۇدرەت تاپىدۇ.
24 ئۇ خالايىقنىڭ ئاسايىشلىق پەيتىدىن پايدىلىنىپ، ئەڭ باي ئۆلكىلەرگە
تاجاۋۇز قىلىپ كىرىپ، ئاتىلىرى ياكى ئاتىلىرىنىڭ ئاتىلىرى زادى قىلىپ
باقمىغان ئىشلارنى قىلىدۇ، يەنى ئۇ ئولجىنى، غەنىمەتلەرنى ۋە نۇرغۇن
بايلىقلارنى قول ئاستىدىكىلىرىگە ئۈلەشتۈرۈپ بېرىدۇ؛ مەلۇم بىر مەزگىلگىچە
قورغانلارغىمۇ ھۇجۇم قىلىش قەستىدە بولىدۇ. 25 ئۇ ئۆز كۈچىنى ئىشقا
سېلىپ چوڭ غەيرەت بىلەن قوزغىلىپ، زور قوشۇننى باشلاپ، جەنۇبىي
پادىشاھقا ھۇجۇم قىلىدۇ. جەنۇبىي پادىشاھمۇ ناھايىتى زور قۇدرەتلىك بىر
قوشۇن بىلەن جەڭگە ئاتلىنىدۇ. لېكىن جەنۇبىي پادىشاھ خائىنلارنىڭ
يوشۇرۇن سۇيىقەستىگە ئۇچراپ، مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ. 26 چۈنكى ئۇنىڭ
نازۇ-نېمەتلىرىنى يېگەنلەر[114] ئۇنى يىقىتىدۇ. ئۇنىڭ قوشۇنى ھەممە يەرگە
تارقىلىدۇ؛ نۇرغۇنلىرى ئۆلتۈرۈلىدۇ.
27 كېيىن، بۇ ئىككى پادىشاھ بىر-بىرىنى قەستلىشىپ، يامان نىيەت
بىلەن بىر داستىخاندا تاماق يېيىشىپ، بىر-بىرىگە يالغان گەپ قىلىشىدۇ؛
لېكىن بۇ ئىشلار ھېچكىمگە پايدا يەتكۈزمەيدۇ، چۈنكى بۇ ئىشلارنىڭ ئاخىرى
پەقەت بەلگىلەنگەن ۋاقىتتىلا بولىدۇ[115]. 28 شىمالىي پادىشاھ نۇرغۇن مال-

[113] «خۇدانىڭ ئەھدىسىدە بېكىتىلگەن ئەمىر» مۇشۇ يەردە مۇقەددەس ئىبادەتخانىدىكى «باش كاھىن»نى كۆرسىتىدۇ. ئونىياس ئىسىملىك كىشى، باش كاھىن ۋە بەك ئادىل كىشى بولۇپ، سۇرىيەنىڭ «ئانتىئوقۇس ئېپىفانىس» دېگەن پادىشاھى تەرىپىدىن مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 172-يىلى ئۆلتۈرۈلگەن.

[114] دېمەك، ئۇنىڭ ئەڭ ئىشەنچلىك ئادەملىرى.

[115] «بۇ ئىشلارنىڭ ئاخىرى پەقەت بەلگىلەنگەن ۋاقىتتىلا بولىدۇ» دېگەن سىرلىق سۆزلەر توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى كۆرۈڭ.

مۇلۇكلەرنى ئېلىپ ئۆز يۇرتىغا قايتىدۇ. ئۇ كۆڭلىدە خۇدانىڭ خەلقى بىلەن
تۈزگەن مۇقەددەس ئەھدىگە قارشى تۇرىدۇ؛ شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئەھدىگە قارشى
ھەرىكەتلەرنى قىلىپ، ئاندىن ئۆز يۇرتىغا قايتىدۇ.
29 بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا شىمالىي پادىشاھ يەنىلا جەنۇبقا تاجاۋۇز قىلىدۇ؛
لېكىن بۇ قېتىمقى ئەھۋال ئىلگىرىكىگە ۋە يەنە كېلىپ ئەڭ ئاخىرقى
قېتىمقىسىدىكى بىلەنمۇ ئوخشىمايدۇ[116]. 30 چۈنكى كىتتىم ئارىلىدىن[117]
چىققان كېمىلەر ھۇجۇم قىلىپ كېلىدۇ. شۇڭا ئۇ دەرد-ئەلەم بىلەن
چېكىنىدۇ ۋە خۇدانىڭ ئۆز خەلقى بىلەن تۈزگەن مۇقەددەس ئەھدىسىگە
قاراپ ئىنتايىن غەزەپلىنىدۇ، ئۇنىڭغا قارشى خالىغىنىنى قىلىدۇ؛ شۇنداقلا
چېكىنىپ يانغاندا مۇقەددەس ئەھدىگە ئاسىيلىق قىلغۇچىلارنى ئەتىۋارلايدۇ.
31 ئۇنىڭ تەرىپىدە تۇرغان بىرنەچچە كۈچلەر قورغان بولغان مۇقەددەس
ئىبادەتخانىنى[118] بۇلغايدۇ، «كۈندىلىك قۇربانلىق»نى[119] ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ
ۋە «ۋەيران قىلغۇچى يىرگىنچلىك نومۇسسىزلىق»نى ئۇنىڭ ئورنىغا قويىدۇ.
32 ئۇ مۇقەددەس ئەھدىگە خائىنلىق قىلغۇچىلارنى خۇشامەت-ھىيلىگەرلىك
بىلەن چىرىكلەشتۈرىدۇ؛ لېكىن ئۆز خۇداسىنى دوست تۇتقۇچى خەلق بولسا
قەيسەرلىك بىلەن ھەرىكەت قىلىدۇ. 33 خەلق ئىچىدىكى ئاقىللار نۇرغۇن
قېرىنداشلىرىغا تەلىم يەتكۈزىدۇ؛ لېكىن بىرنەچچە كۈنلەر ئۇلارنىڭ بەزىلىرى
قىلىچتا يىقىلىدۇ، ئوتتا كۆيدۈرۈلۈپ ئۆلتۈرۈلىدۇ، زىندانغا چۈشىدۇ ياكى
بۇلاڭ-تالاڭغا ئۇچرايدۇ. 34 يىقىلغان ۋاقىتلىرىدا، خۇدانىڭ خەلقى ئازغىنە
ياردەمگە ئېگە بولىدۇ. ئەمما نۇرغۇن كىشىلەر ئۇلارنىڭ قاتارىغا خۇشامەت-
ھىيلىگەرلىك بىلەن سوقۇنۇپ كىرىدۇ. 35 بەزى ئاقىللار يىقىلىدۇ. لېكىن

---

116 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: — «لېكىن بۇ قېتىمقى ئاخىرقى ئەھۋال ئىلگىرىكىگە ئوخشىمايدۇ».
بۇ بېشارەت (تەرجىمىمىز بويىچە) توغرۇلۇق «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى كۆرۈڭ.

117 «كىتتىم» ھازىرقى «سىپرۇس» دېگەن ئوتتۇرا دېڭىزدىكى ئارال. بۇ بېشارەت شۈبھىسىزكى، مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 168-يىلى، رىم ئىمپېرىيەسىنىڭ كېمىلىرى كىتتىم ئارىلىدىن چىقىپ ئانتىئوقۇس ئېپىفانىسقا (مىسىرغا تاجاۋۇز قىلغان ۋاقىتتا) ھۇجۇم قىلغىنىنى كۆرسىتىدۇ.

118 ياكى «مۇقەددەس ئىبادەتخانا ۋە قورغانىنى».

119 «كۈندىلىك قۇربانلىق» — 8:11دىكى ئىزاھاتنى كۆرۈڭ.

ئۇلارنىڭ يىقىلىشى ئۆزلىرىنىڭ سىنىلىشى، تاۋلىنىش-تازىلىنىشى، قىيامەت كۈنىگىچە پاكلىنىشى ئۈچۈندۇر. چۈنكى ئاخىرەت خۇدا بەلگىلىگەن ۋاقىتتىلا كېلىدۇ.[120]

36 شىمالىي پادىشاھ ئۆز مەيلىچە قىلىۋېرىدۇ؛ ئۇ تەكەببۇرلىشىپ، ئۆزىنى ھەرقانداق ئىلاھلاردىنمۇ ئۇلۇغلاپ ئۈستۈن قويۇپ، ھەتتا ھەممە ئىلاھلارنىڭ ئىلاھى بولغۇچىغا ئاجايىب كۇپۇرلۇق سۆز قىلىدۇ؛ تاكى خۇدانىڭ غەزىپى تولۇق تۆكۈلگەن كۈنىگىچە ئۇ داۋاملىق زور روناق تاپىدۇ. چۈنكى خۇدانىڭ بېكىتكىنى ئەمەلگە ئاشماي قالمايدۇ. 37 بۇ پادىشاھ ئاتا-بوۋىلىرى چوقۇنغان ئىلاھلارغىمۇ پىسەنت قىلمايدۇ، ئاياللارغىمۇ ھېچقانداق ھەۋەس قىلمايدۇ.[121] ئەمەلىيەتتە ئۇ ھەرقانداق ئىلاھنى ھۆرمەتلىمەيدۇ، چۈنكى ئۇ ئۆزىنى ھەرقانداق ئىلاھتىن ئۇلۇغ دەپ قارايدۇ. 38 بۇلارنىڭ ئورنىدا ئۇ «كۈچلەر ئىلاھى»نى ھۆرمەتلەيدۇ؛ ئۇنىڭ ئاتا-بوۋىلىرىمۇ ئەزەلدىن چوقۇنمىغان بۇ ئىلاھنى بولسا ئۇ ئالتۇن، كۈمۈش، ياقۇت ۋە باشقا قىممەتلىك سوۋغاتلارنى تەقدىم قىلىپ ھۆرمەتلەيدۇ. 39 ئۇ ئەڭ مۇستەھكەم قورغانلارنى شۇنداق بىر غەيرىي ئىلاھقا تايىنىپ ئىگىلەيدۇ.[122] كىمكى ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا بېقىنسا، ئۇ شۇلارغا شەرەپلىك مەنسەپ بېرىدۇ، ئۇلارنى كۆپچىلىكنى باشقۇرىدىغان قىلىدۇ ۋە ئىنئام سۈپىتىدە[123] يەر-زېمىننى تەقسىم قىلىپ بېرىدۇ.

40 ئاخىر زامان كەلگەندە، جەنۇبىي پادىشاھ ئەسكەر چىقىرىپ ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلىدۇ. شىمالىي پادىشاھ جەڭ ھارۋىلىرى، ئاتلىق ئەسكەرلەر ۋە نۇرغۇن كېمىلەر بىلەن قۇيۇندەك ئۇنىڭغا قايتۇرما زەربە بېرىدۇ. ئۇ بارلىق يۇرتلارغا تاجاۋۇز قىلىپ، كەلكۈندەك تېشىپ كەڭ يەر-زېمىنلارنى باسىدۇ. 41 ئۇ ھەتتا «گۈزەل زېمىن»غا[124] بېسىپ كىرىدۇ؛ نۇرغۇن ئەللەر ئازدۇرۇلۇپ

120 مۇشۇ يەردە، بېشارەت «ئانتىئوقۇس ئېپىفانىس»نىڭ دەۋرىدىن، ئاخىر زامانغا ئۆتىدۇ.
121 ياكى، «ئۇ ئاياللار ئەتىۋارلايدىغان ئىلاھقىمۇ ھۆرمەت قىلمايدۇ»
122 ياكى، «ھۇجۇم قىلىدۇ». يەنە بىرخىل تەرجىمىسى: «قورغانلارنى ئىگىلەپ، ئۇ بۇ ئىلاھقا چوقۇنۇشنى بەرپا قىلىدۇ»
123 ياكى «مەلۇم بىر باھادا (سېتىۋېتىپ)».
124 «گۈزەل زېمىن» قانائاننى (پەلەستىننى) كۆرسىتىدۇ.

يىقتىلىدۇ. لېكىن بۇلار، يەنى ئېدوملار، موئابلار ۋە ئاممونلارنىڭ چوڭلىرى
ئۇنىڭ قولىدىن قۇتۇلۇپ قالىدۇ. 42 شىمالىي پادىشاھ بارلىق دۆلەتلەرگە قولىنى
سوزىدۇ، مىسىر زېمىنىمۇ قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. 43 ئۇ مىسىرنىڭ ئالتۇن-
كۈمۈش بايلىقلىرى ۋە باشقا قىممەت باھالىق بۇيۇملىرىنى تالان-تاراج قىلىدۇ.
لىۋىيەلىكلەر ۋە ئېفىئوپىيىلىكلەر ئۇنىڭغا بويسۇنۇپ ئەگىشىدۇ.
44 كېيىن شەرق ۋە شىمالدىن كەلگەن شەپىلەر ئۇنى ئالاقزادە قىلىدۇ. ئۇ
تېخىمۇ دەرغەزەپ بولۇپ نۇرغۇن كىشىنى قىرغىنچىلىق قىلىپ ئۆلتۈرمەن
دەپ جەڭ قوزغايدۇ 45 ۋە دېڭىزلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا[125]، كۆركەم مۇقەددەس
تاغ تەرىپىگە[126] ئوردا چېدىرلىرىنى تىكىدۇ. لېكىن ئۇنىڭ ئەجىلى شۇ يەردە
توشىدۇ ۋە ھېچكىم ئۇنى قۇتقۇزمايدۇ».

قىيامەت كۈنى

12 1 — «ئۇ چاغدا، قېرىنداشلىرىڭنى[127] «قوغدىغۇچى ئۇلۇغ
ئەمىر»[128] مىكائىل مەيدانغا چىقىدۇ[129]. بىر ئازابلىق مەزگىل
بولىدۇ؛ يۇرت-دۆلەت بارلىققا كەلگەندىن بۇيان، شۇنداق چوڭ بالايىئاپەتلىك
مەزگىل بولۇپ باقمىغان. بىراق شۇ چاغدا خەلقىڭ قۇتقۇزۇلىدۇ؛ ئۇلارنىڭ
ئىچىدىكى نامى ھاياتلىق دەپتىرىگە پۈتۈلگەنلەرنىڭ ھەممىسى نىجاتلىققا

125 «دېڭىزلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا» ــ دېمەك، ئوتتۇرا دېڭىز ۋە ئۆلۈك دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا.

126 «كۆركەم مۇقەددەس تاغ» يېرۇسالېم سېلىنغان «زىئون تېغى»نى كۆرستىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ باشقا بىر خىل تەرجىمىسى: «...دېڭىزلار ۋە مۇقەددەس تاغ ئارىسىدا...»

127 «قېرىنداشلىرىڭ» ئىبرانىي تىلىدا «خەلقىڭنىڭ بالىلىرى» دېگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

128 «ئەمىر» مۇشۇ يەردە، شۈبھىسىزكى «چوڭ پەرىشتە» مەنىسىدە. مۇقەددەس كىتابتىكى باشقا يەرلەردىن شۇ خۇلاسىگە كېلىمىزكى، مىكائىل دېگەن پەرىشتە «باش پەرىشتە»دۇر («يەھ.» 9-ئايەت، «ۋەھ.» 7:12).

129 «مەيدانغا چىقىدۇ» -- باشقا بىرخىل تەرجىمىسى «بىر تەرەپتە تۇرىدۇ». دېمەك، ئەسلىدە مىكائىل ئىسرائىل خەلقىگە مۇھاپىزەت بېرىدۇ. لېكىن ھازىر ئۇ مۇھاپىزەتچى رولىنى ۋاقىتلىق بىر ياققا قويىدۇ.

ئېرىشىدۇ[130]. 2 تۇپراقتا ياتقان ئۆلۈكلەردىن نۇرغۇنلىرى تىرىلىدۇ. ئۇلار مەڭگۈلۈك ھاياتتىن بەھرىمەن بولىدۇ؛ قالغانلىرى نومۇستا ھەم مەڭگۈلۈك
رەسۋاچىلىقتا تىرىلىدۇ. 3 ئاقىللار ئاسماندىكى گۈمبۈزدەك پارلاق جۇلالىنىدۇ؛ نۇرغۇن كىشىلەرنى ھەققانىيلىق يولىغا باشلاپ كىرگەنلەر يۇلتۇزلارغا ئوخشاش ئەبەدىلئەبەد پارلاپ تۇرىدۇ».
4 ئۇ ماڭا يەنە:
— ئى دانىيال، سەن ئەمدى بۇ سۆزلەرنى توختىتات[131]؛ مەزكۇر كىتابنىڭ تاكى دۇنيانىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىگىچە شۇ پېتى تۇرۇشى ئۈچۈن ئۇنى پېچەتلەپ مۆھۈرلىۋەتكىن. نۇرغۇن كىشىلەر ئۇيان-بۇيان يۈرىدۇ ۋە بىلىم ئاشىدۇ[132]، — دېدى.
5 مەنكى دانىيال كۆردۈمكى، مانا ئىككى زات، بىرى دەريانىڭ بۇ تەرىپىدە،
يەنە بىرى دەريانىڭ ئۇ تەرىپىدە تۇرۇپتۇ. 6 ئۇلاردىن بىرى دەريا سۈيى ئۈستىدە تۇرغان ئاق كاناپ كىيىم كىيگەن زاتتىن:
— بۇ كارامەت ئىشلار تۈگىگىچە قانچىلىك ۋاقىت كېتىدۇ؟ — دەپ سورىدى.
7 ئۇ دەريا سۈيى ئۈستىدە تۇرغان، كاناپ كىيىم كىيگەن زات ئوڭ ۋە سول قولىنى ئاسمانغا قارىتىپ كۆتۈرۈپ، مەڭگۈ ھايات بولغۇچىنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىپ:
— بىر ۋاقىت، ئىككى ۋاقىت، قوشۇمچە يېرىم ۋاقىت[133] كېتىدۇ. خۇدانىڭ مۇقەددەس خەلقىنى پارچىلىغۇچى خورلۇق ئاخىرلاشقاندا، بۇ ئىشلار تۈگەيدۇ، — دېدى.
8 ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان بولساممۇ، مەنىسىنى چۈشەنمىدىم. شۇڭا مەن:
— تەقسىر، بۇ ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتى قانداق بولىدۇ؟ — دەپ سورىدىم.

130 بۇ بابتىكى ئۇلۇغ بېشارەتلەر توغرۇلۇقمۇ «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنى كۆرۈڭ.

131 ياكى، «يوشۇرۇپ قوي».

132 ياكى، «نۇرغۇن كىشىلەر تەتقىق قىلىپ، بىلىم ئاشۇرۇلىدۇ». بۇ بېشارەت يەنە «ئاموس» 12:8 بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇشى مۇمكىن. «قوشۇمچە سۆز»ىمىزنىمۇ كۆرۈڭ.

133 مۇشۇ يەردە «بىر ۋاقىت، ئىككى ۋاقىت، قوشۇمچە يېرىم ۋاقىت» دېگىنى، يۇقىرىدا 25:7دىكى ئىزاھاتتا تەھلىل قىلغىنىمىز توغرا بولسا، تەخمىنەن ئۈچ يېرىم يىلنى، توپ-توغرا 1260-كۈننى كۆرسىتىدۇ.

9 ئۇ ماڭا مۇنداق دېدى:
— «ئەي دانىيال، يولۇڭغا ماڭ، چۈنكى بۇ سۆزلەر ئاخىر زامانغىچە
مەخپىي تۇتۇلۇپ يېپىقلىق تۇرىدۇ. 10 نۇرغۇن كىشىلەر تازىلىنىدۇ، پاكلىنىدۇ
ۋە تاۋلىنىدۇ. رەزىللەر بولسا، داۋاملىق رەزىللىك قىلىۋېرىدۇ؛ ئۇلاردىن ھېچكىم
بۇنى چۈشىنەلمەيدۇ، بىراق ئاقىللار چۈشىنىدۇ. 11 كۈندىلىك قۇربانلىق
سۇنۇشنى ئەمەلدىن قالدۇرغان كۈندىن تارتىپ، يەنى «ۋەيران قىلغۇچى
يىرگىنچلىك نومۇسسىزلىق» قويۇلغان ۋاقىتتىن باشلاپ، بىر مىڭ ئىككى
يۈز توقسان كۈن ئۆتىدۇ. 12 ئاخىرغىچە سادىق بولۇپ، بىر مىڭ ئۈچ يۈز ئوتتۇز
بەش كۈننى كۈتۈپ ئۆتكۈزگەنلەر نېمىدېگەن بەختلىك-ھە!
13 ئەمما سەن بولساڭ، ئاخىرغىچە يولۇڭدا مېڭىۋەرگىن. سەن ئارام
تاپىسەن، ۋە كۈنلەرنىڭ ئاخىرىدا[134] نېسىۋەڭگە مۇيەسسەر بولۇشقا قايتا
تىرىلىسەن».

---

134 «كۈنلەرنىڭ ئاخىرىدا» — مەسىھنىڭ دۇنياغا قايتىپ كېلىدىغان كۈنى.

قوشۇمچە سۆز

بەزى مۇھىم ساۋاقلار ۋە بېشارەتلەر

بۇ قوشۇمچە سۆزدە ئارقا كۆرۈنۈشلىرىنى، بەزى ئۇلۇغ بېشارەتلىرىنى ۋە بۇ بېشارەتلەرنىڭ تارىختا ئەمەلگە ئاشقانلىقىنى ئوقۇرمەنلەرگە تونۇشتۇرۇشقا ياردىمى بولار دېگەن ئۈمىدتە يېزىلغان.

مەزمۇنلار:

(1) كىتابنىڭ تارىخى ۋە ئەھمىيىتى توغرىسىدا
(2) قانداق قىلىپ ساپ دىل، ساپ ۋىجدانلىق بولۇش ۋە ئۇنىڭدا چىڭ تۇرۇش
(3) (2-باب) چوڭ ھەيكەل
(4) (5-باب) بابىل شەھەرنىڭ غۇلىتىلىشى توغرۇلۇق
(5) (7-باب) ياۋايىي زور مەخلۇق
(6) (8-باب) قوچقار ۋە ئۆچكە
(7) (9-باب) 70 ھەسسە يەتتە ۋاقىت
(8) (10-12-باب) ئاخىرقى بېشارەتلەر.

(1) كىتابنىڭ تارىخى ۋە ئەھمىيىتى توغرىسىدا

خۇداسىز كىشىلەر تارىختىن بۇيان بۇ كىتابنىڭ تەلىملىرىگە جان-جەھلى بىلەن ئۆچمەنلىك قىلغان ۋە قارشى تۇرۇپ كەلگەن. مۇبادا تەۋرات ياكى ئىنجىلدا «دانىيال» قىسمىدىن باشقا بېشارەت بەرگەن قىسىملار بولمىغان ئەھۋالدىمۇ، پەقەت «دانىيال» قىسمىنىڭ ئۆزىلا ھەقىقەتكە تەشنا بولغان ھەربىر كىشىگە: «ئەرشتە چوڭقۇر سىرلارنى ئاشكارىلايدىغان بىر خۇدانىڭ بارلىقى»غا قارىتا يېتەرلىك ئىسپاتلارنى تەمىنلەيتتى (2-باب، 28-ئايەت). شۇنىڭدەك، «دانىيال»

قىسمى يەنە ئەزەلدىن بۇيان ھەممە ئىشنى ۋە شۇنداقلا بىزنى ئۇبدان بىلىدىغان بىر خۇدا بار دەپ ئېنىق ئىسپات بېرىدۇ. «دانىيال» قىسمىدىكى بەزى بېشارەتلەر ناھايىتى ئېنىق، شۇنچە توغرا ئەمەلگە ئاشۇرۇلغانكى، بۇ پاكىتلار ئالدىدا خۇداسىزلارغا ئۆز گۇناھىنى تونۇپ: «خۇدا بار» دەپ توۋا قىلىشتىن ياكى بولمىسا، «ئۇنىڭدا دېيىلگەن ۋەقەلەر يۈز بەرگەندىن كېيىن يېزىلغان بىر ئويدۇرما» دېيىشتىن باشقا يول يوق ئىدى. بەزى خۇداسىزلار بولسا بۇنى دېيىشكە پېتىنىدى. بىراق ئۇلۇغ داۋۇت پەيغەمبەر دېگەندەك: «چۈنكى ھەتتا ئىنسانلارنىڭ (رەزىل) قەھرىمۇ سەن پەرۋەردىگارغا شۆھرەت كەلتۈرىدۇ». خۇدا ئۇ خۇداسىزلارنىڭ مۇقەددەس كىتابقا قاراتقان ھۇجۇملىرىدىن «دانىيال» قىسمىغا نىسبەتەن تېخىمۇ چوڭقۇر تەكشۈرۈشلەر ئېلىپ بارغۇزۇلغان. نەتىجىدە، ئۇنىڭ مەزمۇنلىرىنىڭ ھەقىقەتلىكى تېخىمۇ ئۈزۈل-كېسىل ئىسپاتلانغان.

يەھۇدىي خەلقى ئۆزلىرىگە نازىل قىلىنغان مۇقەددەس تەۋرات ۋە زەبۇرغا قول تىقماقچى بولغانلاردىن ئىنتايىن قاتتىق قوغداپ كەلگەن. مىلادىيەدىن ئىلگىرىلا، يەھۇدىيلاردا «مۇقەددەس كىتابلار قىسىملىرىنىڭ تىزىملىكى» بار ئىدى. ئۇلارنىڭ يېڭى «پەيغەمبەر كىتابى»نى بۇ تىزىملىككە كىرگۈزۈشى تەپسىلىي تەكشۈرۈپ-ئېنىقلاش، بولۇپمۇ كىتاب (ئۆز زامانى توغرۇلۇق) بەرگەن بېشارەتلەر «ئەمەلگە ئاشقانمۇ-يوق؟» دەپ قاتتىق تەكشۈرۈشتىن ئۆتكۈزۈلگەندىن كېيىنلا بولاتتى. خۇداسىزلار: ««دانىيال قىسمى» بېشارەت قىلغان ئىشلار يۈز بەرگەندىن كېيىن يېزىلغان بىر يالغان كىتاب» دەۋالىدۇ. بىراق خۇداسىزلار دېگەندەك ««دانىيال قىسمى» مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 200-يىللىرى ئەتراپىدا يېزىلغان (ئەمەلىيەتتە «دانىيال» مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 550-يىللىرى ئەتراپىدا يېزىلغان) ساختا بېشارەتلىك كىتاب» بولسا، ئۇنداق تۇيۇقسىز پەيدا بولغان، ئاتا-بوۋىلىرى شۇنچە يىللاردىن بېرى ھېچقانداق خەۋەر تاپمىغان كىتابنى شۇ چاغدىكى يەھۇدىيلار تىزىملىككە كىرگۈزۈشى قەتئىي مۇمكىن ئەمەس ئىدى!

تەۋرات ۋە زەبۇردىكى باشقا قىسىملارغا ئوخشاش، «دانىيال»نىڭ ھازىرقى بار بولغان ئەڭ ئاۋۋالقى كۆچۈرۈلمىسى مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 200-يىلى ئەتراپىدا كۆچۈرۈلگەن. شۇ دەۋردە يېزىلغان كىتابلار «دانىيال»نى تىلغا ئالغانلىقى، ئۇنىڭ

خېلى ئۇزۇن ۋاقىتلاردىن بېرى مەۋجۇت بولۇپ كەلگەنلىكىگە ئىسپات بېرىدۇ. «دانىيال» قىسمى داڭلىق «سېپتۇئاگىنت» ئىچىدىن تېپىلىدۇ. («سېپتۇئاگىنت» يەھۇدىيلارنىڭ تەۋرات ۋە زەبۇرنى يۇنان تىلى (گرېك تىلى)غا قىلغان تەرجىمە نۇسخىسى. ئۇ بەزىدە قىسقارتىلىپ «LXX» دەپ ئېلىنغان). «سېپتۇئاگىنت» دېگەن تەرجىمە مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 250-يىلى ئەتراپىدا ئورۇنلانغان. بۇ ۋاقىت «دانىيال»دا ئالدىن ئېيتىلغان بەزى ۋەقەلەر يۈز بېرىشتىن خېلى ئىلگىرى ئىدى. خۇداسىزلار «دانىيال»نى بىر «ئويدۇرما كىتاب» دېيىشتە تېخىچە چىڭ تۇرۇۋەرسە، ئۇنداقتا ئۇلار تۆۋەندىكى سوئاللارغا جاۋاب بېرىشى كېرەك: ـ

(ئا) هازىرقى دەۋردىكى ئارخېئولوگىيەلىك تەكشۈرۈشلەر بۇ كىتابتا خاتىرىلەنگەن تارىخىي تەپسىلاتلارنىڭ پەقەت ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن كىشى تەرىپىدىنلا يېزىلغانلىقىغا مول ئىسپاتلارنى كۆرسىتىپ كەلمەكتە. دېمەك، يازغۇچى (خۇداسىزلار دېگەندەك) كېيىنكى دەۋردە ياشىغان بولسا، بۇ تەپسىلاتلارنى بىلمىگەن بولاتتى. «دانىيال»نىڭ يازغۇچىسى بىرنەچچە يۈز يىل ئىلگىرى يوقالغان مەدەنىيەتلەر توغرىسىدىكى هەم پەلەستىندىن ئىنتايىن يىراق جايلاردا يۈز بەرگەن ۋەقەلەر توغرىسىدىكى تەپسىلىي هەم توپ-توغرا تارىخىي ئۇچۇرلارنى قانداقمۇ ئالالىسۇن؟

(ئە) كىتابنىڭ يازغۇچىسى تېخى يۈز بەرمىگەن ئىشلارنى (ئەگەر ئۇ ھەقىقىي پەيغەمبەر بولمىسا) ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدىغان توپتوغرىلىقى بىلەن قانداق ئالدىن بېشارەت بېرەلىسۇن؟

(ب) بۇ بېشارەتلەرنىڭ نادىرلىرىنى، بولۇپمۇ «دانىيال» قىسمى 9-بابتىكى «قۇتقۇزغۇچى-مەسىھ»نىڭ دۇنياغا كېلىشى، يېرۇسالېمنىڭ مىلادىيە 70-يىلدىكى قورقۇنچلۇق ئاقىۋىتى ھەم ئۇنىڭدىن كېيىنكى يەھۇدىي خەلقىنىڭ بېشىغا چۈشكەنلىرىنى (دانىيال ھەقىقىي پەيغەمبەر بولمىغان بولسا) قانداقمۇ چۈشەنگىلى بولسۇن؟! ھېچكىم بۇ «9-باب»نى «ۋەقە يۈز بەرگەندىن كېيىن يازغان» دېيەلمايدۇ. ھەتتا تارىختىن ئازراق ساۋاتى بار كىچىك بالىنىڭ بىلىمىمۇ بۇنداق بولمىغۇر نەزەرىيەنى رەت قىلىشقا يېتىدۇ.

شۇڭلاشقا «دانىيال» قىسمىنىڭ ئۇنىڭدىكى ۋەقەلەر تەسۋىرلەنگەن ئەينى يىللاردا، يەنى مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 605-536-يىللاردا دانىيال ياكى ئۇنىڭ بىر پۈتۈكچىسى تەرىپىدىن يېزىلغانلىقىدىن گۇمانلىنىشنىڭ قىلچە ئاساسى يوق.

مەسىھ ئەيسانىڭ ئۆزى بىرنەچچە قېتىم «دانىيال» قىسمىدىكى سۆزلەرنى ۋاستىلىك ياكى بىۋاستە نەقىل كەلتۈرگەن (مەسىلەن، «ئىنجىل، «مار.» 14:13).

(2) قانداق قىلىپ ساپ دىل، ساپ ۋىجدانلىق بولۇش ۋە ئۇنىڭدا چىڭ تۇرۇش

(سىز ئاۋۋال «دانىيال»، 1- ۋە 3-بابىنى كۆرۈڭ)

دانىيال ۋە ئۇنىڭ ئۈچ دوستى پەقەتلا 15-16-ياشلاردىكى ئۆسمۈرلەر بولۇپ نېبوقادنەسار تەرىپىدىن مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 605-يىلى ئەسىرگە ئېلىنغان. نېبوقادنەسار بولسا يېڭى بىر ئىمپېرىيەنىڭ يەنى، بابىل (بابىلون)نىڭ تۇنجى پادىشاھى ئىدى. بۇ ياش ئۆسمۈرلەر ئاتا-ئانىلىرىدىن ئايرىلىپ، بىراقلا پۈتۈنلەي يات بىر مۇھىتقا كەلتۈرۈلگەندى. بۇ يېڭى مۇھىت ھەم بۇتپەرەسلىككە ھەم خۇراپىيلىققا تولغان. دانىياللارنىڭ ئىبادەت قىلغان خۇداسى پەرۋەردىگار ئاشۇ مۇھىتتا ھەم كۈلكىلىك ھەم ئاجىز بىر ئىلاھ دەپ قارالغان. قەدىمكى زامانلاردا پۈتۈن دۇنيادىكى كىشىلەر يەھۇدىيلارنى بەك غەلىتە دەپ قارايتتى. چۈنكى، كىممۇ كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان بىر خۇداغا ئىبادەت قىلسۇن؟ «پەرۋەردىگار» دېگەن كۆرگىلى بولىدىغان بىر مەبۇد بولمىسا، كىشىلەر قانداقمۇ ئۇنداق بىر خۇداغا ئىشەنسۇن؟

ئەمما بابىللىقلار (ئۇلارنىڭ قارىشى بويىچە): «يەھۇدىيلارنىڭ «پەرۋەردىگار»ى بولغان خۇداسى مەۋجۇت بولغان بولسا، نېمە ئۈچۈن ئۇ ئۆز خەلقى بولغان يەھۇدىيلارنى قاتتىقچىلىققا قويىدۇ؟ ئۇ ئۇلارنىڭ خۇداسى بولسا، نېمىشقا ئۇلارنى بابىللىقلارنىڭ ھۇجۇمىدىن قوغدىمايدۇ؟ بىزنىڭ ئىلاھلىرىمىز يەھۇدىيلارنىڭ خۇداسىدىن چوقۇم كۈچلۈكتۇر» دەپ ئويلايتتى. ئەمەلىيەتتە (بىرنەچچە يۈز يىل ئىلگىرى) خۇدا مۇسا پەيغەمبەر ئارقىلىق ئۆز خەلقى بولغان يەھۇدىيلارغا مۇقەددەس قانۇن-پەرمانلىرىنى چۈشۈرگىنىدە، «بۇ قانۇن-پەرمانلىرىمغا ئىتائەت قىلساڭلار سىلەرنى ئوبدان قوغدايمەن ۋە سىلەرگە بەخت ئاتا قىلىمەن» دېگەن ۋەدىلەرنىمۇ بەرگەن. يەھۇدىيلار بۇنى ئوبدان بىلگەن، بىراق بابىللىقلار ۋە باشقا يات ئەللەر بۇنى بىلمىگەن، ئەلۋەتتە. ھەزرىتى مۇسا تەۋراتتا، يەھۇدىيلارغا خۇداغا

(مۇقەددەس قانۇن كۆرسەتكەن يولدا) ئىبادەت قىلمىساقلار، ئۇنىڭغا مىننەتدار بولمىساقلار، بۇتلارغا چوقۇنساقلار، ئۆزئارا ئادىل ۋە مېھرىبان مۇئامىلىدە بولمىساقلار خۇدا سىلەرنىڭ دۈشمىنىڭلارغا يول قويىدۇ دەپ بېشارەت بېرىپ ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرغان. دۈشمەنلىرىنىڭ تاجاۋۇز قىلىپ ئۇلارنى ئەسىرگە ئېلىپ ئۆز يۇرتىغا ئېلىپ كېتىدىغانلىقىدىن بېشارەت بەرگەن. ھازىر بولسا، دانىيالنىڭ ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ ۋە قېرىنداشلىرىنىڭ خۇدانىڭ پەرمانلىرىغا بولغان ئىتائەتسىزلىكى تۈپەيلىدىن، دەل بۇ ئىش يۈز بەرگەنىدى. دانىيال ۋە ئۈچ دوستى شۇنداق بۇتپەرەسلىك قىلغانمۇ؟ ياق، بىراق ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ ۋە ئۆز دەۋرىدىكى باشقىلارنىڭ گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن ئۇلار چېتىلىپ قېلىپ ئازاب چەككەن. بىزنىڭ گۇناھلىرىمىز ھامان ئۆزىمىزدىن باشقىلارغىمۇ (باشقىلار گۇناھسىز بولسىمۇ) يامانلىق يەتكۈزىدۇ.

پادىشاھنىڭ ئوردىسىدىكى خىزمەتتە بولۇش ئۈچۈن، دانىيال ۋە ئۇنىڭ ئۈچ دوستى يېڭى بىر تىلنى، يېڭى ئۆرپ-ئادەتلەرنى ۋە ھەتتا بابىللىقلارنىڭ خۇراپىي ۋە غەيرىي ئەقىدىلىرى توغرىسىدا ئۆگىنىشى كېرەك ئىدى. بىرىنچى قېتىم بابىل شەھرىنىڭ ھەيۋەتلىك دەرۋازىسىدىن كىرىپ، شەھەرنىڭ 110 مېتىر ئېگىزلىكتىكى سېپىللىرىنى، سېپىلنىڭ ئۈستىدىكى 80 مېتىر ئېگىزلىكتىكى مۇنارلارنى كۆرۈشى بىلەن تۆت ياش ئۆسمۈردە قانداق ھېسسىياتلار بولغاندۇ؟ چوڭ بۇتخانىلار، بۇتلىرىغا بېغىشلىغان ناھايىتى چوڭ تام رەسىملىرى ۋە پۈتۈكلەر ھەممىلا يەردە بار ئىدى. ھەر تەرەپتە بىپايان باغلار، باغچىلار ۋە ئوردىلار كۆرۈندى. ئۇلار بىرىنچى قېتىم پادىشاھنىڭ ھەيۋەتلىك ئوردىسىغا ئەپكېلىنگەن ۋاقىت، ئۇلارنىڭ ئېتىقادىغا چوقۇم ئېغىر سىناق بولدى. پۈتۈن ئالەمنىڭ ھوقۇق مەركىزى مۇشۇ يوغان ئوردىمىدۇ، ياكى بۇ تۆت دوست كۆرمىگەن خۇدانىڭ تەختىمىدۇ؟ بۇ بابىللىقلارنىڭ شۇنچە زور كۈچى، شۇنچە يۇقىرى ھۈنىرى ۋە بىلىمى بولغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ خۇدا توغرىسىدىكى كۆز-قارىشى توغرىمىدۇ؟

بۈگۈنكى دەۋردە ياشاۋاتقان بىزلەر ئۈچۈن بۇ سوئالغا جاۋاب بېرىش ئاسانەك تۇرىدۇ. بابىل ئىمپېرىيەسى يوقالغىلى ئۇزۇن بولدى؛ بابىل دېگەن ئۇلۇغ شەھەر خارابىلىققا ئايلانغانىدى. ئارخېئولوگلار بۇنىڭدىن 150 يىل ئىلگىرى ئۇنى تاپقان. دانىيال، يەرىميا ۋە باشقا يەھۇدىي پەيغەمبەرلەر ئالدىن ئېيتقاندەك، ئۇنىڭ ھەيۋىسى،

شان-شەرىپى پۈتۈنلەي يوقىلىپ كەتتى. لېكىن دانىيالنىڭ كىتابى، جۈملىدىن ئۇنىڭ خۇدا توغرۇلۇق دېگەنلىرى بىزگە قالدۇرۇلدى.

- بىراق بىز ھەزرىتى دانىيال بىزگە قالدۇرغان ساۋاقلارنى راست ئۆگەندۇقمۇ-يوق؟ تارىختا ئىمپېرىيەلەر، ئىمپېراتورلار مەيدانغا كېلىدۇ، بەزىدە بۇ مىللەت، بەزىدە ئۇ مىللەت ھوقۇقتا ئېرىشىدۇ، لېكىن يەنە يوقىلىدۇ. ئۇلار ھوقۇق تۇتقان ۋاقىتلاردا، خەقلەر ئۇلارغا ئىلاھ دەپ چوقۇنىدۇ، ھەتتا ئۇلارنى تۈمەن مىڭ يىل ياشار، دەپ ئەخمىقانە جۆيلۈيدۇ. بىراق ئۆلۈم بولسا ئۇلاردىن ئۇلۇغ ۋە كۈچلۈك بىر ئىمپېراتوردۇر؛ دۇنيا تارىخىدا ئۆلۈم ئۈستىدىن غەلىبە قىلىپ تىرىلگەن ھەم ئاسمانغا قايتقان پەقەت بىر ئادەم بولغان. بۇ ئادەمنىڭ ئۆلۈمى بولسا «دانىيال» قىسمىدا بېشارەت قىلىنغان. ئۇنىڭ تىرىلىشىمۇ ۋاستىلىك ھالدا بېشارەت قىلىنغان، چۈنكى ئۇنىڭ دۇنيانى سوت قىلىشىنى، پۈتۈن ئالەمنى تولۇق ئىدارە قىلىش ھوقۇقىنى قوبۇل قىلىشىنى 7-بابتا كۆرگىلى بولىدۇ.

دانىيال، ھانانىيا، مىشائېل ۋە ئازارىيالار خۇدادىن يۈز ئۆرۈتىدىغان شۇنداق بېسىمغا قانداق بەرداشلىق بەرگەندۇ؟ ئۇلار قانداق قىلىپ خۇداغا بولغان سادىقلىقىدا چىڭ تۇرغاندۇ؟

بۇ سوئالغا بېرىلىدىغان جاۋاب بەلكىم كۆپتۇر، بىراق ئۇلاردىن تۆۋەندىكىلەر مۇھىم ئامىل بولۇشى كېرەك: --

(ئا) ئۇلار خۇدانىڭ ھەقىقەتەن ھەممىگە قادىر ئىكەنلىكىگە، ئەرش-زېمىننى ھەقىقەتەن ئۇنىڭ ياراتقانلىقىغا ئىشەنگەن (2-باب، 20-22-ئايەتنى، يەنى دانىيالنىڭ دۇئاسىنى كۆرۈڭ).

(ئە) ئۇلار خۇدانىڭ پۈتۈنلەي ساپ، پاك-مۇقەددەس ۋە ھەققانىي ئىكەنلىكىگە ئىشەنگەن. شۇڭلاشقا خۇدانىڭ پەرمانلىرىغا بويسۇنۇش، ئۇنىڭ مۇقەددەس نامىغا داغ كەلتۈرمەسلىكنى ئۆزلىرىنىڭ ھاياتىدىن مۇھىم دەپ قارايتتى. بۇنى، ئۈچ دوستىنىڭ نېبوقادنەسارغا قىلغان سۆزلىرىدىن كۆرگىلى بولىدۇ (3-باب، 17-، 18-ئايەت). ھەتتا ئۆز جېنىدىن ئايرىلىش خەۋپى ئاستىدا، ئۇلار بىر مەبۇدقا چوقۇنۇشنى رەت قىلغان. 1-بابتىن بىلىمىزكى، يېمەكلىك مەسىلىسىدىن ئىبارەت ئاددىي بىر ئىشتىمۇ ئۇلار ھەتتا مەبۇدقا چوقۇنۇش قىياپىتىدە كۆرۈنۈپ قېلىشىنىمۇ خالىمىغان (1-بان، 8-ئايەت، ھەم ئىزاھاتىنى كۆرۈڭ). پادىشاھنىڭ ئەنە شۇنداق ئېسىل تامىقىنى

يېيىش خۇدانىڭ مۇسا پەيغەمبەر ئارقىلىق بەرگەن تەۋرات-قانۇنىغا خىلاپ بولغاچقا، ئۇلار پەقەت كۆكتات-ئۇماچنىلا ئوزۇق قىلىشقا تەييار ئىدى.

(ب) دانىيال، ھانانىيا، مىشائېل ۋە ئازارىيالار مۇسا پەيغەمبەر ئارقىلىق بېرىلگەن مۇقەددەس قانۇندىكى تەلىملەر ۋە ۋەدىلەرنى ھەم ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ سۆز-تەلىملىرىنى ئۆزلىرىگە چوڭقۇر سىڭدۈرگەنىدى. بۇنى، دانىيالنىڭ يەرەمىيا پەيغەمبەر قىسمىنى تەتقىق قىلغانلىقىدىن (9-باب، 2-ئايەت) كۆرىمىز. بۇنى يەنە 9-باب، 9-19-ئايەتتە خاتىرىلەنگەن، مۇسا ۋە سۇلايمان ھەزرەتلىرى ئارقىلىق بېرىلگەن خۇدانىڭ سۆز-ۋەدىلىرىنى نەقىل كەلتۈرگەن ھەزرىتى دانىيالنىڭ دۇئاسىدىن كۆرىمىز.

(پ) دانىيال ۋە ئۇنىڭ ئۈچ دوستى بۇتپەرەس بابىللىقلارغا سەمىمىي ۋە كىچىك پېئىللىق پوزىتسىيىنى تۇتقان. دانىياللار ئۇلارنى خۇدانى تونۇمىغانلىقىدىن كەمسىتمىگەن، ئەكسىچە بابىللىقلارنىڭ ھەقىقەتنى چۈشىنىشىنىڭ تەس ئىكەنلىكىنى تونۇپ يېتىپ، ئۇلارنى يەنىلا «خۇدانىڭ سۈرىتىدە يارىتىلغان ئىنسان بالىلىرى» دەپ ھۆرمەتلىدى («يار.» 26:1نى كۆرۈڭ).

بۇ پاكىتنى بىز ئالدى بىلەن «ئوردا غوجىدارى»نىڭ دانىيالنى ياقتۇرۇپ قالغانلىقىدىن كۆرىمىز (1-باب، 9-ئايەتنى كۆرۈڭ). ئەگەر دانىيال تەكەببۇرلۇق، چوڭچىلىق قىلغان بولسا، ئەگەر ئۇ ئۆزىنى بۇ يات يۇرتقا مەجبۇرىي ئېلىپ كەلگەن بۇ بابىللىقلارغا ئۆچمەنلىك ساقلىغان بولسا، ئەگەر ئۇ بابىل ئوردىسى ئۆزىگە بەلگىلىگەن ئوقۇشلارغا ئەستايىدىللىق بىلەن بېرىلمىگەن بولسا، ئۇنداقتا ئۇ ھەرگىزمۇ بۇ چوڭ ئەمەلدارنىڭ ھۆرمىتىگە ۋە مۇھەببىتىگە ئېرىشەلمىگەن بولاتتى. شۈبھىسىزكى، دانىيال بابىللىقلارنى خۇدانىڭ ئۆز خەلقىگە ساۋاق-تەربىيە بېرىدىغان بىر ۋاسىتىچىسى قىلغانلىقىنى، شۇنداقلا ئۇلارغا ئۆچمەنلىك ساقلىماسلىق كېرەكلىكىنى تونۇپ يەتكەن. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ تۆت دوست يەنە بىر مۇھىم نۇقتىنى تونۇپ يېتىشى مۇمكىن ئىدى: — خۇدا ئۇلار ۋە بابىل ئىمپېرىيەسىدە تارقىلىپ كەتكەن باشقا ئىخلاسمەن يەھۇدىيلار ئارقىلىق خۇداسىز بۇتپەرەس بابىللىقلارغا ئۆزىنى تونۇتماقچى ئىدى. 4-بابتا بىز نېبوقادنەسارنىڭ خۇدانىڭ ئۇنىڭغا نېمە دېگەنلىكى، ئۇنى مەغرۇرلۇقتىن قانداق قۇتقۇزۇپ، كىچىك پېئىللىققا ئايلاندۇرغانلىقى ھەققىدىكى گۇۋاھلىقىنى كۆرىمىز. بۇ گۇۋاھلىق پۈتۈن ئىمپېرىيە

بويىچە ئىپلان قىلىنىپ، تەسىرى ناھايىتى كۈچلۈك بولغان بولۇشى مۇمكىن. خۇدا بۇ دۇنيادىكى ھەر بىر خەلق-مىللەتنى سۆيىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ توۋا قىلىشىنى ھەم ئۆزىنىڭ رەھىم-شەپقىتىنى تونۇپ يېتىشىنى خالايدۇ.

دانىيالنىڭ ھەر بىر كىشىگە بولغان ھۆرمىتىنى 1-باب، 12-، 13-ئايەتتە خاتىرىلەنگەن ئۇنىڭ ئارىئوققا بەرگەن جاۋابىدىن كۆرىمىز. ھەتتا بەلشازاردەك بىر ئەخلاقسىز ئادەمگە تەنبىھ بەرگەن ۋاقتىدىمۇ، سۆزلىرىدە ئادەپسىزلىكنىڭ قىلچە پۇرىقى يوق (5-باب، 17-22-ئايەت).

دانىيالنىڭ باشقىلارغا، ھەتتا خۇراپىي بابىللىق پالچىلارغا بولغان رەھىمدىلمۇئامىلىسىنى 2-باب، 24-ئايەتتىن كۆرىمىز (پالچىلىق، رەممالچىلىق قاتارلىقلار تەۋراتقا خىلاپ). شۇ چاغدا ئۇ پادىشاھدىن ئۈچ دوستى ۋە ئۆز جېنى ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى ئۆلۈم جازاسىغا مەھكۇم بولغان بارلىق پالچى، پىر-ئۇستاز ۋە مۇنەججىملار ئۈچۈنمۇ ئىلتىماس قىلغان. ئۆزىڭىز ئويلاپ بېقىڭ. ئەگەر دانىيال پۇرسەتپەرەس بولغان بولسا، شۇ چاغ ئۇنىڭ ئۈچۈن ناھايىتى ياخشى پەيت بولاتتى. چۈنكى پەقەت دانىيالla پادىشاھنىڭ چۈشىگە تەبىر بېرەلەيتتى. شۇڭلاشقا ئۇ بىرلا سۆز بىلەن بارلىق «رەقىبلىرى»نى ئۆلۈم يولىغا ئەۋەتىپ، پادىشاھنىڭ بىردىنبىر مەسلىھەتچىسى بولۇپ چىقىشى مۇمكىن ئىدى. ئەمما دانىيال پۇرسەتپەرەس ئەمەس، بەلكى رەھىمدىل ئىنسانپەرۋەر ئىدى.

(ت) ئاخىرقى نۇقتا: ــ دانىيال ۋە ئۈچ دوستى ئۆزلىرىنىڭ خۇداغا ئىتائەت قىلىشى بىلەن خۇدانىڭ ئۆز دۇئالىرىنى ھەقىقىي ئاڭلىغانلىقىغا ئىشەنگەن. ئۇلارنىڭ خۇدانىڭ كۈچ-قۇدرىتىنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكىگە، ئۆز بەندىلىرىگە ياردەم كۆرسىتىشكە تەييار تۇرىدىغانلىقىغا بولغان ئىشەنچى تولۇق ئىدى. بۇنى بىز 1-باب، 12-، 13-ئايەتتىن كۆرىمىز. دانىيال ئوردا غوجىدارىدىن ئۆزى ۋە دوستلىرىنىڭ پەقەت ئۇماچ-كۆكتاتنىلا ئىستېمال قىلىپ سالامەتلىك سىنىقىدىن ئۆتۈشنى ئىلتىجا قىلدى. ئادەتتە كىشىلەر ئۇنداق غۆرىگىل تاماقلار بىلەن ئوزۇقلانسا، ناھايىتى ئاسانلا ئورۇقلاپ كېتىدۇ، بىراق خۇدا ئۇلارغا بەرىكەت قىلدى. ئۇلار ساغلام، قۇۋۋەتلىك بولۇپلا قالماي، بەلكى پادىشاھنىڭ ئېسىل تائاملىرىنى يېگەن يىگىتلەردىن تېخىمۇ ساغلام كۆرۈندى. بىز خۇدانى خۇرسەن قىلىپ ئۇنىڭ ئالدىدا ساپ دىل ياشاشنى خالىساق، ئۇ بۇ دۇنيانىڭ كۆپ سىناقلىرى، جاپا-مۇشەققەتلىرى، چىرىكلىكلىكى، ئالدامچىلىقلىرى

ۋە بېسىملىرى ئارىسىدىن بىزگە تۈز-دۈرۈس ماڭىدىغان يولنى ياساپ بېرىدۇ. ئۇردا غوجىدارىدەك كىشىلەر پەرۋەردىگارنىڭ بىز بىلەن بىللە بولغانلىقىنى كۆرۈپ، بىزنى ئورۇن بىلەن تەمىنلەپ، بىزنىڭ ھالال تىرىكچىلىك قىلىشىمىزغا يول بېرىدۇ.

خۇدا بىزگە، ئۇنىڭ يولىدا ماڭساق ئۇ بىزدىن خەۋەر ئالىدىغانلىقىغا ئىشەنچ بەرگەي!

(3) نېبوقادنەسارنىڭ چۈشى - چوڭ ھەيكەل دۇنيانىڭ پۈتكۈل تارىخىنىڭ بىر بابتىلا بېشارەت قىلىنغانلىقى ھاكىمىيەت سىستېمىلىرى توغرىسىدا

(ئاۋۋال 2-بابنى كۆرۈڭ)

نېبوقادنەسارنىڭ قورقۇنچلۇق چۈشى ئۇ بىر كۈنى كەچتە، كەلگۈسىدە دۇنيادا نېمە ئىشلار بولار دېگەن ئويدا بولۇپ ئۇخلاپ قالغىنىدا ئايان بولدى. شۇ چاغدا ئۇ ئىنتايىن چوڭ بىر ئىمپېرىيەنىڭ بېشى ئىدى. ئۇ قايسى يەرگە قوشۇنلىرىنى ئەۋەتسە، شۇ يۇرتلار ئۇنىڭغا تىز پۈكەتتى. بۇنداق ئەھۋال چەكسىز كېتۈۋېرەرمۇ؟ ئۇنىڭ ئىمپېرىيەسىنىڭ كەلگۈسى قانداق بولىدۇ؟

خەقلەر بەلكىم دائىم زوكتوكلارغا، مەنسەپدارلارغا ھەۋەس قىلىشى مۇمكىن. بىراق ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى بەلكىم ھەرقانداق كىشىلەردىن مۇقىمسىز، غەم-غۇسسىلىك بولۇشى مۇمكىن. بەزىدە ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى ھەربىر كىشى ئۇلار ئۈچۈن قورقۇنچ، خەۋپ كۆرۈنۈپ، ھەردائىم ئۆزلىرىنىڭ ئورنىنى قوغداش كويىدا يۈرىدۇ. ئۇلار ئۆزىگە ھەقىقىي سادىق كىشىلەرنى قانداق تېپىش ئەندىشىسىدە يۈرىدۇ. سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ رەھبىرى ستالىن بۇنىڭغا تىپىك بىر مىسال. ئۇ «تولۇق ھوقۇققا ئىگە» بولغان بىر «مۇستەبىت» بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئاخىرقى يىللىرى رەھىمسىز قورقۇنچ بىلەن تولغان. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆزىنىڭ ئەڭ يېقىن، ئەڭ سۆيۈملۈك ئادەملەرىنىمۇ ئۆلتۈرگەن.

روشەنكى، نېبوقادنەسار ئوردىسىدىكى «پىر-ئۇستازلار»نىڭ ئۆزىنىڭ قورقۇنچلۇق چۈشىگە تەبىر بېرىش قابىلىيىتىدىن گۇمانلانغان. ئۇنىڭ ئوردىسىدا شۇنچە كۆپ «پالچى، پىر-ئۇستاز، جادۇگەر ۋە كالدىي مۇنەججىملەر» بولغاندىن كېيىن،

كىشىلەر بۇ پادىشاھنى بەلكىم ئۇلارغا ئىشىنىدۇ دەپ ئويلىشى مۇمكىن. لېكىن ئۇ ئۇلارغا ئىشەنمىگەن. ئۇنىڭ دانىيال، ھانانىيا، مىشائىل ۋە ئازارىيا بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ئۇنىڭغا يېڭى ئۆلچەملەرنى يەتكۈزگەنمۇ نېمە؟ (19:1- 20) ئىشقىلىپ ئۇ بۇ «پىر-ئۇستازلار»غا: «چۈشۈمنى ماڭا تەكرارلاپ دەپ بېرەلىسەڭلار ئاندىن تەبىر بېرەلەيدىغانلىقىڭلارغا ئىشىنىمەن» دېگەن سىناقنى قويىدى. ئەمەلىيەتتە ھەرقانداق بىر كىشى پەرەز بىلەن مەلۇم بىر چۈشكە تەبىر بېرەلەيدۇ ـ ئەگەر ئەمەلگە چىقسا، كىشىلەر سىزنى ماختاپ كېتىدۇ، ئەگەر ئەمەلگە چىقمىسا، «تېخى ۋاقتى كەلمىگەندۇ» دەپ چۈشەندۈرۈشىڭىز مۇمكىن. يۇقىرىدا دېگىنىمىزدەك، ھەرقانداق پالچىلىق تەۋراتقا خىلاپ؛ خۇدا ئۆز خەلقى بولغان يەھۇدىيلارغا ھېچقانداق جادۇگەرلىك، پالچىلىق، رەممالىلىق ياكى ئىلتۇمارلارغا يولىغۇچى بولماڭلار، دەپ قەتئىي ئاگاھلاندۇرغان. چۈنكى خۇدانىڭ ئۆز خەلقى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ئۇلارغا چۈشۈرگەن يازما سۆزلىرى، پەرمانلىرى ۋە پەيغەمبەرلىرىنىڭ بېشارەتلىك سۆزلىرى كۇپايە بولۇشى كېرەكتۇر.

دانىيال ۋە دوستلىرى دۇئا قىلغاندىن كېيىن، دانىيال ئىككىنچى كېچىسى بەلكىم نېبوقادنەسارنىڭكىگە ئوخشاش چۈشنى كۆردى. بىراق ئۇ بولسا پەرۋەردىگارنىڭ ۋەھىيسى بىلەن بۇ چۈشنىڭ مەنىسىنى توندى. چۈش 2-باب 31-35-ئايەتتە، تەبىرى 37-45-ئايەتتە بايان قىلىنىدۇ. نېبوقادنەسار غايەت زور ئېگىزلىكتىكى بەھەيۋەت بىر ھەيكەلنى كۆردى. ھەيكەلنىڭ بېشى ئالتۇندىن، كۆكرەك ۋە قوللىرى كۈمۈشتىن، بەل ۋە ساغرىلىرى مىستىن، يوتا-پاچىقى تۆمۈردىن، پۇتى تۆمۈر بىلەن لاينىڭ ئارىلاشمىسىدىن ياسالغان. بۇ ھەيكەلنى كۆرگەندىن كېيىن نېبوقادنەسار «ئادەم قولى بىلەن قېزىلمىغان بىر تاش» كېلىپ ھەيكەلنىڭ تۆمۈر بىلەن لاينىڭ ئارىلاشمىسىدىن ياسالغان پۇتىنى ئۇرۇپ چېقىۋەتكەنلىكىنى كۆردى. شۇنىڭ بىلەن پۈتۈن ھەيكەل قىيما-چىيما قىلىۋېتىلىپ، ھەممىسى شامال تەرىپىدىن ئۇچۇرۇلۇپ كەتتى. بىراق ھەيكەلنى ئۇرغان تاش بولسا غايەت زور بىر تاغقا ئايلىنىپ پۈتۈن دۇنيانى قاپلىدى.

چۈشنىڭ تەبىرى 37-45-ئايەتتە ئېنىق ۋە چۈشىنىشلىك ھالدا بېرىلگەن. نېبوقادنەسار ۋە ئۇنىڭ ئىمپېرىيەسى ئالتۇن باشنىڭ ئۆزى بولۇپ، بۇ ئىمپېرىيە مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 539-يىلىغىچە داۋاملاشتى. شۇ يىلى ئۇ پارس مىللىتىدىن

بولغان قورەش تەرىپىدىن ئاغدۇرۇلدى. ئىككىنچى ئىمپېرىيە ئەمدى «مېدىئالىقلار ۋە پارسلىقلار»نىڭ، يەنى ئىككى مىللەت ئىتتىپاقىنىڭ ئىمپېرىيەسى ئىدى. بۇ ئىككى مىللەتنىڭ ئىتتىپاقى بەلكىم ھەيكەلنىڭ ئىككى بېلىكى بىلەن كۆرسىتىلگەن. بۇ ئىمپېرىيە مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 334-يىلىغىچە داۋاملىشىپ، شۇ چاغدىكى «بۈيۈك ئىسكەندەر»نىڭ قول ئاستىدىكى يۇنان (گرېك) ئىمپېرىيەسى تەرىپىدىن ئاغدۇرۇلدى. خۇددى كۈمۈش ئالتۇنغا يەتمەيدىغاندەك، ئىككىنچى ئىمپېرىيە «بابىل ئىمپېرىيەسىگە يەتمەيدۇ» دېيىلگەن (39-ئايەت). بۇ، بەلكىم ئىمپېرىيەلەرنىڭ ھاكىمىيەت سىستېمىسىغا قارىتىلغان. بابىلدا بولسا پادىشاھنىڭ مۇتلەق ھوقۇقى بار ئىدى ــ ئۇنىڭ ھەربىر سۆزى قانۇن دەپ ھېسابلىناتتى. پارس ئىمپېرىيەسىدە بولسا پادىشاھنىڭ ھوقۇقى بۇنىڭدىن تۆۋەن ئىدى. پادىشاھ ئۆزىدىن ئىلگىرىكى پادىشاھلارنىڭ ئەمر-پەرمانلىرىغا بويسۇنۇشى كېرەك ئىدى. ھەتتا ئۆزى چۈشۈرگەن پەرمانىنىمۇ كېيىن ئۇنىڭ ئۆزگەرتىش ھوقۇقى يوق ئىدى (مەسىلەن، 6-باب، 12-17-ئايەتنى كۆرۈڭ).

پارس ئىمپېرىيەسى ئاغدۇرۇلۇشى بىلەن گرېك ئىمپېرىيەسى مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 63-يىلىغىچە داۋاملاشتى. شۇ يىلى ئۇ رىم ئىمپېرىيەسى تەرىپىدىن ئاغدۇرۇلدى. گرېك ئىمپېرىيەسى خۇددى «مىس كۈمۈشكە يەتمەيدىغاندەك» يەنىلا «پارس ئىمپېرىسىيىگە يەتمەيدۇ» دەپ كۆرسىتىلىدۇ. بۇ نۇقتا يەنە بەلكىم «ھاكىمىيەت سىستېمىسى» بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ئىسكەندەر پەقەت قول ئاستىدىكى سەردارلىرىنىڭ ھەمكارلىششى بىلەن ئۇنىڭ چەكسىز پادىشاھلىقىنى ئىدارە قىلالايتتى. ئۇنىڭ ھەتتا پادىشاھلىقىنى ئۆز پەرزەنتلىرىگە قالدۇرۇش ھوقۇقىمۇ يوق ئىدى. ئۇنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن ئۇنىڭ ئىمپېرىيەسى ھەربىر بۆلىكى ئىسكەندەرنىڭ بىر سەردارى تەرىپىدىن باشقۇرۇلىدىغان تۆت بۆلەككە بۆلۈندى.

شۇڭلاشقا تۆتىنچى باسقۇچ، يەنى ھەيكەلنىڭ پۇتلىرى، رىم ئىمپېرىيەسى بىلەن باشلىنىشى كېرەك. بۇ قىسمى بىزگە «تۆمۈردىن ياسالغان» دەپ ئايان قىلىنىدى. تۆمۈر بولسا قىممىتى جەھەتتىن «مىسقا يەتمەيدۇ» لېكىن قاتتىقلىقى ۋە كۈچى جەھەتتە ئۇنىڭدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. رىم ئىمپېرىيەسى دەرۋەقە ئىدارە قىلغان خەلق-مىللەتلىرىگە ناھايىتى رەھىمسىز، ئىلگىرىكى ئىمپېرىيەلەر بىلەن سېلىشتۇرغاندا قاتتىق قولراق ئىدى. ئۇنىڭ «قاتتىق تۈزۈم»ى بىر خىل دىن دېگۈدەك بولۇپ

قالغانىدى. ئەمما يەنە بىر تەرەپتىن، رىم پادىشاھىنىڭ ھوقۇقى ئىلگىرىكى پادىشاھلىقلارنىڭ پادىشاھلىرى بىلەن سېلىشتۇرغاندا تۆۋەن تۇراتتى. پادىشاھ ئاقسۆڭەكلەردىن تەركىب تاپقان «مەسلىھەتچىلەر كېڭىشى»نىڭ ھەمكارلىشىشى بىلەن ئىمپېرىيەسىنى ئىدارە قىلاتتى. رىم پادىشاھلىقى تارىخىنىڭ مەلۇم بىر قىسمى ئىمپېرىيە ئەمەس، بەلكى «جۇمھۇرىيەت» دەپ ئاتالغانىدى. ئىمپېراتور (پادىشاھ)نىڭ تەختىنى پەرزەنتلىرىگە مىراس قالدۇرۇش (بابىل ياكى پارس پادىشاھلىرىنىڭكىدەك) ھوقۇقى يوق ئىدى. «ئەنئەنىۋى سۇلالە تۈزۈمى» يوق ئىدى.

مىلادىيە 364-يىلى (ۋالېنتىنۇس ئىمپېراتور بولغان ۋاقتىدا) ئىمپېرىيە ئىككى بۆلۈككە، يەنى شەرقىي ۋە غەربىي قىسىمغا پارچىلىنىپ كەتتى. شۇ چاغدىن باشلاپ بۇگۈنگە قەدەر غەرب ۋە شەرقىي دۆلەتلەر ئوتتۇرىسىدا ھەيكەلنىڭ «ئىككى يۇتا-پاچىقى»غا ئوخشايدىغان بىر «كۈچ تەڭپۇڭلۇقى» بولۇپ كەلگەن. 5-ئەسىردىن باشلاپ ئۆزئارا رەقىب بولغان ئىككى «رىم ئىمپېرىيەسى» پەيدا بولغان. شەرقىي ئىمپېرىيە بولسا «كونستانتىنوپىل» (ھازىرقى ئىستامبۇل) شەھىرىنى، غەربىي قىسمى رىم شەھىرىنى مەركەز قىلغان. مىلادىيە 800-يىلى، فرانسىيەنىڭ شارلىماك ئىسىملىك پادىشاھى ئۆزىنى «مۇقەددەس رىم ئىمپېرىيەسىنىڭ ئىمپېراتورى» دەپ جاكارلىدى. 862-يىلى گېرمانىيە پادىشاھى ئوتتو فرانسىيلىكلەرنى مەغلۇپ قىلىپ بۇ نامنى ئۆزىگە ئېلىپ ئۆزىنى «مۇقەددەس رىم ئىمپېرىيەسىنىڭ (گېرمانىيىنى مەركەز قىلغان) ئىمپېراتورى» دەپ جاكارلىدى. ئۇ يەنە رىم ئىمپېراتورنىڭ مەخسۇس ئۇنۋانى «قەيسەر»نى ئۆزىگە نام قىلىپ قويدى. كېيىنكى 1000 يىللىق تارىختا گېرمانىيەنىڭ پادىشاھلىرى بۇ ئۇنۋان بىلەن تونۇلۇپ كەلگەن.

ئەمدى شەرقىي قىسمىدا نېمە ئىشلار يۈز بەردى؟ 1453-يىلى تۈركلەر «شەرقىي رىم ئىمپېرىيەسى»گە بېسىپ كىرىپ «كونستانتىنوپىل» شەھىرىنى ئېلىپ، ئىسمىنى ئىستامبۇلغا ئۆزگەرتتى. ئىمپېرىيەنىڭ بەگ-ئەمەلدارلىرى ۋە ئالىملارنىڭ ھەممىسى رۇسىيەگە قېچىپ بارغان ۋە رۇسىيەنى «رىملاشتۇرغان». شۇ چاغدىن باشلاپ رۇسىيە پادىشاھى «تسار» (ياكى «چار») دەپ ئاتىلىپ كەلگەندى. بۇ بولسا «قەيسەر» دېگەن ئۇنۋانىنىڭ يەنە بىر شەكلىدۇر.

شۇڭا بىز ھازىر مۇنداق بىر مۇھىم سوئالغا كېلىمىز. بىز دۇنيانىڭ تارىخىدىكى قايسى باسقۇچتا تۇرۇۋاتىمىز؟

جاۋاب شۇكى، بىزنىڭ ھازىرقى دەۋرىمىز «ھەيكەلنىڭ پۇتى (ئاياغلىرى)»دۇر. نېبوقادنەسار كۆرگەن ھەيكەلنىڭ پۇتلىرى تۆمۈردىن ئەمەس، بەلكى «تۆمۈر بىلەن سېغىز لاينىڭ ئارىلاشمىسىدىن ياسالغان». بۇ نۇقتىنىڭ تەبىرى بولسا: «بۇ ئۇ پادىشاھلىقنىڭ ھۆكۈمدارلىرىنىڭ پۇقرالىرى بىلەن ئىتتىپاقلاشماقچى بولغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. لېكىن تۆمۈر لاي بىلەن ئارىلاشمىغاندەك، بىر بولالمايدۇ» دېگەنلىكتۇر.

بۇ نۇقتا يۇقىرىدا سۆزلىگىنىمىزدەك، «ھەيكەلنىڭ تېنى تۆۋەنلەپ ماگنانسىرى، ماتېرىيالى ناچارلىشىدۇ» دېگەن پرىنسىپقا ئۇيغۇن كېلىدۇ. «تۆمۈر بىلەن لاينىڭ ئارىلاشمىسى»نىڭ قىممىتى ھەممە ماتېرىيالدىن تۆۋەن بولىدۇ. «ئۇ پادىشاھلىقنىڭ ھۆكۈمدارلىرى پۇقرالىرى بىلەن ئىتتىپاقلاشماقچى بولغانلىقى» دېگەن سۆزلەر يېقىنقى زامانلاردىكى «مۇتلەق ھوقۇقنىڭ ئاجىزلىغانلىقى»دىن ئىبارەت ۋەزىيەت شەكلىنىڭ دەل ئوخشىتىلىشىدۇر. دېموكراتىيە، يەنى «خەلقنىڭ كۈچى» ھازىرقى زاماندا غەربىي دۆلەتلەردە ۋە بۈگۈنكى رۇسىيەدە دېگۈدەك «مۇتلەق ھوقۇقلۇق ھاكىمىيەت»نىڭ ئورنىغا دەسسىدى.

«دېموكراتىيەدە بولسا، خەلق ئۆزىگە ماس كېلىدىغان ھۆكۈمەتكە ئېرىشىدۇ» دېگەننى ناھايىتى جايىدا دەپ قارايمىز. دېمەك، ئەگەر بىر دېموكراتىك مەملىكەتنىڭ خەلقى ئەخلاقلىق بولسا، ھۆكۈمىتى ئوخشاشلا ئەخلاقلىق بولىدۇ. ئەگەر خەلقى چىرىكلىشىپ كەتكەن بولسا، ھۆكۈمىتىمۇ چىرىكلىشىپ كەتكەن بولىدۇ. باشقىچە ئېيتقاندا، مەلۇم بىر دۆلەتنىڭ «دېموكراتىيىسى»نىڭ كۈچلۈكلىكى، پەقەت دۆلەت خەلقىنىڭ ئەخلاقىنىڭ كۈچلۈكلىكىگىلا باراۋەردۇر. شۇنىڭ بىلەن بۇ دەۋرگە قارىتىلغان بۇ بېشارەتنىڭ: «ئۇ پادىشاھلىقنىڭ بىر قىسمى كۈچىيىپ، بىر قىسمى ئاجىزلايدۇ» دېگەنلىكى ھەيران قالارلىق ئىش ئەمەس. ئىتالىيەنى (بۇرۇنقى رىم ئىمپېرىيەسىنىڭ مەركىزى) مىسالغا ئالساق، ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن، ئۇنىڭ دېموكراتىيە تۈزۈمى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر ئىككى يىلدا يېڭى بىر ھۆكۈمەتنى مەيدانغا كەلتۈرگەن. بۇ مۇقىملىق ئەمەس! سەۋەبى بولسا دۆلەتنىڭ خەلقى چىرىكلىشىپ كەتكەن («مافىئا» يەنى «قارا قول جەمئىيىتى» كۈچلۈك تەسىر يەتكۈزگەن)، شۇڭلاشقا ئاجىز ھۆكۈمەت مەيدانغا كەلگەن.

چۈشىنىشىمىز كېرەك بولغان مۇنداق ئىنتايىن مۇھىم بىر نۇقتا بار.

نېبوقادنەسارنىڭ كۆرگەن چۈشى دۇنيانىڭ پۈتكۈل تارىخىنىڭ، يەنى ئۆز ۋاقتىدىن باشلاپ ئاخىر زاماندىكى دۇنيانىڭ ھۆكۈم قىلىنىشى ۋە خۇدانىڭ سەلتەنىتىنىڭ پەيدا بولىشىغىچە ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

شۇڭا مۇنداق خۇلاسىگە كېلىمىزكى، بىز ھەيكەلنىڭ «پۇت بارماقلىرى» دېگەن باسقۇچقا تېخىچە كەلمىدۇق. بۇ بارماقلىرى توغرىسىدا: «ئۇلار ھۆكۈمدارلار تەختتە ئولتۇرغان مەزگىلدە، ئەرشتىكى خۇدا يىمىرىلمەس بىر پادىشاھلىق بەرپا قىلىدۇ» دەپ يېزىلغان. «دانىيال» 7-بابىغا كەلگىنىمىزدە، ئېنىقراق كۆرۈلىدۇكى، دۇنيانىڭ تارىخىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى باسقۇچى ئاۋۋال شالاڭ مۇناسىۋەتلىك ئون پادىشاھلىق ئاستىدا، ئاندىن كېيىن پەقەت بىر ئادەمنىڭ، يەنى «دەججال» (مەسىھنىڭ رەقىبى)نىڭ ئاسارىتى ئاستىدا بولىدۇ (دېمەك، بۇ «ئون بارماق» كەلگۈسىدە پۈتۈن دۇنيانى باشقۇرىدىغان ئون ھۆكۈمەتنى كۆرسىتىدۇ). بىراق بىرگە ئايان قىلىنغانكى، بۇ باسقۇچ كەلگەندە، خۇدا ئۆزىنىڭ پادىشاھلىقىنى بەرپا قىلىدۇ. ئادەمنىڭ مەغرۇرلۇقى زاۋاللىققا يۈز تۇتىدۇ ــ چۈنكى «ئادەم قولى بىلەن قېزىلمىغان بىر تاش» پەيدا بولۇپ، بۇ ھەيكەلنى پۇتىدىن ئۇرۇپ، ئۇنىڭ ھەممىسىنى ۋەيران قىلىۋېتىپ ئۆزى «غايەت زور، پۈتۈن دۇنيانى قاپلىغان بىر تاغ»قا ئايلىنىدۇ.

ئەمدى «ئادەم قولى بىلەن قېزىلمىغان بىر تاش» زادى نېمىنى كۆرسىتىدۇ؟

بۇ شۈبھىسىزكى، ئەسلىدىكى كېلىپ چىقىشى ئىنساندىن ئەمەس، بەلكى يەنى بىۋاستە خۇدانىڭ ئۆزىدىن كەلگەن بىر ئادەمنى كۆرسىتىدۇ. بۇ كىشىنى بىز «ئىنسانئوغلى»نىڭ سۈپىتىدە «دانىيال»دىكى 7-بابتا تېخىمۇ ئېنىق كۆرىمىز. ئۇنىڭ پادىشاھلىقى «پۈتۈن دۇنيانى قاپلايدۇ». بۇ كىشى كىم؟

مۇقەددەس كىتابنىڭ باشقا قىسىملىرى بۇ توغرۇلۇق بىزنى گۇماندا قالدۇرمايدۇ. «دانىيال» قىسمىدا ئۇنىڭ ئىسمى بىزگە دەپ بېرىلمىگىنى بىلەن، بۇ رەب ئەيسا مەسىھدىن باشقا ھېچكىشى ئەمەس. ئىنجىلدىكى «يۇھاننا» قىسمىدا، ئۇ «خۇدانىڭ سۆز-كالامى»، يەنى ئىنساندىن كەلمىگەن، خۇدانىڭ ئۆزىدىن چىققان سۈپەتتە بىزگە تونۇشتۇرۇلىدۇ. ئىنجىلدىكى نۇرغۇن يەرلەردە ئۇنىڭ بۇ دۇنياغا قايتىپ كېلىدىغانلىقى، شۇنىڭدەك بۇ دۇنيانى سوت قىلىدىغانلىقى ئاندىن جاھانغا

ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغانلىقى ئايان قىلىنىدۇ.

نىبوقادنەسارنىڭ كۆرگەن چۈشىدە دۇنيانىڭ پۈتكۈل تارىخى، يەنى ئەينى ۋاقىتتىن تاكى خۇدانىڭ پادىشاھلىقىغىچە بىراقلا ۋەھىي قىلىنغان. بۇ نۇقتىدىن نىبوقادنەسار كىچىك پىئىللىقنى ئۆگىنىشى كېرەك ئىدى. ئۇ ناھايىتى ھەيۋىسى بار پادىشاھ بولغىنى بىلەن، ئۇنىڭ پادىشاھلىقى ھامان بىر كۈنى تۈگەپ، ئۇنىڭ ئورنىنى باشقا پادىشاھلىق باسىدۇ. ئاخىرىدا ھەممە پادىشاھلىق، مەملىكەتلەر زاۋال تاپىدۇ. ھەرقانداق كىشى ئۆز مەملىكىتى ياكى مىللىتىدىن ماختىنىشنى توختىتىشى كېرەك. بۇ دۇنيادىكى بارلىق پادىشاھلىق-مەملىكەتلەر بولسا ۋاقىتلىق بىر بۆلۈت-تۈتەك، خالاس. پەقەت خۇدانىڭ پادىشاھلىقى «مەڭگۈ بىر پادىشاھلىق»تۇر.

(4) 5-باب ـ بابىل شەھىرىنىڭ ئۆرۈۋېتىلىشى توغرۇلۇق

بۇ تېما ئۈستىدە «يەرەمىيا»دىكى «قوشۇمچە سۆز»دە بايان قىلىنغان، «بابىل شەھىرىنىڭ ئۆرۈۋېتىلىشى توغرۇلۇق بېشارەتلەر» توغرۇلۇق ئىزاھاتلىرىمىزنىمۇ كۆرۈڭ.

مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 539-يىلى بابىلنىڭ ئىشغال قىلىنغانلىقى تارىختا ئەڭ ئەجەبلىنەرلىك ھېكايىلەردىن بىرىدۇر. بابىل شەھىرى نىنەۋە شەھىرىدىن تېخىمۇ «ئۆرۈلمەس» ئىدى. «قوش سېپىل»نىڭ ئايلانمىسى 30 كىلومېتر، سىرتقى سېپىلنىڭ ئېگىزلىكى 110 مېتر ۋە قېلىنلىقى 4 مېتر ئىدى، ئىچكى سېپىلنىڭ قېلىنلىقى 7 مېتر ئىدى. سىرتقى سېپىل ئۈستىدە يەنە 80 مېتر ئېگىزلىكتە مۇنار-پوتەيلەر جايلاشقانىدى؛ شۇ يەردىن يىراقتا تۇرغان دۈشمەنگە ئوق، ئوت ۋە تاشلارنى ئاتقىلى بولاتتى. ئىچىدىكى مىمارچىلىق ۋە يوغان ئىمارەتلەر شۇ دەۋردە «جاھاندا بىر» دەپ ئاتالغان. يەشايا، ئەزاكىيال ۋە يەرەمىيا پەيغەمبەرلەر بابىلنىڭ ھالاكىتى توغرۇلۇق بەرگەن بېشارەتلەر شۈبھىسىزكى، شۇ دەۋردىكىلەرگە «ئادەمنىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان، ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس» دەپ كۆرۈنەتتى.

ئادەمنى ئەجەبلەندۈرىدىغان ئىش شۇكى، بابىل ئوق ئېتىلماي دېگۈدەك ئىشغال قىلىنغان. دۇنياغا كېلىشىنى يەشايا پەيغەمبەر ئالدىنئالا ئېيتقان، پارس ئىمپېراتورى قورەش قوشۇنىنى يېتەكلەپ شەھەرگە يېقىنلىشىدۇ. كالدىيلەر قوشۇنى پەقەت

شەھەر ئىچىگە چېكىنىدۇ. شەھەردە نەچچە يىللىق قورشاۋغا تاقابىل تۇرغۇدەك ئوزۇق-تۈلۈك ساقلانغان بولۇپ، يوغان ئەفرات دەرياسى شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئېقىپ ئۆتكەچكە ئۇزۇلمەس سۇ مەنبەسىمۇ بار ئىدى.

شەھەرنى مۇھاسىرىگە ئېلىشىنىڭ ئورنىغا، قورەش «ئالدىن يۇرگۈچى قىسىم»نى شەھەرگە يېقىن ئەۋەتىپ، قوشۇنىنىڭ كۆپىنچىسىنى دەريانىڭ يۇقىرى ئېقىنى بويىدا بىرنەچچە كىلومېتر يىراقلىقتا جايلاشتۇردى. شۇ يەردە ئۇنىڭ مۇتەخەسسىسلىرى دادىل بىر پىلاننى تۈزدى؛ ئۇلار دەريا ئېقىنىنىڭ يۆنىلىشىنى دەرياغا يېقىن بىر ئويمانلىقتا ئۆزگەرتمەكچى بولدى. ئۇلار شۇنداق قىلىپ شەھەردىن ئۆتىدىغان دەريا ئېقىنىنى تۆۋەنلىتىپ ئۆز كۈچلىرىنىڭ دەريانىڭ كىرىش ۋە چىقىش ئېغىزىدىن، يەنى ئىككى تەرەپتىن شەھەرگە كىرگۈزۈش پۇرسىتىنى ياراتماقچى بولدى. دەريانىڭ سېپىل ئاستىدىن كىرىدىغان ۋە چىقىدىغان ئىككى تەرىپىدە ئىككى چوڭ «ئىككى قاناتلىق» دەرۋازا بېكىتىلگەنىدى؛ لېكىن بۇ دەرۋازىلار دەريانىڭ تېگىگە يەتمەيتتى، ئەلۋەتتە.

شۇنىڭ بىلەن قورەشنىڭ لەشكەرلىرى دەريا بىلەن ئويمانلىق ئارىلىقىغا چوڭقۇر لېكىن قىسقا بىر ئۆستەڭ چاپتى. ئۆستەڭدىن چېپىلغان تاش-توپىلارنى ئەفرات دەرياسىنىڭ ئىككى يېنىغا دۆۋىلەپ، دەريانى توسۇشقا تەييارلىدى. بېكىتكەن كۈنى كەچقۇرۇن ئۇلار ئۆستەڭنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قىسمىنى چېپىپ ئېغىز ئېچىپ، دەريانىڭ سۇلىرىنى ئويمانلىق تەرەپكە باشلىدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا دەريانىڭ قېشىغا دۆۋىلەپ قويغان تاش-توپىلارنى دەريانىڭ ئىچىگە ئىتتىرىپ چۈشۈرۈپ دەريانىڭ يۆنىلىشىنى توسۇۋالدى. مۇتەخەسسىسلەرنىڭ كۆڭلىدە سوققان چوتلىرى توغرا چىقتى؛ دەريا پەسىيىپ، شەھەرگە يېقىن تۇرغان قوشۇن ئۈچۈن دەريادىن مېڭىپ شەھەرگە كىرگۈدەك پۇرسەت يارىتىپ بەردى.

دەل شۇ كۈنى كەچتە، پادىشاھ ئەمىرلىرى بىلەن چوڭ بىر بايرامنى ئۆتكۈزمەكتە ئىدى. قەدىمكى زاماندىكى گرېك تارىخشۇناسلىرى كسېنوفون ۋە ھېرودوتۇسنىڭ بىزگە خەۋەرلەندۈرۈشىچە، بابىللىقلار ئۇچىغا چىققان ھاراقكەشلەر ئىدى («دانىيال» 5-بابتا ئوردىدا يۈز بەرگەن ئىشلار خاتىرىلەنگەندەك).

پادىشاھ ئەمىرلىرى، ۋەزىر-ۋۇزرالىرى بىلەن كاتتا زىياپەتتە ئولتۇرۇپ مەست بولغاندا بىر پەرىشتىنىڭ قولى كۆرۈنۈپ، تامغا ھەرپلەرنى يېزىپ پادىشاھقا، بۇگۈن

كىچە پادىشاھلىقلىق سەندىن باشقا بىرسىگە تاپشۇرۇلىدۇ، دەپ ئېلان قىلدى. ئۇردىنىڭ سىرتىدىمۇ پۇقرالار بايرامنى تەبرىكلىمەكتە ئىدى. ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ بىختەرلىكىگە بولغان ئىشەنچىسى شۇنچە كامىل ئىدىكى، ھەتتا سېپىلدا كۆزەتچىلىك قىلىدىغان جىسەكچىلەرمۇ يوق دېيەرلىك ئىدى. ئىككى گرېك تارىخشۇناسنىڭ دېيىشىچە، شەھەر ئوتتۇرىسىدىكى پۇقرالار ھېچنېمىنى بىلمەي تۇرۇپلا شەھەر ئاساسەن ئىشغال قىلىنىپ بولغان.

(5) «دانىيال»، 7-باب
«تۆت زور مەخلۇق»

(يەنە 7-بابنى كۆرۈڭ)

بۇ بابتا دانىيالنىڭ ئۆزىنىڭ بىر چۈشىدىكى غايىبانە ئالامەتلەر بىزگە بايان قىلىنغان. ئۇنىڭ نىبوقادنەسارنىڭ 2-بابتىكى چۈشىگە زىچ مۇناسىۋىتى بار، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭمۇ دۇنيانىڭ پۈتكۈل تارىخىنى ئايان قىلغان بىر بېشارەت ئىكەنلىكىنى كۆرەلەيمىز. شۇنداق بولسىمۇ، پادىشاھقا ھەيۋەتلىك بىر ھەيكەل سۈپىتىدە كۆرۈنگەن ئىش، دانىيالغا بىر قاتار ھايۋانلار سۈپىتىدە كۆرۈنگەن. شۈبھىسىزكى، دانىيال بىر پەيغەمبەر سۈپىتىدە بۇ ئىشلارنى كۆرگىنىدە، ئۇلارنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتىنى بىر قەدەر چوڭقۇر كۆرگەن. دېمەك، بۇ دۇنياغا مەنسۇپ (نىبوقادنەساردەك) بولغان كىشىلەرگە بىر ھەيۋەتلىك ھەيكەلنىڭ كۆرۈنۈشىدە كۆرۈنگەن نەرسىلەر، پەرۋەردىگارنىڭ ئۆز بەندىلىرىگە بولسا ياۋۇز ھايۋانلارنىڭ سۈپىتىدە كۆرۈنىدۇ. قانچىمىز بۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىمىز-ھە! كۆرۈنۈشتە كېلىشكەن، چىرايلىق كىيىم-كېچەكلەرگە ئورۇنۇۋالغان بىزدەك نوچىلار، ئەمەلىيەتتە ۋەھشى ھايۋانلارغا ئوخشايمىز. بىز قەھرلىك ئېيىق، تولغىنىپ ماڭغان يىلان، ياكى ھەييار تۈلكىمىز.

بۇ تۆت مەخلۇقنىڭ دېڭىزدىن چىققانلىقى كۆرۈندى. مۇقەددەس كىتابتا، دېڭىز ھامان دۇنيادىكى ئۆزئارا جەڭ بولۇۋاتقان، ئۇرۇشتا قالغان ھەر مىللەتلەرگە سىمۋول قىلىنىدۇ. چۈشتىكى دېڭىز «بۈيۈك دېڭىز»، يەنى «ئوتتۇرا دېڭىز»دۇر. كۆرگەن ھايۋانلار، يەنى تۆت خىل ئىمپېرىيەنىڭ ھەممىسى ئوتتۇرا دېڭىز ئەتراپىدىكى جەڭلەردىن تەختكە چىقتى.

بىرىنچى ئايەتتە، دانىيال بىزگە: «چۈشىدە كۆرگەنلىرىنى مۇنداق يەكۈنلەپ خاتىرىلىۋالدىم» ــ دەيدۇ. دېمەك، ئۇ بىزگە كۆرگەن بارلىق نەرسىنى دېمىگەندۇر.

(ئا) بىرىنچى ھايۋان ـ «بۈركۈت قانىتى بار شىر»

«بۈركۈت قانىتى بار شىر» ئەمەلىيەتتە ئەينى ۋاقىتتا بابىل ئىمپېرىيەسىنىڭ ئۆزىگە سىمۋول قىلىنغان. 20ـئەسىردە يەر ئاستىدىن تېپىلغان قەدىمي بابىل شەھىرىنىڭ چوڭ دەرۋازى ئۈستىدە بىرنەچچە ئەنە شۇنداق «بۈركۈت قانىتى بار شىر» چېكىلگەن نەقىشلىك رەسىملەر بايقالغان. شىر بولسا «ھايۋانلارنىڭ پادىشاھى»، بۈركۈت بولسا «قۇشلارنىڭ پادىشاھى»، شۈكلاشقا دانىيالغا چۈشتە ۋەھيي قىلىنغان بۇ تۆت ھايۋان ئارىسىدا بۇ مەخلۇق «ئەك شاھانە» ھېسابلىنىدۇ. بۇ نۇسخا نىبوقادنەسار كۆرگەن ھەيكەلنىڭ «ئالتۇن بېشى»نىڭ تەكىتدىشى بولىدۇ. دېمەك، بۇ بىرىنچى مەخلۇق بابىل ئىمپېرىيەسىنى كۆرسىتىدۇ.

كېيىن بۇ ھايۋاننىڭ «قاناتلىرى سۇنۇپ، ئۆزى ئادەمگە ئوخشاپ قالدى. ئۇ يۆلەپ تۇرغۇزۇلۇپ، ئىككى پۇتى يەرگە دەسسىتىپ قويۇلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا ئادەمنىڭكىدەك قەلب بېرىلدى». بۇ ئىش 3ـبابتا خاتىرىلەنگەن نىبوقادنەسارنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى ئېسىمىزگە كەلتۈرىدۇ. شۇ چاغدا ئۇنىڭ تەكەببۇرلۇقى تۈپەيلىدىن، بىر پەرىشتە ئۇنىڭ پادىشاھلىق ھوقۇقلىرىنى ھەم ئىنسانىي ئەقلىنى ئۇنىڭدىن مەھرۇم قىلىش بىلەن، ئۇ يەتتە يىل كالا ـ قويدەك سىرتتا يۈرۈپ ئوت ـ چۆپ يېگەنىدى. نەتىجىدە ئۇنىڭ قەلبى كىچىك پېئىل قىلىنىپ ئۇ خۇداغا ئىبادەت قىلىشنى ئۆگەندى. شۈبھىسىزكى، بابىل ئىمپېرىيەسى «ئىنسانلاشتۇرۇلغان» ئىدى. مۇقەددەس كىتابتىن باشقا، تارىخىي خاتىرىنامىلەر مول ماتېرىياللار بىلەن ئىسپاتلايدۇكى، نىبوقادنەسارنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنىڭ ئاخىرقى باسقۇچلىرىدا بۇرۇنقىدەك باشقا دۆلەتلەرگە قارىتىلغان «تاجاۋۇزچىلىق ئۇرۇشلار» يوق ئىدى؛ بۇنىڭ ئورنىدا، ئۇ كۈچ ـ بايلىقلىرىنى يېڭى قۇرۇلۇشلارغا مەركەزلەشتۈرگەن. دانىيال چۈشتىكى بۇ غايىبانە كۆرۈنۈشنى كۆرگەندە، ئۇنىڭ قېرى دوستى نىبوقادنەسار ئۆلگىلى توققۇز يىل بولغانىدى. نىبوقادنەسارنىڭ نەۋرىسى بەلشازار

تەختتە ئولتۇرۇۋاتاتتى، لېكىن ئۇنىڭ ھۆكۈمدارلىقى ئۇزۇن بولمايتتى، سەۋەبى بەلكىم ئۆز بوۋىسى قوبۇل قىلغان «ئىنسانىي قەلب»نى ئۇ قوبۇل قىلغان ئەمەس.

(ئە) ئىككىنچى مەخلۇق ـ «بىر تەرىپى ئىككىنچى بىر تەرىپىدىن ئېگىزلىتىلگەن بىر ئېيىق» (5-ئايەت)

دانىيال بۇ چۈشىدىكى ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى مەخلۇقنىڭ مەنىسىنى سورىمىدى. سەۋەبى بەلكىم ئۇ بۇ ئىككى مەخلۇقنىڭ نىبوقادنەسار كۆرگەن ھەيكەلنىڭ ئىككىنچى ھەم ئۈچىنچى قىسمىغا ئوخشاشلىقىنى كۆرگەن بولۇشى مۇمكىن ئىدى. ئېيىق بولسا باشقا ھايۋانلارنى ئۆزىنىڭ زور ئېغىرلىقى ۋە كۈچى بىلەن مەغلۇپ قىلىدۇ. شۇنىڭدەك بابىل ئىمپېرىيەسىنىڭ يىقىلىشى بىلەن پارس ئىمپېرىيەسى ئۈستۈنلۈككە چىققان. ئۇلارنىڭ ئۈستۈنلۈكى ئەۋجىگە چىققان ۋاقىتتا، «كسەركسېس» ئىسىملىك پادىشاھنىڭ باشچىلىقىدا ئۇلار گرېتسىيەگە تاجاۋۇز قىلدى. ئۇنىڭ قوشۇنىدا 2 مىليون 500 مىڭ ئەسكەر بار ئىدى. ھەقىقەتەن بۇ بىر «ئېيىقتەك» ئىمپېرىيە ئىدى.

نېمىشقا بۇ ئېيىقنىڭ «بىر تەرىپى ئىككىنچى بىر تەرىپىدىن ئېگىز»؟ پارس ئىمپېرىيەسى ئەمەلىيەتتە ئىككى بۆلەكتىن تەركىب تاپقان، بىرىنچى بۆلىكى مېدىئالارنىڭ، ئىككىنچى بۆلىكى پارسلارنىڭ ئىدى. ئاۋۋال مېدىئالار بۆلىكى كۈچلۈك، ئاندىن پارسلار بۆلىكى كۈچلۈك بولدى. شۇڭا دانىيال بۇ ئېيىقنىڭ «بىر تەرىپى ئىككىنچى بىر تەرىپىدىن ئېگىز»لىكىنى كۆردى (مېدىئالار بولسا ھازىر تۈركىيە، ئىران ۋە ئىراقتا ياشاۋاتقان «كۇرد» مىللىتىدۇر).

ئەمدى «ئۈچ قوۋۇرغا»نىڭ مەنىسى نېمە؟ پارس ئىمپېرىيەسىنىڭ راۋاج تېپىشى ئۇنىڭ ئۈچ چوڭ پادىشاھلىقنى، يەنى لىدىيا، بابىل ۋە مىسىرنى گۇمران قىلىشى بىلەن باشلاندى. بۇ ئۈچ پادىشاھلىق دەل دانىيال كۆرگەن ھېلىقى «ئېيىق چىشلىگەن ئۈچ قوۋۇرغا»دۇر.

لېكىن «بىر ئاۋاز ئۇنىڭغا: ـ ئورنۇڭدىن تۇر، گۆشنى يېيىشىڭچە يەۋال! ــ دېدى». ئۇ بۇ ئۈچ پادىشاھلىقنى گۇمران قىلغاندىن كېيىن، پارس ئىمپېرىيەسى باشقا نۇرغۇن يۇرتلارغا بېسىپ كىرىپ ئىشغال قىلدى.

(ب) ئۈچىنچى مەخلۇق - «دۈمبىسىدە قۇشنىڭكىدەك تۆت قانىتى بار يىلپىز» (6-ئايەت)

بۇ مەخلۇقنىڭمۇ تۆت بېشى بار ئىدى، «ئۇنىڭغا ھاكىملىق ھوقۇقى بېرىلدى». شۈبھىسىزكى، بۇ «بۈيۈك ئىسكەندەر» باشقۇرغان گرېتسىيە (يۇنان) ئىمپېرىيەسىنى كۆرسىتىدۇ. ئىسكەندەرنىڭ قوشۇنلىرى يىلپىزدەك چاقماقتەك سۈرئەت بىلەن ھەر جايلارنى بېسىۋالدى. پەقەت 10 يىل ئىچىدە (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 334-323-يىللاردا) ئۇلار گرېتسىيەدىن مىسىرغىچە، ئوتتۇرا ئاسىيادىن ئۆتۈپ ھىندىستانغىچە، جوڭگونىڭ چېگرالىرىغا سوزۇلغان زېمىننى ئىشغال قىلدى. دەرۋەقە 6-ئايەتتە دېيىلگەن «ئۇنىڭغا ھاكىملىق ھوقۇقى بېرىلدى» دېگىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان. ئوتتۇرا ئاسىيادىكى كىشىلەر بۈگۈنگە قەدەر بۇ ئادەمنىڭ 2300 يىل ئىلگىرىكى تەسىرىدىن بەزىدە ئوغلىغا «ئىسكەندەر» دەپ ئات قويىدۇ.

بۇ مەخلۇقنىڭ تۆت قانىتى، تۆت بېشى بار ئىدى. ئىسكەندەر ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ تۆت سەردارى ئۆزئارا سوقۇشۇپ ئىمپېرىيەنى تۆت بۆلەككە پارچىلىۋەتكەن.

(پ) تۆتىنچى مەخلۇق - «ئىنتايىن قورقۇنچلۇق، دەھشەتلىك ۋە ئاجايىب كۈچلۈك بىر مەخلۇق» (7-ئايەت)

بۇ مەخلۇقنى ئايرىم بىر غايىبانە ئالامەتتە كۆرگەن بولۇشى مۇمكىن. بۇ ھايۋاننى دانىيال تونۇيدىغان ھېچقانداق ھايۋانغا ئوخشاتقىلى بولمايتتى. ئۇ «ئىنتايىن قورقۇنچلۇق، دەھشەتلىك ۋە ئاجايىب كۈچلۈك» ۋە «ئۇ يوغان تۆمۈر چىشلىرى بىلەن ئوۋنى چايناپ ئېزىپ يۇتۇپ، قالدۇقنى پۇتلىرى بىلەن دەسسەپ-چەيلەيتتى. ئۇ ئالدىنقى بارلىق مەخلۇققا ئوخشىمايتتى. ئۇنىڭ ئون مۈڭگۈزى بار ئىدى».

مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 63-يىلى رىم ئىمپېرىيەسى گرېتسىيە ئىمپېرىيەسىدىن ئۈستۈنلۈككە چىقىشقا باشلىدى، ئۇزۇن ئۆتمەي ياۋروپادا ۋە ئوتتۇرا شەرق زېمىنلىرىدا ھۆكۈم سۈردى. رىم ئىمپېرىيەسىنىڭ ئۆزىدىن ئىلگىرىكى ئىمپېرىيەلەردىن چوڭ بىر پەرقى بار ئىدى. باشقا ئىمپېرىيەلەر ئىشغال قىلغان يۇرت-زېمىنلارنى شۇ يەرلىك

بەگلەر ۋە ئاقساقاللار ئارقىلىق باشقۇرغانىدى. ئەمما رىملىقلار بولسا ئۆز مىللەت-يۇرتىدىن بولغانلارنى ھەر يەردىكى ھۆكۈمدارلىقتا ئورۇنلاشتۇردى. بۇ ھۆكۈمدارلار يەرلىكنىڭ ئەھۋالىنى، ئۆرپ-ئادەتلىرىنى چۈشەنمىگەچكە، نەتىجىدە ناھايىتى دەھشەتلىك، رەھىمسىز ھۆكۈمرانلىق يۈرگۈزگەنىدى. رىمنىڭ قانۇنى ھەم جازالىرى دەھشەت رەھىمسىز ئىدى. ئىنسانغا تونۇش بولغان ئەڭ ۋەھشىي ئۆلۈم جازالىرىدىن بىرىنى، يەنى «كرېستكە مىخلاش»نى ئىجاد قىلغانلار دەل رىملىقلار ئىدى.

-24ئايەتتە، مەخلۇقنىڭ ئون مۈڭگۈزى، كەلگۈسىدىكى ئون پادىشاھلىقتا ۋەكىللىك قىلىدۇ، دەپ چۈشەندۈرۈلىدۇ. بۇلارنىڭ مەنىسى ھەيكەل پۇتىنىڭ ئون بارمىقىنىڭ مەنىسىگە ئوخشاشتۇر.

ئەمما مۇشۇ يەردە يېڭى بىر خەۋەرنى كۆرىمىز: — مۈڭگۈزلەرنىڭ ئارىسىدىن «يەنە بىر كىچىك مۈڭگۈز ئۆسۈپ چىقتى. بۇ كىچىك مۈڭگۈز ئەسلىدە بار بولغان ئۈچ مۈڭگۈزنى يۇلۇۋەتتى. بۇ كىچىك مۈڭگۈزنىڭ ئادەمنىڭكىدەك كۆزى ۋە چوڭ گەپ قىلىدىغان ئاغزى بار ئىدى».

-8، 9- ھەم 11-بابتىن بىز بۇ ئادەم توغرۇلۇق كۆپ نەرسىلەرنى ئۆگىنىمىز. ئۇ بولسا «مەسىھنىڭ رەقىبى»، يەنى ئاخىر زاماندا خۇداغا قارشى چىقىدىغان دەججالدۇر. ئىنجىلدا بولسا ئۇ توغرۇلۇق يەنە بىر خەۋەر بىزگە بېرىلگەنكى، ئۇ ئادەم ئۆزىنى خۇدا دەپ جاكارلاپ پۈتۈن دۇنيانىڭ ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ. ئۇنداق بىر كىشى تېخى مەيدانغا كەلمىدى، دېيىشنىڭ ھاجىتى يوق. يەنە كېلىپ بىز دېگەن ئاخىر زاماندىكى «ئون پادىشاھلىق» تېخى پەيدا بولمىدى. لېكىن ئۇلار مەيدانغا كەلگىنىدە، خۇدانىڭ ئۆز بەندىلىرى تەييار بولۇشى كېرەك، چۈنكى بۇ كىشى: —

(1) ئاۋۋال «ئۈچ پادىشاھنى ئاغدۇرۇپ تاشلايدۇ» (24-ئايەت)، ئاندىن: —

(2) «ئۇ ھەممىدىن ئالىي بولغۇچى خۇداغا قارشى كۇپۇرلۇق سۆزلەرنى قىلىدۇ» (25-ئايەت).

(3) «ئۇ خۇدانىڭ مۇقەددەس بەندىلىرىنى ھالسىزلاندۇرىدۇ» — بەلكىم ئىقتىسادىي بېسىم ۋە زىيانكەشلىك بىلەن.

(4) «ئۇ كالېندارنى ۋە ھېيت-ئايەملەرنى ۋە مۇقەددەس قانۇنلارنى ئۆزگەرتىۋېتىشنى قەستلەيدۇ» ــ تەۋراتتىن بىلىمىزكى، يەر شارىنىڭ كالېندار-

پەسىللىرى ئىنسانىيەتنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن خۇدا تەرىپىدىن بېكىتىلگەن. بەلكىم ئۇ كىشى پەسىللەرنى ھەم ھازىر ئىشلىتىدىغان كالېندارىمىزنى ياكى بەلگىلىگەن ۋاقىت-سائەتنى ئۆزگەرتمەكچى بولۇشى مۇمكىن. ئۇنىڭدىن سىرت، ئۇ «ھېيت-ئايەملەرنى ۋە مۇقەددەس قانۇنلارنى»مۇ ئۆزگەرتمەكچى بولىدۇ. «ھېيت-ئايەملەر» مۇشۇ يەردە بەلكىم يەھۇدىيلارغا تەۋرات بېكىتكەن مۇقەددەس ھېيتلارنى كۆرسىتىشى مۇمكىن.

(5) «خۇدانىڭ مۇقەددەس بەندىلىرى «ئۈچ يېرىم ۋاقىت» (بىر ۋاقىت، ئىككى ۋاقىت، قوشۇمچە يېرىم ۋاقىت) ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا تاپشۇرۇلىدۇ» (25:7). 1260 كۈن داۋامىدا خۇدانىڭ بەندىلىرى ئۇنىڭ تەرىپىدىن زور زىيانكەشلىككە ئۇچرايدۇ.

دىققەت قىلىشىمىز كېرەككى، بۇ ئاخىرقى پادىشاھلىق «پۈتكۈل دۇنيانى يۇتۇپ، ئۇنى ئاياغ ئاستى قىلىپ، كۇكۇم-تالقان قىلىدۇ»، «ئۇ باشقا ھەرقانداق پادىشاھلىقلارغا ئوخشىمايدۇ». ئۇ پۈتۈن دۇنيانى باشقۇرىدىغان بىر ھاكىمىيەت بولىدۇ.

بۇ ئاخىرقى پادىشاھلىق توغرۇلۇق ئالغان خەۋەرىمىزنى يەكۈنلىسەك: —

(1) ئۇ گرېتسىيە ئىمپېرىيەسىنىڭ ئورنىنى باسىدۇ؛

(2) ئۇ ھەيكەلنىڭ «ئىككى يۇتا-پاچىقى»دەك، ئىككى قىسىمغا بۆلۈنىدۇ؛

(3) ئۇ كېيىنكى دەۋرلەردە پارچە-پارچە بولۇپ كېتىدۇ، يەنى پادىشاھلار ھەم خەلقلەر ئارىسىدىكى دېموكراتىيەدەك بىر خىل «ھوقۇق ئۈلەشتۈرۈلۈش» بىلەن باشقۇرۇلىدۇ؛

(4) بىر «ئون پادىشاھلىق» باسقۇچى كېلىدۇ. بۇ ئاساسەن پۈتۈن دۇنيانى باشقۇرىدۇ؛

(5) بۇ ئون پادىشاھلىقتىن ئۈچىنى «كىچىك مۈڭگۈز» («مەسىھنىڭ رەقىبى»، دەججال) ئاغدۇرىدۇ؛

(6) دەججال پۈتۈن دۇنيانىڭ ھاكىمىيىتىنى ئۆز قولىغا كىرگۈزۈپ، بارلىق ئادەملەرنىڭ ئۇنىڭغا سەجدە قىلىشىنى قاتتىق تەلەپ قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا سەجدە قىلمايدىغان خۇدانىڭ ئۆز بەندىلىرىگە قاتتىق زىيانكەشلىك قىلىدۇ. لېكىن: —

(7) دانىيال ئاخىرىدا «گويا ئىنسان ئوغلىغا ئوخشاش بىر زاتنىڭ ئاسماندىكى بۇلۇتلار بىلەن كەلگىنىنى» كۆردى. بۇ زات خۇداغا يېقىنلىشىپ ئۇنىڭدىن ئالەمنى باشقۇرىدىغان پادىشاھلىقنى قوبۇل قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن «ھەر خىل تىلدا سۆزلىشىدىغان قوۋملار ئۇنىڭ خىزمىتىدە بولسۇن دەپ، سەلتەنەت، شۆھرەت ۋە پادىشاھلىق ھوقۇقى ئۇنىڭغا بېرىلدى» (13-14-ئايەت). «ئۇنىڭ سەلتىنىتى مەڭگۈ سولاشماس سەلتەنەتتۇر، ئۇنىڭ پادىشاھلىقى مەڭگۈ ھالاك قىلىنماس».

بىزدە قىلچە گۇمان يوقكى، بۇ زات ئىنجىل بىزگە تونۇشتۇرغان ئەيسا مەسىھدىن باشقا كىشى ئەمەستۇر. مەسىھ ئەيسا ئۆز ئۆزىنى پات-پات «ئىنسانئوغلى» دەپ ئاتىغان. مەسىلەن، ئىنجىل «لۇقا» 5-باب، 24-ئايەت (24:5)، 5:6، 12:7، 22:9، 26:9، 38:9، 44:9، 56:9، 30:11، 8:12، 22:17-30:17، 8:18، 10:19، 27:21، 36:21، 22:22، 7:24، «يۇھ.» 51:1 قاتارلىقلارنى كۆرۈڭ.

يەنى بىر سىر بار. 22-ئايەتتە، «ئىنسان ئوغلى» دېگەن زات «ۋاقتى كېلىپ، خۇدانىڭ مۇقەددەس بەندىلىرى» بىلەن بىرلىكتە ئېنىق كۆرۈنىدۇ. بۇ ھەقىقەتنى ئىنجىلدىن ئوبدان چۈشىنەلەيمىز. مەسىھ ئەيسانىڭ «ئۆزىگە خاس بەندىلىرى» بىلەن «بىر روھ» ئىكەنلىكى، شۇنداقلا «ئۆزىگە خاس بولغان بەندىلىرىنىڭ جامائىتى»، «مەسىھنىڭ تېنى» ئىكەنلىكى مۇشۇ يەردە بېشارەت قىلىنىدۇ، كېيىن ئىنجىلدا ئېنىق ئاشكارىلىنىدۇ.

(6) 8-باب
قوچقار بىلەن تېكە كۆرۈنۈشى

بۇ غايىبانە ئالامەت بولسا 7-بابتىكىدىن ئىككى يىل كېيىن كۆرسىتىلگەن. ئالامەتنى كۆرگەن يەر «شۇشان قەلئەسى» ئۆز ۋاقتىدا دانىيالغا نىسبەتەن ناتونۇش بولۇپ، بابىلدا ئانچە مۇھىم جاي ئەمەس ئىدى. لېكىن ئالامەتتە ۋەھىي قىلىنغان بۇ ئىككى ئىمپېرىيە تەختكە چىققان ۋاقىتلىرىدا، شۇشان قەلئەسى ئىنتايىن مۇھىم بىر مەركەز بولغان.

دانىيال ئاۋۋال «ئىككى مۈڭگۈزى بار بىر قوچقار»نى كۆردى. ئۇنىڭ ئۆزى بۇنىڭ نېمىنى بىلدۈرگەنلىكىدىن جەزمەن گۇمان قىلمايتتى. پارسلار ئۆزلىرىنىڭ «قوغدىغۇچى ئەرۋاھ»ىنىڭ بىر قوچقارنىڭ شەكلىدە ئىكەنلىكىگە ئىشىنەتتى. پارس پادىشاھى بولسا بېشىدا قوچقار مۈڭگۈزلۈك تاجنى كىيەتتى.

پارس ئىمپېرىيەسى بولسا ئىككى مىللەتنىڭ ھەمكارلىششى ئىدى. قوچقارنىڭ ئىككى مۈڭگۈزى شۇلارنى بىلدۈرىدۇ. «ئىككى مۈڭگۈزى بار بىر قوچقارنىڭ چوڭ ئۈستەك ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆردۇم. ئۇنىڭ مۈڭگۈزى ئېگىز بولۇپ، بىر مۈڭگۈز يەنە بىرىدىن ئېگىز ئىدى؛ ئېگىزرەك بولغان مۈڭگۈز يەنە بىرسىدىن كېيىنرەك ئۆسۈپ چىققانىدى». بۇ نېمىنى بىلدۈرىدۇ؟ يۇقىرىدا دېگىنىمىزدەك، مىدىئالىقلار ئاۋۋال كۈچلۈكرەك مىللەت ئىدى. كېيىن پارسلار ئۇلاردىن ئۈستۈن تۇرغان. كېيىنكى ئىمپېرىيەنىڭ پادىشاھلىرىنىڭ ھەممىسى پارس مىللىتىدىن ئىدى.

قوچقار بولسا «مۈڭگۈزلىرى بىلەن غەرب، شىمال ۋە جەنۇب تەرەپلەرگە ئۈسۈۋاتقان ئىدى». پارس ئىمپېرىيەسى بۇ ئۈچ تەرەپكە كېڭەيگەن. ئۇلارنىڭ بارلىق ئۇرۇشلىرى غەلىبىلىك ئىدى. «ھېچقانداق ھايۋان ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمەيتتى ۋە ھېچكىم ھېچكىمنى ئۇنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتقۇزالمايتتى». لېكىن شەرقىي تەرەپتە ھېچقانداق ئۇرۇشلارنى قىلمىدى. ئۇ «بارغانسېرى ھەيۋەتلىك بولۇپ كېتىۋاتاتتى».

مۇۋەپپەقىيەتلەر ئارىسىدا قوچقار تۈيۈقسىز بىر چوڭ ئاۋارىچىلىككە ئۇچرايدۇ. تۈيۈقسىز غەرب تەرەپتىن بىر «كۆزگە كۆرۈنەرلىك چوڭ بىر مۈڭگۈزلۈك» بىر تېكە ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلىدۇ. ئۇنىڭ چوڭ مۈڭگۈزى دانىيالنىڭ دىققىتىنى تارتتى. كېيىن دانىيالغا (21-ئايەتتە) بۇ تېكىنىڭ گرېتسىيەنى بىلدۈرگەنلىكى ئۇقتۇرۇلدى. دانىيالنىڭ دەۋرىدە گرېتسىيە ئوتتۇرا دېڭىز بويىدىكى كۆپ «بەگلىك» بولغان ئەھمىيەتسىز ناھايىتى كىچىك بىر دۆلەت ئىدى. دانىيال ئۇنىڭ پارس ئىمپېرىيەسىگە ھۇجۇم قىلغانلىقىغا قاراپ چوقۇم بەك ھەيران قالغان بولۇشى مۇمكىن.

دانىيال كۆرگەن بۇ ئىشلار غايىبانە ئالامەتتىن 180 يىل كېيىن يۈز بەرگەن. گرانىكۇس دېگەن دەريا بويىدا (بۇ كۆرۈنۈش بىر دەريا بويىدا بېرىلگەن)، 21 ياشلىق يىگىت «بۈيۈك ئىسكەندەر» ئىنتايىن تېز يۈرۈش قىلىدىغان 35 مىڭ كىشىلىك

قوشۇننى يېتەكلەپ، زور (بىرنەچچە يۈز مىڭ كىشىلىك) بىر پارس قوشۇنىنى مەغلۇپ قىلدى. بۇ غەلىبىدىن كېيىن ئۇ پارس ئىمپېرىيەسىنىڭ ھەيۋىسىنى پۈتۈنلەي بىتچىت قىلدى. ئۇچىنچى باسقۇچ، ئەينى ۋاقىتتىكى پارس ئىمپېرىيەسىنى بازا قىلغان يېڭى ئىمپېرىيە مىسىر، ئېفىئوپىيە، ھىندىستان ھەم ھازىرقى ئۆزبەكىستانغىچە سوزۇلاتتى. لېكىن ئۇ كۆپ ھاراق ئىچكەنلىكتىن 33 يېشىدىلا ئۆلۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ئىمپېرىيەسىگە ئىگە بولۇش ئۈچۈن سەردارلىرىدىن تۆت كىشى ئۆزئارا جەڭ قىلدى. نەتىجىدە، تۆت سەردارنىڭ ھەربىرى ئۆز ئالدىغا ئىمپېرىيەنىڭ بىر بۆلىكىنى ئىدارە قىلدى.

ئۇلاردىن بىرى «سېلېۇقۇس» سۇرىيە ھەم ھازىرقى تۈركىيەنى ئىدارە قىلدى. ئۇنىڭ ئەۋلادلىرىدىن خۇداغا قارىتا رەزىل كۇپۇرلۇق سۆزلەيدىغان، خۇدانىڭ مۆمىن بەندىلىرىگە ئۆچ بولغان بىر پادىشاھ چىقتى. ئۇنىڭ ئىسمى «ئانتىئوقۇس ئېپىفانىس» ئىدى. ئۇنىڭ تەختتە ئولتۇرغان ۋاقتى مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 175-164-يىللار ئىدى. ئۇ ئۆزىنى خۇدا دەپ جاكارلىدى ۋە خەقلەرنىڭ ئۇنىڭغا چوقۇنۇشىنى تەلەپ قىلدى. ئۇ خۇدانىڭ يېرۇسالېمدىكى مۇقەددەس ئىبادەتخانىسىدا قىلىنىپ تۇرغان قۇربانلىقلارنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ئورنىدا قۇربانگاھ ئۈستىدە بىر چوشقىنى قۇربانلىق قىلدى. مۇسا ئارقىلىق بېرىلگەن مۇقەددەس قانۇننىڭ كۆچۈرۈلمىسىنى ساقلىغان كىشىلەرنى ئۆلتۈرۈۋەتتى. ئۇنىڭ ۋەھىمىسى ئاستىدا بەزى يەھۇدىيلار ئېتىقادىدىن تېنىپ يولدىن ئېزىپ يىقىلدى. شۇڭا بۇ بېشارەت ئۇنىڭ توغرۇلۇق: «بۇ تۆت مۈڭگۈزنىڭ ئىچىدىكى بىرىدىن يەنە بىر مۈڭگۈز ئۆسۈپ چىقتى. ئۇ كىچىك مۈڭگۈز ئۆسۈپ ئىنتايىن ھەيۋەتلىك بولدى، جەنۇب، شەرق تەرەپلەرگە ۋە «گۈزەل زېمىن»غا (يەنى پەلەستىنگە) قاراپ تەسىر كۆچىنى كېڭەيتتى. ئۇ ئىنتايىن ھەيۋەتلىك بولۇپ، ھەتتا ساماۋىي قوشۇندىكىلەرگە ھۇجۇم قىلغۇدەك دەرىجىگە يەتتى، ساماۋىي قوشۇندىكىلەردىن ۋە يۇلتۇزلاردىن بىر مۇنچىسىنى يەرگە تاشلاپ، ئۇلارنىڭ ئۈستىگە دەسسىدى» (9-10-ئايەت).

11-ئايەت بولسا: ــ «ئۇ تولىمۇ مەغرۇرلىنىپ، ھەتتا ساماۋىي قوشۇننىڭ سەردارى بىلەن تەڭ بولماقچى بولۇپ، ئىبادەتخانىدا سەردارغا ئاتاپ كۆندىلىك قۇربانلىق سۇنۇشنى ئەمەلدىن قالدۇردى، ھەمدە سەردارنىڭ

ئىبادەتخانىسىدىكى «مۇقەددەس جاي»نى ۋەيران قىلىۋەتتى».

«ساماۋىي قوشۇنىنىڭ سەردارى» دېگەن زاتنىڭ كىم ئىكەنلىكى بىۋاستە دېيىلمىگەن. بىراق خۇداغا ئاتاپ «كۈندىلىك قۇربانلىق»نىڭ ئۇنىڭغىمۇ ئاتاپ سۇنۇلىدىغانلىقى ئېيتىلىدۇ. بىزدە يەنە قىلچە گۇمان يوقكى، «ساماۋىي قوشۇنىنىڭ سەردارى» دېگەن زات دەل «خۇدانىڭ سۆز-كالامى» بولغان مەسىھ ئۆزىدۇر.

مۇقەددەس ئىبادەتخانىنىڭ بۇزۇلۇشىنىڭ ۋە بۇ زىيانكەشلىكنىڭ «گۇناھ تۈپەيلىدىن» ئىكەنلىكى بىزگە دېيىلىدۇ (12-ئايەت). دېمەك، بەلكىم ئۆز خەلقىنىڭ گۇناھ قىلغانلىقلىرىدىن خۇدا بۇ يامان ئىشلارغا يول قويىدۇ.

دانىيال ئۆز خەلقى ۋە مۇقەددەس ئىبادەتخانىنىڭ بۇ زىيانكەشلىكلەر ۋە بۇزۇلۇشلار ئاستىدا قانچە ئۇزۇن تۇرىدىغانلىقىنى سورىغىنىدا، ئۇنىڭغا جاۋابەن: «ئىككى مىڭ ئۈچ يۈز كېچە-كۈندۈز داۋاملىشىدۇ» (تەخمىنەن 6 يىل 4 ئاي) دەپ جاۋاب بېرىلگەن.

«ئانتىئوقۇس ئېپىفانېس»نىڭ يەھۇدىيلارنى خارلىغانلىقىنىڭ مىلادىيەدىن ئىلگىركى 171-يىلى باشلانغانلىقىنى بىلىمىز، ئەمما ئاشۇ يىلدىكى قايسى كۈندە ئىكەنلىكىنى توپتوغرا بىلمەيمىز. ئەمما بىز قۇربانگاھ ئۈستىگە قويۇلغان، خۇدانى ھاقارەت قىلغان شۇ چوشقىنىڭ مۆمىنلەر تەرىپىدىن ئېلىپ تاشلانغان كۈنىنىڭ خۇدانىڭ مۇقەددەس ئىبادەتخانىسىنىڭ قايتىدىن پاكلانغان كۈنى ئىكەنلىكىنى، يەنى دەل مىلادىيەدىن ئىلگىركى 165-يىلى 25-دېكابر ئىكەنلىكىنى بىلىمىز. بۇ كۈننىڭ ئالدىدىكى كۈنلەرنى 2300 كۈن ھېسابلىساق، مىلادىيەدىن ئىلگىركى 171-يىل 9-سېنتەبىرگە توغرا كېلىدۇ. ئۇنداقتا بۇ كۈن زىيانكەشلىكلەرنىڭ دەل باشلىنىش كۈنى بولغان بولىدۇ. شۇڭا بۇ قورقۇنچلۇق ۋە يىرگىنچلىك ئىشلارنىڭ ھامان تۈگەيدىغانلىقى ھەمدە تۈگەيدىغان ۋاقتى ئالدىن ئېيتىلغان بۇ ئاجايىب بېشارەت شۇ ئازابلىق كۈنلەردە خۇدانىڭ ئۆز بەندىلىرىگە نەقەدەر رىغبەت ۋە نەقەدەر تەسەللى بولغان بولۇشى كېرەك!

21-25-ئايەتلەردە، بۇ بېشارەتلەر دانىيالغا چۈشەندۈرۈپ بېرىلدى. بۇلاردىن بەزى تەپسىلاتلارنى بىز يۇقىرىدا مۇزاكىرە قىلدۇق. لېكىن 19-ئايەتتە ئىشلىتىلگەن ئىبارە تولىمۇ ئالاھىدىدۇر: –

«مەن ھازىر ساڭا خۇدانىڭ غەزىپى كەلگەن مەزگىلدە كېيىنكى ئىشلارنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرەي».

«خۇدانىڭ غەزىپى كەلگەن مەزگىل» بولسا دانىيال ئوبدان بىلگەندەك، خۇدانىڭ غەزىپى يەر يۈزىدىكىلەرگە تۆكۈلىدىغان، ئاخىر زامانىدىكى كۈنلەرنى كۆرسىتىدۇ. شۇڭا پەرىشتە دانىيالغا يەنە: «... بۇ غايىبانە ئالامەت كۆپ كۈنلەر كېيىنكى كەلگۈسى توغرىسىدىدۇر» دەپ بېرىدۇ.

23-ئايەت: «بۇ پادىشاھلىقلارنىڭ ئاخىرقى مەزگىلى» بەلكىم پارس ھەم گرېتسىيەنىڭلا ئەمەس، بەلكى ئىلگىرى تىلغا ئېلىنغان، دانىيال كۆرگەن («يات ئەللەر»دىن بولغان، يەھۇدىيلارنىڭ بولمىغان) «تۆت پادىشاھلىق»نىڭ ئاخىرقى مەزگىلىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى (2- ھەم 7-بابتىن كۆرگىنىمىزدەك) بۇ تۆت پادىشاھلىقنىڭ زاۋال تېپىشى بىلەن ئاخىرقى زامانغا كىلىمىز. شۇ چاغدىلا، «ئاسىيلىق قىلغۇچىلارنىڭ گۇناھى توشىدۇ» (23-ئايەت) دېگىلى بولىدۇ.

يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان «ئانتىئوقۇس ئېپىفانىس» دەل ئۆزى كىلىدىغان دەججالنىڭ بىر خىل سايىسى ياكى «ئوبراز-ئۆرنىكى» ئىدى. 23-25-ئايەتتە: — (تولۇق بېرىمىز)

«... تولىمۇ نومۇسسىز، چىگىش مەسىلىلەرنى بىر تەرەپ قىلالايدىغان بىر پادىشاھ مەيدانغا چىقىدۇ. ئۇنىڭ كۈچى خېلى زور بولىدۇ، لېكىن ئەمەلىيەتتە بۇ كۈچ ئۆزلۈكىدىن چىقمايدۇ؛ ئۇ مىسلى كۆرۈلمىگەن ۋەيرانچىلىقنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئۇنىڭ ئىشلىرى جەزمەن ئوڭۇشلۇق بولۇپ، نېمىنى خالىسا شۇنى قىلالايدۇ. ئۇ كۈچلۈكلەرنى ۋە خۇدانىڭ مۇقەددەس مۆمىن خەلقىنى يوقىتىدۇ. ئۆز ئۇستاتلىقى بىلەن ئۇنىڭ نازارىتى ئاستىدا ھەرقانداق ھىيلە-مىكىرلىك خېلى روناق تاپىدۇ. ئۇ كۆڭلىدە تەكەببۇرلىشىپ ئۆزىنى چوڭ تۇتىدۇ؛ باشقىلارنىڭ ئۆزلىرىنى بىخەتەر ھېس قىلغان ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ تۇيۇقسىز زەرب قىلىپ نۇرغۇن كىشىلەرنى ھالاك قىلىدۇ؛ ئۇ ھەتتا ئوچۇقتىن ئوچۇق «ئەمىرلەرنىڭ ئەمىرى»گە قارشى چىقىدۇ. لېكىن ئۇ ئاخىرىدا ئىنسانلارنىڭ قولىسىز ھالاك قىلىنىدۇ».

بۇ ئىشلار پەقەت «ئاسىيلىق قىلغۇچىلارنىڭ گۇناھى توشقان» (23-ئايەت) ۋاقتىدا يۈز بېرىدۇ. بۇ ئىبارە نېمىنى كۆرسىتىدۇ؟ مۇقەددەس كىتابنىڭ تولۇق تەلىملىرىگە ئاساسەن بىلىمىزكى، خۇدا ئىنسانغا ئىنتايىن سەۋر-تاقەتلىكتۇر.

ئۇ ھەربىر ئىنساننى توۋا قىلىش، شۇنداقلا ئۇنىڭ كەچۈرۈمگە ئىگە بولۇشتىكى بارلىق پۇرسەتكە ئېرىشىشۇن دەپ تاقەتلىك بىلەن ساقلايدۇ. بىراق دۇنيا تارىخىدا ئادەملەر شۇ دەرىجىگە يېتىدۇكى، ئۇلار گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن كۆڭلى قاتتىق بولۇپ ئۇلاردا توۋا قىلىشقىمۇ ئىمكانىيەت بولمايدۇ. ئۇلارنىڭ كۆڭلى قاتتىقلىشىپ: خۇداغا «مېھىر-شەپقىتىڭنى خالىمايمەن» دەيدۇ. بۇ بولسا «ئاسىيلىق قىلغۇچىلارنىڭ گۇناھى توشقان» ۋاقتىدۇر، يەنى «خۇدانىڭ غەزىپى كەلگەن مەزگىلدە كېيىنكى ئىشلار»نىڭ ۋاقتى بولىدۇ. شۇ چاغ «ئەمىرنىڭ ئەمرى» (25-ئايەت)، يەنى مەسىھ ئەيسا بۇ دۇنياغا قايتىپ كەلگەن ۋاقىت بولىدۇ. دەججال ئۇنىڭغا قارشى تۇرسىمۇ، ئۇ «ئىنسانلارنىڭ قولىسىز (دېمەك، بىۋاستە خۇدا تەرىپىدىن) ھالاك قىلىنىدۇ».

(7) 9-باب
«يەتمىش ھەسسە يەتتە»

(9-بابنى يەنە كۆرۈڭ)

مۇشۇ يەردە بىز «دانىيال» قىسمىنىڭ ئەڭ جەۋھىرىگە ھەم بەلكىم پۈتۈن مۇقەددەس كىتابنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ بېشارەتلىرىدىن بىرىگە كېلىمىز. چۈنكى يەقەت تۆت ئايەت ئىچىدىلا يەھۇدىي خەلقىغە نىسبەتەن ئاخىر زامانلارغىچە دۇنيانىڭ پۈتۈن تارىخى ئېيتىپ بېرىلىدۇ. ئەڭ مۇھىمى، خۇدا بۇ دۇنياغا ئەۋەتمەكچى بولغان قۇتقۇزغۇچىسى ھەم كەلگۈسىدە ئالەمنىڭ پادىشاھى بولىدىغان مەسىھنىڭ «مەيدانغا چىقىش» ۋاقتىنى ئالدىن ئېيتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىزنى جەزمەن ئۇنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىش پۇرستى بىلەن تەمىنلەيدۇ.

دانىيال تەۋراتتىكى «يەرەمىيا پەيغەمبەر» قىسمىدىن تۆۋەندىكى يەرلەرنى ئوقۇۋاتاتتى: —

«بۇ پۈتۈن يەر-زېمىن (پەلەستىن) خارابىلىشىدۇ ھەم خەلقلەرنى قاتتىق چۆچۈتىدۇ ۋە ھەيرانچىلىقتا قالدۇرىدۇ؛ بۇ (پەلەستىن ئەتراپىدىكى) ئەللەر بابىل پادىشاھىغا يەتمىش يىل قۇل بولىدۇ»

(«يەر.» 11:25)

«پەرۋەردىگار مۇنداق دەيدۇ: يەتمىش يىلدىن كېيىن مەن سىلەرنى يوقلاپ، ئەسلىدە سىلەرگە بەرگەن بەرىكەت ۋەدەمگە ئەمەل قىلىپ، سىلەرنى بۇ يۇرتۇڭلارغا قايتۇرىمەن».
(«يەر.» 10:29)

دانىيال مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 605-يىلى بابىل تەرىپىدىن ئەسىرگە ئېلىنغان. ئاردىن 67 يىل ئۆتۈپ، پارسلىق ئىمپېراتور قورەش بابىل ئىمپېرىيەسىنى ئاغدۇرۇپ، دارىئۇس ئىسىملىك بىرسىنى بابىلنىڭ تەختىگە ئولتۇرغۇزۇپ پادىشاھ قىلدى. ئەمدى «يەتمىش يىل»نىڭ توشۇشىغىمۇ ئاز قالدى. يەرەمىيا ھەم يەشايا پەيغەمبەرلەر بېشارەت قىلغاندەك، ئىسرائىللار ئۆز دۆلىتىگە قايتىشى بىلەن، خۇدا ئۆز پادىشاھلىقىنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بەرپا قىلامدۇ-يوق؟ ھەزرىتى ئىبراھىمنىڭ ئەۋلادلىرى بولغان يەھۇدىيلارغا خۇدا بەرگەن نۇرغۇنلىغان گۈزەل ۋەدىلەر ئەمەلگە ئاشۇرۇلارمۇ؟ راست، ئالامەتتە كۆرۈنگەن (خۇدانىڭ پادىشاھلىقىدىن ئىلگىرى بولىدىغان) گرېتسىيەنىڭ پادىشاھلىقى ھەم تۆتىنچى سىرلىق پادىشاھلىق تېخى پەيدا بولمىدى. لېكىن دانىيال پۈتۈن قەلبى بىلەن خۇدانىڭ پادىشاھلىقىغا تەشنا ئىدى. ئۇ خۇداغا دۇئا بىلەن ئىزدىنىشكە باشلىدى.

دانىيال بولسا بىر «رېئالىست». دېمەك، ئۇ ئۆز ئۆزىنى ئالدايدىغان كىشىلەردىن ئەمەستۇر. ئۆز خەلقى 70 يىل بابىلغا سۈرگۈن قىلىنغان بولسىمۇ، ئۇلار تېخىچە ئۆزلىرىنىڭ بابىل ئىمپېرىيەسىگە ئەسىر قىلىنىشىدىكى سەۋەبنى تونۇپ يەتمىگەنىدى. ئەسلى گۇناھلىرىدىن تېخىچە ئايرىلمىغانلىقىنى دانىيال ئىقرار قىلماي قالمايدۇ. ئەمما خۇدا دېگەن خۇدا، ئۇنىڭ بىلەن ھەرقانداق ئىشنىڭ مۇمكىنچىلىكى بار، شۇڭا ئۇ دۇئا قىلىشقا، ئۆزىنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ، شۇنداقلا ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى ئىقرار قىلىشقا باشلىدى. ئۇ خۇدادىن، ئۇلارنىڭ كۆپ گۇناھلىرىغا قارىماي ئۆزىنىڭ رەھىم-شەپقىتىدىن ئۇلارنى كەچۈرۈم قىلىشىنى يىلىندى. ئۇ بەلكىم كۈن بويى دۇئا قىلغان بولسا كېرەك، چۈنكى ئۇ بىزگە (21-ئايەت) ئۇنىڭ چارچاپ كەتكەنلىكىنى ئۇقتۇرىدۇ.

جەبرائىل – خۇدانىڭ ئۇلۇغ خەۋەرچىسى ئۇنىڭغا ئەۋەتىلدى. ئۇ دانىيال دۇئا قىلىشنى باشلىشى بىلەنلا ئۆزىنىڭ خۇدانىڭ بۇيرۇقىنى ئاڭلىغانلىقىنى دەپ بەردى. ئەمما بۇيرۇق بېرىلىش ۋاقتى بىلەن دانىيالغا يېتىش ۋاقتى ئارىلىقىدا بىر مەزگىل

بار ئىدى. جەبرائىلنىڭ يولىنى جىن-شەيتاننىڭ توسۇۋېلىشى بىلەن ئۇ كېچىكتىمۇ-قانداق؟ بىز بىلمەيمىز. ئىشقىلىپ دۇئا قىلىش مۇھىم، خۇدانىڭ دۇئايىمىزنى ئاڭلىغانلىقىنى بىلىپ يەتكۈچە دۇئا قىلىۋېرىش ناھايىتى مۇھىم.

جەبرائىل ئەپكەلگەن خەۋەر بەلكىم دانىيال ئەسلىدە ئۈمىد بىلەن كۈتكەن جاۋابنىڭ تەتۈرسىدۇر. ئۇ خۇدانىڭ پادىشاھلىقىنىڭ بالدۇر كۆرۈنۈشىنى، ئاز دېگەندىمۇ بۇ «70 يىل»نىڭ ئاخىرىدا پەيدا بولۇشىنى خالايتتى. بۇنىڭ ئورنىدا ئۇنىڭغا: «خۇدا تەرىپىدىن «يەتمىش ھەسسە «يەتتە ۋاقىت»»» سىنىڭ خەلقىڭ بىلەن مۇقەددەس شەھىرىڭ ئۈستىگە بېكىتىلگەن» دەپ خەۋەرلەندۈرۈلدى.

ئەمما «يەتمىش ھەسسە يەتتە» دېگەن نېمە («ۋاقىت» دېگەن سۆز ئەسلىدىكى ئىبرانىي تېكىستتە يوق ئىدى)؟ ئەلۋەتتە ۋاقىت بولۇش كېرەك، لېكىن قانچە ۋاقىت؟ ئەسلىدە بۇ بابتا دانىيال يەرەمىيا پەيغەمبەر دېگەن «يەتمىش يىل» توغرۇلۇق ئويلانغانىدى. شۇڭا تەبىئىي ھالدا بۇ «ۋاقىت» يىلنى كۆرسىتىشى كېرەك. ئۇنداقتا دانىيالنىڭ خۇدانىڭ پادىشاھلىقىغا تەشنا بولغان دۇئاسىغا ئېرىشكەن جاۋاب، «يەتمىش يىل» ئەمەس، بەلكىم «يەتمىش ھەسسە يەتتە» يىل ئىدى. خۇدانىڭ قېرىپ قالغان بۇ مۆمىن بەندىسى (بەلكىم 83-85 ياشتا) ئۈچۈن نېمىدېگەن دەھشەتلىك بىر جاۋاب-ھە! ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ «70 ھەسسە يەتتە» تېخى باشلانمىغان ئىدى!

بابىللىقلار ھەم پارسلىقلار ئىشلىتىدىغان «ۋاقىت» ياكى يىل 365/366 كۈنلۈك ئەمەس ئىدى، بەلكى 360 كۈنلۈك ئىدى، يەنى بىر يىل 12 ئاي، بىر ئاي 30 كۈن ئىدى. ئۇلار ھەربىر نەچچە يىلدىن كېيىن بىر 13-ئاي (كەبىسە ئاي)نى قوشۇپ، «قوۋاش يىل»نىڭ توغرىلايتتى. ئۇلارنىڭ «ۋاقتى» ياكى «يىلى»نىڭ ئۆزى 360 كۈن ئىدى (ئوخشاش ۋاقىت سىستېمىسىنى «يار.» 11:7، 3:8-4، «دان.» 25:7، 7:12، «ۋەھ.» 2:11-3، 6:12، 14، 5:13تىن كۆرگىلى بولىدۇ)

«خۇدا تەرىپىدىن «يەتمىش ھەسسە «يەتتە ۋاقىت»»» سىنىڭ خەلقىڭ بىلەن مۇقەددەس شەھىرىڭ ئۈستىگە بېكىتىلگەن».

بۇ جۈملىدە، «بېكىتىلگەن» دېگەن سۆز، ئەسلىدە «كېسىم قىلىنغان» دەپ ئېلىنغان. بۇنى چۈشىنىش ئۈچۈن 2-باب ھەم 7-بابتا دېيىلگەن «يەھۇدىيلاردىن

بولمىغان تۆت ئىمپېرىيە» توغرۇلۇق ئويلىشىمىز كېرەك. شۇ بابلاردىكى بېشارەتلەردە دۇنيانىڭ پۈتۈن تارىخى ئاخىر زامانغىچە «يەھۇدىي ئەمەسلەر»نىڭ نۇقتىسىدىن دەپ بېرىلگەندى. بۇ پۈتۈن مەزگىل ئىنجىلدا «يات ئەللەرنىڭ ۋاقتى» دەپ ئاتىلىدۇ («لۇقا» 24:21 ۋە «لۇقا»دىكى «قوشۇمچە سۆز»نىمۇ كۆرۈڭ). ئەمدى بۇ ۋاقىتلاردىن «يەھۇدىيلارنىڭ تارىخى» ئۈچۈن مەلۇم بىر مەزگىل، يەنى «يەتمىش ھەسسە يەتتە ۋاقىت»نى خۇدا «كېسىم قىلغان». بۇ مەزگىل ئىچىدە ئالتە ئىش ئەمەلگە كەلتۈرۈلىدۇ: – (24-ئايەت)

(1) «ئىتائەتسىزلىكلەرنى تىزگىنلەش»

(2) «گۇناھلارنى تۈگىتىش» (ئىسكەنجىگە ئېلىش، ئەسىر قىلىش)

(3) «قەبىھلىك ئۈچۈن كاففارەت كەلتۈرۈش (كەچۈرۈم قۇربانلىق قىلىش)»

(4) «مەڭگۈلۈك ھەققانىيلىقنى ئۈستۈن ئورۇنغا قويۇش» – ھەققانىيلىققا تولغان يېڭى بىر دەۋر مەيدانغا كېلىش.

(5) «بۇ غايىبانە ئالامەت بىلەن بارلىق پەيغەمبەرلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش»

(6) «مۇقەددەس ئىبادەتخانىدىكى «ئەڭ مۇقەددەس جاي» يېڭىباشتىن مەسىھلىنىش (مۇقەددەس قىلىنىش)».

تېكىستىنىڭ ئىزاھاتىدا دېيىلگەندەك، «مۇقەددەس قىلىنىش»، مۇسا پەيغەمبەرگە بېرىلگەن مۇقەددەس قانۇنغا ئاساسەن، «پۇراقلىق مۇقەددەس ماي» سۈرۈلۈش بىلەن قىلىنىدۇ. ئىبرانىي تىلىدا بۇ سۆز ئەسلىدە ««مەسىھ» قىلىنىش» دەپ ئاتىلاتتى.

بۇ «مۇقەددەس ئىبادەتخانا» دانىيالنىڭ ۋاقتىدا مەۋجۇت بولمىغان بىر ئىبادەتخانىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ يېرۇسالېمدا سېلىنىدىغان، ئەزاكىيال پەيغەمبەر بېشارەت قىلغان ھەم شۇنداقلا دانىيالنىڭ خەۋىرى بار بولغان، بۈگۈنگە قەدەر تېخى قۇرۇلمىغان بىر ئىبادەتخانىنى كۆرسىتىدۇ.

«شۇنى بىلىشىڭ ۋە چۈشىنىشىڭ كېرەككى، يېرۇسالېمنى يېڭىباشتىن ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بىنا قىلىش بۇيرۇقى جاكارلانغاندىن تارتىپ، مەسىھ دېگەن ئەمىر مەيدانغا چىققۇچە يەتتە ھەسسە «يەتتە

ۋاقىت» قوشۇلغان ئاتمىش ئىككى ھەسسە «يەتتە ۋاقىت» ئۆتىدۇ. يېرۇسالېم شەھىرى يېڭىباشتىن بىنا قىلىنىپ، مەيدان-كوچىلار ۋە سېپىل-ئىستىھكام بارلىققا كەلتۈرۈلىدۇ، ئەمما بۇ بىسەرەمجان كۈنلەردە بولىدۇ» (25-ئايەت).

پارس ئىمپېراتورلىرى يېرۇسالېم توغرىسىدا جەمئىي بولۇپ تۆت يارلىق چىقاردى. ئۇلار: —

(1) قورەشنىڭ يارلىقى. مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 539-يىلى، «مۇقەددەس ئىبادەتخانا» قايتىدىن قۇرۇلۇش ئۈچۈن (تەۋرات، «ئەزرا» 1-باب، 1-4-ئايەت، «2تار.» 26:22-23نى كۆرۈڭ.

(2) قورەشنىڭ يارلىقىنىڭ تەكرارلىنىشى، «ئىبادەتخانىنى قايتىدىن قۇرۇش» ئۈچۈن — (تەۋرات، «ئەزرا» 6-باب، 1-12-ئايەتنى كۆرۈڭ).

(3) ھەزرىتى ئەزراغا چىقىرىلغان يارلىق — بۇ مۇقەددەس ئىبادەتخانىغا بېرىلىدىغان تەمىناتلار، جۈملىدىن قۇربانلىق كالا-قوي، قۇربانلىق قىلغۇچى «كاھىن»لارغا بېرىلىدىغان دارامەت، تېخىمۇ كۆپ كىشىلەرنىڭ پەلەستىنگە قايتىشىغا يول قويۇشنى بېكىتكەن يارلىق ئىدى (تەۋرات، «ئەزرا» 7-باب، 11-26-ئايەتنى كۆرۈڭ).

(4) «نەھ.» 7:2- ۋە 8-ئايەتتە خاتىرىلەنگەن پارس پادىشاھى «ئاتاركسەركسىس»نىڭ ھەزرىتى نەھەمىياغا بەرگەن يارلىقى. «يېرۇسالېم شەھىرىنى قايتىدىن قۇرۇش»نى ئىچىگە ئالغان يارلىق پەقەت مۇشۇ بىرلا يارلىقتۇر. ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئۆزى بۇ يارلىق جەبرائىل بېشارەت قىلغان يارلىق ئىكەنلىكىنى تۆۋەندىكى تەپسىلاتلىرىدىن كۆرەلەيدۇ: -

«مەن (نەھەمىيا) پادىشاھقا: —

«ئەگەر پادىشاھىمىنىڭ كۆڭلىگە مۇۋاپىق كۆرۈنسە، قۇللىرى ئۆزلىرىنىڭ ئالدىدا ئىلتىپاتقا ئېرىشكەن بولسا، مېنى يەھۇدىيەگە ئەۋەتكەن بولسىلا، ئاتا-بوۋىلىرىمنىڭ قەبرىلىرى جايلاشقان شەھەرگە بېرىپ، ئۇنى يېڭىۋاشتىن قۇرۇپ چىقسام» — دېدىم.

پادىشاھ (شۇ چاغدا خانىش پادىشاھنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتى) مەندىن: «سەپىرىڭگە قانچىلىك ۋاقىت كېتىدۇ؟ قاچان قايتىپ كېلىسەن؟» — دەپ سورىدى. شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ مېنى ئەۋەتىشنى مۇۋاپىق

كۆردى؛ مەنمۇ ئۇنىڭغا قايتىپ كىلىدىغان بىر ۋاقىتنى بىكىتتىم. مەن يەنە پادىشاھتىن: «ئالىيلىرىغا مۇۋاپىق كۆرۈنسە، ماڭا دەريانىڭ ئۇ قېتىدىكى ۋالىيلارغا مىنى تاكى يەھۇدىيەگە بارغۇچە ئۆتكىلى قويۇش توغرۇلۇق يارلىق خەتلىرىنى پۈتۈپ بەرگەن بولسىلا؛ ۋە يەنە پادىشاھلىق ئورمانلىقىغا قارايدىغان ئاسافقا مۇقەددەس ئۆيگە تەۋە بولغان قەلئەنىڭ دەرۋازىلىرى، شۇنىڭدەك شەھەرنىڭ سېپىلى ۋە ئۆزۈم تۇرىدىغان ئۆيگە كېتىدىغان لىملارنى ياساشقا كېرەكلىك ياغاچلارنى ماڭا بېرىش توغرۇلۇقمۇ بىر يارلىقنى پۈتۈپ بەرگەن بولسىلا» ــ دېدىم. خۇدايىمنىڭ شەپقەتلىك قولى ئۈستۈمدە بولغاچقا، پادىشاھ ئىلتىپات قىلىپ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ماڭا بەردى».

(«نەھ.» 2:5-8)

بۇ يارلىق بولسا «ئارتاكسەركسىسنىڭ 20-يىلى، «نىسان» ئايدا» چۈشۈرۈلدى. «نىسان» ئاي، ئادەتتە 3-ئاي ئەتراپىدا بولىدۇ. پادىشاھ ئارتاكسەركسىس مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 464-يىلى 2-ئايدا تەختكە چىققان. شۇڭا ئۇنىڭ «20-يىلى، «نىسان» ئاي» (ئۇنىڭ بىرىنچى «تولۇق يىل»ىنى 1-يىلى دەپ ھىسابلىغاندا) مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 444-يىلى 3-ئاينىڭ 4-كۈنى باشلانغان. بۇ كۈن بولسا بېشارەتنى «ھىسابلاشنىڭ باشلىنىش نۇقتىسى»دۇر.

خۇدا بېكىتكەن ۋاقىت نىمىشقا «يەتتە ھەسسە «يەتتە ۋاقىت» قوشۇلغان ئاتمىش ئىككى ھەسسە «يەتتە ۋاقىت»» (ئەڭ ئاخىرقى «يەتتە» كېيىن تىلغا ئېلىنغان) دەپ بۆلۈنگەن؟ بىرىنچى مەزگىل، يەنە «يەتتە ھەسسە يەتتە» نىمىنى بىلدۈرىدۇ؟ بۇ مەزگىل، يەنى 360x7x7 = 17640 كۈن، («قۇياش يىلى بويىچە تەخمىنەن 48 يىل) يېرۇسالېم يېڭىباشتىن قۇرۇلىدىغان، چوڭ ئاۋارىچىلىك بولىدىغان مەزگىل بولىدۇ. بېشارەتتە دېيىلگىنىدەك: «يېرۇسالېم شەھىرى يېڭىباشتىن بىنا قىلىنىپ، مەيدان-كوچىلار ۋە سېپىل-ئىستىھكام بارلىققا كەلتۈرۈلىدۇ، ئەمما بۇ بىسەرەمجان كۈنلەردە بولىدۇ» (نەھەمىياغا بەرگەن يارلىقتا، «شەھەرنىڭ سېپىلى» ئالاھىدە كۆرسىتىلگەن). باشقا بىر جەھەتتىن ئېيتقاندا، بۇ «7 يەتتە» مەزگىل، تەۋراتتىكى ئەڭ ئاخىرقى «مالاكى

پەيغەمبەر» دېگەن قىسمى بىلەن تۈگەيدۇ. ئەمما بىكىتكەن «(62+7) يەتتە ۋاقىت» مەزگىلى ئۈزلۈكسىز داۋاملىشىدۇ.

ئەگەر دېگىنىمىزدەك «بىر ۋاقىت» 360 كۈن بولسا، «(62+7) يەتتە ۋاقىت» 173880 = 360x69x7 كۈن بولىدۇ.

مىلادىيەدىن ئىلگىركى 444-يىلى 3-ئاينىڭ 4-كۈنىدىن باشلىساق، بۇ مەزگىل بىزنى مىلادىيەدىن كېيىنكى 33-يىل 3-ئاينىڭ 29-كۈنىگە كەلتۈرىدۇ. بۇ كۈندە نېمە ئىش يۈز بەردى؟ تۆۋەندە جاۋاب بېرىمىز.

بىز ئاۋۋال ئىنجىل «لۇقا» 3-باب، 1-3-ئايەتنى كۆرسەك: «رىم ئىمپېراتورى تىبېرىيۇس قەيسەرنىڭ سەلتەنىتىنىڭ ئون بەشىنچى يىلى... خۇدانىڭ سۆز-كالامى چۆلدە ياشاۋاتقان زەكەرىيانىڭ ئوغلى يەھيا پەيغەمبەرگە كەلدى».

«رىم پادىشاھى تىبېرىيۇسنىڭ... 15-يىلى» شۈبھىسىزكى، مىلادىيەدىن كېيىنكى 28-يىلى 8-ئاينىڭ 19-كۈنىدىن 29-يىلى 8-ئاينىڭ 19-كۈنىگىچە بولىدۇ. ھەربىر تارىخشۇناس بۇ نۇقتىغا قوشۇلىدۇ. شۇڭا «يەھيا پەيغەمبەر»، يەنى «يەھيا چۆمۈلدۈرگۈچى» بۇ مەزگىل ئىچىدە ئۆزىنىڭ مەسىھ ئەيسانى تونۇشتۇرىدىغان ئالاھىدە خىزمىتىنى باشلىدى. ئىنجىلنىڭ بىرنەچچە يېرىدىن بىلىمىزكى، مەسىھ ئەيسانىڭ ئوچۇق-ئاشكارا خىزمىتى ئۈچ يېرىم يىل ئىدى ھەم بۇ مەزگىل ئۇنىڭ يەھيا تەرىپىدىن چۆمۈلدۈرۈلۈشى بىلەن باشلاندى.

مەسىھنىڭ «خىزمەت مەزگىلى»نى قانداق ئۈچ يېرىم يىل دەپ بىلىمىز؟ — ئۇنىڭ خىزمەت مەزگىلىدە تۆت قېتىم «پاسخا ھېيت»ى (ئۆتۈپ كېتىش ھېيتى) ئۆتكۈزۈلدى (ئىنجىل «يۇھاننا، 12:2، 45:4، 4:6 ھەم 1:12). بۇ ھېيت ھەر يىلى 3- ياكى 4-ئايدا ئۆتكۈزۈلىدۇ. بۇ تۆت ھېيتنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قېتىمقىسىدا، مەسىھ ئەيسا كرېستكە مىخلىنىپ ئۆلتۈرۈلدى. مەسىھ ئەيسا يەھيا پەيغەمبەر بىلەن ئۇچرىشىشتىن ئىلگىرى، يەھيا پەيغەمبەر چۆلدە مەلۇم ۋاقىتنى تەلىم بېرىش بىلەن ئۆتكۈزۈشى كېرەك ئىدى. مۇشۇ ھەم باشقا بىرنەچچە سەۋەبتىن، مەسىھ ئەيسانىڭ يەھيا تەرىپىدىن چۆمۈلدۈرۈلۈشى، شۇنداقلا قىلىدىغان خىزمىتى ئۈچۈن مۇقەددەس روھنىڭ كۈچ-قۇدرىتىنى قوبۇل قىلىشى، مىلادىيەدىن كېيىنكى 29-يىلى كۈز پەسلىدە بولغاندى، دەپ قارايمىز.

بۇنىڭغا ئۈچ يېرىم يىل قوشۇلسا مىلادىيەدىن كېيىنكى 33-يىلدىكى «پاسخا ھېيت»غا توغرا كېلىدۇ. ئەمدى مىلادىيەدىن كېيىنكى 33-يىلى 3-ئاينىڭ 29-كۈنى زادى نېمە ئىش يۈز بەردى؟

شۇ كۈنى تۆۋەندىكى ۋەقە يۈز بەردى:

(«يۇھ.» 12:12-15)

«ئەتىسى، «ئۆتۈپ كېتىش ھېيتى» (پاسخا ھېيت)نى ئۆتكۈزۈشكە كەلگەن زور بىر توپ خالايىق ئەيسانىڭ يېرۇسالېمغا كېلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، قولۇلىرىغا خورما شاخلىرىنى تۇتۇشقان ھالدا ئۇنى قارشى ئالغىلى چىقىشتى ۋە: «شۈكۈر-ھوساننا! پەرۋەردىگارنىڭ نامىدا كەلگۈچى، ئىسرائىلنىڭ پادىشاھى مۇبارەك بولغاي!» دەپ ۋارقىراشتى.

ئەيسا بىر تەخەينى تېپىپ، ئۇنىڭغا مىندى؛ خۇددى مۇقەددەس يازمىلاردا مۇنداق پۈتۈلگەندەك: ـ

«قورقما، ئى زىئون قىزى! مانا، پادىشاھىڭ ئېشەك تەخىيگە مىنىپ كېلىۋاتىدۇ!»

يەنە ئىنجىل، «لۇقا»، 19-باب، 28-44-ئايەتنى كۆرۈڭ. تۆۋەندە بىز بۇ ئاخىرقى ئايەتلەردىن نەقىل كەلتۈرىمىز: ـ

«ئەمدى ئەيسا زەيتۇن تېغىدىن چۈشۈش يولىغا يېقىنلاشقىنىدا، پۈتكۈل مۇخلىسلار جامائىتى شادلىنىپ، ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن قۇدرەتلىك مۆجىزىلەر ئۈچۈن ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ: «پەرۋەردىگارنىڭ نامىدا كەلگەن پادىشاھ مۇبارەكتۇر! ئاسمانلاردا تىنچ-ئامانلىق تىكلەنگەي، ئەرشئەلادا شان-شەرەپ ئايان بولغاي!» دەپ تولۇقسىپ خۇداغا مەدھىيە ئوقۇشقا باشلىدى.

لېكىن توپنىڭ ئىچىدە بەزى پەرىسىيلەر ئۇنىڭغا: ئەي ئۇستاز، مۇخلىسلىرىڭغا مۇشۇ گەپلىرى ئۈچۈن تەنبىھ بەر! ـ دېيىشتى...

ـ بىراق ئۇ ئۇلارغا جاۋابەن: سىلەرگە شۇنى ئېيتايكى، بۇلار جىم تۇرغان بولسا، ھەتتا بۇ تاشلارمۇ چۇقان سېلىشقان بولاتتى، - دېدى.

ئەمدى ئۇ شەھەرگە يېقىنلىشىپ ئۇنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ئۈچۈن

يىغلاپ مۇنداق دېدى: ــ
ئى يېرۇسالېم! سەن بۇگۈن شۇ كۈنۈڭدە، تىنچ-ئامانلىقىڭنى ئېلىپ كەلگەن ئىشلارنى بىلسەڭ ئىدى! كاشكى، بۇ ئىشلار ھازىر كۆزلىرىڭدىن يوشۇرۇندۇر. چۈنكى شۇنداق كۈنلەر بېشىڭغا كېلىدۇكى، دۈشمەنلىرىڭ ئەتراپىڭنى قاشا-ئىستىھكام بىلەن قورشاپ، سېنى قاماپ تۆت تەرەپتىن قىستايدۇ. ئۇلار سېنى ۋە سېپىللىرىڭنىڭ ئىچىڭدىكى باللىرىڭنى يەر بىلەن يەكسەن قىلىپ، ھەتتا تاشنى تاشنىڭ ئۈستىدىمۇ قالدۇرمايدۇ؛ چۈنكى خۇدانىڭ سېنى يوقلىغان پەيتىنى بىلىپ يەتمىدىڭ».

شۇڭا دەل بۇ كۈنى، يەنى نەھەمىيانىڭ دۇئا قىلىشى بىلەن ئارتاكسەركسىس پەرمانىنى چۈشۈرگەن دەل 173 مىڭ 880 كۈندىن كېيىنكى كۈندە، ئەيسا ئىسرائىلغا ئۇلارنىڭ ۋە شۇنداقلا دۇنيانىڭ «قۇتقۇزغۇچى-مەسىھ»ى ھەم ئىسرائىلنىڭ پادىشاھى دەپ جاكارلاندى. بۇ بولسا جەبرائىل دانىيال پەيغەمبەرگە بەرگەن بېشارەتتىكى خەۋەر ئىدى: «شۇنى بىلىشىڭ ۋە چۈشىنىشىڭ كېرەككى، يېرۇسالېمنى يېڭىباشتىن ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بىنا قىلىش بۇيرۇقى جاكارلانغاندىن تارتىپ، مەسىھ دېگەن ئەمىر مەيدانغا چىققۇچە يەتتە ھەسسە «يەتتە ۋاقىت» قوشۇلغان ئاتمىش ئىككى ھەسسە «يەتتە ۋاقىت» ئۆتىدۇ».
شۇ كۈنى مەسىھ ئەيسا «تەخەيگە مىنىپ» يېرۇسالېمغا كىرىپ يەنە بىر بېشارەتنى، يەنى دەل زەكەرىيا پەيغەمبەر بەرگەن بېشارەتنى ئەمەلگە ئاشۇردى. شۇڭا مەسىھ ئەيسانىڭ كىم ئىكەنلىكى توغرۇلۇق ھېچكىمنىڭ كاللىسىدا گۇمان بولمىسا كېرەك. ئۇ بولسا خۇدا بۇ دۇنياغا ئەۋەتكەن قۇتقۇزغۇچى-مەسىھ. ئۇنىڭسىز گۇناھلارنىڭ ھېچقانداق كەچۈرۈم قىلىنىشى يوق. يەھۇدىيلار شۇ كۈنى ئۇنى تولۇق قوبۇل قىلغان بولسا، نېمىدېگەن ياخشى بولار ئىدى-ھە! لېكىن ئۇلار قوبۇل قىلمىدى. مەسىھ ئەيسانىڭ ئۇلارغا دېگەنلىرىگە يەنە دىققەت قىلىڭ: ــ
«سەن بۇگۈن شۇ كۈنۈڭدە، تىنچ-ئامانلىقىڭنى ئېلىپ كەلگەن ئىشلارنى بىلسەڭ ئىدى! كاشكى، بۇ ئىشلار ھازىر كۆزلىرىڭدىن يوشۇرۇندۇر!». غايەت زور بىر توپ ئادەملەر ئۇنى قارشى ئالغىنى بىلەن،

«پەرسىيلەر» دېگەن دىنىي مەزھەپدىكىلەر ھەم ئەمىرلەر ئاخىرىدا ئۇنى چەتكە قاقتى. كىشىلەر بۇگۈنمۇ ئۇنى چەتكە قاقماقتا ــ نېمىدېگەن پاجىئەلىك، چۈنكى ئۇلار ئۇنىڭ ئۆزلىرىگە قانداق ئامان-خاتىرجەملىك بېرەلەيدىغانلىقىنى زادى بىلمەيدۇ. ئۇ يېرۇسالېم ئۈچۈن يىغلىغاندەك، بۇ كىشىلەر ئۈچۈنمۇ يىغلىغان بولاتتى. قەدىرلىك ئوقۇرمەن دوستۇم، ئۇ سىز ئۈچۈن يىغلىمىسۇن!

كېيىن يەنە نېمە ئىشلار كېلىدۇ؟ بېشارەت داۋاملىشىدۇ: —

(26-ئايەت) «بۇ ئاتمىش ئىككى «يەتتە ۋاقىت» مەزگىلى ئۆتكەندىن كېيىن مەسىھ ئۈزۈپ تاشلىنىدۇ (ئۆلتۈرۈلىدۇ)، ئۇنىڭدا ھېچنەرسە قالمايدۇ».

قۇتقۇزغۇچى-مەسىھ ئۆلتۈرۈلىدۇ! بۇ تولىمۇ پاجىئەلىك ئىشتەك كۆرۈنمەمدۇ؟! خۇدا قۇتقۇزۇش مەقسىتىدە ئەۋەتكەن كىشى ئۆلتۈرۈلدى! بىراق يىغلىما، قەدىرلىك كىتابخان، بۇ ۋەقەنىڭ ئۆزى ھەممىگە قادىر خۇدا تەرىپىدىن پىلانلانغانىدى. مەسىھ ئەيسانىڭ كرېستكە مىخلىنىشى، تاسادىپىيلىقتىن ئەمەس، بەلكى خۇدانىڭ ئۇلۇغ پىلانىدىندۇر! دەل بۇ دەھشەتلىك ئىش ئارقىلىق مەسىھ ئەيسا پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ قۇتقۇزغۇچىسى بولۇپ چىقتى. چۈنكى ئۇ گۇناھسىز بولۇپ، پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ گۇناھلىرىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان. شۇنداق قىلىپ ئۇ سىزگە ۋە ماڭا گۇناھ تۈپەيلىدىن تېگىشلىك بولغان جازانى، ھەربىر ئېتىقاد قىلغان كىشىگە نىجات، مەڭگۈلۈك ھايات بولسۇن دەپ، ئۇ ئۆزى قوبۇل قىلغان. دانىيالغا بېرىلگەن بېشارەتتە دېيىلگەندەك، سىز ۋە مەن ئۈچۈن «مەڭگۈلۈك ھەققانىيلىق ئۈستۈن ئورۇنغا قويۇلغان» بولىدۇ ــ مەسىھنىڭ ئۆلۈمى بارلىققا كەلتۈرگەن «مەڭگۈلۈك ھەققانىيلىق»قا ئېرىشەلەيمىز. بۇ ھەقىقەتەن خۇش خەۋەردۇر!

بېشارەتنىڭ مۇشۇ يېرىدە، «70 ھەسسە يەتتە ۋاقىت»نىڭ ئىچىدىكى «69 (تەكىستتە 62+7) ھەسسە يەتتە ۋاقىت» بىلەن «ئاخىرقى يەتتە ۋاقىت»نىڭ ئارىلىقىدىكى بىر مەزگىل ۋاقىت كۆرسىتىلىدۇ. مەسىھ ئەيسا شۇ «62 «يەتتە»»دىن 5 كۈن ئۆتكەندىن كېيىن كرېستكە مىخلاندى (بەزى ئالىملار بۇ مەزگىللەرنىڭ باشلىنىشىنى سەل ئالدىغا سۈرۈپ ھېسابلىغىنى بىلەن، بەربىر «62 «يەتتە»»دىن

كېيىن مەسىھ «ئۈزۈپ تاشلىنىدۇ»). ھازىر بېشارەتتىكى يەنە بىرنەچچە ۋەقەنىڭ ۋاقتى مەسىھنىڭ ئۆلۈمىگە ئەگىشىدۇ، ھەم ئاخىرقى «يەتتە ۋاقىت» كېلىدۇ: —
(يەنە 26-ئايەت) «كەلگۈسىدە بولىدىغان ئەمىرنىڭ خەلقى بۇ شەھەر بىلەن مۇقەددەس ئىبادەتخانىنى گۇمران قىلىدۇ».
مەسىھ ئەيسا «لۇقا» قىسمىدا، 19-باب 43-44-ئايەتتە ئاگاھلاندۇرغاندەك، رىملىقلار كېلىپ يېرۇسالېم شەھىرىنى مۇھاسىرە قىلدى. بۇ مىلادىيەدىن كېيىنكى 66-يىلى ئىدى. بۇ مۇھاسىرە ئۈچ يېرىم يىل داۋاملىشىپ، ئىنتايىن دەھشەتلىك قىرغىنچىلىق ھەم ۋەيرانچىلىق بىلەن ئاياغلاشتى. مەسىھ ئەيسا «لۇقا» 21-باب، 6-ئايەتتە دېگەندەك، ئىبادەتخانىدا «شۇ كۈنلەر كېلىدۇكى، ھەتتا بىر تال تاشمۇ تاش ئۈستىدە قالدۇرۇلماي، ھەممىسى گۇمران قىلىنىدۇ».
دانىيالغا بېرىلگەن بېشارەتتىكى «ئەمىرنىڭ خەلقى بۇ شەھەر بىلەن مۇقەددەس ئىبادەتخانىنى گۇمران قىلىدۇ» دېگەن سۆزىگە يەنە دىققەت قىلىڭ. گۇمران قىلىدىغان «كېلىسىدىغان ئەمىر» ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ خەلقى. لېكىن ئۇلار دەرۋەقە ئوخشاش مىللەتتىن، يەنى رىملىقلاردىندۇر. مىلادىيەدىن كېيىنكى 70-يىلى، رىملىقلار يېرۇسالېمغا بېسىپ كىرىشى بىلەن، سەردار تىتۇس مۇقەددەس ئىبادەتخانىغا (چىرايلىقلىقى ئۈچۈن) ھەم باشقا بەزى چىرايلىق ئىمارەتلەرگە تەگمەڭلار دېگەن قاتتىق بۇيرۇقنى ئەسكەرلىرىگە چۈشۈرگەنىدى. بىراق ئەسكەرلەرنىڭ قەھرى شۇنچە قايناپ كەتكەنكى، ئۇ ئۇلارنى تىزگىنلىيەلمىدى. ئۇلار يالقۇنلۇق مەشئەللەرنى ئىبادەتخانىغا ئاتتى، نەتىجىدە ئىبادەتخانا يەرگە تەڭ دەرىجىدە كۆيۈپ كەتتى. تاملىرىغا قاپلىغان ئالتۇن ئېرىپ تامنىڭ تاش ئاراچلىرىغا ئېقىپ كىرىپ كەتتى. ئوت ئۆچكەندىن كېيىن ئەسكەرلەر خارابىقا كىرىپ ئالتۇنغا قول سېلىش ئۈچۈن ئىبادەتخانىدىكى «بىر تال تاشمۇ تاش ئۈستىدە قالدۇرۇلماي» ھەربىر تاشنى ئۆرۈۋەتتى. مەسىھ ئەيسانىڭ سۆزلىرى، جەبرائىلنىڭ دانىيالغا دېگەنلىرىمۇ سۆزمۇسۆز ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى.
«69 يەتتە» ۋاقىت ھەم ئاخىرقى «بىر يەتتە» ۋاقىتتا ئېنىق بىر ئارىلىق بار. چۈنكى ئاۋۋال «يېرۇسالېم يېڭىباشتىن قۇرۇلىدۇ» ئاندىن گۇمران قىلىنىدۇ. ئاندىن يەنە بىر قېتىم قۇرۇلىدۇ، چۈنكى ئاخىرقى «يەتتە»دە يېرۇسالېم، شۇنداقلا ئىبادەتخانا يەنىلا مەۋجۇت بولىدۇ.

«كەلگۈسىدە بولىدىغان ئەمىر» – مەسىھ ئەمەس، بەلكى بىر رىملىق ياكى 2- ۋە 7-بابتا دېيىلگەن «تۆتىنچى پادىشاھلىق»قا تەۋە بولغان بىر كىشىدۇر. ئۇ بولسا 7-باب 8-، 25-ئايەتتە دېيىلگەن كىشى ھەم 8-باب، 23-25-ئايەتتىكى كىشىدۇر.

«بۇ ئاقىۋەت كەلكۈندەك بېسىپ كېلىدۇ».

مۇقەددەس كىتابتا، «كەلكۈن» ئىزچىل ھالدا قوشۇنلارنىڭ بېسىپ كىرىشىگە سىمۋول قىلىپ ئىشلىتىلىدۇ. يېرۇسالېمنىڭ مىلادىيەدىن كېيىنكى 70-يىلدىكى گۇمران قىلىنىشىدىن كېيىن يەنە بىر گۇمران قىلىنىشى بولىدۇ. يېرۇسالېم قايتىدىن قۇرۇلۇپ، بۇگۈنگە قەدەر بۇ ئاقىۋەتكە تەييار تۇرىدۇ.

«ئاخىرىغىچە جەڭلەر داۋاملىشىدۇ»

خۇدانىڭ بۇ دۇنياغا جازالارنى تۆكۈش كۈنىگىچە پەلەستىندە ئۇرۇش-جەڭلەر داۋاملىشىپ كېلىدۇ. يېرۇسالېم دۇنيادىكى بارلىق شەھەر ئارىسىدا «ئەڭ كۆپ قېتىم مۇھاسىرە قىلىنغان» شەھەردۇر. مىلادىيەدىن كېيىنكى 70-يىلدىن باشلاپ ھازىرغىچە 30 قېتىمدىن كۆپرەك مۇھاسىرىگە ئېلىنغان!

«ئۇ يەردە بولىدىغان ۋەيرانچىلىقلار بېكىتىلگەندۇر» – بۇ جەڭلەر تۈپەيلىدىن پەلەستىن ئۇزۇن ۋاقىتلار ئىچىدە «ۋەيرانچىلىق»تا، يەنى خارابىلىقتا، مېۋىسىز ھالەتتە تۇرۇپ كەلگەن. يەھۇدىيلار ئىسرائىلغا 1948-يىلى قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئەھۋالى بۇرۇنقىدىن ياخشىراق بولدى. بىراق ئاز دېگەندىمۇ ئۇنىڭغا يەنە بىر ئەڭ ئاخىرقى «ۋەيرانچىلىق» قالىدۇ.

ئەڭ ئاخىرقى «بىر يەتتە»

(27-ئايەت) «ئۇ ئەمىر خۇدانىڭ خەلقىنىڭ كۆپ قىسمى بىلەن ئاخىرقى بىر «يەتتە ۋاقىت»تا بىر دوستلۇق ئەھدىنامىنى تەستىقلايدۇ»

«كەلگۈسىدە كېلىدىغان ئەمىر»، يەنى دەججال يەھۇدىي خەلقى بىلەن بىر ئەھدىنامە تۈزىدۇ ياكى ئاللىقاچان تۈزۈلگەن تەستىقلايدۇ. شۈبھىسىزكى، ئۇ يەھۇدىيلارغا ئۆزگە بويسۇنۇش شەرتى بىلەن تىنچ-ئامانلىقنى ۋەدە قىلىدۇ. خەلقنىڭ «كۆپ قىسمى» ئۇنىڭ بىلەن ئەھدىنامە تۈزىدۇ. دېمەك، «ئاز بىر قىسمى» ئۇنىڭ

ھىيلە-مىكرلىرىنى كۆرۈپ چىقىپ، رەت قىلىدۇ. بۇ ئەھدىنامىنىڭ مۆھلىتى «يەتتە ۋاقىت»، يەنى يەتتە يىل (2520 كۈن) بولىدۇ. بەلكىم دەججال يەھۇدىيلارغا يېڭى ئىبادەتخانا بىنا قىلىشقا رۇخسەت قىلىدۇ. مىلادىيەدىن كېيىنكى 70-يىلدىن بېرى، يەھۇدىيلارنىڭ ھېچقانداق ئىبادەتخانىسى يوق ئىدى. بۇ 27-ئايەتنىڭ كېيىنكى قىسمىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن بىر ئىبادەتخانا بولۇشى كېرەك.

«لېكىن بۇ «يەتتە ۋاقىت»نىڭ يېرىمىغا كەلگەندە، ئۇ ئىبادەتخانىدىكى قۇربانلىق ۋە ئاشلىق ھەدىيەلەرنى سۇنۇشنى ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ».

ئۈچ يېرىم يىلدىن كېيىن، دەججالنىڭ ئەپتىبەشىرىسى ئاشكارلىنىدۇ. ئۇ ئۆزىنى خۇدانىڭ ئورنىغا قويۇشنى كۆزلەيدۇ. يەھۇدىيلار تۆتىنچى قېتىم ئۇلارنىڭ «قۇربانلىق تۈزۈمى»دىن مەھرۇم قىلىنىدۇ. بۇ «ئانتىئوقۇس ئېپىفانىس» مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 168-يىلى قىلغاندەك بولىدۇ. بۇ پاكىت بىزگە ئۇقتۇرىدۇكى، يەھۇدىيلارنىڭ قۇربانلىق تۈزۈمى ۋە بىر ئىبادەتخانىسى بولۇشى كېرەك (ئىنجىل «ۋەھ.» 2:11نى كۆرۈڭ).

«ئۇ چاغدا ۋەيران قىلغۇچى «يىرگىنچلىك نومۇسسىزلىق» مۇقەددەس ئىبادەتخانىنىڭ ئەڭ ئېگىز جايىغا قويۇلىدۇ».

دەججال بىر نەرسىنى (ئۇ نەرسىنىڭ دەل نېمە ئىكەنلىكى بىزگە ئۇقتۇرۇلمىغان) ئىبادەتخانىنىڭ ئۈستىگە قويىدۇ. مەيلى قانداق نەرسە بولسۇن، خۇدانىڭ ھەم خۇدانىڭ ئۆز بەندىلىرىنىڭ نەزىرىدە ئۇ «يىرگىنچلىك نومۇسسىزلىق» بولىدۇ. دەججالنىڭ مەقسىتى شۈبھىسىزكى، پۈتۈن دۇنياني بۇ مۇقەددەس جايغا قويغان «يىرگىنچلىك نومۇسسىزلىق»قا چوقۇندۇرۇشتىن ئىبارەت. ئىبرانيي تىلدا «ئەڭ ئېگىز جاي» دېگەن ئىككى بىسلىق سۆز بولۇپ، يەنە «تەسىر تارقاتقۇچى» دېگەن مەنىنىمۇ بىلدۈرىدۇ، بەلكىم بۇ يەردىن «يىرگىنچلىك نومۇسسىزلىق»نىڭ تەسىرى پۈتۈن جاھانغا تارقىلىشى مۇمكىن. بۇ «يىرگىنچلىك نومۇسسىزلىق» «ۋەيران قىلغۇچى» دەپ سۈپەتلىنىدۇ. 8-باب 25-ئايەتتە ئايان قىلىنغاندەك، دەججال زور ئالدامچىلىقلار بىلەن نۇرغۇن كىشىنى ۋەيران قىلىدۇ. ئەڭ يامان ۋەيرانچىلىق بولسا خۇدادىن ئايرىلىش ۋە ئېتىقادىنى يوقىتىش بولىدۇ. دەججال شەيتانىنىڭ سۈرىتىدە بولۇپ ئۇنىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدە كىشىلەرنى ئالداپ ئۆزىگە چوقۇندۇرۇش يولى بىلەن ئۇلارنى خۇدادىن ئايرىۋېتىپ، بۇ ئەڭ دەھشەتلىك ۋەيرانچىلىقنى ئېلىپ بارىدۇ.

بەلكىم مۇشۇ يەردە دېيىشىمىزگە توغرا كېلىدۇكى، پەيغەمبەرلەر كەلگۈسىدە

يېڭى بىر ئىبادەتخانا قۇرۇلۇپ، قۇربانلىقلار تۈزۈمى قايتىدىن ئورنىتىلىدۇ، دەپ ئالدىن ئېيتقان بولىسىمۇ، بۇ ئىبادەتخانىنى يەھۇدىيلار مەسىھ ئەيساغا ئىشەنمەي، ئۇنىڭ پۈتۈن ئىنسانىنىڭ گۇناھلىرى ئۈچۈن قىلغان ئۇلۇغ قۇربانلىقىدىن خەۋەرسىز ھالەتتە قۇرىدۇ. ئىنجىلدا ئايان قىلىنىدۇكى، مەسىھ ئەيسا گۇناھلار ئۈچۈن چوڭ قۇربانلىق بولغاندىن كېيىن، ھەرقانداق ھايۋان قۇربانلىقى ھازىر پۈتۈنلەي ھاجەتسىز. ئىبادەتخانىنىڭ ئۆزىمۇ ھاجەتسىز، چۈنكى ئىنجىلغا ئاساسەن، خۇدانىڭ مەسىھنى قوبۇل قىلغان ئۆز بەندىلىرى ئۇنىڭ ئۇلۇغ مۇقەددەس ئىبادەتخانىسى بولدى. شۇنداق بولغىنى بىلەن، كەلگۈسىدە يەھۇدىيلار قۇرغان ئاشۇ ئىبادەتخانا نۇرغۇن (تولۇق چۈشەنمىگەن) كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە «مۇقەددەس بىر جاي» دەپ قارىلىشى مۇمكىن. شۇڭا دەججالنىڭ ئۇنى بۇلغىشى، باشقىچە ئىشلىتىشى خۇدانىڭ نەزىرىدە ناھايىتى ئېغىر بىر گۇناھ ھېسابلىنىدۇ. بىراق بۇ «يىرگىنچلىك نومۇسسىزلىق» پەقەت خۇدا ئاللىبۇرۇن بېكىتكەن ۋاقىتقىچىلا داۋاملىشالايدۇ: ــ

«تاكى بالايىئاپەت، يەنى خۇدا بېكىتكەن كۆلپەت ۋەيران قىلغۇچىنىڭ بېشىغا ياغدۇرۇلغۇچە («يىرگىنچلىك نومۇسسىزلىق») شۇ يەردە تۇرىدۇ».

بۇ ئىشلارنى خۇدا ئاللىبۇرۇن بېكىتكەن. خۇدا ئۇلارغا يول قويغان ئاخىرقى «يەتتە ۋاقىت»نىڭ ئىككىنچى يېرىمى (1260 كۈن)دىكى ئازابلىق مەزگىلدىن ھالقىپ كەتمەيدۇ. دەججال ئاغدۇرۇلۇپ گۇمران قىلىنىدۇ.

24ـ ئايەتتە دېيىلگىنىدەك، «يەتتە ۋاقىت»نىڭ ئاياغلىشىشى بىلەن، پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممە بېشارەتلىرى ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇ. ئەيسا مەسىھ ئالەمنىڭ تەختىگە ئولتۇرىدۇ، ئۇنىڭغا ھەربىر مەخلۇق تىز پۈكۈپ ئۇنى رەب دەپ ئېتىراپ قىلىدۇ. گۇناھلىرىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشى پەقەت ئۇنىڭدىن تېپىلىدۇ. قەدىرلىك كىتابخانىم، سىز ئۇنى ئۆزىڭىزنىڭ قۇتقۇزغۇچىڭىز دەپ تونامسىز؟ خۇداغا بېقىنىپ تۇۋا قىلىپ ئۇنىڭ ئەيسا مەسىھ ئارقىلىق بولغان كەچۈرۈمىنى قوبۇل قىلىڭ. مۇقەددەس روھنىڭ قەلبىڭىزدە تۇرۇشى بىلەنلا بولالايدىغان «مەڭگۈلۈك ھەققانىيلىق» بولغان سوۋغاتنى ئۇنىڭدىن دۇئا قىلىپ سوراڭ.

(8) 11-12-باب
ئاخىرقى غايىبانە كۆرۈنۈش ۋە بېشارەتلەر

جەبرائىل دانىيالغا يەتكۈزگەن بېشارەتنىڭ ئۇنىڭغا تەسىرى قانچە چوڭقۇر ئىكەنلىكىنى بىزنىڭ تەسەۋۋۇر قىلالىشىمىز تەس. دانىيال تەشنا بولغان خۇدانىڭ پادىشاھلىقىنى دەرھال كېلىدۇ دېيىشىنىڭ ئورنىدا، جەبرائىل ئۇنىڭغا پادىشاھلىقنىڭ كېلىشى ناھايىتى يىراق دەپ ئۇقتۇردى. ئۇنىڭ كېلىشى ئاز دېگەندە 490 يىل، بەلكىم ئۇنىڭدىنمۇ ئۇزۇندۇر. ئۇنىڭ: «نېمىشقا ۋاقىت شۇنچە ئۇزۇن؟» دېگەن جىددىي سوئالى بار بولۇش مۇمكىن ئىدى. ئۇ يەنىلا دۇئا قىلىپ خۇدانى ئىزدىنىشكە باشلىدى. پارس پادىشاھى قورەشنىڭ بىرىنچى يىلىدا، قورەش يەھۇدىيلارنى خالىسا ئۆز يۇرتىغا قايتىپ، ئىبادەتخانىسىنى يېڭىباشتىن قۇرۇشىغا ئاللىقاچان رۇخسەت بېرىدىغان پەرمان چۈشۈرگەنىدى.

ئۆز قېرىنداشلىرىنىڭ بۇ رۇخسەتنامىگە بولغان ئىنكاسى چوقۇم دانىيالنى ئۈمىدسىزلەندۈردى. چۈنكى پەقەت ئاز بىر قىسىم قېرىنداشلىرى پەلەستىنگە قايتتى. كۆپ ساندىكىلىرى بابىلدىكى تۇرمۇشىنى نىسبەتەن راھەتلىك دەپ ھېسابلىدى. ئۇلار سودا قىلىشقا كىرىشتى. ئۇلار ھەزرىتى ئىبراھىمغا خۇدا ۋەدە قىلغان ئۆز يۇرتىغا قايتىپ دېھقانچىلىق قىلىشنى خالىمىدى. بۇنىڭدىن دانىيال ئۈمىدسىزلەنمەي قالمايدۇ. ئۇنىڭ يېشى 90دىن ئارتۇق بولغاچقا، ئۇ قايتالمايتتى. ئۇ قايتقان قېرىنداشلىرى ھەم كۆپەيەك كىشىلەرنىڭ ئۇلارغا قوشۇلۇشى ئۈچۈن دۇئا قىلغۇۋاتقان بولسا كېرەك. ئۇلارنىڭ كەلگۈسى قانداق بولار؟ ئۇلارنىڭ كەلگۈسىنىڭ جەبرائىل ئۇنىڭغا بەرگەن غايىبانە ئالامەت بىلەن قانداق مۇناسىۋىتى بار؟ ئۇلارنىڭ ئىبادەتخانىنى ھەم يېرۇسالېم شەھىرىنى يېڭىباشتىن قۇرۇش مەقسىتىنى ئۇ بىلەتتى، لېكىن بۇ ۋەزىپە بەك ئېغىر بولاتتى. يەھۇدىيلارنى يامان كۆرىدىغانلار ياكى ئۇلارغا ئالا كۆڭۈللۈك قىلىدىغانلار (بۇگۈنكى كۈندىمۇ ئوخشاش) ئاز ئەمەس ئىدى. ئەتراپتىكى مىللەتلەردىن بۇ ئىشقا قارشى چىقىدىغانلار چوقۇم كۆپ بولىدۇ.

دانىيالغا ۋەھيي قىلىنغان ئەڭ ئاخىرقى غايىبانە ئالامەت، شۈبھىسىزكى، ئۇنىڭ بۇ ئويلىرى ۋە دۇئالىرىغا جاۋاب سۈپىتىدە بولدى. بۇ ئالامەت يەنە بىر قېتىم ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى زىلزىلىگە كەلتۈردى. ئۇ ئالامەتتە كېيىنكى نەچچە يۈز يىللارنىڭ ئازاب-

ئوقۇبەتلىرىنى، ئاندىن بۇ ئىشلاردىن كېيىن جەبرائىل ئاللىقاچان ئۇنىڭغا كۆرسەتكەن ئەڭ ئاخىرقى، شۇنداقلا بەك ۋەھىمىلىك «يەتتە يىل»دىكى رەھىمسىز زىيانكەشلىكلەر ھەم يىرگىنچلىك كۇپۇرلۇقلارنى ئىنىقراق، تەپسىلىيراق ھالدا كۆرەلەيدىغان بولدى.

بىز ھازىر بۇ بېشارەتلەرنى تەپسىلىي ھالدا كۆرىمىز ۋە ئۇلارنىڭ ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشلىرى توغرۇلۇق سۆز قىلماقچىمىز. شۈبھىسىزكى، بۇ بېشارەتلەرنىڭ مەنىسى ئاستا-ئاستا ئاشكارىلىنىپ، تەپسىلىي ھالدا ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشى ئاشۇ چاغدىكى ئۆز قېرىنداشلىرىغا چوڭقۇر رىغبەتلەندۈرۈش بولغان بولسا كېرەك. ئۇلار باشقىلار تەرىپىدىن قاتتىق ئېزىلگەن ۋە خارلانغان بولسىمۇ، ئۇلار بۇ بېشارەتلەرگە قاراپ ئۆزلىرىنىڭ خۇدانىڭ پۈتۈن دۇنياغا قاراتقان شۇ ئۇلۇغ پىلانىنىڭ بىر قىسمى ئىكەنلىكىنى بىلگەن بولسا كېرەك. جەمئىي بولۇپ بۇ يەردە 135 بېشارەت بار. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى دانىيال ۋە مەسىھ دۇنياغا كېلىشىنىڭ ئارىلىقىدىكى نەچچە يۈز يىللىق مەزگىلدە ئەمەلگە ئاشقان.

بىز 11-باب، 2-ئايەت بىلەن باشلايمىز.

پەرىشتە (مۇشۇ ئايەتتە پەرىشتە جەبرائىل ئەمەس) ئۇنىڭغا ئۇقتۇردىكى: —

«پارسقا يەنە ئۈچ پادىشاھ ھۆكۈمرانلىققا چىقىدۇ».

بۇ ئۈچ پادىشاھ: —

1. «بۈيۈك قورەش» (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 539-530 يىللاردا تەختكە ئولتۇرغان)

2. كامبىسىس — قورەشنىڭ ئوغلى (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 530-522).

(كامبىسىستىن كېيىن بىر مەزگىل تەختنى تالىشىش كۆرىشى بولدى)

3. دارىئۇس خىستاسپىس (I) (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 522-486)

«كېيىن تۆتىنچى پادىشاھ چىقىپ، باشقا پادىشاھلاردىنمۇ كۆپتىن كۆپ مال-دۇنيانى توپلايدۇ؛ ئۇ مال-دۇنيالىرىدىن قۇدرەت تېپىپ، ھەممە يۇرتلارنى گرېتسىيەگە جەڭ قىلىشقا قوزغايدۇ»

بۇ پادىشاھ بولسا كسېركسىس (بەزىدە «ئاخاسۇئېرۇس» دەپمۇ ئاتىلىدۇ — مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 486-464/465). ئۇ ئېغىر باج تۈزۈمى ئارقىلىق غايەت زور بايلىقلارنى توپلىدى. ئەستەرنى ئۆز ئەمرىگە ئالغان پادىشاھ بەلكىم مۇشۇ پادىشاھ ئىدى («ئەستەر» 1:1).

كېيىن ئۇ تۆت يىل ئىچىدە ناھايىتى چوڭ، يەنى ئىككى يېرىم مىليون كىشىلىك بىر قوشۇننى توپلاپ مەشق قىلدۇردى. مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 480-يىلى ئۇ «تېرموپىلاي» دېگەن يەردە گرېتسىيەگە قاتتىق زەربە بەردى. لېكىن ئۇنىڭ ھۇجۇمى مەغلۇبىيەت بىلەن ئاياغلاشتى. شۇ چاغدىن باشلاپ پارس ئىمپېرىيەسى زاۋاللىققا يۈزلەندى. مۇشۇنىڭ بىلەن پەرىشتە دانىيالغا كۆرسەتكەن پارس پادىشاھلىرى تۈگەيدۇ.

(3-ئايەت) «ئۇنىڭدىن كېيىن يەنە بىر كۈچلۈك پادىشاھ مەيدانغا چىقىدۇ. ئۇ زور پادىشاھلىقنى ئىدارە قىلىپ، ئىمىنى خالىسا شۇنى قىلىدۇ».

بۇ گرېتسىيە ئىمپېرىيەسىنىڭ بىرىنچى پادىشاھى «بۈيۈك ئىسكەندەر» (يەنە ئالېكساندىر دەپمۇ ئاتىلىدۇ) (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 331-323-يىلى).

«ئۇ مەيدانغا چىقىدۇ» ــ دېمەك، ھوقۇق ھەم ھەربىي كۈچى بىلەن ئۈستۈنلۈككە چىقىدۇ. «ئۇ زور پادىشاھلىقنى ئىدارە قىلىپ، ئىمىنى خالىسا شۇنى قىلىدۇ» ــ ئىسكەندەر غەربتە مىسىرغىچە، شەرقتە ھىندىستانغىچە يۈرۈش قىلىدۇ، ھېچنېمە ئۇنى توسىيالمايدۇ، بىراق: ــ

(4-ئايەت) «لېكىن ئۇ ھوقۇق يۈرگۈزۈۋاتقىنىدا، پادىشاھلىقى پارچىلىنىپ ئاسماننىڭ تۆت شامال تەرىپىگە بۆلۈنۈپ كېتىدۇ. ئۇنىڭ تەختىگە ئەۋلادلىرى ۋارىسلىق قىلالمايدۇ، كېيىنكى پادىشاھلىق ئۇ ھۆكۈم سۈرگەن ۋاقىتتىكىدەك كۈچلۈك بولمايدۇ؛ چۈنكى ئۇنىڭ پادىشاھلىقى ئاغدۇرۇلۇپ، باشقىلارغا بۆلۈنىدۇ».

مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 323-يىلى ئىسكەندەر قاتتىق مەست بولۇپ ئۆلدى. ئۇنىڭ پادىشاھلىقى ئىككى ئوغلىغا قالدۇرۇلماي، تۆت سەردارى ئارىسىدا بۆلۈندى. ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى ھەم ئۆگەي ئىنىسى ئۆلتۈرۈلدى. ئەمما ئۇنىڭ تۆت سەردارىنىڭ ھېچبىرىنىڭ ئالغان يەر-زېمىنى ئۇنىڭ ئالغىنىغا يەتمىدى. تۆت سەردارى تراسىيە، ماكېدونىيە-گرېتسىيە، مىسىر ۋە سۈرىيەدىن ئىبارەت تۆت رايوننى باشقۇردى. دانىيالغا بېرىلگەن بېشارەتلەر پەقەت مىسىر ھەم سۈرىيە ئىككى رايوننىڭ پادىشاھلىقى توغرۇلۇقتۇر. سەۋەبى بۇ ئىككى پادىشاھلىق باشقا ئىككىسىدىن چوڭ بولۇپلا قالماستىن، بەلكى بۇ ئىككى پادىشاھلىقنىڭ ئارىلىقىدا بولغان «مۇقەددەس

زېمىن»، يەنى خۇدانىڭ ئۆز بەندىلىرى تۇرغان يۇرت پەلەستىن ئۇلارنىڭ كېيىنكى 150 يىللىق ئۆزئارا جەڭلىرىدىن قاتتىق ئازاب چەككەن ھەم نۇرغۇن تەسىرلەرنى قوبۇل قىلغان.

(5-ئايەت) «ئۇنىڭدىكى سەردارلارنىڭ ئىچىدىن بىرى «جەنۇبىي پادىشاھ» بولۇپ كۈچىيىدۇ».

تۆۋەندە، بېشارەتلەردىكى «جەنۇبىي پادىشاھ» بولسا، ئىسكەندەر ئىمپېرىيەسىنىڭ تۆت بۆلىكىنىڭ «جەنۇبىي قىسمى»نىڭ پادىشاھى، يەنى مىسىرنىڭ پادىشاھىنى كۆرسىتىدۇ. «شىمالىي پادىشاھ» بولسا تۆت بۆلىكىنىڭ شىمالىي قىسمىنىڭ، يەنى سۇرىيە-تۈركىيە قىسمىنىڭ پادىشاھىنى كۆرسىتىدۇ. پەلەستىندىن قارىغاندىمۇ بۇ ئىككى بۆلەكنى «جەنۇبىي» ھەم «شىمالىي» دېگىلى بولىدۇ.

تۇنجى «جەنۇبىي پادىشاھ» «پتولېمى سوتېر» بولدى، ئۇ ئىسكەندەرنىڭ سەردارلىرىدىن لاگۇس ئىسىملىك بىرىنىڭ ئوغلى ئىدى. لاگۇس ئاندىن ئۇنىڭ ئوغلى پتولېمى مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 323-285-يىللاردا مىسىرغا ھۆكۈم سۈرگەن.

«لېكىن يەنە بىر سەردار ئۇنىڭدىنمۇ كۈچلۈك بولىدۇ ۋە ئۆزىنىڭ تېخىمۇ چوڭ پادىشاھلىقىنى سورايدۇ».

بۇ كىشى «سېلېۋقۇس I» (سېلېۋقۇس نىكانور) ئىدى. ئۇ ئەسلىدە پتولېمىنىڭ سەردارى ئىدى، پتولېمى سېلېۋقۇس بىلەن بىرلىكتە سۈرىيەگە (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 312-يىلى) جەڭ قىلدى. ئۇلار غەلىبە قىلدى. مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 306-يىلى سېلېۋقۇس ئۆزىنى «سۈرىيەنىڭ پادىشاھى» دەپ جاكارلاپ، پتولېمىگە قارشى چىقتى. ئۇ مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 312-280-يىللاردا ھۆكۈم سۈردى. كېيىنكى يىللاردا ئۇ پتولېمىدىن كۈچلۈك بولدى. ئۇنىڭ پادىشاھلىقى تۈركىيەدىن ھىندىستانغىچە سوزۇلدى.

(6-ئايەت) «بىرنەچچە يىل ئۆتكەندىن كېيىن، جەنۇبىي پادىشاھ شىمالىي پادىشاھ بىلەن ئىتتىپاق تۈزىدۇ».

5-ئايەت ۋە 6-ئايەت ئارىلىقىدا 50-60 يىل بار. بۇ مەزگىلدە شىمال ۋە جەنۇب ئارىسىدا ئىنتايىن قاتتىق جەڭ بولدى. بۇ بېشارەتتە كۆرسىتىلگەن ئىتتىپاق

مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 252-يىلى تۈزۈلگەن. جەنۇبىي پادىشاھ بولسا «پىتولېمى II» (پىتولېمى فىلادەلفۇس)، شىمالىي پادىشاھ «ئانتىئوقۇس II» (ئانتىئوقۇس تېئوس) ئىدى.

«جەنۇبىي پادىشاھنىڭ قىزى شۇ ئىتتىپاقنى مۇستەھكەملەش ئۈچۈن شىمالىي پادىشاھنىڭ يېنىغا بارىدۇ».

پىتولومىنىڭ قىزى بەرەنىسنىڭ ئانتىئوقۇسقا ياتلىق بولۇشى ئىتتىپاقنىڭ ئاساسى ئىدى. پىتولېمى ئانتىئوقۇسنى ئەسلىدىكى ئايالى لائودىستىن ئاجرىشىشقا مەجبۇر قىلىپ بەرەنىسنى ئۇنىڭغا ياتلىق قىلدى. ئۇنىڭ مەقسىتى، بەرەنىس ئارقىلىق (بولۇپمۇ ئوغۇللۇق بولسا) شىمالىي پادىشاھلىقنى ئىدارە قىلماقچى ئىدى، ئەلۋەتتە؛ ئۇ: «نەۋرە ئوغلۇم شىمالىي تەختكە ئولتۇرسا ماڭا بەك پايدىلىق» دەپ ئويلاتتى.

ئەسلىدە لائودىس ئانتىئوقۇسقا ئىككى ئوغۇل تۇغۇپ بەرگەنىدى. پىتولېمى ئانتىئوقۇسقا بۇ ئىككى ئوغلىنى ۋارىسلىقتىن قالدۇرغۇزۇپ، بەرەنىس ئوغۇل تۇغسا ئۇنى تەختكە ئولتۇرغۇزۇش كېرەك دېگەن شەرت ئاستىدا ئۇنىڭ بىلەن ئەھدە تۈزگەن. شۇنداق قىلىپ پىتولېمى: «مەن «جەنۇب-شىمال» ئوتتۇرىسىدىكى ئۆچ-ئاداۋەتنى تۈگەتتىم» دەپ ئويلىغان بولۇشى مۇمكىن. بىراق: -

«لېكىن كېيىن بۇ قىز ئېرىشكەن ھوقۇقىدىن مەھرۇم بولىدۇ».

تويدىن 4 يىل كېيىن پىتولېمى ئۆلدى، ئانتىئوقۇس بەرەنىسنى تالاق قىلدى.

«شىمالىي پادىشاھ ئۆزىمۇ ھوقۇقىنى قولىدا تۇتالماي، مەزمۇت تۇرالمايدۇ» - ئانتىئوقۇس قايتىدىن لائودىس بىلەن توي قىلدى. بىراق لائودىس ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىدۇ ھەم نەپرەتلىنىدۇ. ئۆزىنىڭ ئىككى ئوغلى قايتىدىن «شاھزادە» دەپ جاكارلانغاندىن كېيىن ئۇ ئانتىئوقۇسنى زەھەرلەپ ئۆلتۈردى. ئۇ ئۆز ئوغلى «سېلىۇقۇس كاللىنىقۇس» (سېلىۇقۇس II)نى پادىشاھ دەپ ئېلان قىلدى.

«بۇ قىز ۋە ئۇنى ئېلىپ كەلگەنلەر، ئۇنىڭ ئاتىسى ھەم شۇ ۋاقىتلاردا ئۇنى قوللىغۇچىلارنىڭ ھەممىسىگە ساتقۇنلۇق قىلىنىدۇ» - بەرەنىسنىڭ ئەھۋالى ناھايىتى ئېچىنىشلىق بولدى. لائودىس ئۇنى ۋە ئۇنىڭ يېشىدىن تۇغۇلغان ئوغلىنى ھەم ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇش ئۈچۈن سۈرىيەگە كەلگەن مىسىر ئوردىسىدىكى خىزمەتكارلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۆلتۈرگۈزۈۋەتتى. «ئۆز ئاتىسى» پىتولېمى بولسا، ئالدۇر ئۆلۈپ كەتكەن. شۇنداق قىلىپ تۈزگەن ئىتتىپاق تېزلا يوققا چىقتى.

(7-ئايەت) «ھالبۇكى، ئۇنىڭ ئاتا جەمەت تۇغقىنىدىن بىرى قوشۇنىنىڭ ھوقۇقىنى قولىغا ئېلىپ پادىشاھ بولۇپ، شىمالىي پادىشاھنىڭ قورغىنىغا ھۇجۇم قىلىپ كىرىپ، ئۇلارغا قارشى ھۇجۇم قىلىپ چوڭ غەلىبە قىلىدۇ». بۇ «ئاتا جەمەت تۇغقىنىدىن بىرى» بەرەنىسنىڭ ئىنىسى «پىتولېمى III» (پىتولېمى ئېيۇگېرتىس) ئىدى. ئۇ مىسىرنىڭ قوشۇنىنى ئۆزىگە قايىل قىلغاندىن كېيىن مىسىرنىڭ پادىشاھى بولدى. ئۇ ئاچىسى بەرەنىسنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن سۇرىيەگە ھۇجۇم قىلدى. ئەمما كېچىككەنىدى. ئۇنىڭ ئاچىسى ئاللىبۇرۇن ئۆلتۈرۈلگەن. ئۇ سۇرىيەدىكى تىجلە دەرياسىغىچە بولغان نۇرغۇن قورغانلارغا ھۇجۇم قىلىپ ۋەيرانچىلىق قىلىپ لائودىسىنىمۇ ئەسىرگە ئېلىپ ئۆلتۈردى.

(8-ئايەت) «ئۇ ئۇلارنىڭ ئىلاھ-بۇتلىرى، قۇيما مەبۇدلىرى ۋە بۇتخانىلىرىدىكى ئالتۇن-كۆمۈشتىن ياسالغان جام-قاچىلارنى مىسىرغا ئېلىپ كېتىدۇ. ئۇ بىرنەچچە يىل شىمالىي پادىشاھدىن ئۆزىنى نېرى قىلىدۇ». ــ ئۇ ناھايىتى كۆپ ئولجىنى، جۈملىدىن سۇرىيەنىڭ بۇتلىرىنى قولغا چۈشۈرۈپ مىسىرغا ئېلىپ كەتتى. ئۇ ئالغان ئولجا شۇنچە كۆپ ئىدىكى، مىسىرلىقلار ئۇنى «ئېيۇگېرتىس» (تۆھپىكار) دەپ ئاتىدى. ئۇ سۇرىيەگە قايتا ھۇجۇم قىلمىدى. بىراق: ــ

(9-ئايەت) «شىمالىي پادىشاھ جەنۇبىي پادىشاھنىڭ زېمىنىغا ھۇجۇم قىلىدۇ، لېكىن ئاخىرى ئۆز يۇرتىغا چېكىنىدۇ» ــ سېلېۇقۇس II قىساس ئېلىپ ئولجىنى قايتۇرۇۋالماقچى بولۇپ مىسىرغا ھۇجۇم قىلدى. لېكىن ئۇ مەغلۇپ بولۇپ قايتتى.

(10-ئايەت) «شىمالىي پادىشاھنىڭ شاھزادىلىرى قوزغىلىپ، زور قوشۇن تەشكىللەيدۇ. شاھزادىلەردىن بىرى كەلكۈندەك كېلىپ جەنۇبقا ھۇجۇم قىلىدۇ. كېيىن ئۇ يەنە جەڭ قىلىپ، دۈشمەن قورغىنىغىچىمۇ ھۇجۇم قىلىدۇ» ــ ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى زور قوشۇننى توپلىدى. بىرىنچى ئوغلى سېلېۇقۇس III (سېلېۇقۇس كېرىۇنۇس)، بالدۇرلا «كىچىك ئاسىيا» (ھازىرقى تۈركىيە)دا جەڭدە ئۆلدى. ئىككىنچى ئوغلى «بۈيۈك ئانتىئوقۇس» (18

ياشتا) بىر زور قوشۇننى ئېلىپ مىسىرغا بىرنەچچە قېتىم ھۇجۇم قىلدى. شۇنداق قىلىپ ئۇ سۈرىيەنىڭ زېمىنىنى گازا شەھىرىگىچە كېڭەيتتى. يەنە ئىككى قېتىملىق نەتىجىسىز جەڭدىن كېيىن، مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 217-يىلى يەنە ھۇجۇم قىلىپ، مىسىرنىڭ رافىيا شەھىرىدىكى ئەڭ چوڭ قورغانىنى ئىشغال قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ پەلەستىننى ئاساسەن ئىدارە قىلغان بولدى.

(11-ئايەت) «جەنۇبىي پادىشاھ قاتتىق غەزەپتە قوشۇن تارتىپ جەڭگە ئاتلىنىپ، شىمالىي پادىشاھقا ھۇجۇم قىلىدۇ. شىمالىي پادىشاھ زور بىر قوشۇننى جەڭگە سالىدۇ، لېكىن ئۇنىڭ شۇ زور قوشۇنى مەغلۇپ بولۇپ ئەسىرگە ئېلىنىدۇ» ـ شۇ چاغدىكى «جەنۇبىي پادىشاھ» «پىتولمى IV» (پىتولمى فىلوپاتېر) ئىدى. ئۇ ئەسلىدە كەيپ-ساپاغا بېرىلىپ كەتكەنىدى، لېكىن ئانتىئوقۇسنىڭ ھۇجۇملىرىغا غەزەپلىنىپ، ئۇ قايتۇرما ھۇجۇم قىلدى. ئانتىئوقۇسنىڭ ئارمىيىسى قۇدرەتلىك ئىدى (62000 پىيادە ئەسكەر، 6000 ئاتلىق ئەسكەر، 100 پىلى بار ئىدى). لېكىن ئۇلار مەغلۇپ بولۇپ كۆپىنچىسى ئەسىرگە ئېلىنىدى.

(12-ئايەت) «شۇ زور قوشۇننىڭ ئەسىرگە ئېلىنىشى بىلەن جەنۇبىي پادىشاھ ئىنتايىن مەغرۇرلىنىدۇ. ئۇ تۈمەنلىگەن ئادەملەرنى يوقىتىدۇ، بىراق ئۇنىڭ غەلىبىسى ئۇزۇن داۋاملاشمايدۇ» ـ بۇ چوڭ غالىبىيەت تۈپەيلىدىن «فىلوپاتېر» بەك تەكەببۇرلىشىپ كەتتى. ئۇ بىر تۈمەندىن كۆپ ئەسكەرنى ئۆلتۈردى، تۆت تۈمەن ئەسكەرنى ئەسىرگە ئالدى. بىراق ئۇ قالغان شىمالىي قوشۇننى قوغلاشقا ئېرىنىپ، قايتىپ كەلدى. ئۇ ئايالى بىلەن سىرلىق ھالدا ئۆلدى، بەلكىم زەھەرلەنگەن بولۇشى مۇمكىن.

(13-ئايەت) «چۈنكى شىمالىي پادىشاھ يۇرتىغا قايتىپ، بۇرۇنقىدىنمۇ كۆپ ۋە كۈچلۈك قوشۇن تەشكىللەيدۇ. بىكىتىلگەن يىللار توشقاندىن كېيىن ئۇ زور قۇدرەتلىك قوشۇننى كۆپ تەمىناتلار بىلەن قوشۇپ باشلاپ كېلىدۇ» ـ «بۈيۈك ئانتىئوقۇس» (ئانتىئوقۇس III) باشقىدىن قوشۇننى تويلىدى. مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 212- ۋە 204-يىلى مەزگىلىدە ئۇ جەڭنى ھىندىستانغىچە ھەم كاسپىي دېڭىزغىچە كېڭەيتىپ زور كۈچكە ئىگە بولدى. 201-

يىلى ئۇ مىسىرغا ئىككىنچى قېتىم ھۇجۇم قىلىشقا باشلىدى. 14 يىلدىن كېيىنكى ئۈچىنچى ھۇجۇمدا ئەسلىدىكى ئارمىيىسىدىن زور بولغان، ياخشى قوراللانغان، مول تەجرىبىلىك ئارمىيىسى بىلەن مىسىرغا بېسىپ كىردى.

(14-ئايەت) «ئۇ چاغدا نۇرغۇن كىشىلەر جەنۇبىي پادىشاھقا قارشى تۇرۇپ ئۇنىڭغا قارشى قوزغىلاڭ كۆتۈرىدۇ. ئى دانىيال -- سېنىڭ خەلقىڭ ئىچىدىكى زوراۋانلار مۇشۇ غايىبانە ئالامەتتىكى بېشارەتنى ئەمەلگە ئاشۇرماقچى بولۇپ، يوغانچىلىق قىلىدۇ، لېكىن ئۇلار مەغلۇپ بولىدۇ» ـ بېشارەتتە دېيىلگىنىدەك، مىسىر پادىشاھى (ھازىر «پتولىمى V» (پتولىمى ئېپىفانىس»)نى قەستلەيدىغانلار كۆپ ئىدى. ئۇ تەختكە چىققاندا ناھايىتى بىر 4 ياشلىق بالا ئىدى. ماكېدون پادىشاھى بىلەن ئانتىئوقۇس يوشۇرۇن پىلان تۈزۈپ پتولىمىغا ھۇجۇم قىلدى. پەلەستىندىكى يەھۇدىيلارمۇ «مۇستەقىل بولۇش پۇرسىتىمىز كەلدى، خۇدانىڭ پادىشاھلىقىنى بىز ھازىر ئۆزىمىز قۇرىمىز» دەپ، توبىئاس ئىسىملىك بىر كىشىنىڭ باشچىلىقىدا ئانتىئوقۇس بىلەن يوشۇرۇن پىلان تۈزۈپ مىسىرغا ئىسيان كۆتۈردى. ئۇلار يېرۇسالېمدا تۇرۇشلۇق مىسىردىكى قوشۇنلارغا ھۇجۇم قىلىپ غەلىبە قىلدى. لېكىن ئۇلار «مۇستەقىل پەلەستىن» مۇددىئاسىغا يېتەلمەي، پەقەتلا ئانتىئوقۇسنىڭ ھۆكۈمدارلىقىغا ئۆتتى، خالاس. مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 199-يىلى پەلەستىن پۈتۈنلەي ئانتىئوقۇسنىڭ ئاسارىتى ئاستىدا بولدى.

(15-ئايەت) «شىمالىي پادىشاھ پوتەي سېلىپ مۇستەھكەم شەھەرنى مۇھاسىرە ھۇجۇمى قىلىپ بېسىۋالىدۇ. جەنۇبدىكى كۈچلەر، ھەتتا ئەڭ خىل قوشۇنلارمۇ بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ، ئۇلارنىڭ قارشىلىق قىلغۇدەك كۈچى قالمايدۇ» – 198-يىلى ئانتىئوقۇسنىڭ قوشۇنلىرى مىسىرنىڭ «سكوپۇس» ئىسىملىك بىر سەردارى تەرىپىدىن چېكىندۈرۈلدى (پتولىمى (V) قوشۇنىغا باشچىلىق قىلىشقا تېخى بەك كىچىكلىك قىلاتتى). سكوپۇس سۇرىيەگە ھۇجۇم قىلدى، لېكىن مەغلۇپ بولۇپ «زىدون» دېگەن ئىنتايىن مۇستەھكەم بىر شەھەرگە باشپاناھ ئىزدەپ كەلدى. ئانتىئوقۇس زىدوننى مۇھاسىرە قىلدى، سكوپۇس تەن بەردى، زىدون ئىشغال قىلىندى. مىسىر سكوپۇسقا ياردەم بېرىش

ئۇچۇن خىل قوشۇنلىرىنى ئەۋەتتى، لېكىن ئۇلارنىڭ ھەممىسى مەغلۇپ بولدى. مىسىر ھالسىزلىنىپ، پۇتۇنلەي يېڭىلدى.

(16-ئايەت) «شىمالدىكى تاجاۋۇزچى بولسا ئۆزى خالىغانچە ئىش قىلىدۇ، ئۇنىڭغا ھېچكىم قارشىلىق قىلالمايدۇ. ئۇ «گۈزەل زېمىن»نى ئىشغال قىلىدۇ؛ ئۇنىڭ قولىدا ئۇنى ۋەيران قىلغۇچى كۈچ بولىدۇ» ـ ئانتىئوقۇس مىسىردا خالىغانچە ئىش قىلدى، مىسىرنى پۈتۈنلەي بويسۇندۇردى. شۇ چاغدىن باشلاپ رىم ئىمپېرىيەسى تىكلەنگىچە، پەلەستىن «شىمالىي پادىشاھلىق»نىڭ ئاياغ ئاستىدا قالدى. ئانتىئوقۇسقا ياردەم قىلغان يەھۇدىيلار قاتتىق پۇشايمان-ھەسرەتتە قالدى. ئانتىئوقۇس ئىسرائىلنى ئىدارە قىلىپ، ئۈچ يىلدىن كېيىن ئۇلاردىن باج ئېلىشقا باشلىدى.

(17-ئايەت) «شىمالىي پادىشاھ بەل باغلاپ پادىشاھلىقىدىكى بارلىق كۈچلەرنى سەپەرۋەر قىلىپ مىسىرغا يول ئالىدۇ؛ ئۇ مىسىر بىلەن ئەھدە تۈزىدۇ، ئۆزى ئەھدىدە تۇرغاندەك قىلىدۇ. بىراق مىسىرنىڭ ھاكىمىيىتىنى ئاغدۇرۇش ئۈچۈن ئۇ ئاياللىرىنىڭ بىر قىزىنى مىسىر پادىشاھىغا بېرىدۇ. لېكىن قىزى ئاتىسى تەرەپتە تۇرمايدۇ، ئۇنى قوللىمايدۇ» ـ ئانتىئوقۇس بارغانچە كۈچىيىۋاتقان رىم ئىمپېرىيەسىنىڭ تەھدىتىنى سېزىپ، «مىسىر بىلەن ئىتتىپاق تۈزسەم مۇستەھكەمرەك بولىمەن» دەپ، مىسىرغا باردى، ئۇ ئۆزىگە بېقىنغان مىسىرنىڭ پادىشاھى (يەنىلا پىتولېمى V، يەنى پىتولېمى فىلوپاتېر ئىدى) بىلەن كېلىشىم تۈزمەكچى بولدى. فىلوپاتېرنى قورقۇتۇش ئۈچۈن ئۇ پۈتۈن قوشۇننى ئېلىپ كەلگەنىدى. كېلىشىمنىڭ شەرتلىرىنى ئادىل كۆرسىتىش ھەم فىلوپاتېرنى ئۆزىگە قايىل قىلىش ئۈچۈن، ئانتىئوقۇس ئۆزىنىڭ بۇ شەرتلىرىگە رىئايە قىلىشقا تەييار ئىكەنلىكىنى بىلدۈردى. بىراق مىسىرنىڭ ئەھۋالىنى تولۇق ئىگىلەش ئۈچۈن ھەم بىۋاسىتە ئىدارە قىلىش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ كلېئوپاترا ئىسىملىك قىزىنى پىتولېمىغا ياتلىق قىلدى. ئويلىمىغان يەردىن كلېئوپاترا ئۇنىڭ تەرىپىدە تۇرمىدى، بەلكى ئېرىگە سادىق بولۇپ چىقتى. سۈرىيە رىمغا قارشى جەڭ باشلىغىنىدا، رىم مىسىردىن ياردەمگە ئېرىشتى.

(18-ئايەت) «كېيىن ئۇ دېڭىز بويىدىكى يۇرتلارغا ھۇجۇم قىلىپ، نۇرغۇن ئادەملەرنى ئەسىرگە ئالىدۇ. لېكىن يات بىر سەردار ئۇنىڭ كىشىلەرنى خار قىلىشلىرىنى چەكلەيدۇ ۋە ئەكسىچە، ئۇنىڭ بۇ خارلاشلىرىنى ئۆزىگە ياندۇرىدۇ» – ئانتىئوقۇس 197-يىلى مىسىرنى بويسۇندۇرغاندىن كېيىن، ئۇ رىم ئىمپېرىيەسى ئىدارە قىلغان «كىچىك ئاسىيا» (ھازىرقى تۈركىيە)نىڭ زېمىنلىرىغا ھۇجۇمغا كىرىشتى. مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 197-يىلى ئۇ كىچىك ئاسىيانى، مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 196-يىلى تراتسىيەنى ھەم گرېتسىيەنىڭ بىر قىسمىنى («دېڭىز بويىدىكى يۇرتلار»)نى ئىشغال قىلىپ، رىم قوشۇنلىرىنى چېكىنىشكە مەجبۇر قىلدى. بىراق رىمنىڭ سكىپىئو ئىسىملىك بىر سەردارى تېرموپىلاي (ئانتىئوقۇسنىڭ ئۆز بازىسى)دا مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 191-يىلى ئۇنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلدى. مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 190-يىلى سكىپىئو ئۇنى يەنە مەغلۇپ قىلدى.

ئىلگىرى ئانتىئوقۇس رىم ئەۋەتكەن ئەلچىلەرنى بەك خارلىغان ئىدى، ئۇلارنى «كىچىك ئاسىيا بىلەن كارىڭلار بولمىسۇن» دەپ مازاق قىلغانىدى. ئەمدى ئەھۋال ئۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ چىقىپ، مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 188-يىلى رىم ئەلچىلىرى ئۇنى خارلىدى. ئۇ ئۇلارنىڭ قويغان سۇلھ شەرتلىرىنى قوبۇل قىلىشقا، كىچىك ئاسىيانى ئۇلارغا تاپشۇرۇشقا مەجبۇر بولدى.

(19-ئايەت) «ئۇ ئۆز يۇرتىدىكى قورغانلارغا چېكىنىپ كېلىدۇ. لېكىن ئاخىرىدا ئۇ پۇتلىنىپ يىقىلىپ كېتىدۇ» – رىمغا بېقىنىش بىر مەغلۇبىيەت بولۇپ، ئۇ سۇرىيەگە قايتتى. بۇ ئىش رىمنىڭ پەلەستىننى ئىشغال قىلىشىغا تەييارلىق رول ئوينىدى. ئانتىئوقۇس رىمغا تاپشۇرۇش كېرەك بولغان باجلارنى يىغىش ئۈچۈن بەزى داڭلىق بۇتخانىلارنى بۇلاشقا كىرىشتى. شۇنداق قىلغانلىقىدىن ئۇ بەلكىم غەزەپلەنگەن بىر راھىب تەرىپىدىن مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 187-يىلى ئۆلتۈرۈلگەن بولۇشى مۇمكىن.

(20-ئايەت) «كېيىن ئۇنىڭ ئورنىغا يەنە بىر پادىشاھ تەختكە ئولتۇرىدۇ؛ ئۇ پادىشاھلىقنىڭ ئەڭ شان-شەرەپلىك جايىغا بىر زالىم ئالۋاڭچىنى ئەۋەتىدۇ. لېكىن ئۇ ئۇزۇن ئۆتمەيلا، مالىمانچىلىقمۇ بولماي، جەڭمۇ بولماي ئۆلتۈرۈلىدۇ» ــ بۇ ئايەتتىكى «ئەڭ شان-شەرەپلىك جاي» بەلكىم مۇقەددەس ئىبادەتخانىنى كۆرسىتىشى مۇمكىن. ئانتىئوقۇسنىڭ ئورنىغا ئولتۇرغىنى «سېلېۇقۇس IV» (سېلېۇقۇس فىلوپاتېر) ئىدى. ئۇ «خېلىئودورۇس» ئىسىملىك ناھايىتى زالىم كىشىنى رىمغا تېگىشلىك بولغان باجلارنى يىغىشقا ئەۋەتتى. خېلىئودورۇس مۇقەددەس ئىبادەتخانىغا ئالۋاڭ ئېلىش ئۈچۈن كەلدى. ئۇ يەھۇدىيلاردىن ھەر يىل 1000 تالانت (45 تونىنا) كۈمۈش تەلەپ قىلدى. بۇ ناھايىتى ئېغىر سېلىق ئىدى. بۇ باجنى تاپشۇرۇش ۋەزىپىسى ئىبادەتخانىدىكىلەرگە قالدۇرۇلدى.

بىراق سېلېۇقۇسنىڭ يىللىرى ئاتىسىنىڭكىگە يەتمىدى. ئۇ پەقەت 11 يىل تەختتە ئولتۇردى. ئۇ ئۆزىنىڭ زالىم ئالۋاڭچىسى خېلىئودورۇس تەرىپىدىن زەھەرلەپ ئۆلتۈرۈلدى.

«ئانتىئوقۇس IV » (ئانتىئوقۇس ئېپىفانىس)، يەنى سېلېۇقۇس IVنىڭ ئىنىسى، شىمالىي پادىشاھ بولدى. ئۇ ناھايىتى زالىم ھەم مەغرۇر پادىشاھ ئىدى. كېيىنكى ئايەتلەردە، يەنى 21-34-ئايەتلەردە بۇ پادىشاھنىڭ ئىشلىرى ئالدىن ئېيتىلىدۇ. 8-باب، 9-14 ئايەتلەرمۇ بۇ كىشى توغرۇلۇق بېشارەت بېرىدۇ.

(21-ئايەت) «شۇنىڭدىن كېيىن پەس بىر ئادەم ئۇنىڭ ئورنىغا چىقىپ شىمالىي پادىشاھلىقنى ئالىدۇ؛ ئەمما پادىشاھلىقنىڭ ھۆرمەت-شۆھرىتى ئۇنىڭغا ھېچ تەۋە بولمايدۇ، دەپ قارىلىدۇ؛ بەلكى ئۇ خەلقنىڭ ئاسايىشلىق پەيتىدىن پايدىلىنىپ، يالاقچىلىق ۋاستىلىرى بىلەن ھاكىمىيەتنى تارتىۋالىدۇ».

«پەس بىر ئادەم» – «ئانتىئوقۇس IV » (ئانتىئوقۇس ئېپىفانىس)نىڭ تەختكە ۋارىسلىق ئارقىلىق ئەمەس، بەلكى پەس يول بىلەن ئېرىشكەنلىكىنى تەكىتلەيدۇ. تەختكە ۋارىسلىق قىلىشقا تېگىشلىك بولغان كىشى ئەسلىدە «ئانتىئوقۇس» ياكى «دېمېترىئوس سوتېر» ئىدى. ئۇلار ئىككىسىلا سېلېۇقۇس IVنىڭ ئوغلى

ئىدى. مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 175-يىلى، ئانتىئوقۇس ئاكىسى سىلىيۇقۇسنىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى ئاڭلاپ شىمالىي پادىشاھلىقنىڭ پايتەختى ئانتىئوقىغا كەلدى. سىلىيۇقۇسنىڭ ئىككى ئوغلىدىن بىرىنىڭ تەختكە ۋارىسلىق قىلىشىغا توغرا كېلەتتى. لېكىن ئانتىئوقۇس ئۆزىنى ئاكامنىڭ بالىسىنىڭ ھىمايىچىسىمەن، دەۋالدى. ئۇ پەرگاموُمنىڭ پادىشاھىغا خۇشامەت قىلىپ، ئۇنى ئۆزىگە قايىل قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن تەختكە ئېرىشىش سۇيىقەستىنى تۈزۈپ چىقتى. ئۇ كىچىك ئانتىئوقۇسنى ئاندرونىقۇس ئىسىملىك ئادەم ئارقىلىق ئۆلتۈرگۈزدى. ئاندىن ئۇ «ئىزنى يوقىتىش ئۈچۈن» ئاندرونىقۇسنى ئۆلتۈرگۈزدى.

(22-ئايەت) «زېمىنىغا كەلكۈندەك بېسىپ كىرگەن كۈچلەرنى ئۇ ھەم كەلكۈندەك ھۇجۇم قىلىپ يوقىتىدۇ، شۇنىڭدەك ئۇ ھەتتاكى «خۇدانىڭ ئەھدىسىدە بېكىتىلگەن ئەمىر»نىمۇ يوقىتىدۇ» — ئانتىئوقۇس IV خېلىئودورۇس يىغقان قوشۇننى مەغلۇپ قىلدى ھەم شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا بۇ قالايمىقانچىلىقتىن پايدىلىنىپ پەلەستىنگە بېسىپ كىرگەن مىسىرنىڭ قوشۇنىنىڭ ھۇجۇمىغا قاتتىق قايتۇرما زەربە بېرىپ ئۇلارنىمۇ مەغلۇپ قىلدى.

بۇ ئايەتتىكى «خۇدانىڭ ئەھدىسىدە بېكىتىلگەن ئەمىر» شۈبھىسىزكى، مۇقەددەس ئىبادەتخانىدىكى «باش كاھىن»نى (كاھىن دېگەن قۇربانلىق قىلغۇچى خادىم) كۆرسىتىدۇ. ئونىياس ئىسىملىك كىشى باش كاھىن، شۇنداقلا بەك ھەققانىي كىشى ئىدى. ئانتىئوقۇس ئۆزىنىڭ ئادىمىنى باش كاھىن قىلىش ئۈچۈن ئۇنى ئۆلتۈرگۈزدى.

(23-ئايەت) «شەرتنامە تۈزۈش ئارقىلىق ئۇ باشقا يۇرتلارنى ئالدايدۇ؛ ئادەملىرى كىچىك بىر قوشۇن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ كۈچى ئاۋۇپ-ئاۋۇپ، قۇدرەت تاپىدۇ» — مىسىردا پتولېمىنىڭ ئىككى ئوغلى پتولېمى VI (يەنى پتولېمى فىلوماتېر) ھەم پتولېمى ئېيۈرگېتىس ئارىسىدا جېدەل پەيدا بولدى. ئانتىئوقۇس فىلوماتېرنى ئۆز مەنپەئەتىنى كۆزلەپ قوللىدى. ئۇنىڭ ئاچىسى كلېئوپاترا «مىسىر پادىشاھىنىڭ ئانىسى» ئىدى، لېكىن ئۇ ئۇنى قوللىمىدى.

ئاتسى ئانتىئوقۇس III ئۆلۈشى بىلەن شىمالىي پادىشاھلىقنىڭ باشقۇرغان زېمىنى ھەم قوشۇنى ئازىيىپ كەتتى. شۇڭا بېشارەتتە «كىچىك بىر قوشۇن» دېيىلدۇ.

(24-ئايەت) «ئۇ خالايىقنىڭ ئاسايىشلىق پەيتىدىن پايدىلىنىپ، ئەڭ باي ئۆلكىلەرگە تاجاۋۇز قىلىپ كىرىپ، ئاتىلىرى ياكى ئاتىلىرىنىڭ ئاتىلىرى زادى قىلىپ باقمىغان ئىشلارنى قىلىدۇ، يەنى ئۇ ئولجىنى، غەنىمەتلەرنى ۋە نۇرغۇن بايلىقلارنى قول ئاستىدىكىلىرىگە ئۈلەشتۈرۈپ بېرىدۇ؛ مەلۇم بىر مەزگىلگىچە قورغانلارغىمۇ ھۇجۇم قىلىش قەستىدە بولىدۇ» ــ ئۇ سۈرىيەنىڭ باي ئۆلكىلىرىدىن ھىيلە-مىكىر يوللىرى بىلەن ئېغىر باج-ئالۋاننى ئالدى. بىراق ئالغان پۇلنى ئۆزىنىڭ ئەيش-ئىشرەتلىك تۇرمۇشى ئۈچۈن ئىشلەتمىدى، بەلكى ئۆزىگە ئىنتىپاقداشلارنى، قوللىغۇچىلارنى توپلاش ئۈچۈن ئۇلارغا ئۈلەشتۈرۈپ بەردى. شۇنداق قىلىپ ئۇ مىسىرنىڭ قورغانلىرىغا ھۇجۇم قىلىشنى پىلانلىدى. «مەلۇم بىر مەزگىل» ــ خۇدانىڭ ئۇنىڭ ھۆكۈم سۈرۈشىگە يول قويغان 12 يىل ۋاقتىنى كۆرسىتىدۇ. ھازىر بېشارەتلەر ئۇنىڭ مىسىرغا قارشى بولغان بىرىنچى ئۇرۇشىغا كەلدى.

(25-ئايەت) «ئۇ ئۆز كۈچىنى ئىشقا سېلىپ چوڭ غەيرەت بىلەن قوزغىلىپ، زور قوشۇننى باشلاپ، جەنۇبىي پادىشاھقا ھۇجۇم قىلىدۇ. جەنۇبىي پادىشاھمۇ ناھايىتى زور قۇدرەتلىك بىر قوشۇن بىلەن جەڭگە ئاتلىنىدۇ. لېكىن جەنۇبىي پادىشاھى خائىنلارنىڭ يوشۇرۇن سۇيىقەستىگە ئۇچراپ، مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ» ــ ئانتىئوقۇس مىسىرغا قارشى جەڭگە ماڭدى. مىسىر پادىشاھى پتولىمى VI (يەنى پتولىمى فىلوماتېر، ئانتىئوقۇسنىڭ نەۋرە ئىنىسى) ئۇنىڭغا قايتۇرما ھۇجۇم قىلدى. ئۇنىڭ ئاۋۋالقى مەقستى، پەلەستىننىڭ زېمىنىنى مىسىرنىڭ قولىغا قايتۇرۇۋېلىش ئىدى. بىراق فىلوماتېر ئۆز قوشۇنىنىڭ ئىچىدىكى خائىنلارنىڭ يۈز ئۆرۈشى بىلەن مەغلۇپ بولۇپ ئەسىرگە ئېلىندى (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 170-يىل).

(26-ئايەت) «چۈنكى ئۇنىڭ نازۇ-نېمەتلىرىنى يېگەنلەر ئۇنى يىقىتىدۇ. ئۇنىڭ قوشۇنى ھەممە يەرگە تارقىلىدۇ؛ نۇرغۇنلىرى ئۆلتۈرۈلىدۇ» — ئۆزىنىڭ مەسلىھەتچىلىرى ئۆزىگە يۈز ئۆرىدى. ئۇنىڭ قوشۇنى ئىنتايىن كۆچلۈك بولغىنى بىلەن، ئۇزۇل-كېسىل تارمار قىلىندى.

(27-ئايەت) «كېيىن، بۇ ئىككى پادىشاھ بىر-بىرىنى قەستلىشىپ، يامان نىيەت بىلەن بىر داستىخاندا تاماق يېيىشىپ، بىر-بىرىگە يالغان گەپ قىلىشىدۇ؛ لېكىن بۇ ئىشلار ھېچكىمگە پايدا يەتكۈزمەيدۇ، چۈنكى بۇ ئىشلارنىڭ ئاخىرى پەقەت بەلگىلەنگەن ۋاقىتتىلا بولىدۇ» پىتولىمى VI (پىتولىمى فىلوماتېر) ئەسىرگە چۈشكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئىنىسى «ئىيۇرگېتىس» مىسىر پۇقرالىرى تەرىپىدىن پادىشاھ قىلىنىپ «پىتولىمى VII» بولدى. ئانتىئوقۇس ئېپىفانىس بولسا ئەسىرگە ئالغان ئاكىسى فىلوپاتېرگە يالغاندىن دوستلۇق بىلدۈرۈپ، سىنى قايتىدىن مىسىر تەختىگە ئولتۇرغۇزىمەن دەپ ئۇنىڭ بىلەن ھەمداستىخان بولۇپ بىر كېلىشىم تۈزدى. ئەمەلىيەتتە فىلوپاتېر ئۇنىڭ يالغان ۋەدىلىرىگە ئىشەنمىسىمۇ، ئىشەنگەنگە سالدى. ئۇلارنىڭ ئاتالمىش «ئىتتىپاقى» مۇۋەپپەقىيەتلىك بولمىدى. ئانتىئوقۇس ئۇنى مىسىردىكى چوڭ شەھەر «مەمفىس»نىڭ پادىشاھى قىلغىنى بىلەن، كېيىنكى جەڭلەردە ئانتىئوقۇسنىڭ قوشۇنى چېكىنىشكە مەجبۇر بولدى. ئانتىئوقۇس مىسىردىن چىققاندىن كېيىن، ئاكا-ئۇكا ئىتتىپاق بولۇپ بىر «جۈپ ھۆكۈمران» پادىشاھلىقتا بولدى.

بېشارەتتە دېيىلگەندەك، «بۇ ئىشلارنىڭ ئاخىرى پەقەت بەلگىلەنگەن ۋاقىتتىلا بولىدۇ» — دېمەك، «شىمالىي پادىشاھ»نىڭ «جەنۇبىي پادىشاھلىق» ئۈستىدىن پۈتۈنلەي غەلىبە قىلىپ ئىدارە قىلىشى پەقەت ئاخىرقى زاماندا بولىدۇ.

(28-ئايەت) «شىمالىي پادىشاھ نۇرغۇن مال-مۈلۈكلەرنى ئېلىپ ئۆز يۇرتىغا قايتىدۇ. ئۇ كۆڭلىدە (خۇدانىڭ خەلقى بىلەن تۈزگەن) مۇقەددەس ئەھدىگە قارشى تۇرىدۇ؛ شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئەھدىگە قارشى ھەرىكەتلەرنى قىلىپ، ئاندىن ئۆز يۇرتىغا قايتىدۇ»

ئانتىئوقۇس مىسىرنى پۈتۈنلەي ئىشغال قىلمىغىنى بىلەن، ئۇ كۆپ ئولجىنى قولىغا چۈشۈردى. ئۇ سۈرىيەگە قايتتى. مىسىرغا قاراتقان پىلانى ئۇتۇقسىز بولغاندىن كېيىن، ئۇ دىققىتىنى پەلەستىنگە ۋە يەھۇدىيلارغا قاراتتى. ئۇ ئىسرائىلنىڭ ئۆزىگە، شۇنداقلا ئۇلارنىڭ مۇسا پەيغەمبەر ئارقىلىق قوبۇل قىلغان مۇقەددەس قانۇنلىرىغا ھەم ئەھدىسىگە ئىنتايىن ئۆچ بولۇپ چىقتى. ئانتىئوقۇس بارغانسېرى ئۆزىنى خۇدا دەپ ئىشەندى، شۇڭلاشقا ئۇ ھەربىر كىشىدىن ئۆزىگە چوقۇنۇشنى قاتتىق تەلەپ قىلدى. جاسون ئىسىملىك بىر يەھۇدىي (ئانتىئوقۇس قەستلەپ ئۆلتۈرگەن باش كاھىننىڭ ئىنىسى) ئانتىئوقۇسقا ھەم ئۇ بېكىتكەن باش كاھىنغا قارشى قوزغىلاڭ كۆتۈردى. بىراق ئانتىئوقۇس بۇ ئىسيانىنى رەھىمسىزلىك بىلەن باستۇرۇپ، مۇقەددەس ئىبادەتخانىدىن نۇرغۇن قىممەتلىك بۇيۇملارنى بۇلاپ سۈرىيەگە قايتتى.

(29-ئايەت) «بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا شىمالىي پادىشاھ يەنىلا جەنۇبقا تاجاۋۇز قىلىدۇ» ــ مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 168-يىلى ئانتىئوقۇس مىسىردىكى پىتولىمى ئاكا-ئۇكىلارنىڭ ئىتتىپاق تۈزگەنلىكىنى ئاڭلاپ فىلوماتېرنىڭ ئۆزىگە يۈز ئۆرۈگەنلىكىنى بىلدى. ئۇ ئۈچىنچى قېتىم تەييارلىق قىلىپ مىسىرغا جەڭ قىلىش ئۈچۈن يولغا چىقتى.

«لېكىن بۇ قېتىمقى ئەھۋال ئىلگىرىكىگە ۋە يەنە كېلىپ ئەڭ ئاخىرقى قېتىمقىسىدىكى بىلەنمۇ ئوخشىمايدۇ» ــ پەرىشتە بۇ قېتىمقى ھۇجۇم ئۆتكەنكى (يەنى «يېرىم مۇۋەپپەقىيەتلىك» ئولجىغىلا ئېرىشكەن، ئاخىرىدا چېكىندۈرۈلگەن ھۇجۇم)غا ئوخشىمايدۇ ۋە ئاخىرقى قېتىمقى (دەججالنىڭ ئاخىرقى زاماندىكى ھۇجۇمى، پۈتۈنلەي غەلىبە قىلىدىغان بىر ھۇجۇم)غىمۇ ئوخشىمايدۇ دەپ دانىيالغا ئۇقتۇردى.

(30-ئايەت) «چۈنكى «كىتتىم» ئارىلىدىن چىققان كېمىلەر ھۇجۇم قىلىپ كېلىدۇ. شۇڭا ئۇ دەرد-ئەلەم بىلەن چېكىنىدۇ ۋە خۇدانىڭ ئۆز خەلقى بىلەن تۈزگەن مۇقەددەس ئەھدىسىگە قاراپ ئىنتايىن غەزەپلىنىدۇ، ئۇنىڭغا قارشى خالىغىنىنى قىلىدۇ؛ شۇنداقلا چېكىنىپ يانغاندا مۇقەددەس ئەھدىگە ئاسىيلىق قىلغۇچىلارنى ئەتىۋارلايدۇ».

«كىتتىم» ھازىرقى «سىپرۇس»، ئوتتۇرا دېڭىزدىكى ئارال، لېكىن بەزىدە بۇ ئىسىم ئىسرائىلنىڭ غەربىدىكى دۆلەتلەرنىڭ ئومۇمىي نامىنى كۆرسىتىدۇ. رىم ئىمپېرىيەسىنىڭ كېمىلىرى كىتتىم ئارىلىدىن چىقىپ ئانتىئوقۇسقا (مىسىرغا تاجاۋۇز قىلغان ۋاقىتتا) ھۇجۇم قىلدى. رىم ئەلچىسى ئانتىئوقۇسنىڭ يولىنى توسۇپ، ئۇنى دەرھال مىسىردىن چېكىن، بولمىسا رىم ساڭا قاتتىق ھۇجۇم قىلىدۇ دەپ بۇيرۇدى. ئانتىئوقۇس غەزىپىنى ئارانلا بېسىپ چېكىندى. ئۇ ئاچچىقىنى يەھۇدىيلاردىن چىقارماقچى بولۇپ، پەلەستىندە ئۇ يەر-بۇ يەرنى خالىغانچە بۇلاپ-تالاپ بۇزغۇنچىلىق قىلدى. ئۇ ئۆزى ئورناتقان «باش كاھىن» مەنەلائۇس ئىسىملىك كىشى ھەم ئۇنى قوللىغان بىر مەزھەپ بىلەن ئىتتىپاقلاشتى. بۇ مەزھەپ «گرېتسىيەلەشتۈرگۈچىلەر» دەپ ئاتالغان ــ چۈنكى ئۇ (مۇسا پەيغەمبەر ئارقىلىق بېرىلگەن) مۇقەددەس قانۇن ۋە ئەھدىنى تاشلاپ، گرېتسىيەنىڭ ئۆرپ-ئادەتلىرى، جۈملىدىن بۇتپەرەسلىكنى يەھۇدىي قېرىنداشلارغا ئۆزۈۋالارنىڭكى قىلىڭلار دەپ دەۋەت قىلماقتا ئىدى.

(31-ئايەت) «ئۇنىڭ تەرىپىدە تۇرغان بىرنەچچە كۈچلەر قورغان بولغان مۇقەددەس ئىبادەتخانىنى بۇلغايدۇ، «ھەر كۈندىلىك قۇربانلىق»نى ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ ۋە «ۋەيران قىلغۇچى يىرگىنچلىك نومۇسسىزلىق»نى ئۇنىڭ ئورنىغا قويىدۇ» ــ ئانتىئوقۇس «گرېتسىيەلەشتۈرگۈچىلەر» بىلەن ھەمكارلىشىپ ئىبادەتخانىدىكى «شابات كۈنىدە» (شەنبە كۈنى، يەنى يەھۇدىيلارنىڭ مۇقەددەس كۈنى)دە قۇربانگاھ ئۈستىگە بىر چوشقىنى قۇربانلىق سۈپىتىدە سۇندى. ئۇ مۇقەددەس كىتابنى (تەۋرات، زەبۇر) ئوقۇشنى ياكى ئۇنىڭغا ئىگە بولۇشنى مەنئى قىلدى (كىم شۇنداق قىلسا ئۆلتۈرۈلەتتى). ئۇ ئىبادەتخانىنىڭ «مۇقەددەس جايى»غا يوغان بىر مەبۇدنى قويۇپ، يەھۇدىيلارنى ئۇنىڭغا چوقۇنۇشقا بۇيرۇدى. ئۇ ئۇلارنىڭ شەنبە كۈنىدە دەم ئېلىشىنى مەنئى قىلدى. گرېك ئەسكەرلىرى مۇقەددەس ئىبادەتخانىدا پاھىشە ئاياللار بىلەن بىللە بولدى. بېشارەتتىكى بۇ ئىشلارنى بايان قىلىدىغان ئىبارە «ۋەيران قىلغۇچى يىرگىنچلىك نومۇسسىزلىق»، دەججالنىڭ مۇقەددەس ئىبادەتخانىدا قىلىدىغان ئىشىنى بايان قىلغان 9-باب 27-ئايەتتىكى ئىبارىگە

ئوخشاشتۇر. شۇنداق بولغاندا، بىزگە دەججال كەلگۈسىدە مۇقەددەس ئىبادەتخانىغا قويىدىغان «يىرگىنچلىك نومۇسسىزلىق» دېگەن ئىشنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى بىر يىپ ئۇچى بىلەن تەمىنلەيدۇ. 8-بابتىكى ۋە 9-بابتىكى دەججال توغرۇلۇق بېشارەتلەرگە ئاساسەن ئاخىر زاماندا دەججال قىلىدىغان ئىشلار «ئانتىئوقۇس ئېپىفانىس» قىلغان ئىشلارغا بەك ئوخشاپ كېتىشى مۇمكىن.

(32-ئايەت) «ئۇ مۇقەددەس ئەھدىگە خائىنلىق قىلغۇچىلارنى خۇشامەت-ھىيلىگەرلىك بىلەن چىرىكلەشتۈرىدۇ؛ لېكىن ئۆز خۇداسىنى دوست تۇتقۇچى خەلق بولسا قەيسەرلىك بىلەن ھەرىكەت قىلىدۇ» ـ ئانتىئوقۇس بۇتپەرەسلىك يولىنى تۇتقان يەھۇدىيلارنى قوللاپ ئۆستۈردى ھەم شۇنداق قىلىپ يەھۇدىيلار ئارىسىغا ھەرخىل ئارازلارنى تۇغدۇردى.

شۇنداقتىمۇ «ماككابىيلار» دېگەن بىر جەمەت باتۇرلۇق بىلەن «تۆخۆمنى تاشقا ئۇرغان»دەك ئىسيان كۆتۈردى. ئويلىمىغان يەردىن ئۇلار ئانتىئوقۇسنىڭ ئۇلارنى باستۇرماقچى بولغان ھەربىر قوشۇنىنى ئۇزۇل-كېسىل مەغلۇپ قىلدى.

(33-ئايەت) «خەلق ئىچىدىكى ئاقىللار نۇرغۇن قېرىنداشلىرىغا تەلىم يەتكۈزىدۇ؛ لېكىن بىرنەچچە كۈنلەر ئۇلارنىڭ بەزىلىرى قىلىچتا يىقىلىدۇ، ئوتتا كۆيدۈرۈلۈپ ئۆلتۈرۈلىدۇ، زىندانغا چۈشىدۇ ياكى بۇلاڭ-تالاڭغا ئۇچرايدۇ» – خەلق ئارىسىدىكى بىر تۈركۈم خۇدادىن ئەيمەنگەن كىشىلەر (ئۇلار «خاسىدىملار» دەپ ئاتالغان) ئانتىئوقۇسنىڭ تەھدىتلىرىگە قارىماي يوشۇرۇن «مۇقەددەس كىتابلارنى ئوقۇش كۇرسلىرى»نى ئاچتى. بۇ «خاسىدىم»لار ئېتىقادى تۈپەيلىدىن زور قىستاقدا قالدى. بەزىلىرى ئۆلتۈرۈلدى. مەسىلەن، ئېلىيېزار ئىسىملىك بىرسى چوشقا گۆشىنى يېيىشنى رەت قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۆلتۈرۈلدى؛ يەنە، بىر ئىخلاسمەن تۇل خوتۇننىڭ يەتتە ئوغلى ھەرخىل قىيىن-قىستاققا ئېلىنىدى، جۈملىدىن ئوتقا تاشلاپ ئۆلتۈرۈلدى، ئاندىن ئۇ خوتۇنمۇ ئۆلتۈرۈلدى.

(34-ئايەت) «يىقىلغان ۋاقىتلىرىدا، خۇدانىڭ خەلقى ئازغىنە ياردەمگە ئىگە بولىدۇ. ئەمما نۇرغۇن كىشىلەر ئۇلارنىڭ قاتارىغا خۇشامەت-ھىيلىگەرلىك بىلەن سوقۇنۇپ كىرىدۇ» ــ بەزى خاسىدىملار بۇ قاتتىق بېسىم ئاستىدا «يىقىلدى». دېمەك، ئېتىقادىدىن ئايرىلدى. بىراق ئاخىرىدا «ماككابىيلار» ئۇلارغا ياردەم قولىنى سۇندى. ياردەم گەرچە «ئازغىنە» بولسىمۇ، شۈبھىسىزكى، ئۇلارغا ناھايىتى زور ئىلھام بولدى. بەزى «گرېتسىيەلەشتۈرگۈچىلەر» يالغاندىن «ماككابىيلار»نىڭ ئىچىگە سوقۇنۇپ كىرىۋالدى. ئۇلارنىڭ مەقسىتى بۇ ھەرىكەتنى روھىي جەھەتتىن ئاجىزلاشتۇرۇش ئىدى. نەتىجىدە، ماككابىيلار جەمەتىدىكى ئوغۇللار ھەم نەۋرە ئوغۇللارنىڭ ھېچقايسىسى ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ ئىزىنى باسمىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى «گرېتسىيەلەشتۈرگۈچىلەر» بولۇپ چىقتى.

(35-ئايەت) «بەزى ئاقىللار يىقىلىدۇ. لېكىن ئۇلارنىڭ يىقىلىشى ئۆزلىرىنىڭ سىنىلىشى، تاۋلىنىش-تازىلىنىشى، قىيامەت كۈنىگىچە پاكلىنىشى ئۈچۈندۇر. چۈنكى ئاخىرەت خۇدا بەلگىلىگەن ۋاقىتتىلا كېلىدۇ» – مۇشۇ يەردە، بىز خۇدانىڭ زىيانكەشلىككە بەزىدە يول قويۇشتىكى مەلۇم مەقسىتىنى كۆرەلەيمىز. سىناقلار، شۇنداقلا ئازدۇرۇشقا ئۇچرايدىغان ئەھۋاللار بىزگە ئۆزىمىزنىڭ ئاجىزلىقىمىزنى، گۇناھلىرىمىزنى ئېنىق كۆرسىتىپ بېرىدۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇلار بىزگە توۋا قىلىپ، خۇدادىن كەچۈرۈم ئىزدەش پۇرسىتى بىلەن تەمىنلەپ، بىزنى خۇدانىڭ ئالدىدا ساپ دىللىق تۇرمۇش ئۆتكۈزۈشكە يېتەكلەيدۇ.

«ئانتىئوقۇس ئېپىفانىس» بۇ بېشارەتلەرنى 35-ئايەتكىچە ئەمەلگە ئاشۇردى. بىراق «ئاخىرەت خۇدا بەلگىلىگەن ۋاقىتتىلا كېلىدۇ» دېگەن بېشارەت ئاخىر زاماندىكى «شىمالىي پادىشاھ»، يەنى دەججالنى كۆرسىتىدۇ. شۇڭا، بېشارەتلەر مۇشۇ يەردە مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 2-ئەسىردىن بىۋاسىتە ئاخىر زامانغا ئاتلاپ ئۆتىدۇ. ئەمسە دەججال چوقۇم سۇرىيە ياكى شۇ ئەتراپتىكى يۇرتلارنىڭ بىرىنى ئۆز بازىسى قىلىشى كېرەك.

دەججال ئانتىئوقۇسنىڭ كۆپۈرلۈق ئىزىنى بېسىپ، شۇنىڭدەك ئۆزىنى «خۇدا» دەپ ئاتاپ، ئىبادەتخانىدا بىر «يىرگىنچلىك نومۇسسىزلىق» بەرپا قىلىپ، خەقلەرنى ئۆزىگە چوقۇنۇشنى قاتتىق تەلەپ قىلىدۇ.

(36-ئايەت) «شىمالىي پادىشاھ ئۆز مەيلىچە قىلىۋېرىدۇ؛ ئۇ تەكەببۇرلىشىپ، ئۆزىنى ھەرقانداق ئىلاھلاردىنمۇ ئۇلۇغلاپ ئۈستۈن قويۇپ، ھەتتا ھەممە ئىلاھلارنىڭ ئىلاھى بولغۇچىغا ئاجايىپ كۇپۇرلۇق سۆز قىلىدۇ؛ تاكى خۇدانىڭ غەزىپى تولۇق تۆكۈلگەن كۈنگىچە ئۇ داۋاملىق زور روناق تاپىدۇ. چۈنكى خۇدانىڭ بېكىتكىنى ئەمەلگە ئاشماي قالمايدۇ» ــ بۇ پادىشاھ (دەججال) ئۆزىنى خۇدا دەپ جاكارلايدۇ (ئىنجىل، «تېسالونىكىلىقلارغا (2)» 2-باب، «ۋەھىي» 13-بابنى كۆرۈڭ). ئۇ خۇداغا قارشى كۇپۇرلۇق سۆز قىلىدۇ («دان.» 7:25نى كۆرۈڭ). ئۇنىڭ روناق تېپىشى پەقەتلا خۇدا ئۇنىڭغا بېكىتكەن ۋاقىتقىچە، يەنى ئاخىرقى «يەتتە ۋاقىت»نىڭ ئاخىرقى يېرىمىدىكى 1260-كۈنگىچە بولىدۇ. ئاشۇ 1260 كۈن «خۇدانىڭ غەزىپى تولۇق تۆكۈلگەن» كۈنلەر بولىدۇ (خۇدانىڭ غەزىپى 1260-كۈنگە يىغىنلاشقانسېرى ئۆرلەيدۇ).

(37-ئايەت) «بۇ پادىشاھ ئاتا-بوۋىلىرى چوقۇنغان ئىلاھلارغىمۇ پىسەنت قىلمايدۇ، ئاياللارغىمۇ ھېچقانداق ھەۋەس قىلمايدۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇ ھەرقانداق ئىلاھنى ھۆرمەتلىمەيدۇ، چۈنكى ئۇ ئۆزىنى ھەرقانداق ئىلاھتىن ئۇلۇغ دەپ قارايدۇ» – دەججال يېڭى بىر بۇتپەرەس تۈزۈمنى ئورنىتىدۇ. «ئاياللارغىمۇ ھېچقانداق ھەۋەس قىلمايدۇ» ــ ئۇ «ئىنسان‌دەك» ۋە لېكىن «ئىنسان ئەمەستەك» تۇرىدۇ. ئۇ ئۆزىنى ھەممىدىن ئۈستۈن قويىدۇ.

بەزى ئالىملار بۇ سۆزگە قاراپ دەججال بەچچىۋاز بولىدۇ، دەپ قارايدۇ.

(38-ئايەت) «بۇلارنىڭ ئورنىدا ئۇ «كۈچلەر ئىلاھى»نى ھۆرمەتلەيدۇ؛ ئۇنىڭ ئاتا-بوۋىلىرىمۇ ئەزەلدىن چوقۇنمىغان بۇ ئىلاھنى بولسا ئۇ ئالتۇن، كۈمۈش، ياقۇت ۋە باشقا قىممەتلىك سوۋغاتلارنى تەقدىم قىلىپ ھۆرمەتلەيدۇ» ــ ئۇ «كۈچكە چوقۇنىدۇ». چوقۇنىدىغان «كۈچلەر ئىلاھى» چوقۇم شەيتاننىڭ ئۆزىدۇر. ئۇنىڭ تۇتىدىغان پرىنسىپى شۈبھىسىزكى، «ھوقۇق ھەقتۇر» بولىدۇ.

(39-ئايەت) «ئۇ ئەڭ مۇستەھكەم قورغانلارنى شۇنداق بىر غەيرىي ئىلاھقا تايىنىپ ئىگىلەيدۇ. كىمكى ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا بېقىنسا، ئۇ شۇلارغا شەرەپلىك مەنسەپ بېرىدۇ، ئۇلارنى كۆپچىلىكنى باشقۇرىدىغان قىلىدۇ ۋە ئىنئام سۈپىتىدە يەر-زېمىننى تەقسىم قىلىپ بېرىدۇ» — دەججال شەيتاننىڭ كۈچىگە تايىنىپ «تەبىئەتتىن تاشقىرى» مۆجىزىلەرنى يارىتىپ نۇرغۇن ئادەملەرنى ئالداپ زور كۈچكە ئىگە بولىدۇ. ئۇنىڭدىن سىرت ئۇ ھوقۇق-مەنپەئەتلەرنى ئۈلەشتۈرۈپ كىشىلەرنىڭ كۆزىنى تورلاشتۇرۇپ قويىدۇ.

ھازىر دەججالنىڭ ئۆرۈشلىرىغا كەلدۇق. مۇقەددەس كىتاب بىزگە ئۇقتۇرىدۇكى، ئاخىر زاماندىكى «يەتتە ۋاقىت» ئىچىدە ئاز دېگەندىمۇ ئۈچ چوڭ ئۇرۇش بولىدۇ، شۇ جەڭلەردىن ئىككىسى دۇنيا بويىچە بولىدۇ.

(40-ئايەت) «ئاخىر زامان كەلگەندە، جەنۇبىي پادىشاھ ئەسكەر چىقىرىپ ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلىدۇ. شىمالىي پادىشاھ جەڭ ھارۋىلىرى، ئاتلىق ئەسكەرلەر ۋە نۇرغۇن كېمىلەر بىلەن قۇيۇندەك ئۇنىڭغا قايتۇرما زەربە بېرىدۇ. ئۇ بارلىق يۇرتلارغا تاجاۋۇز قىلىپ، كەلكۈندەك تېشىپ كەڭ يەر-زېمىنلارنى باسىدۇ»

«ئاخىر زامان كەلگەندە» دېگەن سۆزلەر يەنىلا بىزگە ئەسكەرتىدۇكى، 36-ئايەتتىن باشلاپ بېشارەتلەر ئاخىر زاماننى كۆرسىتىدۇ. بۇ 29-ئايەتتىكى سۆزلەر بىلەن باغلىق. 29-ئايەت ئانتىئوقۇسنىڭ مىسىرغا ئەڭ ئاخىرقى ھۇجۇمى توغرۇلۇقتۇر. بۇ 40-ئايەت بولسا دەججالنىڭ مىسىرغا ھۇجۇم قىلىشى، يەنى 29-ئايەتتىكى «ئەڭ ئاخىرقى» ھۇجۇم توغرۇلۇقتۇر. 40-ئايەت بەلكىم دەججالنىڭ دۇنياۋىي ھوقۇققا چىقىشىنىڭ باشلىنىشىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. ئۇنىڭ ئاساسىي قارارگاھى (بازىسى) سۇرىيە ياكى سۇرىيە ئەتراپىدا بولىدۇ، شۇڭا ئۇنى «شىمالىي پادىشاھ» دېيىشكە بولىدۇ. شۇ چاغدا مىسىردىمۇ بىر كۈچلۈك ھۆكۈمرانلىق بەرپا قىلىنىشى مۇمكىن، بولمىسا «جەنۇبىي پادىشاھ» مەۋجۇت بولماي قالىدۇ. دەججالنىڭ مىسىر ئۈستىدىن قىلىدىغان غەلىبىسى ئۇ يەردىن پۈتۈن دۇنياغا كېڭىيدۇ. ئۇ ھەربىر يۇرتنى دېڭىزدەك بېسىپ، «دۇنيانىڭ ھاكىممۇتلەق پادىشاھى» بولىدۇ.

ئايەتتىكى «جەڭ ھارۋىلىرى، ئاتلىق جەڭچىلەر» ھازىرقى زاماندىكى ئايىروپىلانلار، تانكىلارنى كۆرسىتىشى مۇمكىن، بىراق بۇ ئايەتتىكى ئىبارىلەر يەنە ئاخىر زامانغا كەلگەندە، كونا ئۇرۇش ئۇسۇللىرى قايتىدىن ئىشلىتىلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىشىمۇ مۇمكىن. بىر قېتىملىق «ئۈچىنچى دۇنيا ئۇرۇشى» ياكى تەبىئىي بالايىئاپەت ئاسانلا دۇنيانىڭ بارلىق نېفىت زاۋۇتلىرى ھەم رادىئو-تېلېفون سىستېمىلىرىنى بىراقلا يوقىتالايدۇ. يەر شارىنىڭ ئاتموسفېرىسىدا ئۆزگىرىش يۈز بەرسە رادىئو ئالاقىسى ئۈنۈمسىز بولۇپ قالىدۇ.

(41-ئايەت) «ئۇ ھەتتا «گۈزەل زېمىن»غا بېسىپ كىرىدۇ؛ نۇرغۇن ئەللەر ئازدۇرۇلۇپ يىقىتىلىدۇ. لېكىن بۇلار، يەنى ئېدوملار، موئابلار ۋە ئاممونلارنىڭ چوڭلىرى ئۇنىڭ قولىدىن قۇتۇلۇپ قالىدۇ». ئۇ ئىسرائىل (پەلەستىن)غا تاجاۋۇز قىلىپ ئۇنى ئىشغال قىلىدۇ. بۇ «يەتتە يىل»نىڭ ئوتتۇرىسى بولۇشى كېرەك. ئۇ يەھۇدىيلار بىلەن ھېلىقى «يەتتە يىللىق بىر ئەھدە» تۈزگەندىن كېيىن، ئۇلار ئالدام خالتىغا چۈشكەن بولىدۇ. ئۇ بۇ ۋاقىتتا ئۇلارنى ئاشۇ «يىرگىنچلىك نومۇسسىزلىق»نى قوبۇل قىلىشقا مەجبۇر قىلىدۇ (ئىنجىل، «ۋەھ.» 1:11-2-ئايەتتە بۇ ۋاقىت «يەتتە يىلنىڭ ئوتتۇرىسى» دېيىلگەن. شۇنى كۆرۈڭ).

پۈتۈن دۇنيا ئۇنىڭ ئاسارىتى ئاستىغا چۈشىدۇ. بۇ ئايەت بويىچە، پەقەت «ئېدوملار، موئابلار ۋە ئاممونىنىڭ چوڭلىرى» بىخەتەر قالىدۇ. بۇ ئۈچ مىللەت ھازىرقى ئەھۋال بويىچە بولغاندا ئىئوردانىيە دېگەن دۆلەتنىڭ تەۋەسىدە بولىدۇ. ئىئوردانىيەگە قاچىدىغان كىشىلەر بەلكىم بىخەتەر قالىدۇ.

(42-ئايەت) «شىمالىي پادىشاھ بارلىق دۆلەتلەرگە قولىنى سوزىدۇ، مىسىر زېمىنىمۇ قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ» «دانىيال» 7-بابتا، دەججال «ئون پادىشاھلىق»نى ئۆز قولىغا ئالىدۇ، دېيىلىدۇ. بۇ جەريان ئۇنىڭ ئۇلاردىن ئۈچ پادىشاھلىقنى باستۇرۇشى بىلەن باشلىنىدۇ، دەپمۇ ئۇقتۇرۇلىدۇ. تۆۋەندىكى 42- ھەم 43-ئايەتلەردە، ئۈچ پادىشاھلىق – يەنى مىسىر، لىۋىيە ۋە ئېفىئوپىيە تىلغا ئېلىنىدۇ. بۇلار «ئاۋۋالقى ئۈچ پادىشاھلىق»مۇ؟

(43-ئايەت) «ئۇ مىسىرنىڭ ئالتۇن-كۈمۈش بايلىقلىرى ۋە باشقا قىممەت باھالىق بۇيۇملىرىنى تالان-تاراج قىلىدۇ. لىۋىيەلىكلەر ۋە ئېفىئوپىيىلىقلار ئۇنىڭغا بويسۇنۇپ ئەگىشىدۇ» ــ قارىغاندا ئافرىقا دەججالغا ئاۋۋال ئەگىشىدۇ.

(44-ئايەت) «كېيىن شەرق ۋە شىمالدىن كەلگەن شەپىلەر ئۇنى ئالاقزادە قىلىدۇ. ئۇ تېخىمۇ دەرغەزەپ بولۇپ نۇرغۇن كىشىنى قىرغىنچىلىق قىلىپ ئۆلتۈرمەن دەپ جەڭ قوزغايدۇ» ــ بۇ «شەرق ۋە شىمالدىن» كېلىدىغان تەھدىتلەر جوڭگو ۋە رۇسىيەدىن كېلەمدۇ؟ ئىشقىلىپ نەدىن كېلىشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇ دەھشەتلىك قىرغىنچىلىق بىلەن ئۇلارنى يوقىتىپ غەلىبە قىلىدۇ.

(45-ئايەت) «ۋە دېڭىزلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا، كۆركەم مۇقەددەس تاغ تەرىپىگە ئوردا چېدىرلىرىنى تىكىدۇ. لېكىن ئۇنىڭ ئەجىلى شۇ يەردە توشىدۇ ۋە ھېچكىم ئۇنى قۇتقۇزمايدۇ» ــ قارىغاندا ئۇ يېرۇسالېمنى ئۇنىڭ چوڭ قارارگاھى (بازىسى) قىلىدۇ. «كۆركەم مۇقەددەس تاغ» يېرۇسالېم قۇرۇلغان «زىئون تېغى»نى كۆرسىتىدۇ. «دېڭىزلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا» بەلكىم «ئۆلۈك دېڭىز» ۋە «ئوتتۇرا دېڭىز» ئوتتۇرىسىنى كۆرسىتىدۇ. ئىنجىل، «ۋەھ.» 1:11-2-ئايەتكە ئاساسەن، دەججال ئىبادەتخانىنىڭ سىرتقى ھويلىسىنى ئىشغال قىلىدۇ. بىز يۇقىرىدا دېگەندەك، بۇ ئۇچۇر دەججال ئوتتۇرىغا چىقىشتىن ئىلگىرى يېرۇسالېمدا چوقۇم يېڭى بىر ئىبادەتخانىنىڭ قۇرۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. ئىسرائىلنىڭ بۈگۈن مۇنداق پىلانى بارلىقى نۇرغۇن كىشىلەرگە ئايان.

«لېكىن ئۇنىڭ ئەجىلى شۇ يەردە توشىدۇ ۋە ھېچكىم ئۇنى قۇتقۇزمايدۇ» ــ دەججال ۋەيران قىلىنىدۇ. مۇقەددەس كىتابنى تەتقىق قىلىدىغان نۇرغۇن ئوقۇرمەنلەرنىڭ كۆزقارىشىچە، بۇ ئايەت دەججالنىڭ «يەتتە يىل»نىڭ ئوتتۇرىسىدا («يەتتە يىل»نىڭ ئاخىرىدا ئەمەس) ئۆلتۈرۈلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، ئىنجىل «ۋەھ.» 3:11-، 12- ھەم 14-ئايەتنىڭ دېيىشىچە، ئۇ شەيتان تەرىپىدىن ئۆلۈمدىن تىرىلىدۇ. قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇ ئاخىرىدا مەسىھ ئەيسا تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلۈپ دوزاققا تاشلىنىدۇ.

12-باب

(1-ئايەت) «ئۇ چاغدا، قېرىنداشلىرىڭنى «قوغدىغۇچى ئۇلۇغ ئەمىر» مىكائىل مەيدانغا چىقىدۇ».

«ئۇ چاغدا» دېگىنى، دەججالنىڭ يېرۇسالېمنى ۋە شۇنداقلا ئىبادەتخانىنى ئىشغال قىلىدىغان ۋاقتنى بىلدۈرىدۇ، يەنى «يەتتە يىل»نىڭ ئوتتۇرىسىدا. مۇشۇ ئايەتتىكى مىكائىل دېگەن «ئەمىر» مۇقەددەس كىتابنىڭ دانىيال قىسمىدىن باشقا جايلىرىدىكى چۈشەنچە بويىچە «باش پەرىشتە»نى كۆرسىتىدۇ. ئۇنداقتا مىكائىل نېمە ئۈچۈن «مەيدانغا چىقىدۇ»؟ ئىبرانىي تىلدا بۇ سۆز يەنە «ئورنىدىن تۇرىدۇ» دېگەننىمۇ ئىپادىلەيدۇ. مۇشۇ يەردە بۇ ئىبارە چوقۇم ئۇنىڭ ئىسرائىلنى قوغداش مەسئۇلىيىتىنى ئادا قىلىپ خىزمەت كۆرسىتىشىنى كۆرسەتسە كېرەك. بۇ قوغداش خىزمىتىنىڭ كۆپىنچىسى شۈبھىسىزكى، ئىسرائىلنى شەيتاننىڭ ھىيلە-نەيرەڭلىرىدىن قوغداشتىكى كۆرۈنمەس جەڭدۇر.

«بىر ئازابلىق مەزگىل بولىدۇ؛ يۇرت-دۆلەت بارلىققا كەلگەندىن بۇيان، شۇنداق چوڭ بالايىئاپەتلىك مەزگىل بولۇپ باقمىغان. بىراق شۇ چاغدا خەلقىڭ قۇتقۇزۇلىدۇ؛ ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى نامى ھاياتلىق دەپتىرىگە پۈتۈلگەنلەرنىڭ ھەممىسى نىجاتلىققا ئېرىشىدۇ».

تەۋراتتىكى نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر ھەم ئىنجىلنىڭ نۇرغۇن يەرلىرى بۇ «ئازابلىق مەزگىل» (ئىنجىلدا «دەھشەتلىك ئازاب-ئوقۇبەت» دەپمۇ ئاتىلىدۇ) توغرۇلۇق سۆز قىلىدۇ. ئۇ يەنىلا ئاشۇ «ئۈچ يېرىم يىل» («يەتتە يىل»نىڭ ئىككىنچى يېرىمى)، يەنى 1260 كۈن بولىدۇ. تەۋراتتىكى پەيغەمبەر زەكەرىيانىڭ سۆزىگە ئاساسەن، شۇ ئازابلىق مەزگىلدە نۇرغۇن يەھۇدىيلار مەسىھكە ئېتىقاد باغلايدۇ («زەك.» 12-باب).

(2-ئايەت) «تۇپراقتا ياتقان ئۆلۈكلەردىن نۇرغۇنلىرى تىرىلىدۇ. ئۇلار مەڭگۈلۈك ھاياتتىن بەھرىمەن بولىدۇ؛ قالغانلىرى نومۇستا ھەم مەڭگۈلۈك رەسۋاچىلىققا تىرىلىدۇ» ــ بۇ ئايەت ئاخىر زاماندا ئىككى قېتىملىق تىرىلدۈرۈلۈشنىڭ بولىدىغانلىقىدىن ئىبارەت خەۋەرنى بىزگە يەتكۈزىدۇ. بىرىنچى تىرىلىش ــ ھەققانىيلارنىڭ مەڭگۈلۈك ھاياتقا ئېرىشىشى ئۈچۈندۇر؛ ئىككىنچى

تىرىلىش بولسا خۇدانىڭ مېھرى-شەپقىتىگە ئىشەنمەي ئۇنى قوبۇل قىلمىغانلارنىڭ سوتقا يۈزلىنىشى ئۈچۈندۇر. بىز مۇشۇ يەردە يەنە دەيمىزكى، ھەققانىيلىق ھەم شۇنداقلا مەڭگۈلۈك ھايات پەقەت خۇدا ئەۋەتكەن قۇتقۇزغۇچى مەسىھ ئەيسا ئارقىلىقلا ئېرىشىلىدۇ.

(3-ئايەت) «**ئاقىللار ئاسماندىكى گۈمبۈزدەك پارلاق جۇلالىنىدۇ؛ نۇرغۇن كىشىلەرنى ھەققانىيلىق يولىغا باشلاپ كىرگەنلەر يۇلتۇزلارغا ئوخشاش ئەبەدىلئەبەد پارلاپ تۇرىدۇ**» ـ بىزنىڭ ھاياتىمىز قانداق ئۆتكۈزۈلمەكتە؟ 9-بابتا دېيىلگەندەك، مەسىھ كەلتۈردىغان «مەڭگۈلۈك ھەققانىيلىق» يولىنى بىلەمدۇق؟ ئەگەر ئۆزىمىز بىلمىسەك، قانداقمۇ باشقىلارنى ئۇ يولنى تېپىشقا يېتەكلىيەلەيمىز؟

(4-ئايەت) «**ئى دانىيال، سەن ئەمدى بۇ سۆزلەرنى توختات** (ياكى «يوشۇرۇپ قوي»)**؛ مەزكۇر كىتابنىڭ تاكى دۇنيانىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىگىچە شۇ پېتى تۇرۇشى ئۈچۈن ئۇنى پېچەتلەپ مۆھۈرلىۋەتكىن. نۇرغۇن كىشىلەر ئۇيان-بۇيان يۈرىدۇ ۋە بىلىم ئاشىدۇ**» ـ بۇ بىر «بەتلىك» كىتاب ئەمەس، بەلكى بىر «ئورام يازما» ئىدى. مۇنداق بىر «ئورام يازما»نى مۆھۈرلەشنىڭ نەتىجىسى، بۇ پېچەتلەرنى بۇزماي تۇرۇپ ھېچكىم ئۇنى كۆرەلمەيدۇ. بۇنىڭ مەنىسى، (1) كىتابتىكى نۇرغۇن نەرسىلەرنى خۇدا ئاشكارىلىمىغۇچە ھېچكىم بېشارەتلەرنىڭ مەنىسىنى چۈشىنەلمەيدۇ. (2) بېشارەت قىلىنغان ئىشلار يۈز بېرىشى بىلەنلا بېشارەتلەرنىڭ نېمىنى كۆرسىتىدىغانلىقىنى چۈشەنگىلى بولىدۇ. ئىنجىل «ۋەھىي» قىسمى، 4-، 5-بابتىن كۆرىمىزكى، بۇ بېشارەتلەرنىڭ ۋە ھەممە باشقا بېشارەتلەرنىڭ پېچەتلىرىنى ئاچىدىغان كىشى ئۆلۈمدىن تىرىلىپ ئەرشكە قايتقان مەسىھ ئەيسادۇر.

«**نۇرغۇن كىشىلەر ئۇيان-بۇيان يۈرىدۇ ۋە بىلىم ئاشىدۇ**» ـ بۇ كىشىلەر «**ئۇيان-بۇيان يۈرىدۇ**»، بۇ بەلكىم «دانىيال»نى چۈشىنىش ئۈچۈندۇر، ئۇلار شۇنداق قىلىپ «بىلىمنى ئاشۇرىدۇ». بىراق ئېھتىمالغا تېخىمۇ يېقىنكى، بۇ بېشارەت بۇ ھازىرقى زاماندىكى قاتناش قوراللىرىنىڭ سۈرئىتىنىڭ ئېشىشى بىلەن نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ «جاھان كېزىش»لىرى ۋە «بىلىم پارتلىشى»، يەنى بىلىمنىڭ غايەت زور ئاشۇرۇلۇشى (ئىلىم-پەن، تىبابەتچىلىك، تارىخىي بىلىم، قاتارلىق)

نى كۆرستىشمۇ مۇمكىن. بۇ ئىشلار بىزنىڭ ئاخىر زامانغا يېقىنلاشقانلىقىمىزنى ئىسپاتلايدۇ.

بۇ بېشارەت يەنە «ئاموس» 9:11-12 بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇشى مۇمكىن.

5- ۋە 6-ئايەتتە، دانىيال سۇ ئۈستىدە تۇرغان پەرىشتىدىن بۇ ئىشلار (قورقۇنچلۇق زىيانكەشلىك ۋە «يىرگىنچلىق نومۇسسىزلىق»)غا قانچىلىك ۋاقىت كېتىدۇ، دەپ سورايدۇ. پەرىشتە ئىككى قولىنى ئاسمانغا كۆتۈرۈپ (قەسەم بىلدۈرۈش ئۈچۈن) ئۇنىڭغا: ــ «بىر ۋاقىت، ئىككى ۋاقىت، قوشۇمچە يېرىم ۋاقىت كېتىدۇ» (يەنى ئۈچ يېرىم يىل، 1260 كۈن)، دەپ جاۋاب بېرىدۇ ۋە: ــ «خۇدانىڭ مۇقەددەس خەلقى ئۇچراۋاتقان خورلۇق ئاخىرلاشقاندا، بۇ ئىشلار تۈگەيدۇ» ــ دەيدۇ. بۇ مەزگىل بولسا يەھۇدىي خەلقنى تاۋلاش ئۈچۈن، ئۇلارنى ئۆزىنىڭ ھەم دۇنيانىڭ قۇتقۇزغۇچى-مەسىھگە ئېتىقادقا كەلتۈرۈش ئۈچۈندۇر. دانىيال تېخى چۈشەنمەيدۇ. ئۇ سەۋر-تاقەت ھەم ئىزدىنىشتە بولۇشى كېرەك، چۈنكى بۇ بېشارەتلەر ئاخىرغىچە پېچەتلىك تۇرىدۇ. دانىيالغا مۇنداق دېيىلىدۇ: ــ

(9-ئايەت) «ئەي دانىيال، يولۇڭغا ماڭ، چۈنكى بۇ سۆزلەر ئاخىر زامانغىچە مەخپىي تۇتۇلۇپ پېپىقلىق تۇرىدۇ».

(10-ئايەت) «نۇرغۇن كىشىلەر تازىلىنىدۇ، پاكلىنىدۇ ۋە تاۋلىنىدۇ. رەزىللەر بولسا، داۋاملىق رەزىللىك قىلىۋېرىدۇ؛ ئۇلاردىن ھېچكىم بۇنى چۈشەنمەيدۇ، بىراق ئاقىللار چۈشىنىدۇ» ــ بارلىق ئىنسانىيەت ئىككى يۆنىلىشتىن بىرىدە ماڭىدۇ ــ ياكى تاۋلىنىپ پاكلىنىشقا ھەم ئاقىلانە بولۇشقا ماڭىدۇ ياكى يامان-رەزىللىك يولىغا ماڭىدۇ. قەدىرلىك كىتابخان، سىز قايسى تەرەپكە ماڭىسىز؟

(11-ئايەت) «كۈندىلىك قۇربانلىق سۇنۇشنى ئەمەلدىن قالدۇرغان كۈندىن تارتىپ، يەنى «ۋەيران قىلغۇچى يىرگىنچلىك نومۇسسىزلىق» قويۇلغان ۋاقىتتىن باشلاپ، بىر مىڭ ئىككى يۈز توقسان كۈن ئۆتىدۇ».

(12-ئايەت) «ئاخىرغىچە سادىق بولۇپ، بىر مىڭ ئۈچ يۈز ئوتتۇز بەش

كۈننى كۈتۈپ ئۆتكۈزگەنلەر نېمدېگەن بەختلىك-ھە!» ـ بۇ 1260
كۈنگە قوشۇلىدىغان قوشۇمچە 30 كۈن، ئاندىن يەنە قوشۇمچە 45 كۈندە ۋە ئۇلارنىڭ
ئىچىدە نېمە ئىشلار يۈز بېرىدۇ؟ بۇ بۇگۈنگە قەدەر چوڭ بىر سىر بولۇپ كەلدى.
سەۋر-تاقەت، ئىشەنچتە بولغانلار بىر كۈنى بۇنى بىلىدۇ!

(13-ئايەت) «ئەمما سەن بولساڭ، ئاخىرغىچە يولۇڭدا مېڭىۋەرگىن.
سەن ئارام تاپىسەن، ۋە كۈنلەرنىڭ ئاخىرىدا نېسىۋەڭگە مۇيەسسەر
بولۇشقا قايتا تىرىلىسەن».

دانىيال نەگە بارىدىغانلىقىنى، ھەم ئۆزىنى ئارام-تىنچلىق ۋە ئىنئاملارنىڭ
كۈتىۋاتقانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى. بۇلار توۋا قىلىپ خۇدا ئەۋەتكەن مەسىھكە تايانغان
بارلىق كىشىنىمۇ كۈتىۋاتىدۇ! قەدىرلىك كىتابخان، خۇدا سىزگە مېھرى-شەپقەت
كۆرسەتكەي، ھاياتلىق يولىغا كۆزۈڭىزنى ئاچقاي!

ئامىن!

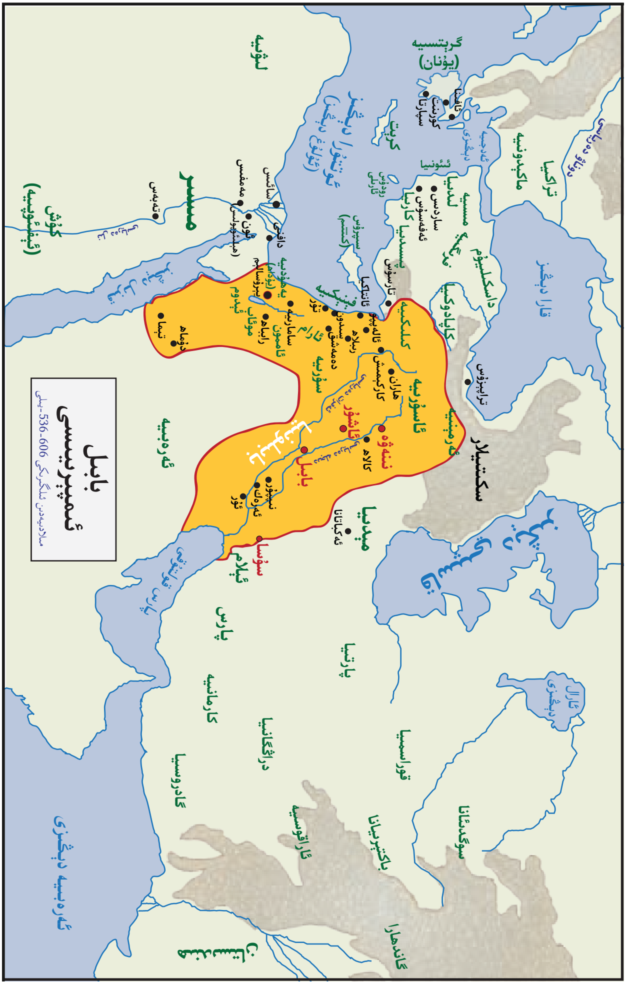

دانىيال پەيغەمبەر ئالدىن ئېيتقان

بىرىنچى ئىمپېرىيە - بابىلونىيە

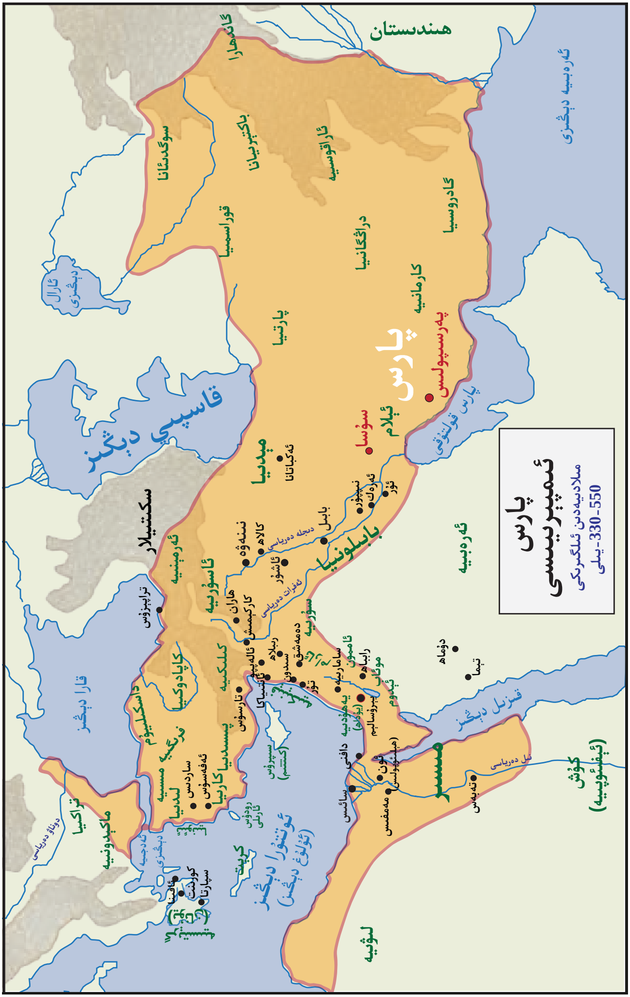

دانىيال پەيغەمبەر ئالدىن ئېيتقان
ئىككىنچى ئىمپېرىيە - پارس

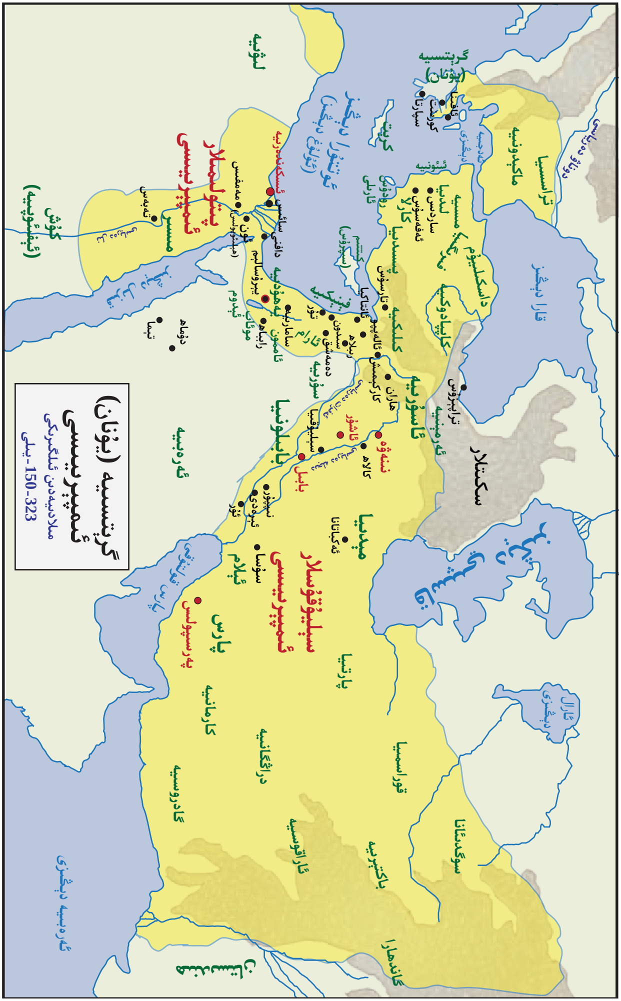

دانىيال پەيغەمبەر ئالدىن ئېيتقان
ئۈچىنچى ئىمپېرىيەسى - گرېتسىيە (يۇنان، جاۋان)

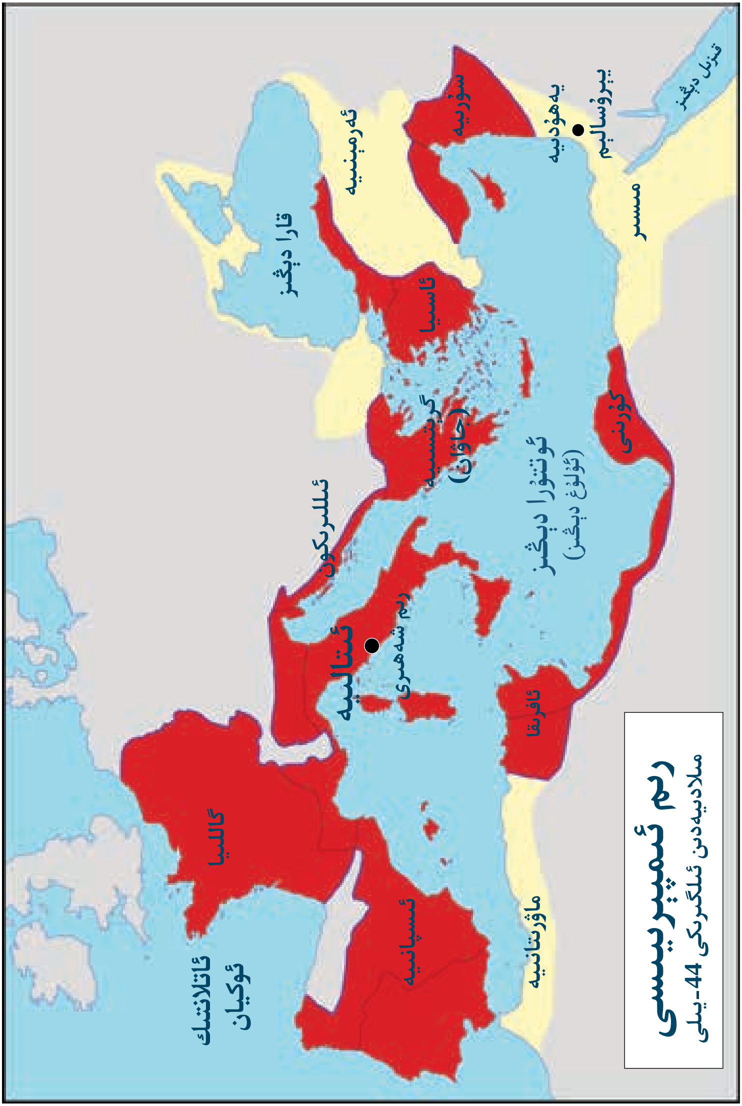

دانىيال پەيغەمبەر ئالدىن ئېيتقان
تۆتىنچى ئىمپېرىيەسى - رىم